

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Disertační práce

Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana

The Injured party in criminal procedure and his legal protection

JUDr. Zlata Soukupová

2015/2016

Školitel disertační práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Datum uzavření rukopisu: 1.června 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana zpracovala sama, za použití pramenů uvedených v seznamu použitých pramenů a literatury a též, že tato práce nebyla použita k získání stejného či jiného titulu.

V Kuvajtu, dne 1.června 2016

JUDr. Zlata Soukupová

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych si dovolila poděkovat panu profesoru JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za jeho odborné vedení, poskytnuté cenné rady a velmi flexibilní, vstřícný přístup v průběhu zpracování mé disertační práce. Also I would like to thank my husband, without his endless support my dissertation would never be accomplished. Mashkoor, ja Fahudee!

OBSAH:

Úvod	7
1. Historický vývoj právní úpravy postavení poškozeného	10
1.1 Trestní řád z roku 1873	10
1.2 Trestní řád z roku 1896	14
1.3 Vojenský trestní řád č. 131/1912 ř.z.	17
1.4 Trestní řád č. 87/1950 Sb.....	18
1.5 Trestní řád č. 64/1956 Sb.....	21
1.6 Trestní řád č. 141/1961 Sb.	23
1.7 Významné novely dosavadního trestního řádu	26
1.7.1 Novela č. 178/1990 Sb.....	26
1.7.2 Novela č. 292/1993 Sb.....	26
1.7.3 Novela č. 265/2001 Sb. (tzn. velká)	27
1.8 Nález ústavního soudu č. 77/2001 Sb.	30
2. Poškozený v platné právní úpravě.....	31
2.1 Poškozený, kterému bylo trestným činem ublíženo na zdraví.....	33
2.2 Poškozený, kterému byla způsobena majetková škoda	33
2.3 Poškozený, kterému byla způsobena nemajetková újma	34
2.4 Poškozený, na jehož úkor se pachatel obohatil	36
2.5 Dvě kategorie poškozených.....	38
3. Oběť trestného činu	39
3.1 Zákon o obětech TČ.....	40
3.2 Pojem oběti dle zákona o obětech trestných činů	40
3.3 Rozlišení pojmů oběť trestného činu a poškozený v trestním řízení	43

3.4	Wybraná práva oběti trestného činu.....	45
3.5	Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život	46
3.6	Poškozený v trestním řízení po přijetí ZOTČ	48
4.	Vyloučení a omezení účasti poškozeného v trestním řízení.....	50
4.1	Vyloučení účasti poškozeného na trestním řízení z důvodů osobních.....	51
4.2	Mimořádně vysoký počet poškozených	52
4.3	Rozhodnutí v občanskoprávním či jiném příslušném řízení	55
4.4	Vzdání se procesních práv poškozeného jeho výslovným prohlášením.....	56
5.	Procesní práva poškozeného.....	58
5.1	Všeobecně o procesních právech poškozeného	58
5.2	Práva náležející každému poškozenému	59
5.2.1	Souhlas poškozeného s trestním stíháním.....	60
5.2.2	K okolnostem vylučujícím uplatnění souhlasu poškozeného dle § 163a odst.1 TrŘ.....	65
5.2.3	Problematika aktuální úpravy § 163 a § 163 a TrŘ a návrhy de lege ferenda.....	68
5.2.4	Právo nahlížet do spisu	70
5.2.5	Právo poškozeného na šetření jeho osobnosti a ústavou zaručená práva	75
5.3	Procesní práva příslušející jen subjektu adhezního řízení.....	78
5.3.1	Řádné uplatnění nároku na náhradu škody a jeho náležitosti.....	79
5.4	Zajištění nároku poškozeného na náhradu škody na majetku obviněného	83
5.5	Zastupování poškozeného a přechod práv na jeho právní nástupce	91
5.6	Zmocněnec poškozeného	92
5.6.1	Činnost zmocněnce poškozeného	94
5.6.2	Vyloučení svědka, znalce či tlumočníka z funkce zmocněnce	96
6.	Předběžná opatření v trestním řízení.....	99

7. Postavení poškozeného v individuálních fázích trestního řízení	104
7.1 Poškozený v přípravném řízení trestním	104
7.1.1 Plnění poučovací povinnosti vůči poškozenému v přípravném řízení.....	105
7.1.2 Oznámení poškozeného o skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu.....	106
7.1.3 Žádost poškozeného o přezkoumání postupu policejního orgánu či státního zástupce.....	108
7.1.4 Právo poškozeného na doručování určitých rozhodnutí v přípravném řízení..	111
7.1.5 Právo poškozeného na uplatnění řádných opravných prostředků ve fázi přípravného řízení	113
7.2 Poškozený ve stadiu řízení před soudem	115
7.2.1 Právo poškozeného účastnit se hlavního líčení.....	116
7.3 Poškozený v odvolacím řízení.....	121
7.3.1 Řádné opravné prostředky.....	121
7.3.2 Mimořádné opravné prostředky	125
8. Adhezní řízení.....	127
8.1 Obecně o adhezním řízení.....	127
8.2 Rozhodnutí o návrhu poškozeného na náhradu škody	129
8.3 Rozhodnutí soudu dle ustanovení § 228 a §229 TrŘ.....	130
8.4 Trestní příkaz	133
9. Prostředky racionalizace trestní justice	135
9.1 Dohoda o vině a trestu	137
9.1.1 Srovnání českého institutu dohody o vině a trestu se slovenskou úpravou.....	139
9.1.2 První stadium dohodovacího řízení.....	141
9.1.3 Druhé stadium dohodovacího řízení.....	145

9.1.4	Hodnocení úpravy dohody o vině a trestu	148
9.2	Poškozený a podmíněné zastavení trestního stíhání.....	150
9.3	Poškozený a narovnání.....	156
9.4	Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a poškozený.....	159
10.	Poškozený v zahraniční právní úpravě.....	161
10.1	Německá spolková republika.....	162
10.2	Postavení poškozeného z pohledu mezinárodních dokumentů z roviny OSN	164
10.3	Postavení poškozeného a oběti trestných činu v Unijní úpravě.....	167
10.4	Rozhodovací praxe ESD týkající se poškozených a obětí trestných činů	172
10.4.1	Unijní trestněprávní judikatura	172
10.4.2	Komunitární trestněprávní judikatura	174
11.	Návrhy de lege ferenda.....	177
12.	Závěr.....	181
13.	Shrnutí	184
14.	Summary	187
	Seznam opakovaných citací.....	192
	Seznam použité literatury a pramenů.....	193
	Anotace.....	204
	Abstract.....	205
	Klíčová slova v českém a anglickém jazyce.....	206

Úvod

Téma poškozeného v trestním řízení a jeho ochranu považuji za problematiku velmi aktuální a její vývoj za velmi dynamický, což je majoritním důvodem zvolení tohoto tématu jako předmětu mé disertační práce. Poškozený jako ten, kterému bylo spácháno bezpráví se již tradičně řadí mezi subjekty trestního řízení. Zákonodárce v minulosti privilegoval osobě obviněného, poškozenému se nedostávalo takové právní pozornosti, kterou by zasluhoval, což je nespravedlivé především kvůli skutečnosti, že právě osoba poškozeného je stranou ukřivděnou, tedy tou, které by se stát měl věnovat v její ochraně a právní remedeře. Prvním velkou změnou tohoto nelibého směru lze pozorovat s prosazováním prvků tzv. restorativní justice, která se zaměřuje raději na obnovu poměrů, nežli na represí. V tomto konceptu se ustupuje od majoritního zájmu na potrestání pachatele a upřednostňuje se činné zapojení poškozených trestných činů do trestního řízení. V tom je pak kladen důraz na poskytnutí dostatečných práv osobám poškozených a snaha přesvědčit pachatele o dobrovolném převzatí odpovědnosti za skutek, který spáchal. Součástí je též povinnost pachatele poskytnout poškozenému odpovídající satisfakci za újmu, kterou mu způsobil. Zdá se tedy, že český zákonodárce uplatňuje v trestní politice během poslední dekády principy restorativní justice, jelikož je možno zaznamenat mnohé legislativní změny na poli problematiky poškozeného a oběti trestných činů.

Jak již výše zmíněno, úprava poškozeného zaznamenává svůj „zlatý věk“, což se projevuje v mnohých změnách a přídavicích úpravy tohoto institutu, zejména těch, které byly po dlouhá léta terčem bujaré kritiky se strany odborných kruhů a zákonodárce pomalu začíná uvolňovat legislativní otěže, které vždy tíhly k protekci obviněného. Vše výše zmíněné si dovolím pojmut do náplně mé disertační práce, což bude následně doplněno jinými atributy této problematiky.

Disertační práce je tematicky rozdělena do dvanácti kapitol. Výklad si dovolím začít historickým pozadím úpravy poškozeného, který je následován současnou definicí poškozeného, kterou zákonodárce zakotvil do ust. § 43 TrŘ a která byla podrobena neopominutelné novele zák. č. 181/2011 Sb., jež je též podrobena rozboru, vzhledem k jejímu významu, jejímž dopadem došlo k rozsáhlejšímu předmětu adhezního řízení. Následuje výklad o oběti trestného činu. Toto téma není přímo náplní mé práce, problematika obětí trestné činnosti je ovšem významně propojena s úpravou osoby

poškozeného v trestním řízení, zejména po přijetí stěžejního zákona č.45/2013 Sb., tedy zákona o obětech trestných činů, jejímž přijetím byl význačně novelizován trestní řád. Zákon o obětech trestných činů a trestní řád se vzájemně prolínají a proto tato úprava též nemohla uniknout zájmu mého výkladu.

Kapitola čtvrtá bude rozbořem důvodů, pro které se poškozený nemůže účastnit trestního řízení nebo je mu toto právo omezeno.

Následující významná kapitola, v pořadí pátá, skrývá kategorizaci procesních práv, kterými oplývá každý poškozený a ale i práv náležejících pouze subjektům adhezního řízení. Za přínosný je možno označit též detailnější výklad věnující se institutu společného zmocněnce, jehož účastí se řeší, dnes poměrně častá situace, mimořádně vysokého počtu poškozených v jednom trestním řízení.

Šestá kapitola patří úpravě předběžných opatření, institutům zavedeným jako následek přijetí zákona o obětech trestného činu, která mají svou revoluční povahou zajistit lépe práva poškozených během trestního řízení, zejména eliminovat efekt sekundární viktimizace, což je zásadní problém, kterému je nutno se věnovat, zejména ve vztahu nevinného člověka, na kterém bylo spácháno bezpráví.

Podrobněji pohlédneme samozřejmě i na jednotlivá procesní oprávnění, které jsou osobě poškozeného přiznána v jednotlivých etapách trestního řízení a kterými může disponovat. Stručnější formou bude předložen též výklad řádných a mimořádných opravných prostředků a to v kapitole sedmé.

Osmá kapitola podává výklad o adhezním řízení, tedy části trestního řízení, kde poškozený s řádně uplatněným nárokem může dosáhnout svého zaslouženého odškodnění. Součástí této kapitoly je také úprava trestního příkazu, jelikož právě tato forma rozhodnutí je specifická a hojně užívaná pro konečné rozhodnutí adhezního řízení.

Následující stránky mé práce náleží prostředkům racionalizace trestní justice. Pozornost bude věnována postavení poškozenému v rámci odklonů, jmenovitě dohodě o vině a trestu, narovnání, podmíněnému zastavení trestního stíhání, podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání.

Celou práci uzavře pojednání a srovnání s postavením poškozeného a oběti ve Spolkové republice Německo, s Unijní úpravou, z pohledu mezinárodních dokumentů z roviny OSN a práce končí výkladem o případech rozhodovací praxe Evropského soudního dvora.

V rámci mé disertační práce si dovoluji použít zejména následující metody výzkumu: metodu komparativní, systematickou, historickou, popisnou a též analýzu právních textů.

Disertační práce odpovídá právnímu stavu ke dni 22.5.2016

1. Historický vývoj právní úpravy postavení poškozeného

1.1 Trestní řád z roku 1873

Je jistě překvapivé, že úprava postavení poškozeného není otázkou posledních dekad, ale byla již nedílnou součástí rakousko-uherské legislativy. Pro toto období je charakteristický tzv. právní trialismus, jež je snadno vysvětlitelný. Původně ryze rakouské země (včetně zemí českých) si přinesly do nové monarchie svůj kodex, tedy trestní řád ze dne 23.5. 1873 - z.č. 119/1873 ř.z. (nazývaný též Glaserův), země dříve pod vládou Uher převzaly kontinuálně uherský to zákon č. XXXIII/1896 ř.z., o soudním trestním řádu (např. Slovensko). Trojici pak doplňovala úprava týkající se vojenské oblasti, kde vládly dva obsahově totožné vojenské řády- jeden pro země české- z.č. 131/1912 ř.z., vojenský trestní soudní řád a úprava pro Slovensko- zákon č. XXXIII/1912 ř.z.¹

Postavení poškozené osoby dle trestního řádu rakouského bylo rozlišováno na základě dle toho faktu, zda-li se jednalo o delikty stíhané z moci úřední, či o delikty, jež náležely soukromé žalobě neboli, poškozená osoba se mohla tedy nacházet v postavení tzv. soukromého žalobce či tzv. soukromého účastníka.

V postavení soukromého účastníka se nacházela ta osoba, jež bylo ublíženo trestným činem stíhatelným veřejnou žalobou. Ta měla pak plné právo připojit se se svými soukromoprávními k trestnímu řízení a tímto se stala soukromým účastníkem. Podmínkou ještě bylo, aby soukromoprávní nároky poškozeného měly charakter materiální škody, nebylo možné uplatnit škody budoucí ani ideální, a to vše nejpozději před počátkem hlavního líčení. Odlišnost nalezneme v řízení přestupkovém, tam mohl poškozený svůj nárok uplatnit i později. Pokud ovšem svůj nárok neuplatnil poškozený včas, toto jeho právo navždy zaniklo a nebylo ho možné navrátit. Výjimka panovala jen v případě, došlo-li během hlavního líčení k obvinění obžalovaného z nového trestného činu stíhatelného veřejnou žalobou, tu pak mohl poškozený reagovat i později. Samotné připojení se k žalobě nepožadovalo žádnou zvláštní formu, mělo k tomu dojít ústním či písemným prohlášením u soudu. Je jistě zajímavostí, že již v těchto dobách měly příslušné orgány

¹ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České Republice*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, str.61.

povinnost podávat poškozenému průběžné informace o řízení, což jistě usnadnilo uplatnění nároků poškozených, kteří by mnohdy neměly ani ponětí, že trestní řízení již započalo.²

Zákonodárce, všemi výše zmíněnými skutečnostmi jistě usiluje o možnost poškozeného připojit se úspěšně k trestnímu řízení. Přisuzuje mu postavení procesní strany a vedlejšího orgánu veřejné obžaloby, neb jeho úspěch byl plně závislý na odsuzujícím rozsudku obžalovaného, má tedy, stejně jako státní zástupce, plný zájem na tomto odsouzení. Stát poškozenému jako vedlejšímu orgánu veřejné obžaloby poskytuje rozsáhlá, celkem sofistikovaná, práva, jako např.:

- Právo být nápomocen státnímu zástupci a vyšetřujícímu soudci
- Právo nahlížet do spisu již v průběhu přípravného řízení
- Právo být slyšen jako svědek v téže věci
- Právo býti obeslán k hlavnímu líčení
- Právo klást otázky či činit poznámky v hl. líčení
- Právo závěrečné řeči
- V případě přestupkového řízení též právo podání opravných prostředků, bylo-li o jeho nárocích rozhodnuto pouze částečně³

Jedním z nejdůležitějších práv bylo bezesporu možnost práva poškozeného nabýt postavení veřejného žalobce. Stalo se tomu v situaci, kdy veřejný žalobce plně upustil od stíhání. Poškozený se ocitl v pozici tzv. subsidiárního (podpůrného) žalobce. Tím se ovšem mohl stát jen soukromý účastník trpící materiální škodou, není možno hovořit o populární subsidiární žalobě, ta byla vyloučena.⁴ O připuštění soukromého účastníka se rozhodovalo zvláštním soudním usnesením, specifika odpovídala různým stadiím řízení, ve kterém se právě poškozený nacházel. Tohoto právo soukromý účastník ovšem nenabýval v řízení před státními soudy, ve stanném řízení a bylo-li od řízení upuštěno dle § 42 odst.2 zák. č. 48/1931 Sb.⁵ Jak výše zmíněno, způsob řízení o připuštění soukromého účastníka za podpůrného žalobce se odvíjel od toho, ve kterém procesním stadiu státní zástupce od stíhání upustil (výjimku tvoří přestupkové řízení, zde postačovalo prohlášení soukromého

² Jelínek, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. str. 11-13.

³ Ibid., str. 13.

⁴ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České Republice*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. str. 66-69.

⁵ Jelínek, Jiří.op.cit.1, str.13.

účastníka, že trvá na trestním stíhání, učinit tak mohl kdykoli během procesu) J.Kallab⁶ rozlišuje pak tři stadia trestního řízení, během nichž bylo možno stát se podpůrným žalobcem:

I. Stadium od oznámení TČ až do skončení přípravného vyhledávání

Rozhodl-li se SZ o nepokračování v řízení, tj. odmítl trestní stíhání nebo zamítl udání poškozeného, musel o tomto vyrozumět poškozeného, který posléze disponoval oprávněním navrhnout zavedení přípravného vyšetřování, o čemž následně rozhodla radní komora.

II. Stadium od počátku přípravného vyšetřování až do předběžného projednání obžaloby

Soud má povinnost obeznámit soukromého účastníka o upuštění od stíhání osobou SZ. Po obdržení takového vyrozumění musel soukromý účastník učinit prohlášení, že na trestním stíhání trvá a to do tří dnů, neobdržel-li vyrozumění, lhůta byla do tří měsíců od zastavení tr. stíhání. Zde rozhodoval zemský soud.

III. Stadium od předběžného projednání obžaloby až do počátku hlavního líčení

Soukromého účastníka vyrozumívá o odstoupení SZ soud první stolice, účastník měl povinnost odpovědět opět do tří dnů, že na stíhání obviněného trvá.

Stal-li se soukromý účastník po zažádání a schválení příslušným úřadem opravdu podpůrným žalobcem, zanikalo toto právo jeho smrtí a nepřecházelo na jeho právní nástupce. Toto právo bylo vnímáno jako jakási nezávislá kontrola řádného výkonu žalobního práva státního zástupce.⁷ Je třeba ovšem zdůraznit, že tímto titulem nezískával soukromý účastník plná práva státního zástupce, ani nebylo jeho postavení rovnocenné se státním zástupcem, jeho postavení bylo postaveno na roveň procesnímu postavení soukromého žalobce, s jistými omezeními. I za okolností, že se soukromý účastník stal podpůrným žalobcem, měl státní zástupce omnipotentní právo soudní stíhání kdykoli přebrat zpět na svá bedra. Nastala-li taková situace a státní zástupce by se rozhodl opět vstoupit na své původní místo, podpůrný žalobce byl automaticky katapultován do pozice soukromého účastníka.

⁶ Více viz. Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České Republice*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007. str. 69.

⁷ Jelínek, Jiří. Jelínek, Jiří. op.cit. 1, str. 14.

Zcela jinou úpravou se řídily delikty, které byly zákonodárcem vyhrazeny soukromé žalobě. Soukromým žalobcem byla tedy osoba, které bylo ublíženo na jejích právech, ovšem k jeho zadostiučinění bylo potřeba aktivního jednání a účasti jeho samotného (musel sám podat obžalobu a pokračovat v trestním řízení), stát nečinil sám od sebe žádné kroky. Toto právo nebylo odvozeno od práva státního zástupce podat obžalobu.

Osoba, která mohla tuto žalobu uplatnit byla ta, již bylo předem vyjmenovanými trestnými činy ublíženo na jejích právech. Byla tím míněna nejen práva majetková, jak by se na první pohled mohlo znát, ale všechna práva, kterým zákon poskytoval právní ochranu. Pokud měl poškozený zájem na přiznání svých nároků, musel v zákonem stanovené lhůtě podat tzv. žádost za trestní stíhání. Soukromý žalobce měl celkem rozsáhlá práva, zákon stanovil, že může: „podniknout k uplatňování obžaloby u soudu vše, k čemu je oprávněn státní zástupce.“⁸ Vyplývá ale z logiky věci, že soukromý žalobce není nadán zcela totožnými právy jako osoba státního zástupce. Nenabýval jistě práv, kterými panoval SZ jako osoba úřední, tedy zejména nebylo možné, aby se soukromý žalobce účastnil porad soudu, nemohl se domáhat přímo pomoci státních úřadů či dávat příkazy policejním složkám, neměl právo podat opravné prostředky v prospěch obžalovaného. Soukromý žalobce musel opravdu projevit v řízení aktivní činnost, např. nepodal-li v zákonem stanovené lhůtě obžalobu nebo nedostavil-li se k hlavnímu líčení, okamžitě platila nevyvratitelná domněnka, dle níž se mělo za to, že od trestního stíhání upustil. Jednu z mála výhod oproti SZ bylo, že soukromý žalobce mohl vystupovat v řízení i jako svědek. Zajímavostí jistě je, že soukromý žalobce mohl požádat SZ, aby za něj převzal jeho zastupování. SZ byl pak prakticky jeho zmocněncem. K takovému scénáři mohlo ovšem dle Prušáka⁹ dojít jen za situace, když deliktem soukromoprávním byl zasažen i zájem veřejný.

V případě souběhu žalobních práv několika soukromých žalobců ve vztahu k jednomu obviněnému panovala jistá rozpojitost a to vzhledem k faktu, že trestní řád takovou situaci apriori neřešil.¹⁰ F. Štorch či J. Kallab věřili, že právo každého, individuálního soukromého žalobce bylo samostatné, proto zánik žalobního práva u jednoho z účastníků nevyvolávalo pro ostatní žádné právní následky. Pouze, pokud jeden z těchto soukromých žalobců již podal obžalobu, mohli zbylí soukromí žalobci k této

⁸ Jelínek, Jiří. Jelínek, Jiří.op.cit.1, str.15.

⁹ Ibid., str.16.

¹⁰ Růžička, M., Púry, F., Zezulová. Op.cit. str. 77-80.

žalobě pouze přistoupit a to jen v té fázi řízení, ve kterém se právě nacházelo. V případě, že by některý z nich takto nekonal (tj. nepřistoupil k řízení již zahájenému jiným soukr. žalobcem) , nebylo mu již nikdy umožněno podat obžalobu samostatně, nevyjímaje případ kdy primární soukromý žalobce od žaloby upustil. Vyplývá jistě samo, že právní úkon učiněný jedním soukromým žalobcem se nevztahuje na ostatní, naopak v případě, že bylo zastaveno trestní stíhání nebo došlo ke zproštění obžaloby, mělo toto dopad na všechny soukromé žalobce.¹¹

1.2 Trestní řád z roku 1896

Tato úprava byla platná na tehdejším území slovenském. Lišila se od výše probraného řádu platného na českém území. Byla jistě daleko modernější a progresivnější, což bylo zapříčiněno i pozdějším datem jejího přijetí. Zásadním rozdílem této úpravy byl zajisté koncept, který považoval za potenciálního žalobce nejen stát pod taktovkou státního zástupce, ale také tzn. hlavního a náhradního soukromého žalobce. Všichni tito byli tedy zákonem považováni za strany spolu s tím, proti němuž bylo trestní řízení vedeno. Velmi inovativní byla definice poškozeného, neb tím byl dle § 13 odst.6 slovenského TŘ ten, jehož jakékoli právo bylo poškozeno nebo ohroženo spáchaným trestným činem nebo jeho pokusem. Slovenská úprava tak považovala za osobu poškozeného i toho, kdo byl pouze ohrožen protiprávním jednáním. F.Kronberger¹² považoval tohoto poškozeného za tzv. ideálního poškozeného, naproti poškozenému z rakouského trestního řádu, jehož definice byla konstruována v tzv. materiálním smyslu, čemuž odpovídal i fakt, že dle uherské úpravy nebyl rozlišován poškozený zasažený soukromoprávním či veřejnoprávním trestným činem, nebo zda trestný čin byl namířen specificky proti právům majetkovým či dalším právům.¹³ Uherský řád rozlišoval v zásadě poškozeného, soukromou stranu, hlavní žalobu a náhradního žalobce.

Soukromou stranou (adherentem) se poškozený mohl stát, podobně jako dle rakouského řádu, prohlášením u soudu a to nejpozději do skončení hlavního přelíčení nebo líčení u okresního soudu, pokud tak učinil, trestní řízení i rozsudek se automaticky rozšířily

¹¹ Růžička, M., Pury, F., Zezulová, Op. cit., str. 79.

¹² Ibid., str. 99.

¹³ Ibid., str. 99.

o tento jeho soukromoprávní nárok. Dle Františka Kronbergera toto uplatnění ovšem apriori nevylučovalo uplatnění tohoto nároku v civilně procesním řízení¹⁴.

Další odlišností oproti rakouské úpravě byl způsob zkoumání statutu poškozeného. Pokud totiž někdo chtěl vystupovat jako soukromá strana, měl povinnost dokazovat svá oprávnění a uplatnit svůj nárok u SZ, policejního úřadu či daného soudu, tyto orgány měly ovšem pravomoc tuto přihlášku i zamítnout. Stal-li se poškozený soukromou stranou ve smyslu výše uvedeném, nabyl jistých práv (až po připojení k řízení a pozitivním rozhodnutí o přihlášce nároku) jako např.: předložení údajů prokazujících trestnost jednání obviněného, právo nahlížení v určitých stadiích řízení do spisů, činit návrhy či klást otázky svědkům a znalcům, samozřejmě souvisejících s uplatněním jeho soukromoprávních nároků.¹⁵ Z trestného činu vzniklá škoda byla vyšetřována z úřední povinnosti pouze v případě, že bez její znalosti by nebylo možné vytvořit soudní rozhodnutí.

Další zcela nový typ postavení poškozeného zavedl uherský řád v případě institutu tzv. náhradního (subsidiárního) žalobce. Ten v řízení neuplatňoval svůj soukromoprávní nárok, jeho osoba pouze usilovala o potrestání pachatele trestného činu, jeho návrhy měly ryze penální povahu. Náhradní žaloba byla svou povahou veřejná, vykonávali ji ale soukromé osoby místo státního zástupce. Tato osoba plnila tedy v určitém rozsahu státní funkce, doplňovala činnost státního zástupce. K podání byl legitimován každý poškozený, nikoli pouze osoba uplatňující své soukromoprávní nároky. Subsidiární žalobce měl v řízení prostor pro výkon práv všeobecně jako státní zástupce s tím omezením, že oprávnění SZ jako veřejného úřadu mu zůstala zapovězena. Nesměl tedy např. žádat součinnost policejních orgánů, nesměl požadovat předložení spisů, nesměl navrhnout upuštění od vyšetřování či podávat opravné prostředky proti rozhodnutí obžalobního senátu (pokud bylo ovšem řízení zastaveno, mohl se odvolat). Měl-li poškozený opravdu zájem na tom, aby se stal subsidiárním žalobcem, musel dodržet lhůtu osmi dnů, která mu byla poskytnuta k převzetí obžaloby na místě úřadu vrchního u státního zástupce. Poškozený musel tedy po zastavení vyhledávání státním zástupcem podat stížnost u hlavního státního zástupce a to, jak výše zmíněno, do osmi dnů. Hlavní státní zástupce měl pravomoc změnit rozhodnutí státního zástupce a nařídít mu podání návrhu na zahájení vyšetřování, pokud tak ovšem neučinil, mohl poškozený po osmi dnech od doručení

¹⁴ Kronberger, František. *K reformě trestního řízení přípravného*. Praha: Knihovna věd právních a státních, 1928. č.3, str. 28.

¹⁵ Růžicka, M., Pury, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 101-102.

zamítavého rozhodnutí o převzetí obžaloby, převzít poškozený sám, místo SZ.¹⁶ Pokud ale SZ vzal částečně své odvolání zpátky, nebylo možné se subsidiární žaloby dovolávat. Tyto možnosti bylo možno uplatňovat nejpozději do okamžiku vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. Shrňme-li tedy samotnou instituci podpůrné žaloby, jednalo se, zjednodušeně řečeno, o možnost soukromníka vystoupit na místo žalobce v tom případě, pokud SZ nevyužil svého žalobního práva.

Další možností, kdy zákon připouštěl soukromé osobě dispozici subjektivním veřejným právem, byla situace, kdy soukromník vystoupil v řízení jako tzn. hlavní soukromý žalobce. Do tohoto procesního postavení vstupoval poškozený, jehož postihl spáchaný přečin či přestupek stíhatelný soukromou žalobou. Poškozený mohl tedy sám od sebe podat v určitých případech obžalobu bez jakékoli předešlé výzvy státnímu zastupitelství. Pokud došlo k hlavnímu líčení, úřad státního zastupitelství musel být o této skutečnosti zpraven. Případů žalovatelných touto formou bylo velmi málo, majoritně se jednalo o trestné činy proti cti, dále např. trestné činy porušující listovní tajemství, zlomyslné poškození cizího majetku či lehké ublížení na zdraví. Hlavní žalobce disponoval jen omezenými právy, rozhodně nebyl dominus litis, pravomoci SZ jako úředního orgánu mu zůstaly zapovězeny, neměl jistě např. pravomoc udělovat nařízení policejním složkám, etc. Abnormalitou ovšem jistě byl fakt, že v případě, kdy to vyžadoval veřejný zájem, byl státní zástupce sto převzít zastupování obžaloby. SZ prakticky učinil z tohoto deliktu trestný čin veřejnožalobní. Tímto byl soukromý žalobce vypuzen do role jakéhosi pomocníka obžaloby, přičemž opětoval jistými pravomocemi subsidiární obžaloby jako např. činit návrhy, právo být předvolán, právo být vyrozuměn etc. Trestní řád tomuto hlavnímu soukromému žalobci neposkytoval žádné onnipotentní postavení, naopak byl podroben absolutní kontrole státního zastupitelství.¹⁷

Trestní řád uherský upravoval případy pluralitního práva hlavních soukromých žalobců. Nastala-li tato situace, byl hlavním soukromým žalobcem ten, jenž byl uveden v podání jako první. Bylo ovšem možností těchto se od této úpravy odlišit a dohodnouti se mezi sebou, který z nich bude žalobu zastupovat. Bylo-li oprávněno osob vícero poškozených, měli možnost se k již zahájenému řízení připojit. Ti, již se připojili, měli

¹⁶ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op. cit., str. 104-106.

¹⁷ Ibid., str. 102-114.

funkci dohledovou. Mohli nahlížet do spisu a vypomáhat, ale návrhy např. ke kvalifikaci skutku, tedy aktivní činnost, jim nepříslušela.

Práva hlavního soukromého žalobce byla práva jednotlivé osoby, a stejně jako v rakouské úpravě, nepřecházela na descendenty, zanikala smrtí jednotlivce (mohl se těchto práv též vzdát).¹⁸

1.3 Vojenský trestní řád č. 131/1912 ř.z.

Tento řád měl své pole působnosti na českém území, na Slovensku měli řád jiný, který byl ovšem obsahově totožný s tímto řádem, který následně platil na celém území nově vzniklé republiky v roce 1918. Úprava byla zcela odlišná od těch výše popsaných. Pro tento řád byla charakteristická veřejná žaloba, jež byla zastoupena vojenským prokurátorem. Tato úprava neznala soukromou žalobu nám známou z rakouského či uherského řádu, neupravovala ani adhezní řízení. Z výše uvedeného logicky vyplývá, že ani postavení poškozeného nemělo žádnou similaritu s těmito řády a marně tak budeme ve vojenském řádu hledat paragrafy s pojmy soukromé strany či soukromého účastníka. Poškozený byl definován jako osoba, jejíž právo bylo poškozeno přímo či ohroženo trestným činem jiné osoby.¹⁹ Tehdejší judikatura uváděla, že zákon požadoval přímé poškození či ohrožení práva a pojem poškozeného byl pod vlivem zásad užívaných pro řízení civilní. Bylo vyžadováno, aby protiprávní jednání pachatele zasáhlo poškozeného přímo v jeho právech, garantovaných trestním zákonem.

Soukromého žalobce shledával vojenský řád tím, kdo byl oprávněn podat žádost, jež byla nezbytná k zahájení trestního řízení, u zákonem vyjmenovaných trestných činů. Byla-li tato osoba v činné vojenské službě, musela žádost podat služebním postupem u dané vojenské autority. Pojem poškozený má širší pojetí, má možnost se účastnit řízení u činů veřejnožalobních (to soukromý žalobce nemohl), stejně jako soukromožalobních. Majoritní odlišnost oproti nevojenským úpravám budeme hledat ve vymezení postavení soukromého žalobce. Soukromý žalobce dle vojenského řádu nezastupuje v řízení svou vlastní soukromou žalobu. Dle prof. Císařové tomu bylo tak kvůli skutečnosti, aby se zmíněná instituce mohla snášet s institucí velitele, který tak byl autoritou vojenskou i

¹⁸ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op. cit., str. 104-106.

¹⁹ §104 odst. 1 VTrŘ.

soudní, s čímž so dovolím souhlasit.²⁰ Vojenský prokurátor musel návrh na zahájení trestního řízení shledat důvodným, jinak ho odložil, což zdůvodnil stručným zdůvodněním. O tom byli vyrozuměni soukromý žalobce i poškozený, kteří v osmidenní lhůtě mohli reagovat stížností proti odložení věci či zastavení vyšetřování. Pokud nebyli řádně obeznámeni, mohli stížnost podat do tří měsíců od negativního rozhodnutí. Sám poškozený měl též právo od své žádosti upustit, dále se řízení nekonalo.

Poškozený a soukromý žalobce nezůstávali v řízení přesto zcela nečinní, soudní řád jim uděloval jistá oprávnění, která byla koncepčně spjata s uplatněním jejich procesního postavení. Mohli zejména: nahlížet do spisů, podávat stížnost proti průtahům vyšetřujícího soudce, právo býti vyrozuměni o místě a konání hlavního líčení a měli k němu neomezený přístup, podat návrh na vyloučení veřejnosti v hlavním líčení, účastnit se odvolacího řízení etc. Dále pak jen osoba soukromého žalobce měla např. právo: podat zmateční stížnost v neprospěch obžalovaného, podat odvolání v neprospěch obžalovaného, činit návrhy na doplnění dokazování v během hlavního líčení.

Poškozený a soukromý žalobce měli právo nechat se zastoupit svými zákonnými zástupci.

Zbývá snad jen generálně sumarizovat, že postavení soukromých žalobců a poškozených bylo jistě mnohem slabší, než u řádů platných na území českém a slovenském.²¹

1.4 Trestní řád č. 87/1950 Sb.

Trestní řád z dob komunistických nabyt své účinnosti 1.srpna 1950, byl vypracován spolu s novým trestním zákoníkem a byl výplodem tzv. právnické dvouletky. Nahradil také doposud všechny platné řády, nevyjímaje řády vojenské. Přinesl s sebou spoustu změn. Poškozený především nebyl nadále oprávněn sám podat obžalobu, převzít trestní stíhání či zasahovat do otázek trestu, což bylo důsledkem nově přijaté zásady veřejné žaloby, mohl dát podnět k trestnímu řízení, býti v postavení svědka či dokazovat obžalovanému vinu, čímž naplňoval své soukromoprávní nároky. Velmi zřídka mu bylo umožněno vystupovat jako pomocný žalobce.²²

²⁰ Císařová, Dagmar; Čížková, Jana; *Poškozený v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, str. 18.

²¹ Růžicka, M., Pury, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 127-131.

²² Růžicka, M., Pury, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 134-135.

Řád definoval poškozeného jako osobu, jež utrpěla škodu způsobenou trestným činem, který byl předmětem trestního řízení. Byla jím osoba, jež trestní řád přiznával oprávnění žádat uplatnění jejích nároku v adhezním řízení. Mohla to být osoba fyzická, právnická, stát. Muselo se jednat zároveň o škodu spáchanou tzv. zažalovatelným trestným činem neboli skutkem, jenž byl předmětem žaloby. Pojem poškozeného nebyl velmi rozsáhlý, okruh nároků uplatnitelných v trestním řízení byl omezen vesměs na nároky náhrady majetkové škody, nároky na prohlášení určitého úkonu za neplatný či nároky vyvstálé z rodinného práva, zároveň tyto musely být uplatnitelné v občanskoprávních věcech.²³ Postavení poškozeného bylo přiznáno i osobě trestným činem nezasažené, jež musela dotovati finančně osobu přímo poškozenou.

Postavení poškozeného nebylo odvozováno od faktu, zda-li byl schopen své nároky předem prokázat či nikoli, to bylo náplní až adhezního řízení. Bylo dostatečným, pokud dosažené výsledky řízení nasvědčovaly poškození dané osoby, ale i pouze samotné tvrzení poškozeného. Poškozený mohl o uplatnění nároku požádat nejpozději do hlavního líčení před závěrečnými poradami soudu. Soud nikdy nerozhodoval o náhradě škody z úřední moci. Došel –li soud před zahájením hlavního líčení k závěru, že uplatňovaný nárok poškozenému zjevně nepříslušel, vyslovil usnesením, že takového poškozeného nepřipouští k hlavnímu líčení.²⁴

K dosažení svých práv udělit trestní zákon poškozenému jistá procesní práva, příkladem:

- Právo uplatnění svých nároků vzešlých z trestného činu
- Právo činit návrhy v hlavním a odvolacím řízení
- Právo nahlížení do spisů
- Právo být vyrozuměn o konání a místě hlavního líčení a odvolacího řízení
- Právo klást otázky vyslychaným v hlavním líčení
- Právo učinit návrh k uplatnění svého nároku během hlavního líčení
- Právo podat odvolání proti odsuzujícímu rozsudku pro nesprávnost výroku o jeho nárocích či soud nerozhodl o jeho nárocích včas

²³ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 134-135.

²⁴ Látal, Jaroslav. V *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1994. str. 5-8.

- Právo býti poučen o možnosti podat odvolání v rozsudku
- Právo býti zastoupen zmocněncem
- Právo býti poučen o svých právech prokurátorem v přípravném řízení a předsedou senátu v řízení před soudem²⁵

Předseda senátu byl povinen v rozsahu svých možností vyrozumět poškozeného o zastavení trestního stíhání I. a II. stupně. O zastavení trestního stíhání během přípravného řízení se poškozený běžně nevyrozumíval, ačkoli prokurátor tak mohl učinit. Výše jmenovaná práva nepříslušela poškozenému během řízení o těch trestných činech, které spadaly do příslušnosti krajského či vyššího vojenského prokurátora, dále pak v řízení polním a stanném, stejně jako v řízení před Nejvyšším soudem jako soudem prvoinstančním. Tato všechna omezení měla za účel nepřetěžovat zbytečně trestní řízení uplatňováním nároků poškozených. Dalším omezením osobě poškozenému bylo, že v jednom řízení nemohl spoluobviněný vůči dalšímu spoluobviněnému uplatnit své nároky z titulu poškozené osoby. Zákon tím chtěl zamezit soustředění dvou rozličných práv do rukou jedné osoby, kde by pak mohlo docházet ke kolizi uplatnitelných práv. Nezbývalo mu tedy legálně jiné možnosti, než se se svými nároky obrátit na řízení ve věcech občanskoprávních. Všeobecně ochrana nároků poškozeného neměla zůstat jen na aktivitě poškozeného. Během přípravného řízení mu pomocnou ruku měl podávat prokurátor, jehož úkolem bylo v rámci přípravného řízení zajišťovat uspokojení jeho nároků. Nároky poškozeného mohly být také v určitých případech zamítnuty, pokud by ohrožovaly průběh řízení, což bylo důsledkem nově zavedené zásady procesní ekonomie. Dle této zásady byly paradoxně vyřizovány nároky poškozeného během trestního řízení a nebylo nutno konat samostatné občanskoprávní řízení. Na občanskoprávní soud se nemohl poškozený obrátit sám (výjimkou bylo pozdní rozhodnutí uplatňovaného nároku trestním soudem), měl tak ovšem možnost učinit trestněprávní soud, především v případě, kde by další prokazování výše nároku poškozeného zbytečně zatěžovalo trestní řízení.

Jak výše uvedeno, poškozený měl možnost nechat se v řízení zastoupit. V případě jeho nesvéprávnosti příslušel výkon jeho práv zákonnému zástupci, což bylo zastoupení zákonné. Vedle něj bylo upraveno též zastoupení zmocněncem, které se mohlo vztahovat

²⁵ Látal, Jaroslav. V *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1994. str. 5-8.

jak na celé řízení, tak na jednotliví úkony řízení. Zmocněncem mohla být jen osoba svéprávná, bezúhonná.

Na závěr je snad jen nutno se zmínit pokrokovou úpravu zajištění, jež umožňovala zajištění nároků poškozeného prokurátorem či později soudem. Institut zajištění byl zaznamenaný ovšem již v řádu uherském.²⁶

1.5 Trestní řád č. 64/1956 Sb.

Nový trestní řád nabyl své účinnosti 1.ledna 1957. Novinkami této úpravy byla pokroková úprava přípravného řízení, předběžného projednání obžaloby a odvolacího řízení. Výkon rozhodnutí již nepříslušel prokurátoru, ale soudům. Úprava byla velmi podrobná, především porovnáním s předešlým řádem z roku 1950. Tento řád ovšem jistě neupravoval, stejně jako jeho předchůdce, instituty soukromé či podpůrné žaloby, soukromého návrhu a stejně tak bylo poškozenému umožněno pouze podat podnět k trestnímu řízení a ve velmi výjimečných případech pak býti nápomocen veřejnému žalobci. Existovala ovšem možnost vystupovat v tomtéž řízení jako svědek.

Pojem poškozeného byl na svou dobu tehdy hodnocen jako poměrně rozpracovaný, byl uveden i ve výčtu osob jako procesní strany. Poškozený mohl být opět osobou fyzickou, právnickou či sám stát. Definice poškozeného byla zakotvena v § 7 odst. 10 tr.řádu a shledávala poškozeným tu osobu, jíž bylo trestným činem způsobena škoda, pokud by nárok na její náhradu bylo možno uplatňovat před soudem v řízení ve věcech občanskoprávních, v tom případě, nevystupoval-li poškozený v řízení zároveň jako spoluobviněný.²⁷ Poškozeným ovšem nemohl být ten, kdo měl nárok náhrady škody způsobené trestným činem uplatnitelný v řízení jiném, jako např. daňovém či řízení správním. Pohlédneme-li tedy na definici poškozeného, je vidno, že byla doprovázena dvěma podmínkami: zaprvé pozitivní- nárok na náhradu škody musel býti uplatnitelný v občanskoprávním řízení a zadruhé negativní podmínka- osoba poškozeného nesměla být zároveň osobou spoluobviněného v jednom řízení. Dle judikatury²⁸ škoda musela zakládat trestný čin nebo přestupek stíhatelný v řízení před soudem, jinými slovy škoda musela být

²⁶ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 146-158.

²⁷ § 7 odst.10 zák. č.64/1956 Sb.

²⁸ R 69/1955.

v příčinné souvislosti se skutkem. Trestním řízením mohly být tedy vyřizovány jen nároky uplatnitelné dle hlavy jedenácté druhého dílu zák.č. 140/1950 Sb.²⁹

Škodou bylo považováno:

- zmenšení majetkového stavu, tedy škoda skutečná
- ušlý zisk
- všechny nároky způsobené v souvislosti s ublížením na zdraví a smrtí

Poškozený měl nárok na náhradu škody celé, způsobené vícero obviněnými a to vůči kterémukoli z nich. Svou roli při určování výše náhrady škody sehrával i fakt, zda-li spoluobviněný měl na zavinění částečně svou vinu či ne. Poškozený mohl požadovat vydání rozhodnutí o jeho nároku. O přiznání mohl žádat, jako již tradičně, nejpozději do zahájení hlavního líčení. Ani osoba prokurátora neoplývala právem návrhu soudního uložení povinnosti odškodnění. Z moci úřední by se tomu tedy nemohlo stát, s výjimkou případu, kdy prokurátor byl oprávněn navrhnout soudu uložení náhrady škody, pokud to vyžadovala ochrana zájmů společnosti, socialistických organizací nebo pracujících, zejména u trestných činu činících škodu na majetku socialistického vlastnictví.³⁰ Sám poškozený ovšem toto právo ztrácel v případě předchozího uplatnění svých nároků v občanskoprávním řízení, jež bylo již započato, stanném řízení, v řízení o trestných činech patřících do příslušnosti soudu krajského³¹ či vyššího soudu vojenského.

Došlo-li k v adhezním řízení k situaci, že poškozený nárok mu nepříslušíci uplatňoval či se jednalo o nárok nerozhodnutelný v soudním řízení, soud vynesl usnesením, že tohoto nepřipouští k hlavnímu líčení. Toto usnesení ovšem nulově ovlivňovalo řízení občanskoprávní.

K právu uplatnění svého nároku byl poškozený vyzbrojen arsenalem oprávnění, mezi která prof. Jelínek³² řadí např.:

- právo poškozeného, aby o jeho nároku bylo v trestním řízení rozhodnuto
- právo činit návrhy
- právo nechat se zastupovat
- právo býti vyslechnut

²⁹ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 160-165.

³⁰ Jelínek, Jiří. Op. cit.1, str.21.

³¹ Důvodem tohoto omezení bylo zamezit neúčelnému přetěžování trestního řízení nároky poškozeného.

³² Jelínek, Jiří. Op.cit. 1, str.19.

- právo návrhu zajištění movitých věcí vlastníci obviněným
- právo nahlížení do spisu
- právo vyrozumění o konání hlavního líčení
- právo na doručení opisu rozsudku
- právo klást otázky vyslychaným
- právo zdůvodnění svých návrhů během hl. líčení po prokurátorově řeči
- právo být poučen o svých právech orgány činnými v trestním řízení

Mezi práva, které poškozenému nenáležela lze jmenovat: právo na doručení obžaloby, právo samostatného odvolání, odvolat se proti rozhodnutí o nepřipuštění jako osoby poškozeného, právo podání návrhu na povolení obnovy, právo na dožádání se odstranění průtahů během vyšetřování či závady na straně vyšetřovacích orgánů.³³

Byl-li obžalovaný uznán vinným, měl soud fakticky možnosti tří rozhodnutí:

1. přiznání nároku na náhradu škody poškozeného - tomu se tak stalo v případě, jestliže nárok spolu s jeho výší byly výsledky trestního řízení odůvodněny
2. přiznání nároku jen zčásti a se zbytkem odkázat poškozeného na občanskoprávní řízení
3. odkázání poškozeného na občanskoprávní řízení – tomu se tak stalo, nebyly-li nárok a jeho výše výsledkem trestního řízení odůvodněny.

1.6 Trestní řád č. 141/1961 Sb.

V roce 1960 uviděla světlo světa nová socialistická ústava³⁴, což byla jistá předzvěst nového trestněprocesního zákona. Ten byl ovšem šit horkou legislativní nití, což mělo za následek potřebu mnohých novelizací již krátce po jeho přijetí. Trestní řád měl za úkol navázat na nově zreformovaný trestní zákoník, oba kodexy měly pak upevňovat socialistickou zákonnost a zlidovění soudnictví.

Mezi nejvýznamnější změny v něm obsáhlé mělo být posilování výchovné úlohy trestního řádu, spolupráce se společenskými organizacemi, prohloubení zásady obhajoby, zdokonalení uplatnění zásady objektivní pravdy, zesílení kasační zásady odvolacího řízení.³⁵ V zásadě je ale nutno shrnout, že nový řád systematicky dodržel koncept

³³ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 168-169.

³⁴ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb.

³⁵ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 184-185.

především řádu, neb převzal všechny pokrokové zásady v něm uvedené. Pokud bychom ho měli kvalifikovat v období posametového, byl řád vlivem vývoje legislativních úprav a novelizací úspěšným, jelikož došlo k dosažení v českém trestněprávním prostředí navození vysoké úrovně ochrany lidských práv odpovídajícím mezinárodním úmluvám a mohl konkurovat kodexům západoevropských států.

Jak výše uvedeno, trestní řád 141/1961 Sb., přinesl velké změny do úpravy procesního postavení poškozené osoby, stejně jako v rozhodování o nároku na náhradu škody. Poškozenému bylo umožněno činit návrhy na doplňování dokazování, nahlížet do spisu, účastnit se hlavního líčení, stejně jako veřejného zasedání odvolacího řízení, vyjadřovat se k věci a právo podat opravný prostředek do výroku o náhradě škody, pokud tedy poškozený podal návrh na náhradu škody.³⁶ Velkou devízou nového řádu měl být též fakt, že rozšířil možnost vyřešit otázku náhrady škody již v trestním řízení, bylo v něm totiž nově zakotveno zmocnění, aby soud rozhodující přiznal náhradu škody i tehdy, pokud byl nárok uplatňovatelný i v jiném než občanskoprávním řízení.³⁷

Poškozený si tedy na své pozici jistě legálně polepšil. Jeho postavení bylo postavením procesní strany³⁸, měl se aktivně účastnit v řízení a svými návrhy dopomoci zjištění objektivní pravdy a správného rozhodnutí ve věci. Postavení poškozeného náleželo každé osobě, kdo byl trestným činem nějak poškozen. Trestný čin musel být samozřejmě předmětem daného trestního řízení. V případě podání obžaloby byl poškozený nadán právy totožnými s žalobcem či společenským žalobcem. V soudním řízení vystupoval pak poškozený na straně obžaloby. Zákon se snažil těmito oprávněními motivovat své občany k aktivní účasti na řízení, která neměla nalézt svůj práh oznámením trestného činu, zákonodárce měl v úmyslu zapojit ho do boje proti trestným činům.

Definice poškozeného byla zakotvena v § 43 odst. 1 tehdejší verze TŘ. Byl dle ní ten, kdo byl trestným činem trestným činem poškozen na majetku, revolučně ovšem i ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena morální či jiná škoda, a to bez ohledu na skutečnosti, vznikl poškozenému nárok náhrady škody či nikoliv. Mezi

³⁶ Růžicka, M., Půry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 185.

³⁷ Ibid.

³⁸ Látal, Jaroslav. V *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1994, str.11-13.

poškozené se řadil i ten, kterému majetková škoda vznikla, majetková škoda mu byla však již uhrazena.³⁹

Již výše zmíněno, poškozenému náleželo postavení strany v trestním řízení, k jehož výkonu mu zákon poskytoval široké spektrum procesních práv. Nejednalo se pouze o oprávnění související striktně s adhezním řízením, což bylo tradicí v řádech překonaných. Strohé uplatňování majetkoprávních nároků tak bylo úspěšně přemoženo. Dělení procesních práv poškozeného bylo dle odborníků různé, nejobvyklejším bylo pak rozlišování poškozené na dvě kategorie:

- poškození s nárokem na náhradu škody, jako subjekty adhezního řízení včetně oprávnění společná všem poškozeným
- poškození s právy dle § 43 odst.1 TŘ v původním znění (bez práv uvedených v odst.2 § 43 TŘ.), jinak nazývaná práva Obecná, jelikož náležela každému poškozenému

Za procesní práva lze jmenovat např. právo nahlížení do spisů, to mohlo být omezeno, nastala-li v řízení situace, kdy poškozený vystupoval v řízení zároveň jako svědek, což bylo relativně pravidelným úkazem. Omezení tohoto práva měla zamezit ovlivnění poškozeného jako vypovídajícího svědka, k němuž mohlo dojít znalostmi nabytými nahlížením do spisových materiálů, jenž poškozený ze své pozice oplýval. Dále lze jmenovat práva účastnit se dokazování-tedy účast na zjišťování objektivní pravdy, právo navrhnout, aby soud uložil obžalovanému povinnost náhrady způsobené škody, právo podat opravné prostředky, které bylo ovšem omezeno pouze proti rozsudku prvoinstančního soudu v případech, že výrok o náhradě škody byl nesprávný nebo nebyl vůbec učiněn. Poškozený, nutno podotknout, neměl právo odvolat se proti konečným rozhodnutím přípravného řízení. Nutno zmínit též poškozeného právo poučovací povinnosti orgány činnými v trestním řízení. To se vztahovalo na kteréhokoli poškozeného, týkající se všech procesních práv.⁴⁰ V postavením poškozeného mohly být osoby fyzické, právnické a stát.

Postavení poškozeného bylo neslučitelné s osobou spoluobviněného, osobou znalce, tlumočníka a zúčastněné osoby. V případě, že se spoluobviněný, přes poučení soudu, snažil uplatnit svá práva z pozice poškozeného, vyslovil soud usnesením, že ho jako

³⁹ Růžička, M., Pury, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 186-188.

⁴⁰ Růžička, M., Pury, F., Zezulová, J. Op.cit str. 190-194.

poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. Stejně tomu bylo v případě, pokud rozhodující prvoinstanční krajský soud shledal, že by účast poškozeného neblaze ovlivnila průběh řízení.

1.7 Významné novely dosavadního trestního řádu

Trestní řád č.141/1961 Sb., tedy současně platný, prošel mnohými novelizacemi, vzhledem k jejich množství si dovoluji zmínit jen ty nejdůležitější, dle mého úsudku, vzhledem k postavení osoby poškozeného.

1.7.1 Novela č. 178/1990 Sb.

Tato novela reagovala na události tehdejší doby, jejím cílem nebylo vytvořit nový koncept trestního procesu, přesto jejím zavedením došlo k mnohým změnám. Lze mezi ně zařadit: rozšíření práv obviněného a obhájce, úprava odposlechu telefonních hovorů, nemožnost použití důkazů získaných nezákonným způsobem, úprava institutu opatrovníka, zavedení institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním, u zákonem taxativně vymezených trestných činů za současné nutnosti příbuzenského vztahu mezi poškozeným a osobou, proti níž se řízení vede. Poškozený měl možnost dále podat stížnost proti usnesení o odložení věci. Zrušeno bylo pak naopak oprávnění prokurátora podat návrh na náhradu škody v adhezním řízení.

1.7.2 Novela č. 292/1993 Sb.

Tato novela ovlivnila především koncepci přípravného řízení, snažila se též zjednodušit trestní řízení a odstranit přehnaný formalismus, působila též na postavení poškozeného a rozhodování o náhradě škody během adhezního řízení. Zavedla též institut podmíněného zastavení trestního stíhání, znovuzavádí trestní příkaz a zavádí změny u ustanovení týkající se opatrovníka poškozeného.

Změnou byla i legislativní restituce k institutu trestního příkazu. Nově bylo možno rozhodnout trestním příkazem též o nároku na náhradu škody. Ten se poškozenému povinně doručoval, právo odporu proti němu mu však přiznáno nebylo. Na posledně zmíněný nedostatek upozornil ve svém článku bystře prof. Jelínek.⁴¹

⁴¹ Jelínek, Jiří. „Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 1993.“ *Kriminalistika*, č.1, ročník 27, 1994, str. 49-51.

K nové formě odklonu–podmíněnému zastavení trestního stíhání, lze poznamenat, že jednou z podmínek pro jeho vydání byla skutečnost, že obviněný již poškozenému jeho škodu nahradil, již uzavřel dohodu o její náhradě či alespoň vykonal další opatření k její náhradě.

1.7.3 Novela č. 265/2001 Sb. (tzn. velká)

Novelu trestního řádu přijatou zákonem č. 265/2001 Sb., účinnou dnem 1.ledna 2002 lze považovat za jednu nejrozsáhlejší a svým významem nejpodstatnější novelu od přijetí řádu v roce 1962. Jedná se o dvacátou sedmou novelu trestního řádu v pořadí. Novela měla uspokojit především hlasy kritiků řádu před jejím přijetím, kteří namítali nedostatečnou úpravu práv poškozených a především jejich rozsahu. Právě tato absence nedostatečného rozsahu oprávnění poškozeného měla za následek nedostatečné využití možností tehdejšího řádu.⁴² Sama důvodová zpráva vládního návrhu ji charakterizovala jako legislativní reakci na potřebu zásadních koncepčních změn v oblasti trestního práva procesního, a nesnese odkladu do doby rekodifikace. Novela měla tak majoritní dopad na trestní řád, že např. prof. Jelínek se domnívá, že svým rozsahem a dosahem byla tato novela fakticky rekodifikací.⁴³ Vzhledem k masivnímu obsahu změn si dovolím zmínit se jen o těch nejvýznamnějších, které souvisejí s tématem mé práce.

1. Pojem poškozeného

Novelou došlo ke změně, zpřesnění, zúžení pojmu poškozeného a to rovnou ve dvou směrech. Zprv v § 43 odst. 2 TrŘ, dle něhož se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely trestního řádu tuto změnu odůvodňuje tím, že dosavadní zákonné vymezení pojmu se v některých případech ukázalo jako příliš široké, zejména v případě, kdy trestný čin byl spáchán ke škodě státu nebo blíže neurčeného počtu osob, proto bylo nasnadě nezařazovat osoby, které byly protiprávním jednáním zasaženy až zprostředkovaně nebo byly za ně označovány. Poškozeným tedy není ten, kdo se cítí subjektivně poškozen, vzniklá újma ovšem nebyla zaviněna pachatelem a nenastala

⁴² Petříček, Libor. „K postavení poškozeného v trestním řízení.“ *Bulletin advokacie* 6-7, 2002, str.62.

⁴³ Jelínek, Jiří. „Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001.“ *Kriminalistika*, č. 1. 2002, str.29.

v příčinné souvislosti s trestným činem. OČTŘ nemusí s osobou, která se cítí být poškozena, je ale zřejmé, že újma nebyla zaviněna jednáním pachatele, jednat jako s poškozeným. Není-li ovšem zcela zřejmé, zda-li se jedná o zavinění poškozeného či otázky příčinné souvislosti jsou neprokázány, musí být s tímto zacházeno jako s poškozeným. Je nepopíratelné, že rozhodování o těchto otázkách je složitým procesem a soudu nezbývá, než provést důkladné vyšetřování, ani které ovšem nemusí tyto otázky plně osvětlit.⁴⁴ Toto zúžení § 43 odst.2 TrŘ mělo za cíl především vyloučit ty intrikány, kteří tvrdili, že jsou poškozenými, ve skutečnosti tomu bylo naopak, jednalo se o pochybné kverulanty či osoby, jejichž neznalost práva je přivedla na cestu trestněprávní, ačkoli jejich nároky budou muset být rozhodovány v řízení občanskoprávním či jiném.

Na tomto místě se přímo nabízí pohovořit o návrhu de lege ferenda, který rezonuje odbornými kruhy a to doplnění §43 odst.2 TrŘ o řádný procesní postup, jimž by se rozhodovalo, zda-li určitá osoba je, či není poškozeným a proti tomuto usnesení připustit stížnost. Prof. Jelínek uvádí, že současná úprava umožňuje, aby se o složitých otázkách důležitých pro přiznání statutu poškozeného, např. zda-li je škoda v příčinné souvislosti se stíhaným skutkem, rozhodovalo jako o otázkách prejudiciálních ještě před zahájením dokazování, což je koncepčně naprosto špatně, takové neformální řešení je absurdní, plně založeno na omnipotenci soudu, bez jakýchkoli kritérií, nemluvě o absenci možnosti napadnout takové rozhodnutí, pokud s ním osoba tvrdící, že je poškozeným, nesouhlasí.⁴⁵

Dovolím si plně souhlasit s výše navrhnutým řešením pana prof. Jelínka a obohatit trestní řád řádným procesním postupem, jehož náplní by bylo rozhodnout o statutu poškozeného, stejně jako poskytnout poškozenému možnost toto rozhodnutí napadnout. Zůstávám naplněna optimismem a věřím, že se tak stane s přijetím nového trestního řádu.

Druhé zúžení zasáhlo institut narovnání. Dle nového § 310a TrŘ, které vyloučilo právní nástupce poškozeného z jeho dřívější možnosti vykonat práva poškozeného v řízení o narovnání, především kvůli faktu, že tito pozbývají bezprostřední vztah k trestnému činu.⁴⁶

2. Procesní práva poškozeného

⁴⁴ Jelínek, Jiří. Současná trestní politika-co je nejdůležitější? In In Jelínek, Jiří, Gřivna, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1.vydání. Praha: Leges, 2012, str. 13-14.

⁴⁵ Ibid., str.13-14.

⁴⁶ Jelínek, Jiří. „Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001.“ *Kriminalistika*, č. 1. 2002, str. 29-30.

Velmi praktickou změnou se zdá býti nové ustanovení § 43 odst. 4 TrŘ, dle něhož má poškozený právo se výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu trestní řád přiznává. Jelikož však nebylo specifikováno, zda-li je možno se vzdát všech procesních práv, nebo jen některých z nich, panuje od té doby v kruzích odborné veřejnosti rozpor. Dovolím se přiklonit k názoru prof. Jelínka, který se klání k možnosti poškozeného vzdání se práv všech či jen některých vybraných.⁴⁷ Zákodárce se opět dopustil legislativního přešlapu, když nedořešil problematiku zpětvzetí prohlášení o vzdání se práv. V této otázce panuje mezi odborníky shoda. Jsou toho názoru, že zpětvzetí je možné v důsledku toho, že ho zákon výslovně nezakazuje.

Všeobecně byl okruh práv poškozeného touto novelou podstatně rozšířen, poškozeného je např. nutno písemně poučit o tom, že po marném uplynutí lhůty k vyjádření, zda souhlasí s trestním stíháním, nelze souhlas s trestním stíháním dát.⁴⁸ Stejně jako povinnost poučit poškozeného o podstatě institutu narovnání. Nově byli k objasnění příčin trestného činu a k narovnání sporu v soudním řízení přizváni probační úředníci Probační a mediační služby.

Velmi důležitým dopadem novelty shledávám rozšíření práv poškozeného, který uplatnil nárok na náhradu škody, o možnost bezplatného zastoupení, odůvodňují –li to jeho majetkové poměry.⁴⁹ Nárok ovšem odpadá, pokud by to bylo zřejmě nadbytečné. O návrhu by měl rozhodnout předseda senátu prvoinstančního soudu.

Novotou je i institut společného zmocněnce pro případy mimořádně vysokého počtu poškozených.⁵⁰

3. Rozhodování o náhradě škody trestního řízení

Velmi důležitou se jeví nově zavedená možnost vyjádření výroku o náhradě škody v cizí měně. Bylo by to možné, pokud tak poškozený navrhl, neodporovalo to okolnostem případu, škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně a zároveň obžalovaný či poškozený jsou cizinci.⁵¹

4. Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti

⁴⁷ Jelínek, Jirí et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 593.

⁴⁸ § 163 a 163a odst.2 TrŘ.

⁴⁹ Nové znění § 51a TrŘ.

⁵⁰ Nové znění § 44 odst.2 TrŘ.

⁵¹ Nové znění § 228 odst.2 TrŘ.

Touto novelou došlo též k novelizaci zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

1.8 Nález ústavního soudu č. 77/2001 Sb.⁵²

Tímto nálezem Ústavního soudu bylo zrušeno ustanovení § 44 odst.2 TrŘ, jež omezovalo účast poškozeného v řízení před krajským soudem jako prvoinstančního soudu. Toto ustanovení bylo odborníky hojně označováno za diskriminační a dostávalo se mu pravidelné kritiky. Ustanovení ve znění původním umožňovalo soudu krajskému jako soudu prvoinstančnímu rozhodnout o tom, zda poškozeného k trestnímu řízení připouští. Činil tak „dle povahy projednávané věci“, což jistě nelze označit za velmi jasnou dikci zákona. Ustanovení bylo výjimkou z úpravy obecné dle § 43 odst.1, jež dovolovala poškozenému vystupovat v řízení před okresním soudem bez omezení. Zjevná legislativní nerovnost nebyla zákonodárcem nijak osvětlena, proto se Ústavní soud rozhodl toto ustanovení zrušit, neb vyvolávalo neodůvodněnou nerovnost účastníků při uplatňování jejich práv v řízení před okresním a krajským soudem a oponovalo principu předvídatelnosti důsledku právního předpisu, jeho určitosti a srozumitelnosti, nemluvě o skutečnosti, že dané rozhodnutí pak bylo nepřezkoumatelné vyšším soudem. Citované ustanovení bylo označeno jako protiústavní, protože bylo v rozporu s právem poškozeného na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ustanovení též porušovalo Ústavní princip rovnosti účastníků řízení dle čl. 37 odst.3 Listiny spolu s čl. 38 odst.2, ten poskytoval každému právo, aby se věc projednávala za jeho přítomnosti a udávala mu oprávnění se vyjádřit ke všem důkazům, které byly provedeny.⁵³ Shrňme-li tedy problematiku ustanovení v jeho původním znění, lze jeho dopad rozdělit do několika skupin.

Zaprvé, poškozenému bylo prakticky odňato právo jakýmkoli způsobem se odvolat proti rozhodnutí krajského soudu, který rozhodl, že se poškozený nemůže účastnit řízení, což bylo zjevně diskriminační a neodpovídalo kvalitám právního státu. Především ovšem byl porušen princip předvídatelnosti důsledků zákona, jelikož nebyly v ustanovení

⁵² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31.ledna 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 publikovaný pod č. 77/2001 Sb.

⁵³ Jelínek, Jiří. „Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001.“ *Kriminalistika*, č. 1. 2002, str. 30-31.

zakotveny žádné parametry, dle nichž krajský soud o nepřipuštění poškozeného k trestnímu řízení rozhodoval. Byla mu tedy ponechána naprostá omnipotence.

Zadruhé, jak již výše zmíněno, postavení poškozených bylo podstatně znevýhodněno v řízení před krajskými soudy jako soudy prvoinstančními, jež z podstaty svého postavení rozhodovaly trestné činy závažnějšího rázu neboli ty s vyšší společenskou nebezpečností.

2. Poškozený v platné právní úpravě

Poškozený se tradičně řadí mezi subjekty trestního řízení. Trestní řád ho zařazuje mezi strany trestního řízení v § 12 odst.6 TrŘ.⁵⁴ Poškozeným může být osoba fyzická, právnická nebo stát.

Platnou definici poškozeného budeme s úspěchem hledat v § 43 odst.1 TrŘ sedmého oddílu, hlavy druhé. Do vymezení toho, komu trestní řád přiznává status poškozeného, velmi významně zasáhly novela č. 181/2011 Sb., která nabyla své účinnosti 1.7.2011. Za poškozeného dnešní úprava považuje toho:

- komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví
- způsobena majetková škoda
- způsobena nemajetková újma
- ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil

Dřívější úprava nedávala možnost uplatnit svá práva těm poškozeným, kteří utrpěli nemateriální újmu či se stali obětí bezdůvodného obohacení. Původně se pojem poškozeného vymezoval pouze ve vztahu ke způsobení škody. Cílem nové úpravy je tedy zřejmě umožnit, aby o náhradě nemajetkové újmy i náhradě škody bylo možno rozhodnout již během trestního řízení a zákonodárce neopomněl ani poškozené trpící v důsledku spáchaného trestného činu následkem spočívajícím v bezdůvodném obohacení pachatele trestného činu, jehož nároky mohou dnes být předmětem adhezního řízení. Toto nové pojetí bude mít jistě výchovný efekt na pachatele. Adhezní řízení jistě doplňuje (též mu ulehčuje) občanskoprávní řízení, jelikož právě tam musely být v minulosti uplatňovány nároky na vydání bezdůvodného obohacení. Dřívější stav byl odbornými kruhy podrobován časté kritice, jelikož úprava oslabovala procesní postavení poškozeného,

⁵⁴ Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a *poškozený* a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce.

nehledě na fakt, že prodlužovala útrapy poškozených, jež byly způsobeny dvojitou zátěží vyvolanou občanskoprávním řízením.⁵⁵

Bylo tedy milým legislativním překvapením, když náhrada nemateriální újmy byla zakomponována do trestního řízení, její právní postavení na stejnou úroveň jako újma majetková. Byla tak bezesporu posílena restorativní funkce justice, jejímž cílem je urychlit obnovení stavu, který panovat před zásahem osoby, proti níž se řízení vede.⁵⁶

V prvotním záměru měla být náhrada nemateriální újmy spolu s bezdůvodným obohacením upravena v novém trestním řádu, který měl být původně, svého času, přijat s novým trestním zákoníkem⁵⁷, což se zákonodárci nepodařilo a z určitého důvodu se rozhodl včlenit výše zmíněnou novelou do dnes platného řádu. Jistě si dovolím souhlasit, že pro poškozeného bude daleko jednodušší a levnější variantou uplatnit nárok škody v adhezním řízení, než se ho finančně náročným a zdlouhavým způsobem domáhat v řízení občanskoprávním. Zůstává otázkou, jaký dopad bude mít ustanovení na tak již přetížené soudy trestní justice. Nutno ovšem zmínit, že úprava před novelou byla legislativním oxymóronem, který bylo nutno dříve či později odstranit. Jak bystře vysvětlil R. Visinger⁵⁸, který vedle sebe postavil instituty narovnání a kategorii práv poškozených, které tyto mohli uplatnit v adhezním řízení. Autor podotýká, že dle § 309 odst.1 písm. c) TrŘ, v řízení o narovnání mohl poškozený žádat po obviněném, aby mu vydal bezdůvodné obohacení, zatímco trestní soud sám v běžném řízení toto nařídil nemohl, nehledě na výsledky občas i velmi nákladného a důkladného vyšetřování.

Dovolím si tedy souhlasit a přikládám se k názoru, že bylo vítanou změnou rozšířit kategorii uplatnitelných nároků poškozených.

Níže, shledávám potřebným uvést na pravou míru vymezení pojmů obsažených v aktuální definici poškozeného, již vzhledem k faktu, že sám trestní řád jejich objasnění ponechává plné fantazii odborné veřejnosti a soudní judikatuře. Jedná se o ublížení na zdraví, majetkové škody, nemajetkové újmy a bezdůvodné obohacení.

⁵⁵ Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 507-509

⁵⁶ Gibaldová, Diana. Náhrada nemateriální újmy v trestním řízení. In Jelínek, Jiří, Grivna, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1.vydání. Praha: Leges, 2012, str. 69.

⁵⁷ Zák. č. 40/2009 Sb.

⁵⁸ Visinger, Radek. „Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení.“ *Trestněprávní revue*. 2011, ročník 10, č.3, str. 75.

2.1 Poškozený, kterému bylo trestným činem ublíženo na zdraví

Poškozenému kterému bylo trestným činem ublíženo na zdraví trestní řád přiznává právo odškodnění. Samotnou definici ublížení na zdraví trestní řád nepodává, situaci nám ovšem usnadnila judikatura⁵⁹. Ta ublížení na zdraví vidí jako takový stav (onemocnění, poranění), který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařské ošetření, a to i tehdy, pokud nezanechává trvalé následky. Ublížení na zdraví bude zpravidla ovlivňovat nepříznivě pracovní schopnost v tom smyslu, že vyřadí postiženého dočasně z pracovního procesu. Pracovní neschopnost sama o sobě však nemusí vždy správně odrážet povahu, intenzitu a závažnost způsobené poruchy zdraví. Dle jiného judikатурního rozhodnutí⁶⁰ pro závěr, že se jedná o ublížení na zdraví, není nevyhnutelné, aby poškozený byl práce neschopen. Rozhoduje povaha újmy na zdraví, zejména jakými příznaky, těžkostmi a bolestmi se projevuje, v jaké intenzitě, po jaký čas a do jaké míry narušila jeho obvyklý způsob života.. Je nutno připomenout, že poškozeným dle § 43 odst. 1 TrŘ je i ten, jehož protistrana nezpůsobila trestný čin ublížení na zdraví dle ust. § 146 TZ.

2.2 Poškozený, kterému byla způsobena majetková škoda

Majetkovou škodou se rozumí jen skutečně vzniklá škoda, kterou lze vyjádřit v penězích. Dle jiného judikaturního rozhodnutí, které specifikuje, že majetková újma musí být vyjádřitelná v penězích a bude mít podobu skutečné škody či ušlého zisku.⁶¹ Majetkovou škodou je i ušlý zisk, tedy to, co poškozenému ušlo, dle obchodního zákoníku ust. § 381, lze požadovat místo skutečně ušlého zisku náhradu tzv. průměrného zisku. Dále se za škodu považuje i újma, která poškozenému vznikla tím, že musel vynaložit jisté náklady v důsledku toho, že druhá strana porušila určitou povinnost dle ust. § 380 ObchZ. Vzhledem na § 43 odst.3 TrŘ, který stanoví, že v adhezním řízení je možno navrhnout uložení povinnosti obviněnému pouze v penězích, je vyloučena náhrada škody jinak než penězi. Výše škody bude muset býti vyčíslena zpravidla odborným vyjádřením či

⁵⁹ II/1965 Sb.tr.rozh.

⁶⁰ 21/1984 Sb.tr.rozh.

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31.1.1996 sp.zn. Odon 15/96.

znaleckým posudkem, v jednodušších případech bude soud jistě akceptovat i doložení způsobené škody samotným poškozeným (např. nákupními doklady o pořízení věcí, které byly odcizeny nebo zpronevěřeny a to především u věcí pozdějšího data pořízení.⁶²

2.3 Poškozený, kterému byla způsobena nemajetková újma

Zákonem č. 181/2011 Sb. došlo ke změně do té doby používaného termínu *morální a jiné škody* pojmem *nemajetkové újmy*. Došlo tím ke sjednocení terminologie s ustanovením obsaženým v občanském zákoníku dle ust. § 13 odst.2 ObčZ.

Pod pojmem nemajetkové újmy si můžeme představit příkoří, které se projevuje zásadně jinde než na majetku (např. v morální oblasti, osobní sféře). Jejím dopadem mohou nastat i majetkové důsledky. Dle druhu práv, do kterých bylo zasaženo budeme rozlišovat nemajetkovou újmu všeobecně osobnostní, spotřebitelskou, soutěžní, uměleckou, vědeckou etc. Je též možný souběh vícero typů nemajetkové újmy různých sfér v právních vztazích.⁶³

Je nutno připomenout, že dle § 43 odst.3 TrŘ není možno v adhezním řízení požadovat nahrazení nemajetkové újmy jinak než v penězích. Nepeněžní reparace je nepřijatelná, což je, dle mého názoru, velká škoda, nehledě na fakt, že je to pro poškozeného omezující vzhledem k tomu, že běžná praxe soudů občanskoprávního řízení ukazuje, že teprve propojení peněžitého plnění spolu s morálním bude vést k účinné nápravě.⁶⁴

Dle mého názoru, de lege ferenda, by bylo velmi příhodné, aby bylo možno v trestním řízení učinit rozhodnutí o morálním zadostiučinění, např. omluvou, stejně jako je tomu v řízení občanskoprávním. Bylo by to naplněním principů restorativní justice a projevem respektu poškozenému, jenž mnohdy, po všech svých útrapách, prahne jen po něčem tak banálním jako je pochopení a uznání viny či omluvy ze strany obviněného.

Zákonodárce byl sice štědrým ve smyslu zavedení pojmu nemajetkové újmy do trestního řádu, jako obvykle ovšem nedomyslel do důsledku tuto úpravu a neupravuje v trestním řádu způsob, jak stanovit konkrétní výši náhrady nemajetkové újmy. Nemajetková újma jako typicky občanskoprávní institut je svou povahou velmi

⁶² Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 511-512.

⁶³ Šámal, P. et al. *Trestní řád*. II.díl. Komentář. 7.vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 2840.

⁶⁴ Ibid., str. 512.

individuální a subjektivní. Její dopad bude jistě vnímat jinak poškozený na rozdíl od soudu, či osoby státního zástupce. Určit tedy objektivně její výši bude komplikovaným úkolem. Trestní řád, jak výše zmíněno nezakotvil žádné právní parametry jejího určení, soudy tak budou muset čekat na judikaturní rozhodnutí založené na praxi. D. Gibaltová ve svém odborném článku⁶⁵ doporučuje, aby bylo při posuzování adhezního nároku na přiměřené zadostiučinění za nemateriální újmu přihlíželo k:

- povaze a závažnosti trestného činu
- osobním, majetkovým, rodinným poměrům pachatele trestného činu
- osobním, majetkovým, rodinným poměrům poškozeného
- následkům způsobeným trestným činem ve zdravotní sféře poškozeného, založených na znaleckých posudcích
- chování pachatele po spáchání trestného činu
- významu, který má předmět řízení pro poškozeného

Všechna tato kritéria jsou při bližším pohledu obsažena v § 39 ods.1 TrŘ, stanovující podmínky pro určení druhu a výměry trestu, doplněné o skutečnosti významné pro poškozeného, aby soudce mohl učinit objektivní rozhodnutí.

Nepříhodným je jistě i aktuální řešení otázky, do kdy může poškozený uplatnit svůj nárok na náhradu nemajetkové újmy. Dle § 43 odst.1 ve spojení s § 206 odst.2 TrŘ musí poškozený uplatnit tento nárok nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Nepřichází tak v úvahu, aby byla jeho po zahájení dokazování výše navýšena, což je velmi problematické, máje v mysli skutečnost, že nemateriální újma nemá pevný, neměnný charakter a může se měnit v průběhu řízení, např. vlivem dopadu sekundární viktimizace vzniklé svědeckou výpovědí poškozeného během hlavního líčení.⁶⁶

Na závěr si dovoluji se zmínit o jednom z rozhodnutí Nejvyššího soudu⁶⁷, které bude dozajista nápomocno v případě otázek způsobu určení výše náhrady nemajetkové újmy. Zmíněné rozhodnutí judikovalo, že nárok musí býti zaprvé řádně a včas uplatněn, s čímž je možno jen souhlasit. Soudce musí v prvopočátku zjistit, zda poškozený vůbec utrpěl nemajetkovou újmu dle §13 ObčZ a byla-li následkem protiprávního jednání osoby, proti

⁶⁵ Gibaldová, Diana. Náhrada nemateriální újmy v trestním řízení. In Jelínek, Jiří, Grivna, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1.vydání. Praha: Leges, 2012, str. 72-75.

⁶⁶ Ibid., str. 73.

⁶⁷ Rozsudek NS ČR ze dne 19.6.2013, sp.zn. 8 Tdo 46/2013.

níž se řízení vede. Pokud tomu tak bylo, musí soudce rozhodnout, zda-li by nebylo dostačující pouze poskytnutí morálního zadostiučinění. Zásah nastalý musel být objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu a spočívat v porušení nebo ohrožení fyzické integrity poškozeného. Zásah musel býti také neoprávněný, tedy protiprávní za současné příčinné souvislosti mezi dvěma výše uvedenými předpoklady. Pro to, aby bylo finanční odškodnění přiznáno, bude zapotřebí, aby trestným činem byla snížena důstojnost osoby poškozeného či utrpěla její vážnost závažnou mírou ve společnosti. Zásah musel býti tak intenzivní, aby ho považovala každá fyzická osoba za takto závažný, nacházejíc se v podobné situaci pochopitelně. Soud též vyřkl, že pokud jsou zároveň v řízení uplatněny nárok na náhradu škody a náhrada nemateriální újmy, musí každý z těchto mít ve výroku rozhodnutí samostatný, oddělitelný výrok.

2.4 Poškozený, na jehož úkor se pachatel obohatil

Dle pohledu na § 43 odst.1 TrŘ došlo zjevně nedávnou novelou⁶⁸ k rozšíření pojmu poškozeného, kterým se nově rozumí i ten, na jehož úkor se pachatel obohatil. Bylo tím dosaženo zkompletování soukromoprávních nároků, které mohou býti poškozenému přiznány již během trestního řízení.

Pro účel trestního řízení obohacení muselo být získáno následkem trestného činu. Bližší informace zákonodárce neposkytl, pro výklad pojmu musíme použít občanskoprávního ustanovení § 2991-§ 3005 NObč. Bezdůvodným obohacením je pak majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, právního důvodu, který odpadl, užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno něco, co měl po právu plnit sám, pro trestněprávní účely nám bude nejčastěji známý majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů dle § 451 ObčZ. Mezi případy bezdůvodného obohacení nelze zařadit situaci, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu nebo dluhu neplatného jen pro nedostatek formy. Oba občanské zákoníky, nový i starý stanoví v ust. § 451 ObčZ a § 2991 NOZ, že ten, kdo se bezdůvodně obohatil spáchaným trestným činem, musí obohacení vrátit.

Na straně pachatele se bezdůvodné obohacení projeví buď zvětšením jeho majetku nebo nedojde k úbytku na jeho majetku, ačkoli k němu bývalo mělo dojít.⁶⁹ Příklady trestných činů, budou jimi nejčastěji trestné činy proti majetku, u nichž může dojít

⁶⁸ S účinností od 1.7.2011.

⁶⁹ Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 513-514.

k pachatelově bezdůvodnému obohacení lze jmenovat např.: podílnictví (§214 TrŘ), legalizace výnosů z trestné činnosti (§216 TrŘ).

Významnou otázkou, kterou je nutno osvětlit a která bude primárním zájmem trestněprávních soudů, je rozlišení nároku na náhrady škody a nemajetkové újmy od nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Základním pravidlem, je, že jestliže je možné se závazků z právních vztahů domáhat jiným institutem než bezdůvodným obohacením, přednostní uplatnění bude mít tento další institut. Bezdůvodné obohacení má subsidiární charakter.

Rozlišit nemajetkovou újmu od bezdůvodného obohacení není problematické, jelikož bezdůvodné obohacení má majetkovou povahu, což nemajetková újma nemá.

Komplikovanějším bude rozlišení bezdůvodného obohacení od náhrady škody. Komplikovaným se tento úkol jeví především na poli trestního práva, jelikož bezdůvodné obohacení, které poškozený v trestním řízení bude navrhopvat k vydání, může být pouze to, co bylo získáno následkem trestného činu. Na rozdíl od občanskoprávní odpovědnosti za škodu, kde není u povinnosti vydat bezdůvodné obohacení nutnost protiprávního jednání a zavinění, v trestněprávním prostředí bezdůvodného obohacení musí být oba tyto znaky obsaženy, jinak by nemohlo jít o trestný čin a následně by bezdůvodné obohacení nemohlo být uplatněno v rámci trestního řízení.

Přihlédneme-li ovšem k výše zmíněnému, tedy, že institut bezdůvodného obohacení je svou povahou subsidiární ve vztahu s právem na náhradu škody a je doplněním soukromoprávní ochrany osob, stojící na zásadě, že nikdo se není oprávněn obohacovat na úkor jiného, bude to v praxi znamenat, že v situaci, kdy poškozenému vznikla škoda, není možno, aby se tento usiloval v trestním řízení o vydání bezdůvodného obohacení vzniklého v příčinné souvislosti s totožným jednáním obviněného.⁷⁰

Shrneme-li vše výše uvedené, lze jako zásadní podmínky pro přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení označit:

- hradí se jen škoda, nemajetková újma v penězích a vydání bezdůvodného obohacení
- rozsah a způsob náhrady či vydání jsou řízeny předpisy civilního hmotného práva

⁷⁰ Pelc, Vladimír. právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In Jelínek, Jiří, Gríva, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1.vydání. Praha: Leges, 2012, str.89-91.

- škoda musela býti způsobena trestným činem
- škoda musí být v příčinné souvislosti se skutkem obviněného stíhaným
- návrh náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení musí býti vždy uplatněno proti konkrétní osobě
- soud nikdy o návrhu nerozhoduje z povinnosti úřední
- návrh musí být uplatněn řádně a včas
- o nároku nesmí být rozhodnuto v občanskoprávním řízení
- osoba uplatňující nárok náhrady škody musí mít právní subjektivitu⁷¹

2.5 Dvě kategorie poškozených

Trestní řád přiznává poškozenému postavení strany TR⁷² v kombinaci s postavením subjektu trestního řízení.⁷³ Trestní řád vybavuje poškozeného arsenalem procesních práv a umožňuje mu během řízení se aktivně účastnit, bez ohledu na to, má-li poškozený právo uplatnění nároku či nemá. Znamená to tedy, že poškozený má v trestním řízení postavení strany jak v případě, kdy má nárok na náhradu škody mu způsobené či nemá. V řízení trestním může vystupovat jako poškozený každá osoba, které bylo ublíženo na jejích právech uplatnitelných v trestním řízení. Zákonodárce tím dává možnost každému poškozenému⁷⁴ přispět ke správnému a zákonnému rozhodnutí ve věci, ačkoli není oprávněn uplatnit svůj nárok. Poškozený je trestní stranou samostatnou a nezávislou na ostatních stranách, zejména ke státnímu zástupci.⁷⁵

Poškozený patří mezi orgány vykonávající žalobní funkci. V porovnání s postavením státního zástupce oplývá poškozený velkým privilegiem- nemusí v trestním řízení vystupovat nestranně.

Trestní řád zná dvě skupiny poškozených:

⁷¹ Jelínek, Jiří et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 592.

⁷² Viz § 12 odst.6 TR: Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce, stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.

⁷³ Ti činitelé, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti.

⁷⁴ míněno poškozeného s právy uplatnitelnými v trestněprávním řízení, tedy toho, jenž byl poškozen trestným činem.

⁷⁵ Růžicka, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 235.

1. poškození mající nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích, vydání bezdůvodného obohacení -subjekty trestního řízení⁷⁶
2. poškození, kterým toto právo trestní řád nepřiznává⁷⁷, mají ovšem ostatní procesní práva dle trestního řádu

Je nutno rozlišovat ještě 3. kategorii, jejíž naplní budou oběti trestného činu, o tomto institutu si dovolím pohovořit, vzhledem k jeho rozsahu, v jiné kapitole mé práce.

Chceme-li definovat poškozeného, základ by mělo tvořit obecné vymezení pojmu ad 2), poškození ad 1) tvoří pak zvláštní skupinu poškozených. Postavení poškozeného není závislé na skutečnosti, zda-li pachatel již škodu nahradil⁷⁸ a i když poškozený nenavrhл soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost uhradit škodu v penězích⁷⁹ etc., musí mu být udělena plná možnost uplatnění jeho práv.^{80 81}

Poškozeným dle ad 2) bude pak např. právě ten poškozený, jak výše zmíněno, kterému osoba, proti níž se řízení vede, škodu nahradila či již vydala bezdůvodné obohacení, nebo i ten, o jehož nároku bylo již rozhodnuto⁸² občanskoprávními soudy⁸³.

3. Oběť trestného činu

V této kapitole si dovolím předložit výklad oběti trestného činu. Ačkoli není oběť trestného činu přímou náplní mé práce, vzhledem k nedávné dynamice vývoje této problematiky a především skutečnosti, že práva oběti jako subjektu zvláštní péče jsou velmi úzce spjata s právy poškozeného, zákon o obětech trestných činů⁸⁴ je celkově propojen s trestněprávní úpravou, proto shledávám potřebu věnovat tomuto tématu následující kapitole. Kvůli omezenému prostoru, který mohu této problematice věnovat, se hodlám věnovat pouze některým vybraným aspektům nové zákonné úpravy⁸⁵ a to

⁷⁶ Ti, dle § 43 ods.3 TrŘ- zvláštní, užší kategorie poškozených.

⁷⁷ Ti, dle § 43 ods.1 TrŘ- obecný pojem poškozeného.

⁷⁸ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České Republice*. 1.vydání., str. 235-239.

⁷⁹ Návrh dle § 43 odst. 3 TrŘ.

⁸⁰ Práv obecných dle § 43 odst.1 TrŘ.

⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. ledna 1973 sp. zn. 1 Tz 62/72, publikováno také pod č. 8/1974-III. In *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek*. 1974, ročník 26, s. 119.

⁸² Třeba i nepravomocně.

⁸³ Či jinými soudy např. pracovními.

⁸⁴ 45/2013 Sb., O obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

⁸⁵ 45/2013 Sb., O obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

především institutům do nedávné doby neznámých⁸⁶, následovat bude srovnání institutů a poškozeného, jejichž rozlišení může způsobovat potíže a rozhodně nelze tyto pojmy libovolně zaměňovat, ačkoli u nich naležeme mnoho afinit.

3.1 Zákon o obětech TČ

Majoritní problematikou úpravy práv oběti trestných činů byla donedávna její roztříštěnost, neexistoval pouze jediný ucelený zákon oběti trestných činů upravující. Procesní práva oběti během trestního řízení byla obstojně upravena trestním řádem, na rozdíl od úpravy postavení oběti jako subjektu péče ze strany státu, která bylo zanedbána.⁸⁷

Bylo nevyhnutelné, aby zákonodárce přijal novou samostatnou zákonnou úpravu obětí trestných činů. Varianta postupných dílčích novelizací dosavadních zákonů pracujících s pojmem oběti byla naštěstí zamítnuta a bylo rozhodnuto, po vzoru zahraničních vyspělých úprav, vypracovat obětem trestných činů samostatnou, ucelenou úpravu, jež zasluhují. Stalo se tak přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Hlavním jejím úkolem bylo zásadní rozšíření práv oběti, posílení pomoci obětem trestných činů a celou problematiku jaksí zpřehlednit.⁸⁸ Dalším významným důvodem přijetí nové úpravy byla, dle důvodové zprávy, nutnost odstranění nedostatků implementace rámcového rozhodnutí Rady⁸⁹ O postavení oběti v trestním řízení. Naneštěstí během příprav nové úpravy, došlo k přijetí zlomové směrnice toto rámcové rozhodnutí fakticky nahrazující⁹⁰, jež zavedla minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Na tuto již zákonodárce nestačil zareagovat. Je jistě bez pochyb, že zákon o obětech trestných činů zaznamená jisté novelizace.

3.2 Pojem oběti dle zákona o obětech trestných činů

Definici oběti trestného činu budeme hledat v § 2 odst.2 zák.č. 45/2013 Sb.⁹¹. Ten ji definuje jako *fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil*, dále pak dle odst.3, může být obětí též *příbuzný v pokolení přímém*,

⁸⁶ Např. institut důvěrníka oběti, victim impact statement.

⁸⁷ Jelínek, J. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2013, str.11-12.

⁸⁸ Ibid., str.12-13.

⁸⁹ 2001/220/SVV ze dne 15.března 2001.

⁹⁰ Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012.

⁹¹ O obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner či druh, je-li osobou blízkou. Druhá skupina může postavení oběti získat, byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, a to dle ust. § 2 odst. 3 zák. č. 45/2013 Sb.

Obětí může být jen osoba fyzická, tento status nemůže být přiznán osobě právnické z celkem logického důvodu - právnická osoba nemá citové vjemy, nemůže vnímat útrapy vzniklé jako následek trestného činu.⁹²

Spolu s přijetím zákona o obětech TČ byl rozšířen okruh osob, které mohou být nadáni statutem oběti trestného činu, jsou jimi fakticky všichni poškození dle § 43 odst. 1 TrŘ, spolu s osobami pozůstalými, tedy osoby blízké, za podmínek ve výše zmíněném případě.

Zákon rozpoznává v § 2 odst. 4 ZOTČ novou kategorii obětí tzv. zvlášť zranitelných obětí, jako těch potřebujících speciální opatření, aby bylo zamezeno sekundární či opakované viktimizaci. Jejich vymezení je problematické, zákon komplikovaně vymezuje, kdo obětí je. Za zvlášť zranitelnou oběť lze považovat:

- dítě
- oběti a fyzickým, mentálním, psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením
- oběť trestného činu obchodování s lidmi
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti
- oběť trestného činu zahrnující násilí, pohrůžky násilím za určitých podmínek

Pokud je oběti přiznán status zvlášť zranitelné oběti, nabývají tyto speciální práva specifická pouze pro tuto skupinu jako např.: právo na bezplatnou odbornou pomoc dle § 5 odst. 1 ZOTČ, právo na zabránění kontaktu s osobou, proti níž se řízení vede dle § 17 odst. 2 ZOTČ dále během přípravného řízení právo na výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví dle § 19 odst. 1 ZOTČ, právo na přibrání tlumočníka stejného či jiného pohlaví dle § 19 odst. 2 ZOTČ, právo na výslech prováděný zvlášť citlivě dle § 20 odst. 1 ZOTČ, právo na výslech osobou speciálně vyškolenou dle § 20 odst. 2 ZOTČ, právo na úplný výslech dle § 20 odst. 3 ZOTČ, právo na pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu v případě, že nemají dostatek finančních prostředků dle § 51a TrŘ.

⁹² Jelínek, J. a kol.: Op.cit 2, str.25.

Bude otázkou praxe, jestli orgány činné v trestním řízení a akreditované subjekty budou schopny hodnotit případy, zda-li je určitá oběť obětí zvláště zranitelnou a takový status ji přiznat s obtížemi či nikoli.

Je namístě ovšem kladně hodnotit snahu zákonodárce přiřknutí zvlášť zranitelným osobám tento status a s ním spojená specifická práva, ačkoli tak bylo nutno učinit vzhledem ke znění směrnice zavádějící minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU.⁹³

Významný pro status oběti je § 3 odst.1 ZOTČ. Ten stanoví, že *každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití oběti podle tohoto zákona. Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.* V tomto ustanovení lze nalézt hned tři základní zásady zákona o obětech trestných činů-zásada presumpce postavení oběti, zásada zákazu zneužití oběti a zásada nezávislosti statutu oběti na trestním řízení.⁹⁴ Zákon sice přiznává presumpci postavení oběti pouze na základě subjektivních pocitů dané osoby, dle prof. Jelínka⁹⁵ je ovšem zapotřebí tuto zásadu vykládat tak, že každá pochybnost zda-li osoba obětí trestného činu je, či nikoliv, musí býti vyhodnocena ve prospěch závěru, že se jedná o oběť. Pocity dané osoby, že je obětí, musí tato určitým způsobem projevit navenek. Na druhou stranu negativní prohlášení osoby, že nemá pocit, že je obětí, nesmí povinné osoby přijmout za své, musí sami od sebe vykonat vyšetřování či učinit kvalifikovaný závěr o takovém závěru. Pokud by došlo k nesprávnému posouzení situace a osobě nebyl přiznán status oběti, ačkoli tomu tak být mělo, mohlo by dojít k uplatnění odpovědnosti státu v důsledku nesprávného úředního postupu.⁹⁶

Ráda bych se zmínila též o výše jmenované zásadě nezávislosti statusu oběti na trestním řízení⁹⁷, což je dle mého názoru jedna ze stěžejních zásad tohoto zákona. Tento princip ve svém výkladu znamená, že postavení oběti nelze odvozovat od skutečnosti, zda je pachatel zjištěn, znám, dopaden etc. Poskytnutá péče spolu s přiznáním důležitých práv není odložena do chvíle výsledku trestního řízení. Významná bude tato zásada zejména

⁹³ Ze dne 25.října 2012.

⁹⁴ Jelínek, J. a kol. Op.cit. 2 str.34-35.

⁹⁵ Ibid., str.35-36.

⁹⁶ Dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

⁹⁷ § 3 odst.1 ZOTČ.

v případě, kdy oběti má být poskytnuta peněžní pomoc ze strany státu. Není tedy absolutně nutné, aby bylo zahájeno či právě nutně probíhalo trestní řízení.

Dovolím si podotknout, že dle mého názoru, je tato zásada skvělou pomocí obětem trestných činů, neboť tyto osoby trpí v mnohých případech finančním deficitem, který by jim často vůbec nedovoloval trestní řízení ani zahájit. Přiznání výše zmíněných výhod a práv vnímám jako znamenitý projev posílení restorativní justice s velmi lidským prvkem. Věřím, že dané ustanovení pomůže mnohým obětem zotavit se rychleji z následků trestného činu a získat pocit, že právo stojí na jejich straně, což je jistě primárním účelem vytvoření celého zákona o obětech trestných činů.

3.3 Rozlišení pojmů obětí trestného činu a poškozený v trestním řízení

Pojem poškozeného je mnohdy zaměňován s institutem oběti trestného činu. Je tomu tak především proto, že neexistuje přesné dělítko mezi těmito dvěma pojmy, pro zmatení situace má velmi často oběť trestného činu i postavení poškozeného v trestním řízení. Jedná se o různé pohledy. Je nezpochybnitelné, že tyto dva pojmy synonyma v trestním řízení netvoří, zásadní rozdíly mezi nimi záleží na pohledu zákonodárce. Jejich důkladné rozlišení bude na místě především v případech, kdy pro různá řízení a postupy přiznává zákonodárce určitá práva či povinnosti, které druhé skupině přiznány nejsou.

Naprosto zásadním rozlišením bude skutečnost, že oběť musí být považována za subjekt, jemuž náleží zvláštní péče ze strany státu, zatímco pojem poškozený je vyhrazen striktně účelům trestního řízení, kde tento vystupuje jako strana dle ust. § 12 odst.6 TrŘ a mnohdy i subjekt adhezního řízení. Poškozeným dle trestního řádu může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická, což je prvním rozdílem, neb oběti dle ZOTČ, může být jen osoba fyzická⁹⁸, vzhledem se skutečnosti, že právnická osoba nemá subjektivní vjemy a nemůže být niterně zasažena určitou traumatizující událostí. Definice poškozeného obsažená v trestním řádu je tak svou povahou jednoznačně širší v tom ohledu, že pod svá křídla zařazuje i právnické osoby, užší v tom smyslu, že za poškozeného není považován

⁹⁸ § 2 odst.2 zák.č. 45/2013 Sb. Ten ji definuje jako *fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil*, dále pak dle odst.3, může být obětí též *příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner či druh, je-li osobou blízkou*.

pozůstalý po poškozeném, jako je tomu v případě oběti⁹⁹ v ZOTČ. Dle něj jsou to příbuzní zesnulé oběti v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner a druh, byl-li osobou blízkou. Tyto osoby jsou odbornou literaturou nazýváni jako oběť nepřímá.

Ještě dále jde kriminologická literatura, jež postavení oběti poskytuje ještě širšímu okruhu adeptů. Nutno zmínit, že velkou roli v postavení oběti sehrává viktimologie, která se snaží své získané poznatky prakticky aplikovat ve prospěch obětí trestných činů.

Zcela odlišně vnímají oběť trestněprávní předpisy, především pak trestní řád. Oběť je zde především objektem zájmů orgánů činných v trestním řízení jako významný nositel důkazů. Ten pro ně představuje subjekt, jenž svou výpověď může pomoci nalezení materiální pravdy či být užitečný při odsuzování pachatele, či osobu nadanou jistými procesními právy a povinnostmi, jež směřují povšechně k naplnění účelu trestního řízení.

Dalším rozdílem mezi oběma instituty lze hledat ve skutečnosti, že k tomu, aby určitá osoba byla považována za oběť, nemusí nutně dojít k účinku trestného činu v podobě vzniku újmy na zdraví, majetkové škodě, nemajetkové újmě či bezdůvodnému obohacení. Bude plně dostačující, aby trestný čin dospěl stadia přípravy nebo pokusu, dokonání není nezbytností. Zákonodárce ovšem vytvořil § 2 odst. 2 ZOTČ velmi kostrbatě, nepozornému oku čtenáře by se mohlo zdát, že status oběti nebude přiznán tomu, na jehož úkor se pachatel obohatil, jestliže nedošlo k dokonání tohoto trestného činu. Ve skutečnosti tomu ovšem tak není. Dle prof. Jelínka je nutno zvážit úmysl zákonodárce ve spojení s ústavním principem rovnosti dle čl. 1 Listiny.¹⁰⁰ S daným názorem si dovoluji souhlasit, dle mého mínění není možné danou definici takto nesmyslně zužovat a považuji za správné poskytnout status oběti i osobě, na jejíž úkor se někdo obohatil, ačkoli nedošlo k dokonání tohoto trestného činu.

Pojem poškozeného je v tomto pohledu ochuzen, neb pro status poškozeného k daným účinkům¹⁰¹ musí skutečně dojít, není dostatečná pouhá hrozba jejich vzniku.

Práva a povinnosti poškozeného mají své hranice tam, kde by narušovaly účel trestního řízení či mohly způsobit jeho zpomalení. Práva oběti jsou vcelku obsáhlá a v podstatě nemají dané hranice jako je tomu u poškozeného v trestním řízení.

⁹⁹ Dle § 2 odst.3, může být obětí též *příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner či druh, je-li osobou blízkou*. Tito mohou postavení oběti získat, byla-li trestným činem způsobena smrt oběti.

¹⁰⁰ Jelínek, J. a kol. Op. cit. 2, str. 27.

¹⁰¹ Ublížení na zdraví, majetková škoda, nemajetková újma, bezdůvodné obohacení.

Práva oběti zaznamenala v posledních letech velkého posílení, zvláštní péče, jež je jim poskytována a má zmírnit dopad trestného činu, zabránit sekundární viktimizaci či kompenzovat vzniklou újmu. Dá se říci, že je faktickou reakcí na selhání státu jako garanta práv. Díky lze dát především viktomologům a propagátorům restorativní justice¹⁰².

Shrneme-li výše uvedené, pojem oběti a poškozeného se liší v těchto směrech:

1. poškozený je stranou trestního řízení s procesními právy a povinnostmi, oběť je subjektem zvláštní péče poskytované zákonem
2. poškozený může být osoba fyzická i právnická, oběť může být jen osoba fyzická vzhledem k tomu, že právnická osoba nemůže pociťovat subjektivní újmu
3. obětí se rozumí i pozůstalí po oběti, jež zemřela v důsledku trestného činu
4. poškozenému je nahrazována újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, zatímco o u oběti se předchází i druhotné újmě¹⁰³
5. poškozeným se z hlediska trestního řádu může stát i jeho právní¹⁰⁴ nástupce¹⁰⁵, zatímco oběť nemůže svá práva přenést na jinou osobu^{106 107}

3.4 Vybraná práva oběti trestného činu

Jak jsem si dovolila zmínit již na počátku této kapitoly, ráda bych se na tomto místě věnovala určitým, vybraným právům náležející oběti trestného činu. Vzhledem k tomu, že institut oběti není primárně tématem mé práce, jistě však s institutem poškozeného úzce souvisí, hodlám podat výklad jen těch práv, která shledávám důležitými či nějak významně související s právy poškozeného.

Právo na doprovod důvěrníka je zbrusu novým institutem zavedeným zákonem o obětech trestných činů, zakotvený v § 21 ZOTČ. Toto nové procesní právo oběti spočívá v tom, že oběť má nárok při úkonech trestního řízení a při podání vysvětlení být doprovázena důvěrníkem. Plnou realizaci tohoto práva musí umožnit příslušné orgány,

¹⁰² Důvodová práva k zákonu o obětech trestných činů, str. 1-2.

¹⁰³ § 2 odst.5 ZOTČ- *Druhotnou újmou je újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie ČR, OČTŘ a dalších orgánů veřejné moci, zdravotnických zařízení, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestné činnosti, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.*

¹⁰⁴ § 45 odst.3 TrŘ.

¹⁰⁵ Např. v případě postoupení pohledávky.

¹⁰⁶ Je subjektem zvláštní péče ze strany státu.

¹⁰⁷ Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 511.

kdy důvěrník může být přítomen po boku oběti či v její blízkosti během uplatňování práv oběti v postavení poškozeného např. během nahlížení do spisu¹⁰⁸, během hlavního líčení, sjednávání dohody o vině a trestu, výsledku oběti v přípravném řízení atd.¹⁰⁹

Osobou důvěrníka může být jakákoli fyzická osoba, což je ve shodě s rámcovým rozhodnutím Rady 2001/220/SVV¹¹⁰, o postavení oběti v trestním řízení.¹¹¹ Daná osoba musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a nesmí vystupovat v totožném trestním řízení v postavení obviněného, obhájce, svědka či tlumočníka.

Účelem institutu důvěrníka je být psychickou podporou osobě v tísnivé životní situaci, oběti trestného činu. Jeho pomoc nelze ovšem zaměňovat za služby právního zástupce. Důvěrník sám plní vzhledem k řízení naprosto pasivní roli, nemůže zasahovat do úkonů a v žádném případě nesmí za poškozeného vykonávat procesní práva, jak by tomu činil zmocněnec oběti, pokud samozřejmě nemá též postavení zmocněnce oběti.¹¹² V případě, že by důvěrník přeci jen chtěl zasahovat do průběhu určitého úkonu, může mu býti uložena pořádková pokuta dle § 66 TrŘ.¹¹³

Institut důvěrníka považuji za velmi zdařilý přídavek do našeho právního řádu, jelikož oběti trestného činu potřebují v jejich těžkých chvílích přítomnost někoho jim známého a důvěrného, aby byli schopni vykonat všechny úkony jim přikázané zákonem. Věřím, že se napříště budou oběti trestných činů cítit alespoň trochu bezpečněji během trestního řízení, z čehož mohou benefitovat nejen oni sami, ale též OČTŘ. Klidná osoba bude jistě daleko lépe spolupracovat či se účastnit jakéhokoli procesního úkonu, což bez pochyb přispěje k celkovému účelu trestního řízení. De lege ferenda by bylo vhodné, aby právo na doprovod důvěrníka byl upraven i v trestním řádu, jelikož přípravné řízení je téměř neveřejné a proto by účast důvěrníka měla mít povahu procesního práva.

3.5 Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život

¹⁰⁸ Samotnému důvěrníkovi takové právo ovšem nepřísluší.

¹⁰⁹ Jelínek, J. a kol. Op.cit. 2. str.104.

¹¹⁰ Též v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady, zavádějící minimální pravidla pro práva, podporu a ochrany obětí trestných činů.

¹¹¹ Gřivna, T. Zákon o obětech trestných činů. In Jelínek, Jiří, Gřivna, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1.vydání. Praha: Leges, 2012, str.22-25.

¹¹² § 21 odst.2 ZOTČ.

¹¹³ Jelínek, J. a kol. Op.cit. 2, str.105.

Dle § 22 ZOTČ, má oběť právo v kterémkoli stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Oběť může učinit prohlášení i písemně. Toto ustanovení zavádí do českého právního řádu institut zahraničními úpravami prověřený, tzv. victim impact statement. Tento institut byl do trestního řádu zaveden spolu se zákonem o obětech trestných činů, což se v trestním řádu projevilo vložením čtvrtého odstavce do ustanovení § 43 TrŘ spolu se zakomponováním nového ustanovení § 212a TrŘ, v zákoně o obětech trestných činů, jak výše zmíněno je úprava k nalezení v § 22.

Oběť se může fakultativně vyjádřit o dopadu trestného činu na její život. Uvedené prohlášení bude mít podobu písemnou nebo ústní, právo ho učinit náleží všem obětem trestných činů, bez výjimky. Dle prof. Jelínka¹¹⁴ pokud bylo prohlášení učiněno písemně¹¹⁵, může být zároveň ještě učiněno ústně. Prohlášení může být podáno v jakémkoli stadiu trestního řízení, dle některých autorů¹¹⁶ též v řízení odvolacím, řízení o dovolání, v řízení o povolení obnovy nebo v řízení o stížnosti pro porušení zákona.

Dle § 212a TrŘ, může poškozený, který je obětí trestného činu dle zákona č.45 /2013 Sb., požadovat během hlavního líčení, aby směl učinit toto prohlášení o dopadu trestného činu. Může tak žádat též v případě, že takové prohlášení bylo předtím učiněno písemně. Předseda senátu musí takové žádosti vyhovět a zajistit ústní prohlášení nejpozději během závěrečné řeči. Předseda senátu má právo do ústního prohlášení vstoupit jen v případě, že se zřejmě odchyluje z jeho rámce.¹¹⁷ Dle prof. Šámala¹¹⁸ prohlášení zjevně vybočuje z jeho rámce, pokud by poškozený hovořil o okolnostech dalších než je dopad trestného činu, zejména tedy osobě obviněného.

Účelem tohoto prohlášení je snaha zákonodárce poskytnout oběti nástroj psychické rekonvalescence a zároveň poskytnout pachateli uvědomění si co svým činem způsobil. Prohlášení může být nápomocno i pro OČTŘ při vyhodnocování závažnosti trestného činu a v krajním případě i zajišťování účelu trestního řízení.¹¹⁹

¹¹⁴ Jelínek, J. a kolektiv, Op. cit. 2. str. 109.

¹¹⁵ Písemné prohlášení bude posuzováno jako listinný důkaz dle §112 odst.2 TrŘ.

¹¹⁶ Jelínek, J. a kolektiv. Op.cit. 2, str. 109.

¹¹⁷ Ust. § 212a TrŘ.

¹¹⁸ Šámal, P. a kol. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2681.

¹¹⁹ Durdík, T. Využití institutů posilujících ochranu poškozených při jednání u soudu. In Jelínek, Jiří, Gřivna, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1.vydání. Praha: Leges, 2012, str. 57-58.

Forma prohlášení nebyla Ministerstvem spravedlnosti závazně určena, což je jistě škoda, jelikož v zahraničí je poměrně běžné, aby úřady publikovaly vzorový formulář, který obětem poskytne jakési právní vodítko jaké informace je do prohlášení patřičné uvést.¹²⁰ Obecně by oběti měli uvádět především důsledky dopadu trestného činu, jako např.: informace o újmě na zdraví včetně jejích následků či způsobů léčení, psychický dopad trestného činu, změny chování oběti, změny nastalé v každodenním životě, změny ve společenských vztazích, změně finanční situace etc.

V situaci, kdy oběť trestného činu uplatňuje též nárok na náhradu škody¹²¹ během trestního řízení, je vhodné, aby prohlášení o dopadu bylo učiněno zvlášť, čemuž svědčí i skutečnost, že oba instituty musí být uplatněny do jiného okamžiku. Nárok na náhradu škody nejpozději do zahájení dokazování trestního řízení, prohlášení může oběť učinit i později, dle zákona kdykoli v průběhu trestního řízení dle § 43 odst.4 TrŘ¹²², toto ustanovení trestního řádu je následkem novely zákona o obětech trestných činů. Jak uvádí prof. Jelínek¹²³, toto ustanovení trestního řádu se může jevit jako zavádějící, jelikož trestní řád přiznává toto právo jen poškozenému se statutem oběti, zatímco toto právo náleží všem obětem nehlédě na jejich postavení jako poškozených v trestním řízení.

Institut dopadu trestného činu na život oběti shledávám jako velmi prospěšný přídavek do ZOTČ a trestního řádu. Oběti jsou vystaveny velkému stresu, který si neumí představit nikdo jiný, než oni samotní. Oceňuji tedy snahu zákonodárce podílet se více na této neutěšené situaci alespoň vyslechnutím subjektivní zpovědi oběti trestného činu, která může ovšem posloužit i samotnému trestnímu řízení, ale i pachateli. Obětem je tak poskytnuto právo sdílet s ostatními své negativní zážitky, emoce a pocity, což je jistě pozitivní rekonvalescenční proces, který lze jen uvítat.

3.6 Poškozený v trestním řízení po přijetí ZOTČ

Spolu s přijetím ZOTČ došlo k novele trestního řádu, kterou můžeme povšechně nazvat jako zdárnou, jejíž přijetí přineslo významné posílení práv poškozeného. Stejně

¹²⁰ Jelínek, J. a kol. Op.cit. 2, str.106.

¹²¹ Nebo nemajetkové újmy, bezdůvodné obohacení.

¹²² Jelínek, J. a kol.: Op.cit. 2, str.108.

¹²³ Ibid.

jako poškozenému vznikla nová práva, OČTŘ vznikly nové povinnosti k uspokojivému výkonu těchto práv.

Dovolím si zmínit jen některé základní změny trestního řádu po přijetí ZOTČ, vzhledem ke skutečnosti, že ostatní změny budou náplní jiných kapitol tak, aby výklad byl systematický a dával co nejvíce smysl.

Za velmi důležitou novou zásadu považuji zásadu v ust. § 2 odst. 15 TrŘ šetrného přístupu k poškozenému stanovující, že *OČTŘ jsou povinny v každém období řízení umožnit poškozeného plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků, řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti. Dle této zásady musí během každého stadia trestního řízení OČTŘ napomáhat poškozenému k uplatnění jeho práv. Musí tak činit srozumitelně a způsobem, který je individuální*¹²⁴ pro každého poškozeného.¹²⁵

Toto obsahově podobné ustanovení nalezneme v zásadě zvláštního přístupu k obětem trestného činu § 3 odst. 2 ZOTČ, kde se stanoví, že *Policie ČR, OČTŘ a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti poskytují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.*

Účel této zásady je chránit oběti před prohlubováním primární újmy, sekundární újmy či opakovanou viktimizací. Primární újmou rozumíme újmu, která je způsobena oběti pachatelem a přímo souvisí s protiprávním činem. Sekundární újmou je újma vzniklá v souvislosti s trestným činem, ale až po jeho ukončení.¹²⁶ Konkretizací tohoto ustanovení je v zásadě právo oběti na informace dle § 3 odst. 4 ZOTČ.

Závěrem kapitoly si dovolím ohodnotit přijetí zákona o obětech trestných činů za velmi prospěšný legislativní akt, a přes jeho určité nedostatky, bylo jistě zlepšeno

¹²⁴ Vzhledem k psychickému vztahu poškozeného, jež je odlišný od člověka k člověku.

¹²⁵ Jelínek, J. a kolektiv. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 189-190.

¹²⁶ Jelínek, J. a kol. Op. cit. 2, str. 36-37.

postavení oběti trestného činu, především byl nastolen určitý standard poskytování péče o oběti trestného činu.

4. Vyloučení a omezení účasti poškozeného v trestním řízení

Trestní řád zná nutné případy, kdy účast poškozeného na trestním řízení musí být vyloučena či omezena.

Od roku 2001, kdy nález ústavního soudu č.77/2001 Sb. ve spojení s novelou č.265/2001 Sb., zrušil § 44 odst.2 TrŘ, které omezovalo účast poškozeného v řízení před krajským soudem jako soudu prvoinstančního platí, že poškozený má právo vystupovat jak v řízení před okresním soudem, tak před krajským soudem plně, bez omezení. Dříve platné ustanovení restringovalo poškozeného v řízení o trestných činech u krajského soudu jako soudu prvoinstančního, jelikož soud musel o účasti poškozeného dle projednávané věci rozhodnout, čímž byl postaven do neodůvodněné nevýhody oproti poškozenému v řízení okresního soudu. Soud měl právo poškozeného k řízení u krajského soudu nepřipustit a poškozený tak nemohl vystupovat v tomto řízení jako strana. Proti tomuto usnesení nebylo možné podat stížnost, což ho fakticky činilo nepřezkoumatelným.¹²⁷

Novelou byl § 44 odst.2 TrŘ upraven tak, aby bylo dosaženo rovnováhy mezi potřebami trestního řízení a oprávněnými zájmy poškozených. Výhodou nového ustanovení budou citelné např. při doručování rozsudku. Ustanovení vhodně umožňuje účelové vyloučení poškozeného z trestního řízení¹²⁸. O problematice zmocněnců si dovolím pohovořit na jiném místě této kapitoly mé práce.

Dle prof. Císařové¹²⁹ byla práva omezena též tam, kde byl poškozený vyloučen z důvodů osobních nebo pokud se jednalo o jinou překážku vyplývající ze zákona či byla dána specifickým postavením poškozeného. Všechny tyto důvody lze obecně nazvat neslučitelnost účasti poškozeného a dalších osob zúčastněných na řízení.

Další kategorii jsou pak důvody, které omezily výkon práv poškozeného proto, že byly naplněny některé zákonem předvídané výjimečné předpoklady a výkon obecných

¹²⁷ Jelínek, Jiří et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 597.

¹²⁸ Bylo by nesnadné v řízení, které má vyšší počet poškozených, splňovat podmínky pro zastoupení společnými zmocněnci např. pokud poškození pocházejí z jiného kouta ČR, měli by se vzájemně kontaktovat a učinit dohodu o společných zmocněncích.

¹²⁹ Císařová, D., Čížková, J., *Poškozený v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, Iuridica Monographia, 1982, str. 36-38.

práv poškozeného je nepřijatelný. Níže rozebraným příkladem bude mimořádně vysoký počet poškozených dle ust. § 44 odst.2 TrŘ.

Jinou situací nazvatelnou omezením účasti poškozeného na trestním řízení je situace, kdy bylo o nároku rozhodnuto v občanskoprávním či jiném obdobném řízení dle ust. § 44 odst. 3 TrŘ, o níž se též dovolím podat výklad níže.

Poslední skutečností, jež se hodlám zabývat v jedné z podkapitol této kapitoly, bude rozhodnutí, kdy poškozený vlastní vůlí učiní výslovné prohlášení o vzdání se svých práv.¹³⁰

Výše uvedené případy je nutno striktně odlišovat od situace předvídané v § 43 odst. 2 TrŘ, tedy kdy se *za poškozeného nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem*. V tomto případě se nejedná o omezení účasti poškozeného v řízení ani o zúžení obecného pojmu poškozeného z toho důvodu, že osoby, které se domáhaly uznání postavení poškozeného v trestním řízení vůbec nejsou poškozenými ve vlastním slova smyslu, s tímto názorem si dovolím souhlasit, jelikož není možné domáhat se něčeho, na co jsem nikdy nárok neměl.

4.1 Vyloučení účasti poškozeného na trestním řízení z důvodů osobních

Případy vyloučení poškozeného z účasti na trestním řízení z důvodů osobních jsou situací, kdy ačkoli osoba naplňuje právní požadavky pro přiznání postavení poškozeného, musí býti vyloučena z této účasti pro důvody osobní.¹³¹

Majoritním příkladem bude protichůdnost zájmů poškozeného a spoluobviněného, zakotvená v § 44 odst.1 TrŘ ustavující, že *oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný*. Je zcela logické, že osoba poškozeného a obviněného nemůže být kumulována do jedné osoby, vzhledem k tomu, že oba dva jsou stranami trestního řízení s protichůdnými zájmy. Dle prof. Jelínka je obviněný prakticky občanskoprávním odpůrcem poškozeného.¹³²

¹³⁰ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. Op. cit. , str. 263-264.

¹³¹ Císařová, D., Čížková, J., *Poškozený v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, Iuridica Monographia, 1982, str. 36-38.

¹³² Jelínek, Jiří et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 597.

První výjimku z této zásady tvoří situace, kdy trestní řízení proti obviněnému je vyloučeno ze společného řízení dle §23 odst.1 TrŘ či je-li řízení vedeno od počátku oproti každému z nich odděleně, v těchto případech má právo obviněný vystupovat během druhého, paralelního řízení jako osoba poškozeného. Druhou výjimkou je souhlas poškozeného s trestním stíháním dle § 163 a § 163a TrŘ. Tento institut nebudu více rozebírat, jelikož jeho plný výklad je součástí kapitoly Procesní práva poškozeného.

Postavení poškozeného a osoby znalce¹³³ tvoří další z důvodů neslučitelnosti, především vzhledem k jejich protiprávním zájmům, stejně tomu bude u osoby tlumočníka, a osob zúčastněných, samozřejmě z obdobných důvodů.

Naproti výše uvedeným neslučitelným postavením, lze uvést jedno, které lze právně skloubit s postavením poškozeného a v reálném světě je tomu dokonce velmi běžně.¹³⁴ Jedná se o poškozeného v postavení svědka. Kombinací obou postavení vznikají však poškozenému jako svědku nová procesní práva a povinnosti typická pro tento institut.

4.2 Mimořádně vysoký počet poškozených

Jak již výše zmíněno, novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., bylo do trestního řádu vloženo ustanovení § 44 odst.2 TrŘ¹³⁵ zakotvující specifický způsob uplatnění práv poškozeného v případech, kdy počet poškozených je mimořádně vysoký a výkonem jednotlivých práv by mohlo dojít k ohrožení rychlého průběhu trestního stíhání.¹³⁶ Toto rozhodnutí přísluší předsedovi senátu, v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudci dle § 44 odst.2 TrŘ. Ti pak rozhodnou, že poškození mohou svá práva uplatnit jen společným zmocněncem, kterého si zvolili. Zde tedy nalezneme překážku uplatnění práv poškozeného v situaci, kdy je v řízení přítomno přemnoho poškozených¹³⁷, jejichž jednotlivé uplatňování práv by mohlo vyústit k ohrožení rychlého průběhu řízení a vést k průtahům v řízení, což by negativně ovlivnilo celé trestní řízení a všechny osoby se ho účastnící.

¹³³ § 106 TrŘ a §11 odst.1 zákona č.36/1967 Sb.

¹³⁴ Císařová, D., Čížková, J., *Poškozený v československém trestním řízení*. Praha: Univerzita Karlova, Iuridica Monographia, 1982, str. 36-38.

¹³⁵ Po zrušení původního znění.

¹³⁶ Důvodová zpráva uváděla, že v praxi docházelo k případům mnohočetných poškozených jedním trestným činem, často považující nízké částky, OČTŘ pak musel zdlouhavě respektovat všechna procesní práva a vznikaly tak nepřiměřené náklady trestního řízení a průtahy řízení.

¹³⁷ Zákon udává mimořádně vysoký počet.

Dikce zákona „mimořádně vysoký počet poškozených“ je krajně neurčitá. Zákonodárce nechává prostor čtenářově fantazii a budoucí výkladové praxi, možná kvůli skutečnosti, že tato hranice počtu poškozených se těžko odhaduje a bude závislá na okolnostech daného případu a jeho komplikovanosti.¹³⁸ Každý případ bude nutno rozhodovat ad hoc vzhledem k jeho okolnostem. Je ovšem pravděpodobné, že hovoříme o nejméně stovkách poškozených. Počet poškozených není ale samotným ukazatelem i složitost sehraje svou roli. Dle prof. Jelínka toto ustanovení umožňuje účelové vyloučení poškozeného z trestního řízení, jelikož je téměř nemožné, aby velký počet poškozených splnil komplikované podmínky § 44 odst.2 TrŘ společných zmocněnců.¹³⁹ Příkladem bude každodenní situace různého bydliště poškozených, kteří by se teoreticky měli nejdříve navzájem kontaktovat a závěrem se, nejlépe jednohlasně, shodnout na společných zmocněncích, což je v případě např. hospodářské či majetkové kriminality,¹⁴⁰ zjevně ukázka legislativního sci-fi. Dovolím si tedy souhlasit s odborným názorem prof. Jelínka, vidícího řešení celé situace buď v přesném legislativním vymezení počtu mimořádně vysokého počtu poškozených, nebo by účast poškozeného byla vázána na určitý rozsah újmy, kterou poškozený utrpěl.¹⁴¹ Bez pochyb je zapotřebí zbavit stávající úpravu její neurčitosti, která může vyústit v diskriminaci poškozeného.

Způsob oznámení rozhodnutí o nutnosti stanovit si společného zmocněnce je zakotven v ustanovení § 44 odst.2 TrŘ, který stanoví, že rozhodnutí oznámí v řízení před soudem soud a v řízení přípravném státní zástupce těm poškozeným, kteří již uplatnili nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Ostatním poškozeným bude rozhodnutí oznámeno při prvním úkonu trestního řízení, ke kterému jsou předvoláni nebo o kterém se vyrozumívají.

Odborné kruhy se shodují na problematickém způsobu doručování usnesení o povinnosti ustanovení si společného zmocněnce. Dle litery zákona musí být toto usnesení doručeno všem poškozeným, kteří již svou škodu resp. její nárok uplatnili. Tento způsob doručování se mi jeví velmi nepraktický např. u hospodářské kriminality s velkým počtem

¹³⁸ Togner, M. „Mimořádně vysoký počet poškozených úpadkovými delikty“. *Trestněprávní revue*, č.12, 2002, str.359.

¹³⁹ Jelínek, J., *Postavení poškozeného v trestním řízení-možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika, č.1, 2002, str.112.

¹⁴⁰ Kdy jednotlivými trestnými činy např. úpadkovými delikty či sériovými krádežemi bude moci být poškozen větší počet osob.

¹⁴¹ Jelínek, J., *Postavení poškozeného v trestním řízení-možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika, č.1, 2002, str.112.

poškozených, aktuální řešení je zdlouhavé, technicky náročné a jistě má dopad i na státní fiskus. Jednoduché řešení de lege ferenda shledávám ve východisku, aby usnesení dle § 44 odst.2 TrŘ bylo doručováno veřejnou vyhláškou či jeho zveřejnění vyvěšením na úřední desce daného soudu.¹⁴²

Společného zmocněnce si poškození zvolí sami, chtějí-li tedy svá práva v řízení s mimořádně vysokým počtem poškozených vykonávat, jinak by nemohli ani uplatňovat svůj nárok náhrady škody. Zmocněncem může být každý, kdo může být zmocněncem poškozeného¹⁴³, splňující požadavky dle § 50 odst.2 TrŘ. Společným zmocněncem může být i jeden z poškozených. Pro výkon zmocněnce není nutné, aby daná osoba měla právnického vzdělání¹⁴⁴, což nemusí být vždy praktické vzhledem k jeho odpovědnosti vůči ostatním poškozeným.

Mírné komplikace v případě mimořádně vysokého počtu poškozených lze spatřovat v situaci, kdy si poškození vybrali své zmocněnce, jejich počet je ovšem vyšší než šest osob, což je zákonem stanovené maximální číslo počtu společných zmocněnců dle § 44 odst.2 TrŘ, a poškození nemohou nalézt společnou řeč¹⁴⁵ na omezení těchto zmocněnců pouze na osob šest. Výběr tak bude muset provést soud¹⁴⁶ s přihlédnutím k zájmům poškozených¹⁴⁷. Opatření se oznamuje pouze nově zvoleným zmocněncům, poškozené již soud neobesílá. Proti tomuto opatření se nepřipouští žádný opravný prostředek. Na tomto místě si dovoluji namítnout, že zákonodárcova představa nutné iniciativy samotných poškozených v případě ustanovování zmocněnců mi přijde nepřehledná a v praxi těžce vykonatelná. Bylo by vhodné poskytnout řešení jiné, či povolati OČTŘ, aby poškozeným poskytly určitou pomoc při určování zmocněnců, což mi přijde logické vzhledem k § 46 TrŘ, kde tito mají povinnost poskytnout poškozenému pomoc k uplatnění jeho práv, což ustanovení zmocněnce bezesporu je, bereme-li v úvahu fakt, že poškozený, který zmocněnce nemá, pozbývá v řízení svých práv.

¹⁴² Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 271.

¹⁴³ Dle § 50 odst.2 TrŘ může býti zmocněncem jak osoba fyzická, tak právnická. V případě fyzické osoby nesmí tato pozbývat způsobilosti k právním úkonům či mít její omezení. Během hlavního líčení a veřejného zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec či tlumočník.

¹⁴⁴ Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 540.

¹⁴⁵ OČTŘ nemají žádnou povinnost poskytovat poškozeným pomoc při ustanovování společných zmocněnců.

¹⁴⁶ Soudem je míněn předseda senátu a v přípravném řízení samosoudce.

¹⁴⁷ Soud bude přihlížet zejména dosažitelnosti zmocněnců pro jednotlivé skupiny poškozených či otázkám protichůdných zájmů při uplatňování náhrady škody.

Chybná je též absence stanovení lhůty, do kdy si musí poškozený zvolit svého zmocněnce, což může vést k neúčelným průtahům v řízení, a je jisté na místě, aby de lege ferenda tuto chybu zákonodárce napravit.

Zmocněnci jsou dle §45a TrŘ doručovány veškeré písemnosti, které by měly bývaly být doručeny poškozenému. Neplatí to ovšem v případě, kdy je poškozenému zasílána výzva dle ust. § § 45a TrŘ , aby něco osobně vykonal, např. aby předložil soudu určitou listinu .

Zvolený zmocněnec poškozeného byl osobní volbou poškozeného¹⁴⁸, díky čemuž stát není povinen hradit jeho náklady, což podporuje i judikatura.¹⁴⁹

Celou úpravu mimořádně vysokého počtu poškozených a jejich zmocněnců je těžko hodnotit. Lze uvést, že úprava jistě uleví práci a nárokům OČTŘ. Z pohledu poškozeného si dovoluji tvrdit jisté námitky, úprava volení si zmocněnce je velmi těžkopádná, neprůhledná a náročná. Do budoucna by bylo daleko vhodnější, byla by volba společného zmocněnce ponechána na osobě soudu, bez rozhodovací účasti poškozených, těm by pak byla ponechána možnost opravného prostředku proti tomuto opatření.

4.3 Rozhodnutí v občanskoprávním či jiném příslušném řízení

Velmi dobře známou překážkou v uplatňování práv poškozeného nalezneme v ustanovení § 44 odst.3 TrŘ, který stanoví, že návrh dle § 43 odst.3¹⁵⁰ nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním¹⁵¹ nebo jiném¹⁵² příslušném řízení. Překážku tvoří i rozhodnutí dosud nepravomocné.¹⁵³ Pozice poškozeného, který by za jiných okolností mohl být subjektem adhezního řízení, je neuplatnitelná, což však nikterak nebrání uskutečňovat svá poškozená práva dle § 43 ods.1 TrŘ. Tentýž výklad se vztahuje na právního nástupce daného poškozeného dle § 45 odst. 3 TrŘ.

Účel této úpravy je zjevný, zákonodárce se snaží zabránit situacím, kdy o stejném nároku mezi těmi totožnými osobami probíhalo několik řízení a aby nebyla vydána dvě

¹⁴⁸ Není to ustanovení zmocněnce ve smyslu §51a TrŘ.

¹⁴⁹ Např. R 4/2005.

¹⁵⁰ Návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

¹⁵¹ Řízení upravené v občanském soudním řádu, dále řízení v dle soudního řádu správního s ohledem na pravomoc soudů správního soudnictví viz. Růžicka, M., Půry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České Republice*. 1.vydání., str. 274.

¹⁵² Jiným řízením bude zejména správní řízení.

¹⁵³ Růžicka, M., Půry, F., Zezulová, J. *Op.cit.*, str. 273.

vykonatelná rozhodnutí o téže věci. Dle judikaturního rozhodnutí¹⁵⁴ ovšem uplatnění nároku na náhradu škody způsobené trestným činem v občanskoprávním řízení či jiném příslušném řízení není zábranou pro uplatnění téhož nároku během adhezního řízení. Jak již výše uvedeno, v případě, že bylo již vydáno rozhodnutí, poškozený pozbývá práva uplatnění náhrady škody v hlavním líčení.¹⁵⁵

Rozhodnutím v občanskoprávním řízení je třeba rozumět nejen rozsudek týkající se uplatněného nároku, je jím i platební rozkaz, směnečný platební rozkaz spolu s usnesením o schválení smíru.¹⁵⁶

Ačkoli jak výše uvedeno poškozený, který uplatnil svůj nárok v občanskoprávním řízení, může tak učinit i v adhezním řízení, vice versa tato skutečnost není uplatnitelná, neboli v případě, že poškozený uplatnil svůj nárok nejprve v trestním řízení, nemůže tak již učinit v řízení občanskoprávním¹⁵⁷ vzhledem k tomu, že tomu, že toto zahájení tvoří překážku zahájení řízení, překážku litispendence dle ust. § 82 OSŘ.

4.4 Vzdání se procesních práv poškozeného jeho výslovným prohlášením

Poslední výklad této kapitoly bude náležet vzdání se práv poškozeného. Tento institut byl zaveden novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., která do ustanovení § 43 TrŘ vložila nový odstavec¹⁵⁸, který zakotvil, že poškozený se může výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát svých procesních práv, která mu trestní řád přiznává.¹⁵⁹ Důvodem nové úpravy byly případy aplikační praxe uvádějící, že poškozený nemá vždy zájem na výkonu svých procesních práv, což pak zatěžovalo OČTŘ, jež i přes tento nevýkon práv poškozeného měly stále povinnost vyrozumívát o určitých úkonech a doručovat jisté písemnosti.

Tato novela jen nepřímo potvrdila skutečnost, že ačkoli je poškozený obohacen rozličnými procesními právy, zákon na žádném místě neudává povinnost tato práva skutečně vykonávat. Poškozený tak měl právo nevykonávat svá práva, což je jistě jeho právo, doplácely na něj, jak výše zmíněno, OČTŘ, které své povinnosti vůči poškozenému neztrácely. Účast poškozeného v trestním řízení je nepovinná a nikdo nemá právo

¹⁵⁴ R 18/2004.

¹⁵⁵ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 274.

¹⁵⁶ Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 541.

¹⁵⁷ Ibid., str. 541-542.

¹⁵⁸ Jednalo se o odst.4.

¹⁵⁹ Dnes se jedná o odst.5 § 43 TrŘ.

poškozeného k účasti nutit.¹⁶⁰ To potvrzuje i prof. Císařová¹⁶¹, která uvádí, že poškozený má právo během trestního řízení prohlásit, že se vzdává svého nároku na náhradu škody. Prohlásí-li tak, soud o jeho nároku nebude rozhodovat a bude na poškozeného hledět jako by nikdy svůj nárok během trestního řízení neuplatnil. Dle prof. Šámala se pak nevyužijí ani další ustanovení upravující postup OČTŘ ve vztahu k poškozenému jako následku jeho procesních oprávnění.¹⁶²

Poškozený se může vzdát pouze práv procesní povahu, nemůže tak učinit o právech hmotněprávních. Nemůže se tedy vzdát práva či nároku na náhradu škody, jelikož ty mají svůj právní základ v hmotněprávním kodexu. Může ovšem využít možnosti tato svá práva neuplatňovat a může se taktéž vzdát svých práv procesních, tedy se vzdát návrhu, aby obžalovanému byla odsuzujícím rozsudkem uložena povinnost tuto škodu nahradit. Mezi procesní práva, kterých se je možno vzdát bude např.: právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, účastnit se hlavního líčení etc. Bude se tedy především jednat o práva dle § 43 odst.1 a odst.3 TrŘ.

Ačkoli se poškozený vzdá svých procesních práv, nemá to žádný vliv na povinnost poučení poškozeného o jeho právech¹⁶³ ze strany OČTŘ.

Dlouho diskutovanou otázkou je skutečnost, zda-li se poškozený může svých práv vzdát jen zčásti.¹⁶⁴ Dovolím si souhlasit s názorem prof. Šámala¹⁶⁵, který vidí tuto možnost negativně, tedy se přiklání k názoru, že částečné vzdání se práv poškozeného není možné, vzhledem k tomu, že zákon takovou možnost nepředvídá a dále k tomu, že procesní práva poškozeného na sebe velmi často navazují.¹⁶⁶ Pokud by tedy poškozený učinil vzdání se práv jen z části, bylo by na místě, aby jej OČTŘ poučily dle § 46 TrŘ, že takový postup je zákonem nepředvídaný a napříště s ním zacházely jako kdyby takový projev vůle nebyl vůbec učinil.

Poškozený se může svých práv vzdát přímo během některého úkonu trestního řízení¹⁶⁷ anebo formou podání dle § 59 odst.1, 2 TrŘ. Vzdání se práv musí:

- mít podobu výslovného prohlášení

¹⁶⁰ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op. cit. str. 275.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Šámal, P. et al. *Trestní řád*. I.díl. 7.vydání. Komentář. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 526-527.

¹⁶³ § 46 TrŘ.

¹⁶⁴ Např. odmítnout práva dle §43 odst.3 TrŘ, ponechat si ta obecná práva v § 43 odst.1 TrŘ.

¹⁶⁵ Šámal, P. et al. Op.cit. str. 526-527.

¹⁶⁶ Např. nahlížení do spisů je úzce související, předpokladem uplatnění nároku na náhrady škody.

¹⁶⁷ Např. v přípravném řízení při výsledku.

- býti učiněno příslušnému orgánu trestního řízení vedoucího tou dobou dané řízení

Prohlášení nemusí být učiněno pouze osobou poškozeného, může tak za něj učinit i jeho zmocněnec¹⁶⁸ mající souhlas poškozeného. Projev musí být výslovný, nepostačuje jen konkludentní projev vůle, což znamená, že OČTŘ nemohou pouze z chování poškozeného činit závěry, zda-li má či nemá zájem na účasti trestního řízení. Následkem prohlášení o vzdání se práv bude, že s ním OČTŘ nebudou zacházet jako s osobou poškozeného, o čemž musí být předem poškozený poučit, aby mohl takový čin promyslet.

Zajímavou otázkou tohoto institutu zůstává, zda-li poškozený může učinit zpětvzetí prohlášení o vzdání se svých procesních práv či nikoli. Sám zákon takovou situaci nepředvídá, ačkoli by dle mého názoru předvídat měl, jelikož poškozený si může celou situaci rozmyslet a chtít se později řízení účastnit, neboli začít znovu uplatňovat svá procesní práva. V praxi je tato situace řešena způsobem poškozenému nápomocným, tedy je mu ponechána možnost zpětvzetí jeho prohlášení o vzdání se práv. Komentář k trestnímu řádu¹⁶⁹ uvádí, že jelikož tato situace není zákonem upravena, to znamená ani zakázána, nic poškozenému v takovém projevu zpětvzetí nebrání. Poškozený, který vzal zpět své prohlášení, bude fakticky okamžikem doručení zpětvzetí OČTŘ zpět ve své procesní pozici, to znamená, budou se mu opět doručovat rozhodnutí, může nahlížet do spisů etc. OČTŘ o tomto úkonu nijak formálně nerozhoduje.

Je třeba uvést, že poškozený, který učinil zpětvzetí prohlášení o vzdání se svých práv, nerestituuje práva právních úkonů mu ušlá či procesní lhůty minulé. OČTŘ mu tedy nebudou dodatečně zasílat dokumenty či rozhodnutí, která by mu bývala byla zaslána, kdyby nerezignoval na svou pozici poškozeného a jistě mu nebude prodloužena žádná z procesních lhůt, které jsou nutné k učinění jistých úkonů, což může mít negativní dopad na uplatnění možnosti práv poškozeného na náhradu škody. Je to jistě ale řešení správné, není možno přetěžovat trestní řízení pouze nerozhodností poškozeného. Přeci jen „Vigilantibus iura scripta sunt”.

5. Procesní práva poškozeného

5.1 Všeobecně o procesních právech poškozeného

¹⁶⁸ Dle § 51 odst.1 TrŘ může zmocněnec poškozeného činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti.

¹⁶⁹ Šámal, P. et al. Op.cit. str. 527-528.

Poškozenému v trestním řízení je přiznán poměrně obsáhlý katalog procesních práv. Tato práva budou obsažena primárně v trestním řádu, zejména v § 43 až § 51a TrŘ, dále jsou pak roztržštěna na další místa.¹⁷⁰ Procesní pojem poškozeného musí být vykládán s normami hmotného práva trestního, neboť právě ty definují základní pojmy jako je majetková škoda, ublížení na zdraví a též určují formy ohrožení či porušení chráněných vztahů.¹⁷¹

Poškozený má dle trestního řádu postavení procesní strany dle § 12 odst.6 TrŘ a trestní řád mu tato práva uděluje především za účelem předpokladu aktivní účasti na řízení, kde by poškozený, ideálně, napomáhal ke zjištění skutkového stavu a správnému rozhodnutí ve věci. Procesní práva mají zejména směřovat k :

- dosažení morální satisfakce tkvící v odsouzení pachatele trestného činu
- řešení konfliktu mezi poškozeným a pachatelem
- přiznání nároku náhrady škody¹⁷²

Některá práva přiznaná trestním řádem poškozenému přísluší ovšem jen kategorii poškozených dle § 43 odst.3 TrŘ, tedy těm, kteří mohou být subjektem adhezního řízení¹⁷³. Postavení tohoto poškozeného je velmi silné, náleží mu, samozřejmě, i práva obecná, tedy ta, která trestní řád přiznává všem poškozeným nehlédě jejich postavení.

V této kapitole budou rozebírána jen, dle mého úsudku, ta nejdůležitější práva poškozených. Účelem není jistě podat vyčerpávající a zahrnující výčet všech práv, kterých se poškozeným dostává, ale zaměřit se na ta práva významná, komplikovaná či jinak zajímavá.

Práva budou rozdělena, celkem jako odbornou literaturou běžně, na dvě kategorie. První skupina, ta práva, která jsou poskytnuta celoplošně všem poškozeným, bez ohledu, mají-li tito nárok na náhradu škody vzniklé spáchaným trestným činem. Druhá skupina patří poškozeným dle § 43 odst.3 TrŘ.¹⁷⁴

5.2 Práva náležející každému poškozenému

¹⁷⁰ Např. opravné prostředky.

¹⁷¹ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 242.

¹⁷² Ibid., , str. 244.

¹⁷³ Poškození, kteří mají možnost navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil poškozenému povinnost nahradit škodu, nemajetkovou újmu poškozeného či vydal bezdůvodné obohacení.

¹⁷⁴ Těm, kteří mohou být subjektem adhezního řízení.

Práva, která jsou přiznána každému poškozenému nalezneme v § 43 odst. 1 TrŘ. Jedná se o výčet demonstrativní, bude se jednat např.: o právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů dle ust. § 65 TrŘ, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo schválení dohody o vině a trestu § 46 TrŘ a před skončením řízení se k věci vyjádřit¹⁷⁵, další právo být poučen o svých právech dle §46 TrŘ, právo být zastoupen zmocněncem, právo udělit souhlas s trestním stíháním dle ust. § 163 TrŘ, právo klást vyslýchaným osobám otázky během hlavního líčení dle § 215 TrŘ, právo podávat stížnost proti usnesení o odložení věci dle ust. § 159a odst.7 TrŘ , právo podávat stížnost proti usnesení o postoupení věci dle § 171 odst.2 TrŘ, právo podávat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání dle ust. § 172 odst.3. V roce 2013, zákonem byla z. č.45/2013 Sb. poškozenému přiznána zcela nová procesní práva. Důvodem bylo přijetí zákona o obětech trestných činů¹⁷⁶, který významně doplnil katalog práv poškozeného. Vzhledem k rozsahu změn trestního řádu si dovolím jmenovat jen některá nová práva náležející poškozenému jako např.: právo poškozeného být zastoupen zmocněncem dle ust. § 50 TrŘ, právo na pomoc za sníženou odměnu dle ust. § 51a TrŘ, právo učinit prohlášení o dopadu trestného činu na jeho dosavadní život (victim impact statement)dle ust. §43 odst.4 TrŘ, právo žádat, aby údaje poškozeného nebyly uvedeny v protokolu o provedení úkonu dle ust. § 55 odst.1 TrŘ, právo na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání¹⁷⁷ a nakonec právo prostudovat spisy a činit návrhy na doplnění vyšetřování.

Výčet práv poškozeného je obsáhlý, nehodlám provádět vyčerpávající seznam, zejména vzhledem k omezenému prostoru mé práce, některá z jsem si ovšem vybrala a o nich si dovolím podat výklad podrobněji v následujících podkapitolách této kapitoly.

5.2.1 Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Souhlas poškozeného s trestním stíháním je upraven ustanovením zakotveným v §163 a § 163a TrŘ. Ustanovení bylo zakotveno novelou trestního řádu zákonem č.178/1990 Sb. s účinností od 1.7.1990. Krátce po jeho přijetí bylo ustanovení

¹⁷⁵ Tedy právo závěrečné řeči.

¹⁷⁶ S účinností od 1.srpna 2013.

¹⁷⁷ § 160 odst.2 TrŘ.

novelizováno¹⁷⁸ a jeho dnešní podoba je odlišná od původního znění. Do této novely musely OČTŘ stíhat všechny trestné činy z povinnosti úřední nehledě na stanovisko poškozeného.

U tohoto institutu se setkáváme s výjimkou ze zásady oficiality, což má velký dopad pro trestní řízení¹⁷⁹, jinak jak známo, se trestní řízení zahajuje z úřední povinnosti a řízení ovládá obžalovací zásada.¹⁸⁰ Toto dispoziční právo poškozeného patří mezi práva na aktivní účast trestního řízení.

Ustanovení je významné z mnoha hledisek, zejména jelikož podává řešení u zákonem předvídaných trestných činů v konfliktu mezi veřejným zájmem trestního stíhání a zájmem samotného poškozeného, který se nachází ve vztahu blízkém vůči osobě, proti které se řízení vede a je nutno hledět na možný negativní důsledek pro poškozeného v důsledku potrestání pachatele.¹⁸¹

Jak již výše naznačeno, přiznáním poškozenému tohoto dispozičního práva došlo k prolomení dvou důležitých zásad týkající se trestního řízení a to zásady oficiality¹⁸² a zásady legality¹⁸³. Byl-li souhlas odepřen, nebo byl-li vzat zpět, je založena nepřipustnost trestního stíhání dle ust. § 11 odst. 1 písm. i) TrŘ¹⁸⁴

Existují dva okruhy případů trestního stíhání, které může být zahájeno a být v něm pokračováno pouze se souhlasem poškozeného. První skupinou budou případy trestných činů, které byly spáchány osobou, která je v určitém vztahu s poškozeným a vůči níž má poškozený právo odepřít svědeckou výpověď dle § 100 TrŘ. Dle § 100 TrŘ má právo odepřít výpověď jako svědek jeho příbuzný v přímém pokolení, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh, což jsou zjednodušeně osoby blízké¹⁸⁵. Příbuznými v pokolení přímém rozumíme předky a potomky, neboli osoby pokrevně spojené,

¹⁷⁸ Původně byl tento institut obsažen pouze v § 163a TrŘ, asi nejvýznamnější novelou ho upravující byla provedena zákonem č. 265/2001 Sb., který tuto problematiku expandoval i do § 163 TrŘ, přidal doplnění taxativního výčtu trestných činů, u nichž se souhlas uplatňuje a rozšířil též povinné podmínky za kterých souhlasu není třeba.

¹⁷⁹ Jelínek, Jiří et al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 274.

¹⁸⁰ Dle níž se trestní řízení zahajuje pouze na základě iniciativě státního zástupce, resp. jeho obžaloba.

¹⁸¹ Šámal, Pavel et al. *Trestní řád. Komentář*. Op.cit. str. 2116. □

¹⁸² Dle ní zjednodušeně řečeno OČTŘ postupují v řízení z úřední povinnosti.

¹⁸³ Ta je konkretizací zásady oficiality.

¹⁸⁴ Provazník, J. *Trestněprávní ingerence do podmínek trestní odpovědnosti*. Právní rozhledy 8/2015, Brno, ASPI.

¹⁸⁵ Ve smyslu § 125 TZ.

pocházející jedna od druhé, dle § 772 odst.1 NOZ. Pojmem sourozenec rozumíme bratry a sestry dle § 772 odst.2 NOZ, osoby, proti níž se řízení vede, osvojitelem pak osobu, která přijala osobu cizí za osobu vlastní dle ust. § 794 NOZ. Manželem je osoba, která je ve stavu manželském s poškozeným dle ust. § 655 NOZ, partnerem pak osoba, která uzavřela registrované partnerství s poškozeným¹⁸⁶. Za druha je považován ten, kdo je s poškozeným v poměru obdobného manželství¹⁸⁷.

Taxativní výčet těchto trestných činů je zakotven v §163 odst.1 TrŘ a jsou jimi: trestný čin ublížení na zdraví dle ust. § 146 TZ, těžké ublížení na zdraví dle ust. § 147 TZ, ublížení na zdraví z nedbalosti dle ust. § 148 TZ, neposkytnutí pomoci dle ust. § 150 TZ, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku dle ust. § 151 TZ, ohrožení pohlavní nemocí dle § 155 TZ, omezování osobní svobody § 171 odst.1, 2 TZ, vydírání § 175 odst.1 TZ, porušování domovní svobody dle §178 TZ, poškození cizích práv dle § 81 TZ, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí dle ust. § 183 TZ, sexuální nátlak dle § 186 odst.1,2 TZ, krádež dle § 205 TZ, zpronevěra dle § 206 TZ, neoprávněné užívání cizí věci dle § 207 TZ, neoprávněný zásah do práva k bytu nebo nebytového prostoru dle § 208 TZ, podvod dle § 209 TZ, podílnictví dle § 214 TZ, podílnictví z nedbalosti dle § 215 TZ, lichva dle § 218 TZ, zatajení věci dle § 219 TZ, porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 TZ, porušení při správě cizího majetku z nedbalosti dle § 221 TZ, poškození věřitele dle § 222 TZ, poškození cizí věci dle § 228 TZ, nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ a nebezpečné pronásledování dle § 354 TZ.

Druhou skupinu případů, kde se požaduje souhlas poškozeného k trestnímu stíhání jsou trestný čin znásilnění dle § 185 TZ, pokud byl vykonán manželem, partnerem či druhem poškozeného v době spáchání a trestný čin opilství, pokud vykazuje znaky skutkové podstaty jakéhokoli z trestných činů první skupiny.

Ke sporné otázce, ve kterém časovém okamžiku musí existovat příbuzenský vztah¹⁸⁸ mezi poškozeným a obviněným, tedy byli-li tyto dvě osoby v určitém vztahu v době spáchání trestného činu či v době vedení trestního řízení se vyjádřil prof. Jelínek¹⁸⁹ na základě praxe tak, že poměr poškozeného a obviněného musí existovat v době stíhání, ne

¹⁸⁶ § 1 zák. č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

¹⁸⁷ § 22 NOZ, je na něj nahlíženo jako na osobu blízkou, definici druha zákon neposkytuje.

¹⁸⁸ Nebo zákonem předvídaný obdobný vztah.

¹⁸⁹ Jelínek, Jiří. Op.cit.1 str. 96.

v době spáchání. Výjimkou je ovšem trestný čin znásilnění¹⁹⁰, u kterého jsou tato uvedená kritéria zcela irelevantní.

Samotná podstata toho institutu tkví tedy v tom, že pokud v zákonem stanovených případech dojde ke spáchání trestného činu, lze trestní stíhání zahájit a již v zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného, dle ust. § 163 odst.1 TrZ.

Dojde-li jedním skutkem k zasažení vícero poškozených bude k úspěšnému zahájení trestního řízení stačit souhlas alespoň jednoho z nich.¹⁹¹ To ovšem neplatí v případě, kdy došlo ke způsobení těžké újmy na zdraví více než jedné osoby zároveň. V tomto případě bude souhlas jednoho z poškozených dostačující, ovšem pachatel bude stíhán jen za tento souhlasem schválený útok. Komplikovanou situací je případ, kdy skutek je posouditelný v jednočinném souběhu jako několik trestných činů a vyžádání souhlasu poškozeného je možné jen ohledně několika z nich, v této situaci není možné toto trestní stíhání zastavit.¹⁹² V případě pokračujícího trestného činu, který pachatel vykonal jednotlivými dílčími útoky na poškozených, z nichž jen někteří oplývají právem dispozičním, bude následkem zastavení trestního stíhání pouze vůči tomuto jednotlivému dílčímu útoku, ohledně kterého nebyl udělen souhlas se stíháním.¹⁹³

Dispoziční právo poškozeného platí na celé trestní stíhání¹⁹⁴, udělený souhlas poškozeného může on sám vzít zpět až do chvíle, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Na rozdíl od situace, kdy poškozený jednou výslovně odepře udělit souhlas s trestním stíháním, nemůže už tak nikdy učinit a trestní stíhání je vyloučeno navždy.

Za poněkud problematickou byla v minulosti považována v zákoně chybějící lhůta pro udělení zmocnění¹⁹⁵, což bylo změněno novelou č. 265/2001 Sb., kterou bylo ustanovení §163a TrŘ doplněno o odstavec 2, který říká, že poškozený, který se na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, tomu bude poskytnuta příslušným orgánem činným v trestním řízení podle povahy věci k vyjádření přiměřená lhůta, která činí nejvýše 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát

¹⁹⁰ Včetně trestného činu opilství dle § 360 TZ se znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění.

¹⁹¹ § 163 odst.1 TrZ.

¹⁹² Růžička, M., Púry, F., Zezulová. Op. cit. str. 539.

¹⁹³ Ibid., str. 539.

¹⁹⁴ Dokonce i na stadium odvolacího řízení.

¹⁹⁵ Což byl majoritní rozdíl oproti soukromé žalobě a stíhání na návrh.

nelze. O tom je třeba poškozeného písemně poučit.¹⁹⁶ Pokud by k takovému poučení nedošlo, mohl by poškozený takový souhlas udělit až do té chvíle, kdy ho OČTŘ poučí. Poškozený uděluje souhlas či nesouhlas s trestním stíháním dle § 158 odst.1 TrŘ státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Činí tomu tak písemně či ústně a vše musí být zaznamenáno do protokolu. Souhlas může být učiněn dokonce již v trestním oznámení učiněném dle 158 odst.1 TrŘ.

Povahou věci je třeba rozumět zejména složitost a závažnost věci, vůči poškozenému a jeho vztah vůči obviněnému, za zvážení dalších okolností důležitých pro rozhodování poškozeného v dané věci (např. zdravotní stav poškozeného, jeho finanční situace etc.)¹⁹⁷

Nedostatek souhlasu poškozeného s trestním stíháním má pro trestní řízení fatální následky, jelikož tvoří nepřipustnost trestního stíhání jen v případech dle § 163 odst.1 TrŘ. S touto skutečností se OČTŘ musejí obligatorně zabývat během každého stadia řízení. Je proto velmi důležité podrobit poškozeného výslovnému dotazu, zda-li souhlas uděluje. Je tomu tak činěno ještě před zahájením trestního stíhání, bylo-li trestní stíhání již zahájeno, činí se tak bezprostředně poté, co vyjde najevo poměr mezi obviněným a poškozeným.¹⁹⁸

Dle judikatury¹⁹⁹ není možné považovat souhlas za neudělený, jestliže orgán činný v trestním řízení nevyzval poškozeného k jeho vyjádření.

Souhlas poškozeného musí býti učiněn srozumitelným a určitým způsobem projevu vůle, adresovaný orgánu činného v trestním řízení. Souhlas musí být udělen výslovně, nesmí vzbuzovat žádnou pochybnost svého významu.²⁰⁰ Za projev souhlasu tak nelze považovat:

- podání trestního oznámení
- uplatnění nároku na náhradu škody
- nevyužití práva odepření výpovědi²⁰¹

Ke konci kapitoly je nutno položit si otázku, jaké důvody vedly zákonodárce k přijetí institutu souhlasu s trestním stíháním. Nejdříve si dovoluji zmínit, že zákonodárce přijetím tohoto institutu dal externě najevo, že vztahy mezi poškozeným a obviněným jsou mu

¹⁹⁶ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 538-539.

¹⁹⁷ Šámal, Pavel et al. Trestní řád. II. Komentář. 7. Doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2126.

¹⁹⁸ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 539.

¹⁹⁹ Např. R 44/07.

²⁰⁰ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 538.

²⁰¹ Ibid., str. 539.

významnější než potřeba trestního postihu. Jak uvádí P. Kučera²⁰², zájem státu na trestním stíhání pachatele, který se v těchto případech někdy dostával do konfliktu se zájmy poškozených, byl vůbec poprvé potlačen ve prospěch poškozeného. samotná důvodová zpráva²⁰³ pak zavedení souhlasu poškozeného ospravedlňuje tím, že pachatel, který spáchá trestný čin a je za něj odsouzen, není jediným trestem postižený subjekt trestního řízení, jelikož za činy pachatele nepřímo pykají i ti, kdo jsou vůči němu v příbuzenském či tomu obdobném vztahu. Svým názorem, se kterým si dovolím souhlasit, přispěl i J. Musil²⁰⁴ tvrdící, že zahájení trestního stíhání může prohloubit konflikt mezi pachatelem a poškozeným a tím dojít k opakování násilí vůči oběti, aniž by OČTŘ měly možnost tomuto zabránit. Jindy si přeje oběť pokračovat v kohabitaci s pachatelem, jelikož je na něm emocionálně či materiálně napojena a nechce zahájením trestního stíhání tyto vazby narušit.

Je velmi pochopitelné, že v určitých případech nemá stát na stíhání pachatele zájem např. byla-li při dopravní nehodě zraněna řidičova manželka a trestní stíhání je proti její vůli, je tedy absurdní ho stíhat za nedbalostní trestný čin. Takovými trestnými činy by se jen zahlcovala již tak přetížená justice, stejně jako práce OČTŘ. Dovolím si ovšem koncepčně nesouhlasit se stávající úpravou souhlasu trestního stíhání, kdy zákonodárce podává takové právo pouze osobám blízkým, což nepovažují za správné. Dokáží si představit praktickou situaci, kdy ani jiná osoba, než osoba blízká nebude mít v určitých případech zájem na stíhání pachatele, de lege ferenda, by tedy bylo jistě vhodné neomezovat právo souhlasu se stíháním poškozeného pouze na osoby blízké, ale poskytnout ho, u vybraných trestných činů méně závažných, širší societě.

5.2.2 K okolnostem vylučujícím uplatnění souhlasu poškozeného dle § 163a odst.1 TrŘ

Novela trestního řádu provedená zákonem č.265/2001 Sb. zavedla do trestního řádu určité výjimky, kdy dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním je plně omezeno. Samo ustanovení 163a TrŘ stanoví, že souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst.1 není třeba, pokud:

²⁰² Kučera, P. Rizman, S. Teryngel, J.. K rekodifikaci trestního řádu. *Trestní právo*. 1996, ročník 1, č.1, str.4.

²⁰³ Více k novele trestního řádu zavádějícího tento institut, z.č. 178/1990 Sb. Dostupná z: http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0326_01.htm [cit. 16. 1.2016].

²⁰⁴ Musil, J., Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 tr.ř.? *Trestní právo*. 2003, ročník 8, č.12, str.13.

- byla způsobena smrt
- poškozený je neschopen dát souhlas pro duševní chorobu²⁰⁵ nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena
- poškozený je mladší 15 let
- z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní²⁰⁶ vyvolané výhružkami²⁰⁷, nátlakem²⁰⁸, podřízenosti²⁰⁹ nebo závislosti²¹⁰

Případ smrti poškozeného jako první z důvodů trestního řízení je celkem jasný a v praxi nepůsobí žádné větší potíže.

Co se týče podmínky duševní či jiné choroby jako vyloučení dispozičního práva poškozeného, je nutno zmínit, že tato duševní choroba či jiná porucha, pro kterou byl poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům, musí mít svůj právní základ v pravomocném rozhodnutí, jenž bylo výsledkem občanskoprávního řízení, není tedy postačující, že poškozený takovou chorobou či poruchou trpí.²¹¹

²⁰⁵ Pokud poškozený není s to udělit souhlas s trestním stíháním pro duševní chorobu nebo poruchu, ohledně níž byl zbaven způsobilosti k právním úkonům omezena musí tyto poruchy aktivní v době trestního stíhání.

²⁰⁶ Tíseň je ust. § 163a odst. 1 písm. d) TŘ stav, byť přechodný, vyvolaný výhružkami, které vedou k omezení volnosti rozhodování, kdy se utiskovaná osoba ocitla v těžkostech a nesnázích, které ovlivňují její rozhodování o souhlasu s trestním stíháním.“ viz Šámal, Pavel et al. Trestní řád. II. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2125.

²⁰⁷ Výhružkami mohou mít podobu násilí směřujícího proti životu, zdraví či majetku, ale mohou zasáhnout i jiné újmy na cti a dobré pověsti. Mohou vest k rozvratu manželství nebo rodinného života etc. Výhružky mohou být nasměřovány jak přímo proti osobě vyjadřující se k souhlasu s trestním stíháním tak i vůči jejímu descendantům či blízkým osobám viz Šámal, Pavel et al. Trestní řád. II. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2125.

²⁰⁸ Nátlakem se rozumí je slabší forma ovlivňování vůle poškozeného než výhružky, ačkoli může mít obdobný účinek a zasáhnout i podobných oblastí života poškozeného, zejména jeho rodinného života, pracovních poměrů etc. Nátlak může být i nepřímý, může směřovat přímo vůči utiskovanému poškozenému, nebo vůči osobám blízkým viz Šámal, Pavel et al. Trestní řád. II. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2125.

²⁰⁹ Podřízenost nalezneme především v rámci služebního vztahu v ozbrojených silách, v bezpečnostních sborech, ale v tomto případě je tento pojem chápán v širším slova smyslu, tedy jako stav podřízenosti např. v pracovním poměru mezi vedoucím oddělení a jeho spolupracovníky viz Šámal, Pavel et al. Trestní řád. II. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2125.

²¹⁰ Závislostí je stavem „kdy poškozený je jakkoli závislý na osobě působící mu stav tísně, čímž dochází k omezení jeho svobody ve smyslu využití jeho dispozičního práva. Závislost může mít podobu psychickou finanční, emocionální etc. viz Šámal, Pavel et al. Trestní řád. II. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2125.

²¹¹ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 546.

Otázka poškozeného mladšího patnácti let je vykládána dle doby, kdy byl čin spáchán²¹² a dle doby, kdy je rozhodováno o zahájení trestního stíhání²¹³ tak, že v situaci, kdy je této osobě již patnáct let, má oprávnění udělit souhlas s trestním stíháním. Pro vyloučení potřeby souhlasu je zapotřebí, aby poškozený byl dle hmotněprávního hlediska před dovršením patnáctého roku života.²¹⁴ V případě, že poškozený dovrší patnácti let až v průběhu trestního řízení, tedy po zahájení trestního stíhání, souhlas se zde uplatnit nemůže a poškozený není tedy ani oprávněn nakládat s ním a vzít souhlas zpět. Existují ovšem i odborné hlasy, dle nichž osoba dovršící věku patnáctého kdykoli během trestního stíhání až do jeho ukončení má nárok po tomto dovršení být poučena a souhlas od ní musí být požadován dle § 163 odst.1 TrŘ. Podle skutečnosti, že tento poškozený neoplývá plnou způsobilostí k právním úkonům, je nutno si vyžádat souhlas od jeho zákonného zástupce²¹⁵

V praxi se vychází z doby, kdy je o skutku rozhodováno, neboť tento závěr vyplývá ze znění ustanovení § 163 odst.1 TrŘ. Jak ovšem uvádí F. Růžicka, vycházet z procesního pojetí je nevhodné, jelikož to vede k právní nejistotě vzhledem k tomu, že věk takového poškozeného se má možnost měnit dle různých fází řízení. Dále přikládá, že je neurčitou otázkou, jak bude trestní řízení rychle postupovat, tedy vše závisí na subjektivní okolnosti, zda souhlas bude požadován či nikoliv. S výše uvedeným názorem si dovoluji souhlasit, de lege ferenda by bylo na místě zmíněné ustanovení změnit tak, aby napříště bylo postavení poškozeného dovozováno dle okamžiku doby spáchání skutku.

Pokud jde o poslední okolnost vylučující uplatnění souhlasu poškozeného, tedy z okolností případu bylo zřejmé, že souhlas nebyl udělen či byl odebrán v tísní vyvolané výhrůzkami, závislostí, podřízeností či nátlakem, setkáváme se s okolností svou povahou relativně subjektivní²¹⁶. K jejímu doložení budou nutná obtížná skutková zjištění a je velké riziko, že soud bude muset vynaložit velké úsilí.²¹⁷

²¹² Myšleno dle hmotněprávní úpravy.

²¹³ Myšleno dle procesněprávní úpravy.

²¹⁴ Růžicka, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 547.

²¹⁵ To bude rodič, osvojitel, poručník či opatrovník.

²¹⁶ Na rozdíl od tří výše uvedených skutečností svou povahou objektivních, kterýchžto doložení nebude v praxi velmi obtížným.

²¹⁷ Růžicka, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit. str. 547-548.

5.2.3 Problematika aktuální úpravy § 163 a § 163 a TrŘ a návrhy de lege ferenda

Majoritní míra kritiky odborné veřejnosti těchto ustanovení se týká taxativního výčtu trestných činů obsažených v § 163 odst.1 TrŘ a podmínky příbuzenského poměru mezi osobou poškozeného a obviněného pro souhlas k trestnímu stíhání.

Co se týká taxativního výčtu trestných činů, vůči nim je nutno se dotazovat poškozeného na jeho souhlas s trestním stíháním, pokládám za základní problém skutečnost, že výčet těchto trestných činů má široké spektrum závažnosti, v případě činů majetkové trestné činnosti jsou obsaženy jak základní, tak kvalifikované skutkové podstaty a výše škody nehraje žádnou roli. Poškozený tedy např. oplývá oprávněním udělit souhlas s trestním stíháním k trestnému činu krádeže, jejíž následkem je vzniklá škoda velkého rozsahu²¹⁸, což si dovolím ohodnotit jako zcela nevhodné řešení, a v takto závažných případech je namístě, aby stát garantoval trestní postih takového činu. Dle P. Vantucha²¹⁹ je diskutabilní stavět majetkové trestné činy úmyslné s trestní sazbou od pěti do dvanácti let na úroveň trestných činů nedbalostních v dopravě s trestní sazkou do dvou, respektive pěti let.

Problémy působící je též ve výčtu uvedený trestný čin znásilnění dle ust. § 185 TZ. Pokud si pozorně přečteme toto ustanovení, vyvodíme, že trestní sazba udělitelná za tento čin bude v rozmezí od dvou do deseti let. Shledávám velmi negativním, že zákonodárce takové ustanovení ve výčtu ponechal a je jistě namístě, aby bylo odstraněno a pokud ne zcela odstraněno, je žádoucí aby bylo ponecháno pouze u trestních sazeb nižších, tedy méně závažnějších. Dovolím si zmínit názor J. Musila²²⁰ tvrdícího, že taxativní výčet dle §163 odst.1 TrŘ by měl podávat výčet trestných činů zasahujících předně individuální zájmy poškozeného a ty trestné činy, které lze hodnotit jako typově méně závažné, nejlépe pouze nedbalostní. Jiné než nedbalostní by měly být ponechány iniciativě státu a měl by u nich být dodržen princip oficiality.

Často dotazovanou oblastí úpravy souhlasu poškozeného s trestním stíháním je vymezení jeho nutného pouta s pachatelem jako podmínka uplatnění dispozičního práva.

²¹⁸ Což je dle §138 odst.1 TZ částka minimálně 5 milionů Kč.

²¹⁹ Vantuch, Pavel. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného, nebo na jeho návrh? *Právní praxe*. 1994, ročník 42, č. 3, str. 153.

²²⁰ Musil, Jan. Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udělit souhlas s trestním stíháním podle § 163 tr. ř.? *Trestní právo*. 2003, ročník 8, č. 12, str. 16. □

Zákonodárce přiznává takové právo pouze osobám blízkým²²¹, což považuji za zbytečně restriktivní, jelikož též ostatní občané by měli mít možnost takovým právem disponovat, hovoříme-li o trestných činech nedbalostních, pečlivě zákonodárcem vybraných, což by mohlo mít za následek odstranění méně závažných případů trestního stíhání, na jejichž řízení nemají subjekty zájem a zároveň nedošlo k zásadním zásahům do zákonodárcem garantovaných práv.

Nutno zmínit, že v odborných kruzích existují též názory na nutné absolutní odejmutí dispozičního práva z rukou osob poškozených, pokud ne absolutní odstranění, alespoň by bylo více než zapotřebí odebrat dispoziční právo těm poškozeným, na nichž bylo pácháno domácí násilí. Těmito je § 163 TrŘ nazývané tzv. vydíracím ustanovením, jelikož jeho podmínky jsou ideálním právním podhoubím pro vytváření nátlaku na oběti domácího násilí, která má společné obydlí s pachatelem, čímž ji může lehce uzurpovat a nedovolit ji podat souhlas s trestním stíháním.²²² Bylo by tedy *de lege ferenda* jistě vhodné, aby zákonodárce do § 163 TrŘ v situacích recidivního zpětvzetí souhlasu poškozené osoby nařídil zahájit takové trestní stíhání *ex offio* na základě zásady oficiality. Prof. Jelínek²²³ trefně uvádí, že ustanovení § 163a TrŘ nedává možnost stíhat *ex offio* ani v situacích, kdy pachatel je recidivistou, jeho činy došlo k zasažení trestných činů totožné skutkové podstaty či tentýž poškozený byl terčem jeho útoku podobné povahy.

Dle J. Fenyka²²⁴ je nutno zvážit též obtíže, se kterými se v praxi v souvislosti s uplatněním dispozičního práva potýkají OČTŘ. Je jistě frustrující pracovat tvrdě na jistém případě trestního řízení s vědomím, že poškozený může kdykoli svůj souhlas s trestním stíháním vzít zpět²²⁵, čímž přijde prakticky veškerá práce a hodiny vyšetřování vniveč. Je pak jistě celkem pochopitelné, že tato psychologická zátěž způsobuje omezenou vyvíjenou aktivitu OČTŘ, což může vést k průtahům v trestním řízení.

²²¹ Vymezený okruh nalezneme v § 163 odst.1 TrŘ.

²²² Viz. Martinková, M., Slavětínský, V., Vlach, J., Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR, IKSP, ISBN 978-80-7338-139-4. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/414.pdf>.

²²³ Jelínek, Jiří. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného—balance a perspektivy. *Kriminalistika*. 1996, ročník 29, č. 4, str. 304.

²²⁴ Fenyk, Jaroslav. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů *de lege ferenda*. *Právní rozhledy*. 2002, ročník 10, č. 12, str. 631-632.

²²⁵ Dle trestního řádu až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě.

L. Crha²²⁶ řeší praktickou situaci, jak má státní zastupitelství nakládat s případy zpětvzetí souhlasu k trestnímu stíhání osobou poškozeného a je jisté podezření, že takový úkon byl učiněn v tísní. Autor poukazuje na nebezpečí, potvrzené aplikační praxí, kdy státní zástupce po zpětvzetí souhlasu poškozeným zastavil nebo věc postoupil trestní stíhání, aniž by hlouběji prozkoumali pravděpodobnost, že takový úkon byl učiněn v tísní, což dle § 163a TrŘ vylučuje dispoziční oprávnění poškozeného a v daném případě bylo bývalo nutno ho řešit dle zásady oficiality.²²⁷ Autor po vyhodnocení mnoha takových případů navrhuje následující postup SZ: „Jen v případě, že státní zástupce vyhodnotí jednoznačně, že zpětvzetí souhlasu poškozenou bylo zcela dle jeho vůle a je jisté, že poškozený se při zpětvzetí souhlasu nenacházel v tísní vyvolané výhružkou, nátlakem, závislostí, má možnost toto zpětvzetí souhlasu shledat právně významným, může tedy vyvodit, že v tomto případě byl souhlas nezbytný.“²²⁸ Z výše uvedeného vyplývá závěr, že OČTŘ musí ostražitě takové případy sledovat, nebýt právně apatičtí a v situacích, kdy poškozený zpětvzal svůj souhlas a ten byl zjevně učiněn v tísní, neprodleně podat obžalobu a v řízení pokračovat z moci úřední.

Institut souhlasu poškozeného je jasně velmi problematický a v praxi se potýká s aplikačními problémy, které ne vždy mají jasné zákonné zázemí. Bylo by potřebné, aby zákonodárce dal na rady zkušených (odborníků z oboru práva, zejména viktimologie, OČTŘ či pracovníků sociálních institucí či úřadů), tedy těch, kteří jsou v každodenním kontaktu s touto problematikou a změnil stávající ustanovení v bodech výše nastíněných či těmito odborníky poskytnutými.

5.2.4 Právo nahlížet do spisu

Právo poškozeného, i jeho zmocněnce či zákonného zástupce, nahlížet do spisů představuje jedno z nejdůležitějších práv poškozeného, ačkoli ho nemůže aplikovat v tak obšírném rozsahu jako osoba obviněného. Úpravu tohoto oprávnění nalezneme v ustanovení § 65 TrŘ. Ten v odst. 1 stanoví, že poškozený má právo nahlížet do spisů²²⁹, činit se z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jeho částí.

²²⁶ Crha, Lumír. Domácí násilí a vynucené zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 písm. d) Trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2004, ročník 2, č. 12, str. 3-7.

²²⁷ Takové usnesení je nutno zrušit dle § 174a odst.1 TrŘ pro nezákonnost úřadem.

²²⁸ Crha, Lumír. Op.cit. str. 3-7.

²²⁹ S výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka dle § 55 odst.2 TrŘ.

Ustanovení udává též výjimky, ve kterých poškozený takové právo nemá, specificky vzhledem k charakteru písemností či údajů v nich obsažených. Odepřít takové právo je nejen udáno literou zákona, může tak i dojít úkony státního zástupce či policejního orgánu.

Výraz právo nahlížet do spisů v sobě zahrnuje i jiná dílčí práva poškozeného, která jsou uvedena v § 65 odst.1 TrŘ, ačkoli se výkladem velmi často rozumí pouze majoritně toto právo.²³⁰

Poškozenému přísluší práva dle § 65 odst.1 TrŘ již od počátku přípravného řízení, ačkoli P.Vantuch²³¹ uvádí, že poškozenému náleží toto oprávnění již před zahájením trestního stíhání, existují-li určité skutečnosti nasvědčující tomu, že určitá osoba bude mít v trestním řízení status poškozeného, čemuž odpovídá též výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství²³² zaobírající se problematikou oprávnění poškozeného nahlížet do spisu v době před zahájením trestního stíhání. To napříště určí, že též v období před zahájením trestního stíhání náleží osobě budoucího poškozeného²³³ oprávnění nahlížet do spisů.

Co se týká období prověřování, je možno právo nahlížet do spisů dle tohoto stanoviska dle § 65 odst.2 TrŘ per analogiím omezit pouze ze závažných důvodů. Za závažný důvod bude nutno považovat okolnost, že pokud by poškozený nahlédl do spisu, mohlo by dojít ke zmaření účelu postupu před fází zahájení trestního stíhání, tedy provedení úkonů nezbytných k vypátrání trestných činů spolu s jejich pachateli.²³⁴

Jak tedy výše uvedeno, právo nahlédnout do spisu, spolu s ním i ostatní práva uvedená v odst.1 TrŘ, může být odepřeno opatřením policejního orgánu či státního zástupce pouze v řízení přípravném, v řízení před soudem již takovou možnost zákon nepodává dle ust. §65 odst.2 TrŘ, a to pouze v případě závažných důvodů. Jestliže odepřel výkon zmíněných práv policejní orgán, musí následně státní zástupce dle § 65 odst.2 TrŘ závažnost těchto důvodů urychleně přezkoumat, činí tak na žádost osoby, které byla tato

²³⁰ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op.cit., str. 345.

²³¹ Vantuch, P., K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. *Trestněprávní revue*, 2005, č.6, str. 145-146.

²³² Stanovisko č. 5/1996.

²³³ Osobě, ohledně níž existují skutečnosti nasvědčující tomu, že ji bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální či jiná škoda, tedy dle § 43 TrŘ.

²³⁴ Vantuch, P. Op.cit. str. 146.

práva odepřena.²³⁵ Pokud odepřel právo nahlédnutí do spisu sám státní zástupce, přezkoumání závažnosti důvodů vedoucích k odmítnutí nepřipadá v úvahu.

Pojem závažných důvodů dle §65 odst.2 TrŘ není zákonodárcem v trestním řádu vyložen, situaci osvětluje judikatura Nejvyššího soudu²³⁶: „Za závažný důvod je možno považovat jistě za dalších podmínek též okolnost, že v určitém případě bude zapotřebí vyslechnout poškozeného jako svědka. Nahlédnutím do spisů by mohlo dojít ke snížení hodnoty získaného důkazu, který má v daném věci pomoci k řádnému objasnění věci. Z ustanovení § 65 odst. 2 TrŘ vyplývá, že práva poškozeného lze v rozsahu výše uvedeném omezit pouze v přípravném řízení.“ Takové odmítnutí by mělo být spíše ojedinělým opatřením a důvody vedoucí k takovému závěru musí být řádně odůvodněny, čímž se zabýval též Ústavní soud²³⁷, konstatující, že toto omezení práva nahlédnout do spisu, ačkoli je zákonem připuštěno, je nutno pokaždé náležitě odůvodnit, v záporném případě by toto omezení uvedeného práva nepodávalo možnost jej přezkoumat. Závažnými důvody ve smyslu ustanovení § 65 odst. 2 TrŘ nelze shledat zcela generální poukaz na pravděpodobnost maření výsledků vyšetřování.²³⁸

Zásadní změnu přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., po jejímž zavedení je přípravné řízení úsekem řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů mu bezprostředně předcházející dle § 12 odst.10 TrŘ. Jedině v situacích, že k provedení těchto úkonů nedošlo, je za počátek trestního řízení považován počátek trestního řízení. Od 1.1.2002 jsou úkony prováděné od okamžiku sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení součástí řízení přípravného a tudíž poškozený je nadán právem nahlížet do spisů dle § 65 odst.1 TrŘ.²³⁹ Toto právo může být v přípravném řízení, jak již výše uvedeno, odepřeno ze závažných důvodů osobou státního zástupce nebo policejním orgánem.

²³⁵ Dle § 65 odst.2 TrŘ: „V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisu a spolu s tím ostatní práva uvedená v odstavci 1 ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, již se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat. Tato práva nelze odepřít obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy, a při sjednávání dohody o vině a trestu.“

²³⁶ R III/1967 Plénium Nejvyššího soudu dne 22.2.1967.

²³⁷ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 472/2000, ze dne 23. 1. 2001, publikován též pod č. 15/2001.

²³⁸ Vantuch, P. Op.cit. str. 147.

²³⁹ Ibid., str.147.

Před nabytím účinnosti novely č. 265/2001 Sb., se hojně diskutovalo, zda-li má poškozený právo nahlížet do spisu již v průběhu postupů před zahájením trestního stíhání, jelikož za součást přípravného řízení nebyl považován postup před zahájením trestního stíhání. K danému vyřešení problému bylo vydáno výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství²⁴⁰, které podalo oprávnění osobě, dle všech skutečností nasvědčujících, poškozené nahlédnout do spisů i před zahájením trestního stíhání.

S výše zmíněnou novelou přijatého ustanovení § 43 odst.1 TrŘ²⁴¹ začaly některé OČTŘ zpochybňovat toto výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství. Znovu byly zaznamenány tendence zužovat výklad pojmu poškozeného i v případech, kdy trestný čin nebyl spáchán na úkor státu ani blíže neurčitěho počtu osob. V důsledku čehož existují snahy určitých policejních orgánů a některých státních zástupců odepřít práva poškozených osobám, u kterých v okamžiku sepsání záznamu o zahájení trestního řízení²⁴² není možné eliminovat možnost, že uplatňovanou újmu nezpůsobilo zavinění podezřelé osoby, či vznik nebyl v příčinné souvislosti s trestným činem.²⁴³ Vantuch dále uvádí, že: „Zpřesněním nového ustanovení § 43 odst.2 TrŘ nedošlo k zúžení zákonného vymezení pojmu poškozeného, jelikož vzniklá újma musí být v příčinné souvislosti s trestným činem a způsobena zaviněním pachatele, jedná se ale o usměrnění praxe, aby pojem poškozeného byl vykládán způsobem více zužujícím.“²⁴⁴ Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že není možné odepřít práva osobě poškozeného, u které v okamžiku sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, není možno eliminovat možnost, že újma byla zaviněna osobou podezřelou a to ani po novele trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.

Samo oprávnění nahlížení do spisu lze zařadit mezi procesní práva velmi důležitá. Jeho podstatou je právo poškozeného nahlížet do spisů, být informován o provedených úkonech a přijatých opatřeních, především o skutkovém a právním stavu řízení. Toto právo poskytuje poškozenému především zjistit ze spisu podstatné okolnosti, aby si mohl promyslet svůj další krok v řízení, podat opravný prostředek či jiný úkon, např. podnět k výkonu dohledu vyššího státního zastupitelství. Poškozený může nahlížet do spisů,

²⁴⁰ Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 8. 10.1996 č. 5/1996 Sb. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání (prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu) .

²⁴¹ Účinného od 1.1.2002.

²⁴² Dle § 158 odst. 3 TrŘ.

²⁴³ Vantuch, P. Op.cit. str. 146-147.

²⁴⁴ Ibid., str.146.

vyjímaje protokolu o hlasování a osobních údajích svědka. Má též právo dělat si ze spisu výpisky, poznámky a pořizovat si kopie, na své náklady. Stejným právem pak disponuje zákonný zástupce poškozeného, pokud poškozený pozbývá způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena.

Dle ustanovení § 65 odst.2 TrŘ může státní zástupce nebo policejní orgán v přípravném řízení odepřít právo nahlédnutí do spisů z důvodů závažných, zároveň v tom samém ustanovení praví, že taková práva nemohou býti odepřena obviněnému a obhájci, jakmile byli tito upozorněni na možnost prostudovat spisy. Zákonodárce poskytl tedy obviněnému výjimku, kterou nepodal též poškozenému ani jeho zmocněnci, čímž je jeho postavení oslabeno oproti osobě obviněného, což je ku podivu, vzhledem k nedávné stěžejní novele trestního řádu, provedenou zákonem č. 45/2013 Sb., která zcela pozměnila ráz ustanovení § 166 TrŘ, ve vztahu k právům poškozeného. Ustanovení stanoví, že *uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému, jeho obhájci a poškozenému, který podal návrh dle §43 odst.3 TrŘ, pokud jsou pobyt nebo sídlo tohoto poškozeného známe, v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Na tuto možnost upozorní obviněného, jeho obhájce a poškozeného nejméně tři dny předem. Je-li počet poškozených velmi vysoký, platí obdobně § 44 odst.2. Uvedenou lhůtu lze se souhlasem obviněného, obhájce a poškozeného zkrátit. Nepovažuje-li policejní orgán navrhované doplnění za nutné, odmítne je. O těchto úkonech učiní policejní orgán záznam ve spisu a o odmítnutí návrhu na doplnění vyšetřování vyrozumí obviněného, jeho obhájce nebo poškozeného.* Do dob nedávno minulých měl tedy právo na prostudování spisů a podání návrhů na jeho doplnění po skončení vyšetřování pouze obviněný a jeho obhájce. Poškozený tak učinit nemohl, navíc nebyl ani oprávněn být informován o skončení vyšetřování. V situaci panovala neshoda v pohledu odborníků, zda-li poskytnout takové právo i osobě poškozeného, v jehož prospěch byly zaznamenány hlasy²⁴⁵ pro takové sjednocení práv, tedy poskytnout tatáž práva poškozenému jaká již byla přiznána obviněnému, zejména proto, aby mohl poškozený řádně prozkoumat, obsahuje-li spis všechny nezbytné podklady pro to, aby soud mohl rozhodnout a náhradě jím uplatňované škody.

²⁴⁵ Např. prof. Jelínek, In Jelínek, Jiří. K postavení poškozeného v českém trestním řízení. In Záhora, Jozef. Kert. Robert. *Obeti kriminalit – Victims of Crime: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. Bratislava: EuroKódex, 2010, str. 52-53.

Naproti těmto stály hlasy odpůrců, jako např. Růžička²⁴⁶ poukazující na majoritní odlišnosti nahlédnutí do spisů dle § 65 TrŘ a prostudování spisového materiálu dle § 166 TrŘ. Autoři uvádí, že účel těchto dvou ustanovení je odlišný, jinak by je právní úprava ani nerozlišovala. Zatímco § 166 TrŘ slouží především k prostudování a seznámení se se spisem a je nezastupitelným pomocníkem obviněného k uplatnění jeho práva na obhajobu, účelem práva nahlížení do spisu dle § 65 TrŘ, je získání parciálních informací. Autoři též zmiňují problematiku prostudování spisu poškozeným, který má mít postavení svědka²⁴⁷, čímž by mohlo být zpochybněné jeho svědectví, jelikož takový poškozený v postavení svědka měl prakticky možnost se seznámit se spisem a jeho obsahem, především nashromážděnými důkazy, což mohlo mít na jeho výpověď vliv.

Rozumím důvodům uváděným v neprospěch poskytnutí práva dle § 166 odst.2 TrŘ JUDr. Růžičkou, přesto si dovoluji se přiklonit k názoru prof. Jelínka, pro přiznání těchto práv poškozenému, nehledě k tomu, že tyto změny mohou zpomalit či prodloužit trestní řízení, shledávám je bazálními práva, kterými musí poškozený disponovat a je to jeden z dalších kroků vyvážení arsenalu práv obviněného a poškozeného a úspěch na poli restorativní justice. Napříště by bylo jistě vhodné, jak výše naznačeno, pozměnit též ustanovení § 65 odst.2 TrŘ ve prospěch poškozeného a zůstává legislativní záhadou, proč tak zákonodárce neučinil novelou trestního řádu provedenou zákonem č.45/2013 Sb., spolu se změnou § 166 TrŘ.

5.2.5 Právo poškozeného na šetření jeho osobnosti a ústavou zaručená práva

Prof. Jelínek²⁴⁸ již v roce 1998 upozorňoval ve své práci na zanedbané, leč významné právo poškozeného, aby mu při provádění úkonů trestního řízení bylo poskytnuto jednání odpovídající významu a výchovného účelu trestního řízení a též šetření jeho osobnosti a ústavou zaručená práva. V minulosti nebylo toto právo velmi zdůrazňováno, ačkoli je jednoznačné, že jej lze označit jedním z nejvýznamnějších práv poškozeného. Právo šetrného zacházení nalezneme v ustanovení § 52 TrŘ, dle něhož: „*Při provádění úkonů trestního řízení se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení, vždy se však nutno šetřit jejich osobnosti a jejich ústavou zaručená práva.*“ Toto právo je významově napojeno na § 2

²⁴⁶ Růžička, Miroslav; Půry, František; Zezulová, Jana. Op.cit. str. 349-350.

²⁴⁷ Ibid., str. 349.

²⁴⁸ Jelínek, Jiří. Op.cit.1. str.42.

odst.4 TrŘ, tedy zásadu přiměřenosti a zdrženlivosti po novele č. 265/2001 Sb. zakotvenou v § 2 odst.4 TrŘ. Ta pak stanoví, že trestní věci musejí býti projednávány za plného šetření práv a svobod garantovaných Listinou základních práv a svobod, stejně jako mezinárodními smlouvami zabírajícími se lidskými právy a základními svobodami, kterými je Česká republika vázána. Většina ostatních práv poškozeného, kromě oprávnění zde uvedených, se týká dvou zásadních hledisek, jimiž je vyznačováno postavení poškozeného jako strany trestního řízení, tedy hlediskem týkající se jeho úsilí snažící se dosáhnout satisfakce vůči pachateli a druhým hlediskem souvisejícím s kompenzací nároku poškozeného náhrady škody.

Právo poškozeného na jednání při provádění úkonů trestního řízení dle významu a výchovného účelu trestního řízení, stejně jako šetření jeho osobnosti a ústavou zaručených práv musí být prováděno na základě úvahy, že poškozený je ten, který byl zasažen trestným činem, proto by mu mělo být poskytnuto speciální zacházení, neb je to právě on, nevinný člověk, který byl poškozen. OČTŘ by se k poškozenému měly chovat postupem výše uvedeným též vzhledem ke skutečnosti, že poškozený může být zasažen tzv. druhotnou²⁴⁹ viktimizací, jejímž zdrojem mnohdy jsou právě OČTŘ, jelikož nevhodně přistupují k poškozenému např. tím, že neprojeví dostatečný zájem či podporu, zacházejí s ním arogantně, neposkytnou mu potřebné informace etc.

Prof. Jelínek upozorňoval²⁵⁰ v minulosti na to, že novely přijaté po sametové revoluci posilovaly a prohlubovaly procesní práva obviněného, na práva poškozeného nebylo hleděno a žádný velký pokrok nebyl v této problematice zaznamenán. To se postupně začalo měnit a postupně zlepšovat až v roce 2001²⁵¹.

Při posouzení statutu poškozeného z aspektu zásady přiměřenosti a zdrženlivosti, je nutno hledět obou hledisek této zásady. Prvním hlediskem je přiměřenost²⁵², dle níž se narušování svobod občana, jeho soukromí či důstojnosti musí omezit pouze na ty případy, kde je to podloženo zákonem a pouze v rozsahu nejnutnější. Hovoříme o pravidle tzv. minimálního zasahování, které by mělo být OČTŘ striktně dodržováno, vzhledem k základnímu cíli trestního práva, jež požaduje, aby do těchto práv jednotlivce nebylo

²⁴⁹ Nebo nazývanou někdy sekundární viktimizací.

²⁵⁰ Jelínek, J., Postavení poškozeného v trestním řízení-možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č.2, str. 112.

²⁵¹ Např. významnou novelou č. 265/2001 Sb.

²⁵² Či zdrženlivost.

zasahováno v míře větší než je nutně potřebné.²⁵³ Druhé hledisko má svůj původ v ochranné funkci trestního práva, ta by měla být dostatečně vyjádřena i během trestního řízení. Praktická ukázka tzv. šetrného zacházení je zakotvena v § 102 TrŘ, týkající se způsobu výslechu osoby mladší 18 let či způsobu poskytování informací o trestním řízení osobám na něm zúčastněných dle § 8a-§ 8d TrŘ, ty se týkají především ochrany soukromé oblasti poškozeného.

Posílení postavení poškozeného ve smyslu omezení poskytování důležitých informací o řízení a poškozeném přinesla novela trestního řádu zákonem č. 52/2009 Sb., která měla za úkol zvýšit ochranu osobnosti a soukromí obětí, především vzhledem k věku oběti či povaze trestného činu. Před přijetím tohoto zákona často docházelo k medializaci trestních případů způsobem velmi razantním včetně uvádění detailů, které poškozovaly oběti, jejich rodinné příslušníky a neřídka vedly k druhotné viktimizaci. Bylo tedy vítaným krokem zákonodárce obohatit trestní řád o novelu výše zmíněnou²⁵⁴, zákon se ovšem hned po svém přijetí stal terčem četné kritiky. Sama důvodová zpráva pak stanoví za své primární cíle poskytnutí ochrany osobnosti a soukromí oběti trestného činu, v souladu s mezinárodními trendy. Zaměřuje se na zvláštní ochranu poškozených, kteří jsou více zranitelní vzhledem k jejich věku či povaze spáchaného činu a zabránit tak sekundární viktimizaci, ke které dochází v důsledku nešetrného způsobu medializace určitého případu spolu s detailními informacemi o obětech, jejich rodinách a soukromí. Oběť je tak zatížena nejen následku trestného činu, ale též nepříznivým zájmem society o její případ, čímž je poškozený znovu a znovu poškozován. Novela tedy omezila okruh informací, které jsou veřejnosti poskytnuty o samotných obětech trestného činu, zavedla zákaz zveřejnění jejího jména a příjmení a jiných osobních údajů umožňující její identifikaci.²⁵⁵ Odkazujíc na ústavní zásadu svobody projevu a práva na informace zaručená Ústavou, jsou podrobeni těmto speciálním podmínkám oběti mladší 18 let a druhou kategorií tvoří osoby, které se staly oběťmi trestných činů poškozujících jejich osobnostní integritu, osobní práva.²⁵⁶ Tomu tak bylo před novelou trestního řádu

²⁵³ Růžička, Miroslav; Půry, František; Zezulová, Jana. Op.cit. str. 337.

²⁵⁴ Veřejností často nazývána jako tzv. náhubkový zákon.

²⁵⁵ <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=231&CT1=0> Důvodová zpráva k zákonu. [cit. 18. 2.2016].

²⁵⁶ Kuplířství, šíření pornografie, trestné činy proti rodině a mládeži, trestné činy proti životu a zdraví, trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti.

provedenou zákonem č.207/2011 Sb.,²⁵⁷ kdy ustanovení § 8d odst.5 TrŘ podávalo výjimky, které umožnily zveřejnění informací o poškozeném. Nová a stávající úprava v § 8d TrŘ stanoví též výjimky z takového zákazu, činí tak ovšem obecně pro každý případ zákonem předvídaný v § 8a až § 8c TrŘ. Příkladem lze jmenovat zajímavou situaci, která může nastat a to když osoba poškozeného, udělí ke zveřejnění výslovného souhlasu, což J.Herzeg rozebírá ve svém článku²⁵⁸ a poukazuje na skutečnost, že poskytnutí ochrany osobě poškozeného, který o ni zjevně nemá zájem není nutné a je to jistě v rozporu s účelem samotného zákona.

Situace právního zpřísnění poskytnutí informací trestního řízení rodmýchala plamen diskusí odborných kruhů. Do celé záležitosti se vložil dokonce Ústavní soud, který posuzoval soulad přijatého zákona²⁵⁹ s ústavním pořádkem České republiky. Tento přezkum, respektive návrh na zrušení ustanovení přidaného do trestního řádu zák. č. 55/2009 Sb., navrhla senátní skupina. Senátoři zmiňovali, že daná novela byla Poslaneckou sněmovnou při jejím projednávání oproti původnímu návrhu rozšířena tak, aby napříště omezila veřejnosti poskytované informace a došlo k rozšíření okruhu chráněných údajů o osobě,např.: podezřelého, obviněného, a tím byla posílena práva jen poškozených. Senátorům se dále nelíbilo markantní zpřísnění postihů u přestupků či trestných činů spáchanými médii. Na to reagoval svým usnesením Ústavní soud ČR²⁶⁰, že pozměňovací návrh původní návrh nezměnil přes míru považovatelnou za razantní a Poslanci nepostupovali jakkoli protiústavně. Celý proces byl bolestný ta zdlouhavý, trval od května roku 2009 do počátku roku 2012, kdy došlo k další novele trestního řádu zákonem č. 207/2011 Sb., a ústavní řízení bylo zastaveno, dle § 67 zákona č.182/1993. Vzhledem k omezenému prostoru mé práce si dovolím odkázat na detaily ústavního usnesení.²⁶¹

5.3 Procesní práva příslušející jen subjektu adhezního řízení

²⁵⁷ S účinností od 3. 8. 2011.

²⁵⁸ Herczeg, Jiří. Poskytování informací o trestním řízení a ochrana soukromí poškozeného. *Trestní právo*. 2009, ročník 14, č. 10, str. 9-10.□

²⁵⁹ Zákon č. 52/2009 Sb.

²⁶⁰ Usnesení sp.zn. Pl. ÚS 10/09.

²⁶¹ Dostupné z:

[Http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=72862&pos=1&cnt=1&typ=result](http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=72862&pos=1&cnt=1&typ=result).□[cit. 27. 2.2016].

Tento poškozený jako subjekt adhezního řízení má vedle obecných procesních práv poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 odst.1 TrŘ²⁶² ještě některá další práva, typicky specifická pro jeho postavení v trestním řízení, dovoluji si vybrat jen ta dle mého názoru důležitá procesní práva, jimiž dle mého úsudku jsou a o nichž bude podán podrobnější výklad²⁶³:

- právo uplatnit nárok na náhradu škody dle § 43 odst.3 TrŘ
- právo podat návrh zajištění nároku náhrady škody na majetku obviněného dle § 47 TrŘ
- právo podat návrh na rozhodnutí soudu, že má nárok na právní pomoc zmocněnce za sníženou hodnotu či bezplatně dle § 51a TrŘ
- právo být vyrozuměn o hlavním líčení dle ust. § 198 odst.2 TrŘ
- právo napadnout rozsudek odvoláním § 246 odst.1 písm. d) TrŘ²⁶⁴
- právo uzavřít s obviněným dohodu o vině a trestu dle ust. §175 a odst.5 TrŘ

5.3.1 Řádné uplatnění nároku na náhradu škody a jeho náležitosti

Nedílnou součástí trestního řízení je též rozhodnutí o náhradě škody, kterou poškozený utrpěl jako důsledek jednání pachatele, který se tímto jednáním stal trestněprávně odpovědný za tuto škodu a právě tento úsek trestního řízení je nazýván tzv. řízením adhezním.

Je nutno podotknout, že adhezní řízení není žádným zvláštním²⁶⁵, odděleným řízením, ale tvoří nedílnou součást trestního řízení, je s ním spojeno a toto splynutí je markantní především v etapě dokazování. V adhezním řízení je projednáván nárok poškozeného²⁶⁶ na náhradu škody, která byla způsobena pachatelem trestného činu.

²⁶² Jedná se o poškozeného, který řádně uplatnil nárok na náhradu škody dle § 43 odst.3 TrŘ.

²⁶³ Jinak se možno téměř kompletní seznam těchto práv nalézt v: Růžička, Miroslav; Púry, František; Zetulová, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 247-250.

²⁶⁴ Může tak ovšem učinit pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení nebo že takový výrok učiněn nebyl, taktéž i pro porušení ustanovení o řízení předcházející rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný, či že chybí dle § 246 odst.2 TrŘ.

²⁶⁵ Adhezní řízení není to žádná samostatná, časově oddělená sekce trestního řízení.

²⁶⁶ Myšleno řádně uplatněný nárok.

Subjektem takového adhezního řízení nemůže být každý poškozený, je jím pouze ten, kdo řádně a včas uplatnil svůj nárok na náhradu škody dle trestního řádu dle § 43 odst.3 TrŘ.

Účelem adhezního řízení je usnadnit poškozenému v jeho tíživé životní situaci a jeho práva mu přiznat v rámci jednoho řízení již probíhajícího tak, aby již tím způsobem traumatizovaný člověk nemusel vznášet svůj nárok náhrady škody s mnohými obtížemi v dalším, pravděpodobně nejčastěji občanskoprávním řízení. V praxi dochází často k tomu, že soudci trestních řízení nemají v řízení dostatek prostoru, nechtějí se vznesenými nároky zabírat a raději odkáží poškozené na řízení občanskoprávní. Odkázání ale musí učinit jednou za čas každý soudce, pro případy nedostatečně prokázaných nároků, jejichž prokazování by neúměrnou měrou zatěžkalo trestní řízení, to by jistě vedlo i k dalším finančním nákladům. V zájmu zásady rychlosti a ekonomie trestního řízení je v určitých případech naopak vhodné, aby soudce poškozeného na řízení občanskoprávní odkázal, jelikož je vždy třeba pamatovat na základní účel trestního řízení, jímž je rozhodnutí o trestu a vině. Předpoklady uplatnění nároku poškozeného lze rozdělit na hmotněprávní a procesně právní.²⁶⁷ Mezi hmotněprávní podmínky řadíme:

- vznik majetkové škody²⁶⁸ a
- příčinnou souvislost²⁶⁹

Procesně právními předpoklady jsou:

- včasné uplatnění nároku
- řádné uplatnění nároku
- uplatnění vůči konkrétní osobě
- překážka věci rozsouzené

Záměrem mé práce není podat detailní popis všech výše zmíněných podmínek, vzhledem k omezenému prostoru se omezím jen na ty, které považuji za problematické, či nějak jinak důležité, některé z nich byly též osvětleny výkladem na jiném místě mé práce.

Pro uplatnění zákonné možnosti soudu učinit rozhodnutí v adhezním řízení, má poškozený povinnost svůj nárok nejprve uplatnit, bez tohoto uplatnění soud v řízení vůbec

²⁶⁷ Vicherek, R., Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení, dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-řízení-95828.html>. [cit. 5.3. 2016].

²⁶⁸ Nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.

²⁶⁹ Neboli kauzální nexus.

o náhradě škody nerozhoduje.²⁷⁰ Poškozený svůj nárok může uplatnit již v přípravném řízení, ale prakticky od prvního kontaktu s OČTŘ.²⁷¹ Posledním možným okamžikem, kdy tak poškozený má právo učinit, nám objasňuje ustanovení § 43 odst.3 TrŘ ve spojení s ustanovením § 206 odst.2 TrŘ, tedy před zahájením dokazování. Okamžik dokazování je určen takto specificky z důvodu, aby předseda senátu měl dostatek prostoru a ve chvíli zahájení dokazování si byl vědom všech důkazů, které chce během hlavního líčení provést. Judikatura²⁷² upozorňuje na nejzazší chvíli uplatnění nároku s odkazem na § 43 odst.3 TrŘ, pokud poškozený takovou lhůtu nedodrží, soud se vysloví, že poškozený nemůže v trestním řízení uplatňovat svůj nárok. Lhůtu pro uplatnění nároku je jistě nutno považovat za procesní a soud ji tedy nemůže restituovat.

Požadavek řádného uplatnění nároku náhrady škody znamená, že z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok uplatňuje, musí obsahovat údaje, ze kterých je patrný důvod a alespoň minimální výše nároku škody, nemajetkové újmy v penězích či výše bezdůvodného obohacení.²⁷³ Dle prof. Šámala²⁷⁴ *je nárok náhrady škody nutno uplatnit způsobem a formou, které nevzbuzují pochybnosti, že poškozený vskutku požaduje náhradu. Řádným návrhem nelze jmenovat např. vyjádření poškozeného, že bude požadovat náhradu v plné výši či že se připojí s náhradou k trestnímu řízení až v řízení před soudem, či že se hodlá připojit s nárokem na náhradu škody ve výši 1450 Kč v případě zjištění pachatele činu. Za takové další nepřijatelné návrhy lze považovat pouhé předložení vyčíslení škody či strohé vyjádření poškozeného, že mu byla způsobena škoda v konkrétní výši ani návrh poškozeného na zajištění jeho nároku dle § 47 odst.1, 4 TrŘ. Dle judikatury²⁷⁵ se za řádné uplatnění nároku na náhradu škody nemůže posuzovat vyjádření poškozeného, že se připojí k trestnímu řízení se svým požadavkem tak, jak bude OČTŘ zjištěna, dle jiného rozhodnutí²⁷⁶ jím není ani vyjádření poškozeného, že se připojuje k trestnímu řízení dle § 43 odst.3 TrŘ.*

²⁷⁰ Soud tedy nikdy o náhradě škody nerozhoduje z úřední povinnosti.

²⁷¹ Tedy i před zahájením přípravného řízení.

²⁷² II/62.

²⁷³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3.vydání. Praha: Leges, 2012, str. 592.

²⁷⁴ Šámal, P. et al. Trestní řád, 6. vydání, Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2008, str. 316.

²⁷⁵ R 7/86.

²⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 76/2002.

Výše škody²⁷⁷ se buď musí vyčíslit přesnou částkou nebo je zapotřebí uvést minimální částku, např. v situaci, kdy poškozený ještě nemá dostupné informace o celkové výši škody. Pokud by tak poškozený neučinil, jeho nárok by utrpěl, jelikož soud je dle zásady „ne ultra petita partium“²⁷⁸ zavázán návrhem poškozeného a nemá právo přiznat poškozenému více, než co bylo vymáháno. Poškozený může se svým návrhem disponovat do chvíle, než se soud odebere k závěrečné poradě.²⁷⁹

Důvod a výše škody jsou jednotlivosti, které musí poškozený soudu poskytnout. Je v jeho nejvyšším zájmu doložit soudu listiny, důkazy v co nepřeciznější podobě. Velkou oporou budou poškozenému OČTŘ, jelikož ty jsou povinny poškozeného o takových nutných náležitostech uplatnění nároku poučit dle § 46 TrŘ, může tak učinit také soud, je-li k tomu v řízení prostor a nebrání-li tomu důležité důvody²⁸⁰, může poškozeného navigovat, jak podklady doplnit, k čemuž mu poskytne přiměřenou lhůtu, toto právo soudu je ovšem omezeno podmínkou ekonomiky a rychlosti celého řízení.

Nárok náhrady škody se uplatňuje nutně proti konkrétní osobě, musí se tedy jednat o určitého obviněného. Dle judikatury²⁸¹ povinnost náhrady škody není možno požadovat po obviněném, proti němuž nebyl uplatněn nárok poškozeného, a to ani v situaci, kdy se jako spoluobviněný podílel na vzniku škody²⁸². Judikatura²⁸³ se též zabývala otázkou spáchání škody jednáním dvou pachatelů. V takové situaci soud predikuje, že škoda je následkem společného jednání dvou těchto osob, což je oba činí odpovědnými společně a nerozdílně, s výjimkou výjimečných případů²⁸⁴. Pro samotného poškozeného je velmi výhodné, že může uplatnit svůj nárok na jakémkoli z těchto osob, pokud nenastane dobrovolné plnění odsouzenými. Tomuto pachateli, který nahradil celou škodu náleží pak vůči jeho kolegovi právo regresu.²⁸⁵

²⁷⁷ Nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.

²⁷⁸ Nebolí soudce necht' nejde pod návrhy stran.

²⁷⁹ Vicherek, R. Podmínky přiznání nároku na náhradu škody v trestním řízení, dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html>. [cit. 9.3. 2016].

²⁸⁰ Důležitými důvody bude např.: potřeba vydání trestního příkazu.

²⁸¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 7 To 116/1993.

²⁸² Stejně tak 45/93-III.

²⁸³ Rozsudek Krajského soudu Hradce Králové ze dne 7. 3. 2006. sp. zn. 10 To 5.5/2006.

²⁸⁴ S ohledem na konkrétní okolnosti případu mohou být obvinění zavázání vzhledem na jejich podílů vzniku předmětné škody.

²⁸⁵ Tzn. právo vymáhat poměrnou část zaplacené škody na svých zločinných partnerech.

Na závěr je nutno jen v rychlosti zmínit dvě právní maličkosti, zaprvé, že osobou oprávněnou k náhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení je pouze osoba s právní subjektivitou, zadruhé, že adhezní řízení neuznává překážku litispendence²⁸⁶, poškozený má tedy právo uplatnit tentýž svůj nárok v rámci civilního nebo jiného příslušného řízení. Od toho je nutno striktně odlišit případ, bylo-li o takovém uplatněném nároku v tomto jiném řízení rozhodnuto, třebaže doposud rozhodnutí nenabylo právní moci. Pokud soud na takovou skutečnost přijde, poučí o tom poškozeného. Ten, ačkoli poučen, trvá-li na svém nároku, soud vynese usnesení dle § 206 odst.3,4 TrŘ.²⁸⁷

5.4 Zajištění nároku poškozeného na náhradu škody na majetku obviněného

Institut zajištění nároku je součástí našeho právního řádu již dlouhou dobu, prakticky byl přijat z řádů z let 1950 a 1956²⁸⁸. Institut zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného lze zařadit mezi procesní instituty, jež postihují majetek osob v trestním řízení²⁸⁹, kdy objektem je výhradně majetek obviněného a pohnutkou k zajištění je aretace nároku poškozeného na náhradu škody, jedná se též o formu nakládání s majetkem v trestním řízení.

Smyslem tohoto institutu je bez pochyb snaha zákonodárce o potenciaci práv těch poškozených, kteří uplatnili nárok na náhradu škody dle § 43 odst.3 TrŘ²⁹⁰ a zajistit jim tak větší pravděpodobnost satisfakce jejich nároků. Poškozeným dle § 43 odst.1 TrŘ zákon takové oprávnění nepřiznává, což bylo i judikováno²⁹¹ „Nemá-li poškozený v trestním řízení právo na uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, pozbývá svého opodstatnění i procesní institut zajišťující tento jeho nárok.“

²⁸⁶ Neboli překážka zahájeného řízení v procesním právu brání zahájení dalšího řízení před soudem, pokud o téže věci (mající tentýž předmět řízení a tytéž účastníky) probíhá u soudu již jiné řízení.

²⁸⁷ Tedy, že poškozený nemůže v tomto řízení uplatňovat svůj nárok.

²⁸⁸ Tento institut byl předmětem úpravy ve slovenském trestním řádu z roku 1896, v rakouském řádu z roku 1873 však své místo neměl.

²⁸⁹ Růžička, Miroslav; Púry, František; Zezulová, Jana, Op.cit. str. 254-255.

²⁹⁰ Ti, kteří mají právo uplatnit v trestním řízení nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

²⁹¹ R 12/2001.

Bazální úprava tohoto institutu je zakotvena v ustanovení § 47 až § 49 TrŘ. Právní úpravu pak doplňuje zákon č. 279/2003 Sb.²⁹²

Institut je užitečným zejména v situacích, kdy existuje důvodná obava, že by v cestě satisfakce nároku poškozeného mohlo stát její maření či ztěžování, to bude jistě patrné z chování obviněného, který bude svůj majetek převádět na jiné osoby, narychlo se ho snažit prodat etc, k čemuž se stejně vyslovila i judikatura.²⁹³

Sám zákon o okamžiku, odkdy je možno zajistit majetek obviněného mlčí, ale v § 47 odst.1 TrŘ je použito pojmu obviněný, což pozornému čtenáři evokuje, že možnost takového zajištění bude počínat zahájením trestního stíhání ve smyslu § 160 odst.1 TrŘ.

Otázkou praktickou bude jistě identifikace pojmu zajišťovaného majetku, neboli co vše je možno takovým opatřením zajistit. Bude se jednat o soubor všech věcí, které osobě náleží. Dle ust. § 495 NOBZ občanského zákona se jměním osoby rozumí souhrn jejího majetku a jejích dluhů. Za majetek je nutno považovat souhrn všech majetkových hodnot, tj. věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot, které patří obviněnému.²⁹⁴ Věcí v právním smyslu je vše, co není osobou a slouží potřebě lidí dle ust. § 489 NOBZ. Věcmi se tedy rozumí hmotné předměty, které oplývají užitnou hodnotou, včetně peněz v hotovosti. Dle nového občanského zákoníku nelze považovat za věci lidské tělo a jeho části dle ust. § 493 NOBZ. Za věci lze však naopak považovat věci movité, stejně jako nemovitosti²⁹⁵ Za pohledávky lze považovat především vklady na vkladních knížkách, běžných a dalších účtech a např. nárok na vyplacení dividendy.²⁹⁶ Pro potřeby trestního práva je věcí nebo jinou majetkovou hodnotou třeba rozumět dle § 134 TZ i ovladatelnou přírodní sílu, živá zvířata, zpracované oddělené části lidského těla.

Zajistit je dle judikatury²⁹⁷ možno i majetek, kterého je obviněný jen spoluvlastníkem a dokonce²⁹⁸ i majetek náležející do společného jmění manželů.²⁹⁹ Zajištění je vyloučeno u majetku obviněného u věcí nebo jiných majetkových hodnot, které

²⁹² O výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen *zákon o výkonu zajištění*).

²⁹³ R II/1962.

²⁹⁴ Šámal, P. et al. Trestní řád, 7. vydání, Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2013, str. 556.

²⁹⁵ § 119-§ 121 NOBZ, § 489 NOBZ.

²⁹⁶ Jinými právy a penězi ocenitelnými hodnotami budou cenné papíry, obchodní podíly v obchodních společnostech a družstvech či vklad tichého společníka.

²⁹⁷ R 43/1977.

²⁹⁸ R 23/1978.

²⁹⁹ Ve smyslu § 136 odst.2 a § 143-§ 151 ObčZ.

byly získány trestným činem.³⁰⁰ Takovouto věc čeká jiná právní budoucnost, musí být dle ust. dle § 78- § 79 TrŘ odňata obviněnému či osobě, které ji obviněný svěřil, a ve chvíli, kdy není potřebná pro trestní řízení bude vydána poškozenému dle § 80 a § 81 TrŘ.³⁰¹ Judikatura³⁰² shledává možným též zajistit nemovitosti obviněného, kterých nabyl trestným činem podvodu dle § 209 TrZ, který spáchal na osobě poškozeného a tato nemovitost byla registrována v katastru nemovitostí pod jménem obviněného.

Rozsah zajišťovaného majetku bude odpovídat pravděpodobné výši nároku poškozeného. Aby ovšem nedocházelo k nepřiměřeným postihům zájmů obviněného, musí být proporcionálně odpovídající předpokládané výši škody³⁰³. Určení pravděpodobné výše škody není nikterak obtížné, jelikož je použito v přípravném řízení spisu usnesení o zahájení trestního stíhání a v řízení před soudem bude použito rozsudku soudu prvního stupně či obžaloby, většinou v kombinaci s uplatněným nárokem náhrady škody.

Zákonem o výkonu zajištění³⁰⁴, který nabyl účinnosti 1.ledna 2004 a významně novelizoval úpravu zajištění majetku poškozeného, zejména jeho ustanovení § 47 TrŘ a přidal zbrusu nové ustanovení § 47a TrŘ o peněžitě jistotě. Pokud tedy soud zajistil nárok poškozeného na majetku obviněného, musí k tomu uvážit, rozhoduje-li o propadnutí majetku, zda-li pak vůbec poškozený bude moci být se svým nárokem uspokojen právní satisfakcí.

V přípravném řízení rozhoduje o zajištění nároku státní zástupce na návrh poškozeného dle § 47 odst.2 TrŘ. V případě, že je nutno chránit zájmy poškozeného, především, je-li namístě obava z nebezpečí z prodlení, vydá takové usnesení z úřední povinnosti. Tomu budou nápomocny OČTŘ, které dojdou-li v přípravném řízení ke zjištění, že osoba obviněného podezřeje manipuluje se svým majetkem, tedy např. že se ho narychlo snaží rozprodat, převést etc. a osoba poškozeného není sto vykonávat svá práva, musí o tom danou autoritu obeznámit.³⁰⁵ V řízení před soudem rozhoduje o takovém návrhu soud a to buď na návrh státního zástupce či samotného poškozeného, nikdy však z úřední povinnosti, jako tomu bylo v případě přípravného řízení. Soud podá takové rozhodnutí až po podání obžaloby. Podaný návrh musí vždy obsahovat odůvodnění

³⁰⁰ To mohou být např. věci odcizené, vylákané podvodem, zpronevěřené etc.

³⁰¹ Potvrzeno též judikaturou R II/1962.

³⁰² R 15/1999.

³⁰³ Nebo nemajetkové újmy nebo rozsahu bezdůvodného obohacení získaných trestným činem.

³⁰⁴ Zákon č. 279/2003 Sb.

³⁰⁵ Např. pro nemocniční či zahraniční pobyt.

důvodné obavy, pro kterou je uspokojení nároku ohroženo, podložené skutečnými fakty chování obviněného a též je zapotřebí jmenovat specificky zjistitelný majetek obviněného. Poškozený dle ustanovení § 47 odst.3 TrŘ má závazek zveřejnit lokaci určité movité věci nebo nemovitosti patřící obviněnému, které jsou umístěny mimo místo jeho trvalého či jiného pobytu.

Soud rozhoduje formou usnesení o návrhu na zajištění. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, která není posílena odkladným účinkem.³⁰⁶ Dle zákona ust. § 240 TrŘ o takovém zajištění bude rozhodováno senátem v neveřejném zasedání, jestliže se příčina zajištění neprojeví během hlavního líčení či veřejného zasedání. Pokud o takovém opatření rozhodl státní zástupce, o stížnosti bude rozhodovat soud.³⁰⁷

Soud či v přípravném řízení státní zástupce, v usnesení o zajištění nároku zakáže poškozenému nakládat s věcmi či jiným majetkem, je v něm také nutno přímo uvést popis těch věcí zatížených, tak aby nemohlo dojít k jejich záměně, dle ust. § 47 odst.4 TrŘ. Obviněný má po oznámení usnesení zákaz s věcmi nakládat, ale také je převádět na třetí osobu či je nějak právně zatěžovat.³⁰⁸ Dle § 47 odst.4 TrŘ je též uskutečnitelné v usnesení vyslovit obecný zákaz nakládat s věcmi, které během výkonu rozhodnutí o zajištění budou sepsány. Obviněnému může být také uloženo, aby k rukám předsedy senátu či během přípravného řízení státnímu zástupci předal do patnácti dnů od oznámení usnesení informaci, jestli někdo má, a pokud ano, kdo, k zajištěnému majetku předkupní nebo jiné právo. U zjištěného majetkového práva musí obviněný vyřknout, kdo je onou osobou povinnou k poskytnutí daného plnění a musí být poučen o následcích neposkytnutí takových informací ve lhůtě mu poskytnuté, dle § 47 odst.4 TrŘ. Zákon jde ovšem v omezení ještě dál a stanoví, že pokud je to potřebné pro účely zajištění, je možné v usnesení nebo dodatečném usnesení dokonce zakázat či omezit výkon práv souvisejících se zajištěným majetkem, nevyjímaje práv v budoucnu vzniklých.³⁰⁹ V případě, že by obviněný přeci jen ignoroval výše uvedené zákazy, a byl-li o následku neplatnosti řádně poučen, jeho jednání by nebylo platné, k čemuž by soud přihlížel i bez návrhu, ex officio.

³⁰⁶ § 119, § 49 a § 141 odst.2 TrŘ.

³⁰⁷ Dle ustanovení § 146a odst.1 písm.i).

³⁰⁸ Tzn. např. zřizovat zástavu či věcná břemena.

³⁰⁹ Ibid.

Zajištěním obřemenit majetek poškozeného není možné, pokud nárok osoby poškozené nelze v trestním řízení uplatnit.³¹⁰ Vzhledem k tomu je před tím, než je vydáno rozhodnutí o zajištění, nutné mít právně naprostou jistotu, zda daný poškozený oplývá právy dle § 43 odst.3 TrŘ³¹¹ či o takovém nároku nebylo již rozhodnuto jinde.

Z povahy věci je vyloučeno zajistit určité věci či majetek obviněného jako např.:

- věci, které nelze dle občanskoprávních předpisů podrobit výkonu soudního rozhodnutí
- peněžité dávky sociální péče, dávky pomoci v hmotné nouzi
- pohledávky obviněného na výplatu odměny z pracovněprávního či obdobného poměru
- pohledávky na výplatu dávek z nemocenského a důchodového pojištění

Věcmi vyloučenými z výkonu rozhodnutí jsou ty, které jsou nezbytné k uspokojování životních potřeb obviněného a jeho rodiny, nebo byly by prodejem porušeny dobré mravy. Takovými lze uvést: běžné oděvy, obvyklé vybavení domácnosti, snubní prsten, zdravotnické potřeby obviněnému bazálně potřebné³¹² a hotové peníze do výše dvojnásobku životního minima. Je jistě vhodné, aby obviněnému byly ponechány věci osobního charakteru a neodejmout mu jisté finanční prostředky.

V ustanovení § 48 odst.1 TrŘ jsou vyjmenovány podmínky, za kterých je zajištění zrušeno. Bude tomu tak především v případě, že pominul důvod, pro který bylo zajištění nařízeno.³¹³ To se stane v situaci, kdy poškozený dosáhne v rámci probíhajícího řízení plné právní či finanční satisfakce, poškozený prohlásil výslovně, že náhradu škody³¹⁴ nebude v rámci trestního řízení uplatňovat.³¹⁵ Další podmínkou zrušení zajištění je situace, kdy trestní stíhání bylo pravomocně zastaveno nebo skončilo-li pravomocným zprošťujícím rozsudkem.³¹⁶ Posledním důvodem je uplynutí čtyř měsíců ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci, kterým byl obžalovaný uznán vinným či ode dne, kdy nabylo právní moci

³¹⁰ Dle § 44 odst.3 TrŘ, pokud bylo o daném nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

³¹¹ Zda-li je poškozený subjektem adhezního řízení.

³¹² Vzhledem k jeho nemoci nebo tělesné vadě.

³¹³ § 48 odst.1 písm.a) TrŘ.

³¹⁴ Nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo vydání bezdůvodného obohacení.

³¹⁵ Šámal,P. et al. *Trestní řád I. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 575.

³¹⁶ Dle § 48 odst.1 písm.b) TrŘ.

usnesení, jímž byla věc postoupena jinému orgánu.³¹⁷ Tento posledně jmenovaný důvod rodmýchal oheň právních diskuzí, jelikož před obdobím, kdy byl přijat zákon o obětech trestných činů³¹⁸, byla lhůta stanovená v tomto ustanovení pouze v délce dvou měsíců, což bylo podrobena kritice pro její krátkost. Jeden z odpůrců³¹⁹ shledal toto ustanovení jako význačně zpochybňující celý význam institutu zajištění s odůvodněním, že takto krátkodobá propadná lhůta bude častokrát příčinou, že poškozený nebude moci právně překazit příštím transakcím již zajištěného majetku obžalovaného, neboť tatáž, již sama o sobě krátká lhůta, zaznamenaná ještě zkrácení způsobené prolukami doručováním opisů rozhodnutí občanskoprávního řízení. Je nutno držet v paměti, což potvrzuje též judikatura³²⁰, že odsuzujícím rozsudkem přiznaný nárok poškozeného není uplatnitelný ihned v trestním řízení na zajištěném majetku poškozeného, neb soud nemá pravomoc učinit rozhodnutí, jak bude naloženo se zajištěným majetkem, jehož důvod pominul, není nadán pravomocí, komu má býti tento majetek předán, což jasně vylučuje i možnost, aby rozhodl, že z takového majetku bude uspokojen poškozeného přiznaný nárok. Nejlepším řešením pro poškozeného zůstává právní varianta podání, bezprostředně po právní moci rozsudku, návrhu nařízení provedení rozhodnutí. Je nutno tedy sklonit dík zákonodárci, že krátkou lhůtu zdvojnásobil, což poskytne potřebný čas poškozenému a jeho nárok bude mít větší šanci na satisfakci.

Trestní řád předvídá v § 48 odst.2 TrŘ též situaci omezení zajištění, ukáže-li se, že ho není potřeba v tom rozsahu, v jehož bylo nařízeno. Tomu bude tak v případě, pokud obviněný částečně nahradil způsobenou škodu nebo vydal bezdůvodné obohacení.³²¹

Nově, dle ust. dle ustanovení § 48 odst.3 TrŘ má obviněný možnost z důležitých důvodů podat návrh, aby mu soudem, a v přípravném řízení státním zástupcem, bylo povoleno provedení úkonu, který se týká zajištěného majetku.

Obviněný může též na nařízení zajištění právně reagovat a kdykoli podat žádost o zrušení nebo omezení zajištění, dle § 48 odst. 4 TrŘ. O podání této žádosti musí být soudem³²² podána zpráva poškozenému, o jehož nárok se jedná. Nebylo-li žádosti

³¹⁷ Dle § 48 odst.1 písm.c) TrŘ.

³¹⁸ Zákon č. 45/2013 Sb. Tento zákon přinesl objemné změny v trestním řádu.

³¹⁹ Zelenka, Pavel In. Zelenka, Pavel. Vrchní soud v Praze: K zajištění nároku poškozeného (§ 47 odst. 1 TrŘ). *Trestněprávní revue*. 2007, ročník 6, č. 4, str. 133.

³²⁰ R 31/70.

³²¹ Šámal, P. et al. Trestní řád, 7. vydání, Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2013, str. 577.

³²² A v přípravném řízení státním zástupcem.

vyhověno, došlo tedy k jejímu zamítnutí, má ji právo obviněný znovupodat až po uplynutí třiceti dnů od právní moci takového rozhodnutí, což je omezeno na případ, neuvede-li obviněný nové důvody, proč by mělo být zajištění zrušeno či omezeno.

Zákon č.279/2003 Sb., zavedl do trestního řádu institut peněžitě jistoty a zbrusu nové ustanovení § 47a TrŘ. Peněžitou jistotou je třeba rozumět finanční částka složenou na účet soudu u peněžního ústavu, jejímž účelem je odvrácení zajištění majetku obviněného pro nárok poškozeného.³²³

Peněžitou jistotu může složit sám obviněný či za něj další osoba dle ust. § 47a odst.1 TrŘ, ale ta musí mít výslovný souhlas obviněného. Takovému souhlasu není předepsána žádná speciální forma, ústní forma je přípustná, musí však být ověřeno, že k takovému souhlasu opravdu došlo.³²⁴ Pokud tak učinila cizí osoba, je nutno ji obeznámit o tom, co je podstatou obvinění a skutečnostmi, která vedly či mohly vést k takovému zajištění, dle ust. § 47a odst.1 TrŘ. Poučení bude činit soud a v přípravném řízení státní zástupce.

Daná částka ve smyslu peněžitě jistoty má být uložena na účet rozhodujícího soudu či státního zastupitelství u peněžního ústavu, v případě, nebylo-li tak učiněno přímo tou osobou, jež složila takovou peněžitou jistotu. Výše peněžitě jistoty musí být adekvátní pravděpodobnému nároku škody poškozeného a ten musí být úměrný předpokládané výši způsobené škody, což má zamezit nepřiměřeným zásahům do zájmů obviněného. Je třeba pamatovat, že obviněný je přeci jen považován za nevinného až do vydání rozsudku o jeho vině. Výše pravděpodobného nároku škody se stanoví vzhledem k uplatňovanému nároku na náhradu škody poškozeným v kombinaci s usnesením o zahájení trestního stíhání³²⁵.

Po složení peněžitě jistoty na účet soudu u peněžitého ústavu soud buď upustí od provádění zajišťovacích úkonů a další již nevykonává či může dle ust. dle §47a odst.1 TrŘ zrušit zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného. První řešení bude uplatněno v případě, že doposud nedošlo k rozhodnutí o zajištění nároku dle ust. dle § 47 odst.1, 2 TrŘ, druhé řešení v situaci, bylo-li takové zajištění nároku již učiněno a to i v případě, není-li ani pravomocné.

Důvody, pro které byla peněžní jistota učiněna musí být v průběhu řízení pravidelně přezkoumávány a pokud by bylo zjištěno, že pominuly, je nutné peněžitou jistotu zrušit,

³²³ Šámal, P. et al. Trestní řád, 7. vydání, Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2013, str. 571.

³²⁴ Např. dotazem poškozenému během výslechu.

³²⁵ V přípravném řízení, v řízení před soudem bude použito obžaloby nebo rozsudku soudu prvního stupně.

což je náplní práce soudu a během přípravného řízení státního zástupce. Takové rozhodnutí je činěno ex officio, což je praktické pro osobu obviněného, který nemusí podávat žádný návrh na takové zrušení či omezení. Za důvody zrušení či omezení lze dle § 47a TrŘ považovat³²⁶:

- pominutí důvodů zajištění nároku poškozeného na náhradu škody³²⁷
- je zřejmé, že nárok nelze přiznat³²⁸
- došlo ke změně okolností rozhodných pro určení výše nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení³²⁹

Rozhodnutí o zrušení nebo omezení dle § 47a odst.2 TrŘ má formu usnesení a je proti ní možnost podání stížnosti s odkladným účinkem. Došlo-li k takovému rozhodnutí, bude složená částka vrácena osobě obviněného nebo osobě, která za něj peněžitou jistotu složila. Dle judikatury³³⁰ musí být tato částka složená na účet soudu u peněžního ústavu navracena spolu s úroky, pokud byly takové úroky vyneseny.

Pokud nedošlo k jinému právnímu scénáři, trvá peněžní zajištění jistoty do okamžiku právní moci odsuzujícího rozsudku. Výjimkou, velmi význačnou, oproti běžnému zajištění dle § 47 TrŘ je skutečnost, že v případě odsuzujícího rozsudku, který přiznal osobě poškozeného nárok náhrady škody, má soud právo uhradit takový nárok z uložené peněžité jistoty.

Smysl institutu peněžní jistoty je jistý, zajistit nárok poškozeného, za současné možnosti obviněného nakládat nadále se svým majetkem bez omezení, což se zdá být skvělým řešením pro obě zúčastněné strany. Sama důvodová zpráva³³¹ hodnotí tuto úpravu následovně: „*Pro obviněného je v určitých situacích prospěšnější aby mohl se svým majetkem nakládat a vzhledem budoucí náhrady škody je prostší, pokud jsou na účet soudu převedeny peněžní prostředky a on tak není zatížen prodejem movitých nebo věcí nemovitých.*”

³²⁶ Šámal, P. et al. Trestní řád, 7. vydání, Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2013, str. 572-573.

³²⁷ Např. o nároku náhrady škody bylo již rozhodnuto v občanskoprávním řízení.

³²⁸ Např. pro důvod neřádného a nevčasněho uplatnění nároku ve smyslu § 43 odst.3 TrŘ či trestní stíhání bylo pravomocně zastaveno nebo byl vydán zprošťující rozsudek.

³²⁹ Např. proto, že během řízení bylo zjištěno, že výše škody je podstatně nižší než nárok uplatňovaný poškozeným na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

³³⁰ R 40/1996.

³³¹ K zákonu č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, str. 17-19.

5.5 Zastupování poškozeného a přechod práv na jeho právní nástupce

Poškozený jako fyzická osoba může výkon svých práv v trestním řízení vykonávat osobně či zprostředkováním jiných osob. Těmito může být zákonný zástupce, opatrovník či zmocněnec, kteří tímto vykonávají zastupování poškozeného. Zákonný zástupce nastupuje za poškozeného v případě, došlo-li k omezení jeho způsobilosti k právním úkonům či byl jí zbaven dle ust. § 45 TrŘ. Poškozený, který má deficit způsobilosti k právním úkonům nemůže výkon svých procesních vykonávat sám, musí tak činit jiné osoby za něj, což bude dle ust. dle § 45 odst.1 TrŘ právě zákonný zástupce, který tak činí i namísto osoby nezletilé, dle ust. dle NObč § 55. Pokud tato nezletilá osoba nabyde zletilosti během trestního řízení³³², přebírá za sebe plnou odpovědnost a služba zákonných zástupců pozbývá potřeby.

Opatrovník zastupuje poškozeného dle § 45 odst.2 TrŘ v případech, kdy zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva³³³ a je tu nebezpečí z prodlení. Opatrovníka ustanoví předseda senátu³³⁴ a proti tomuto rozhodnutí je možno podat stížnost. Dle § 37 ZOR pokud není možné zastoupení žádného z rodičů, určí soud nezletilému opatrovníka, který ho bude zastupovat, a bude jím obvykle orgán sociálně-právní ochrany dětí. Nový občanský zákoník se tomuto problému věnuje v § 892 odst.3 NObč upravujíc, že dítě nesmí býti zastoupeno rodičem, pokud je mezi těmito dvěma, či mezi rodiči tohoto dítěte možný střet zájmů, a proto mu pro tyto případy ustanoví opatrovníka.

Od dvou výše uvedených forem zastoupení se liší zastoupení zmocněncem v tom smyslu, že poškozený nepozbyl způsobilosti k právním úkonům, ale volí si ho z vlastní vůle. Institut zmocněnce poškozeného zaznamenal před nedávnem velkých změn, stalo se tomu tak novelou trestního řádu, realizovanou zákonem o obětech trestných činů.³³⁵ Tyto pozitivní změny směrem k osobě poškozeného jsou součástí náplně další podkapitoly mé práce.

³³² Dovršením věku či uzavřením sňatku, § 30 NObč.

³³³ Zákonný zástupce poškozeného se bude např. nacházet v cizině, či došlo ke kolizi mezi zákonnými zástupci poškozených viz.R 13/1987.

³³⁴ A v přípravném řízení státní zástupce.

³³⁵ Zákon č.45/2013 Sb., účinnou od 1.8.2013.

5.6 Zmocněnec poškozeného

Trestní řád podává úpravu institutu zmocněnce poškozeného v ustanoveních § 50 a § 51, první z nich pak stanoví, že poškozený se může nechat zastoupit zmocněncem. Dle § 50 odst.2 může být zmocněncem poškozeného pouze osoba s plnou způsobilostí k právním úkonům, obvykle jím bude dle J. Láta advokát³³⁶ a v hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže v pozici zmocněnce vystupovat ten, kdo obdržel předvolání jako svědek, znalec či tlumočník.

Naopak zmocněncem může být osoba právnická a postavení zmocněnce se nevyklučuje s pozicí důvěrníka, dle zákona o obětech trestných činů.³³⁷ Výše zmíněná novela trestního řádu³³⁸ zavedla nejen možnost právnické osobě být zmocněncem poškozeného ale i další noviety, jako např., že poškozený má právo si svého zmocněnce vyhledat v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů podle zákona o obětech, dále pak, v situaci, když bude zmocněnec poškozeného ustanoven dle § 51 TrŘ, bude zejména ustanoven advokát z tohoto registru. Pokud to především z kapacitních důvodů bude nemožné nebo nevhodné, bude vybrán jiný advokát.

Bylo též posíleno postavení poškozeného, stejně jako zúčastněné osoby v trestním řízení a zabezpečení jejich kontradiktornosti, neb je napříště dovoleno zmocněnci poškozeného a zúčastněné osobě být účastníky fáze vyšetřování trestního řízení, tedy v podstatě jako to zákon umožňuje osobě obhájce obviněného.³³⁹ V případě, že zmocněnec bude mít zájem se zúčastnit některé fáze vyšetřování, jejíž výsledek má být využitkován jako důkaz v hlavním líčení, musí OČTŘ vyrozumět zmocněnce o tom, o jaký úkon se jedná, kdy se koná a kde se nachází místo jeho konání. Jestliže zmocněnec poškozeného má být přítomen při výslechu svědka, kterého totožnost musí zůstat zatajena³⁴⁰, je úkolem OČTŘ zabezpečit, aby zmocněnec nebyl schopen vypátrat opravdovou totožnost osoby svědka. Podmínkou takové účasti zmocněnce poškozeného nějakého vyšetřovacího úkonu je jeho využití jako důkazu v řízení před soudem. Práva poškozeného byla tímto významně

³³⁶ Láta, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, 1994, str.18.

³³⁷ § 21 odst.2 zák.č.45/2013 Sb.

³³⁸ Zákon č. 45/2013 Sb.

³³⁹ Srov. § 165 odst. 2 a 3 TrŘ.

³⁴⁰ Z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 TrŘ.

posílena a postavena na roveň právům obhájce obviněného, což je dlouho očekávaným pozitivním přínosem, ze kterého bude poškozený bezesporu těžit.

Zákon o obětech trestných činů zasáhl i do znění ustanovení §51a TrŘ, který byl předtím významně pozměněn novelou trestního řádu č.265/2001 Sb. Druhá a dřívější z uvedených novel modifikovala nárok poškozeného, za přesně daných zákonných podmínek na právní pomoc zmocněnce, kterou může poškozený využít bezplatně či za sníženou odměnu, vzhledem k jeho majetkovým poměrům. Na takovou pomoc dosáhne jen poškozený, který řádně uplatnil svůj nárok náhrady škody dle ust. dle § 43 odst.3 TrŘ.

Pozdější novela³⁴¹ zvýšila možnost právní pomoci poškozenému prostřednictvím zmocněnce za sníženou odměnu či bezplatně, v případě, že poškozený:

- je zvláště zranitelnou obětí podle zákona o obětech trestných činů
- □ kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, nebo □
- který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt

K rozšíření bezplatné možnosti právního zastoupení³⁴² došlo z důvodu eskalace ochrany obětí a poškozených určitého druhu, vyjmenovaných v § 51a odst.1 písm.a) TrŘ. Takové právní zastoupení bude umožněno dětem do věku osmnácti let a určitým skupinám poškozených a obětí trestných činů výše vyjmenovaných., kteří poskytnou osvědčení, že nejsou sto si sami takovou pomoc hradit. U mladistvého poškozeného tato novela významně posílila jeho právo na bezplatnou pomoc, jelikož mu přislíbila právní pomoc zmocněnce bezplatně i nepozbývá-li finančních prostředků na úhradu takové pomoci, s výjimkou trestných činů zanedbání povinné péče, což je vzhledem k frekvenci tohoto trestného činu jistě pochopitelné³⁴³, hlavním vysvětlením ovšem je, že u osob pod osmnáct let je bezplatné zastoupení spojeno s termínem poškozeného a oběť trestného činu musí dostat předpokladům dle § 43 TrŘ, tudíž právě např. dítě trestného činu zanedbání povinné péče není zákonem shledáváno poškozeným, s výjimkou případů, byla-li tímto činem přivozena újma na zdraví.³⁴⁴

³⁴¹ Zákon o obětech trestných činů.

³⁴² To požadovala již Mgr. Zuzana Franková v roce 2001. Franková, Z., Právní zastoupení poškozeného v trestním řízení. *Policista*, ročník č.1, str.13, poslední odstavec článku.

³⁴³ Dle § 196 TrŘ.

³⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str.31. Dostupná z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?akk=6>[cit. 20 .3. 2016].

Za zmínku stojí jistě ve spojitosti s bezplatnou právní pomocí ustanovení § 151a TrŘ³⁴⁵, dle něhož poškozený s nárokem na ustanovení zmocněnce může požadovat, aby náklady na znalecký posudek jím vyžádán, byl hrazen státním fiskem. O žádosti rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce. Žádost bude zamítnuta, pokud by takový důkaz nebyl zřejmě potřebný pro objasnění věci či takový úkon byl již vyžádán OČTŘ. Proti tomuto rozhodnutí se připouští stížnost dle ust. dle § 151 odst.2 TrŘ.

Dále bylo podrobeno změně ustanovení § 51b odst.1 TrŘ, kdy mezi seznam jedinců, kteří musí být poučeni, dojde-li během trestního řízení k projednávání utajovaných informací, byl přiřazen též důvěrník poškozeného, což bylo reakcí na instalaci institutu důvěrníka oběti dle zák.č. 45/2013 Sb.

5.6.1 Činnost zmocněnce poškozeného

Zmocněnec zastupuje poškozeného na základě plné moci, kterou musí OČTŘ založit do spisu. Přesný popis úkonů, které může zmocněnec za poškozeného vykonávat poskytuje ustanovení § 51 TrŘ. Zmocněnec poškozeného je tak oprávněn činit za poškozeného návrhy, podávat za něj žádosti a opravné prostředky, může se také účastnit všech úkonů, kterých má právo se účastnit poškozený. Výčet práv následuje v ustanovení § 51 odst.2 TrŘ³⁴⁶ říkájíc, že zmocněnec poškozeného je již od zahájení trestního stíhání oprávněn se účastnit: vyšetřovacích úkonů, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob zastupovaných, za současné podmínky, že jejich rezultat může být využit jako důkaz v soudním řízení. Toto výše uvedené je jistě průlomem do neveřejnosti přípravného řízení³⁴⁷ a velkým přínosem pro poškozené s takovým zmocněncem. Zákon ovšem jmenuje též výjimku, kdy zmocněnec nemůže být přítomen a to je v situacích, kdy by účast zmocněnce mohla zmařit účel trestního řízení či není možné provedení úkonu odložit a zmocněnec nemohl být o tomto vyrozuměn předem dle ust. § 51 odst.2 TrŘ.

Definici toho, co je považováno za zmaření účelu trestního řízení zákonodárce neposkytuje, bude se ale dle autorit³⁴⁸ jednat o případy, kdy by zmocněncova účast byla

³⁴⁵ Zavedené zákonem č. 265/2001 Sb.

³⁴⁶ Od 1.8.2013.

³⁴⁷ Šámal, Pavel et al. *Trestní řád. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 584.

³⁴⁸ Šámal, P. et al. *Trestní řád*, 7. vydání, Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2013, str. 586.

ohrožením základního účelu trestního řízení³⁴⁹, tedy jeho participace by bránila odhalení a uvědomění pachatele, zejména co se důkazů týče. Pro každý takový případ se nutno aplikovat zásadu proporcionality dle § 1 TrŘ a uvážit, zda-li zájem na účelu trestního řízení je převládající nad poskytnutím zmocněnci poškozeného účastnit se určitého úkonu.

Zákon v ustanovení § 51 odst.2 TrŘ stanoví, že zmocněnec má právo klást otázky dalším vyslychaným osobám až po tom, co policejní orgán výslech skončí a zmocněnci udělí slovo, co se týče hlavního líčení a veřejného zasedání, zmocněnec může klást vyslychaným osobám dle ust. § 215 odst.1 TrŘ otázky se souhlasem předsedy senátu. Námitky proti způsobu provádění úkonu může zmocněnec poškozeného ovšem vznášet kdykoli v průběhu úkonu dle ust. § 51 odst.2 TrŘ³⁵⁰ o čemž policejní orgán sepíše protokol dle § 55 odst.1 písm.f) TrŘ, jehož součástí je i konstatování, byla-li námitka uznána či ne, spolu s jeho odůvodněním.

Zmocněnec, který má v plánu se účastnit určitého úkonu, musí tak předem oznámit policejnímu orgánu, který vykonává vyšetřování. Policejní orgán má povinnost mu včas poskytnout informace o tom, o jaký úkon se jedná, dobu jeho konání a místo, kde se tak stane. Výjimku předestírá zákon v ust. dle § 51 odst.2 TrŘ v případě, že provedení úkonu nebylo možné odložit³⁵¹ a zmocněnce nebylo možno o takovém úkonu vyrozumět, je pak irelevantní, byl-li úkon vykonán jím samotným či dožádaným orgánem v přípravném řízení. Způsob podání informací o druhu, době a konání místa, kde se úkon má konati, může policejní orgán sdělit různou formou-písemně, osobně či telefonem, pokaždé je potřebné tak učinit postupem poskytujícím zmocněnci tolik času, aby mohl zajistit svou účast na úkonu či za sebe poslat náhradníka. Policejní orgán může zmocněnci doručit také časový harmonogram procesních úkonů, pak musí ovšem nahlásit včas i případné změny, má dále povinnost blíže předestřít, o jaký úkon se jedná³⁵², aby si zmocněnec mohl svou participaci rozmyslet. Je vyloučeno, aby policejní orgán podat strohé oznámení typu: „budou se vyslychat svědci“³⁵³. Co naopak policejní orgán specifikovat nemusí, je plán

³⁴⁹ Základním účelem trestního řízení je odhalení pachatele trestného činu, vyšetřit takový skutek a rozhodnout o jeho vině či nevině.

³⁵⁰ Není potřebné udělení slova policejním orgánem.

³⁵¹ Viz. R 25/1990 je to takový vyšetřovací úkon, který vzhledem k nebezpečí ohrožení jeho provedení nebo ztráty, zmaření nebo jiné redukce jeho důkazní síly nesnese ani odklad potřebný po telefonickém vyrozumění zmocněnce k jeho dostavení se na místo úkonu.

³⁵² Např. výslech A.B.

³⁵³ Obvykle policejní orgán sdělí zmocněnci jméno a příjmení vyslychaného, k adrese či zaměstnání se nevyjadřuje.

vyšetřování. Pokud zmocněnec chce, může policejnímu orgánu sdělit pouze obecně, že si přeje se zúčastnit každého vyšetřovacího úkonu.³⁵⁴

Zákon v § 51 odst.5 TrŘ ustanovuje, že odpadly-li důvody, které vedly k ustanovení zmocněnce nebo zmocněnec nemůže svou pozici nadále vykonávat, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení učiní takové rozhodnutí státní zástupce, že zprošťuje ustanoveného zmocněnce povinného zastupování poškozeného, proti čemuž je přípustná stížnost s odkladným účinkem.

5.6.2 Vyloučení svědka, znalce či tlumočníka z funkce zmocněnce

Vodu právnických kruhů zvířila v době nedávno minulé bujará diskuse na téma zmocněnce poškozeného v pozici svědka, neboli zda-li je právně relevantní vyslechnout v hlavním líčení jako svědka osobu, která je zároveň zmocněncem poškozeného. Ačkoli by se zdálo řešení výše uvedené otázky, pod vlivem § 50 odst.2 TrŘ zcela triviální, v praxi tomu tak být nemusí. Ustanovení § 50 odst.2 TrŘ proklamuje že: „*je-li zmocněncem poškozeného osoba fyzická, nesmí jím být osoba, která je zbavená způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena. Při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo byl k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.*“ Prostému čtenáři bez právní fantazie by se mohlo zdát, že vše je jednoznačné a zmocněnec osoby poškozeného nebude nikdy sto vypovídat v hlavním líčení před soudem jako svědek. Do takového jistého řešení vstoupil svým rozhodnutím nalézací soud³⁵⁵, který dovolil advokátce poškozeného svědčit, ačkoli tatáž osoba vystupovala po celé hlavní líčení v roli zmocněnce poškozeného, a co více, výpověď advokátky sehrála důležitou roli na konečném rozhodnutí a formulovala zjištěný skutkový děj.

Soud druhého stupně jako odvolací soud souhlasil s odvolací námitkou o nepřípustnosti výsledku svědka zmocněnce poškozeného během hlavního líčení a vyslovil se, že takové svědectví je naprosto nepřípustné a jako důkaz nepoužitelné. Dále se vyslovil, že výslech jako takový trestním řádem vyloučen není a poškozený, stejně jako jeho zmocněnec mohou býti jako svědci vyslechnuti, nalézací soud ovšem zcela opomněl ustanovení § 50 odst.2 TrŘ a to jak ve svém postupu, tak i v odůvodnění napadeného rozsudku. Odvolací soud porovnal toto ustanovení s obecným zákazem obhájce vystupovat

³⁵⁴ Šámal, P. et al. Trestní řád, 7. vydání. Praha: Nakladatelství C.H.Beck 2013, str. 587-588.

³⁵⁵ Sp. zn. 9 T 6/2013.

též ve stejném řízení jako svědek dle ust. § 35 odst.2,3 TrŘ a došel k závěru, že ustanovení zakazující slučitelnost funkcí zmocněnce a svědka dle ust. §50 odst.2 TrŘ je platné jen na hlavní líčení a veřejné zasedání, ne tedy po celé trestní řízení. Proto, vystupoval-li zmocněnec poškozeného jako svědek během přípravného řízení, nevylučuje to apriori výkon jeho funkce jako zmocněnce během líčení hlavního či veřejného zasedání, nedošlo-li k podstatnému sporu, samozřejmě.³⁵⁶

Problematickou otázkou zůstává případ, jak posoudit porušení ustanovení § 50 odst.2 TrŘ, neboli, zda-li se jedná o procesní pochybení, které vyústí v nepoužitelnost takové výpovědi. Řešení přinesla gremiální porada pražského Vrchního soudu. Ten zaprvé upozornil na fakt, že důvody zákazu výsledku a práva odepřít výpověď trestní řád taxativně vyjmenovává v ustanovení § 99 a § 100 TrŘ a platí též na osoby v advokacii. Dále hledal soud právní podklad na odpověď otázky, jaká osoba se nemůže stát obhájcem v trestním řízení, jež dle něj nalezneme v ustanovení § 35 odst. 2, 3 TrŘ³⁵⁷ a jaká osoba se nemůže stát zmocněncem poškozeného, což zodpovídá ustanovení § 50 odst.2 TrŘ.³⁵⁸ Ve výše uvedených případech jejich pozice svědka je vylučuje z oprávnění vykonávat úlohu obhájce či zmocněnce³⁵⁹. Toto ale neplatí vice versa. Povinnost určité osoby svědčit³⁶⁰, tedy úloha svědka je prioritní před kteroukoli další úlohou v trestním řízení³⁶¹, což nám objasňuje, proč úloha zmocněnce nebo obhájce nestojí v právní cestě povinnosti svědecké výpovědi. Učiněnou svědeckou výpověď musí soud důsledně posuzovat v každém jednotlivém případě, obdobně jako například v těch situacích, kdy soud pochybí a vyslechne svědka, který se účastnil výsledků obžalovaného či svědka³⁶². Ani tak by se ovšem nejednalo o absolutní neúčinnost důkazů. V daném případě nelze tedy konstatovat

³⁵⁶ Toto je vyloučeno právě u osoby obhájce obviněného,

³⁵⁷ Dle nichž obhájcem nemůže být advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka či zúčastněné osoby a dále v trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník.

³⁵⁸ Dle něhož je-li zmocněncem poškozeného fyzická osoba, nesmí jím být osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena. Při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

³⁵⁹ Jak již výše uvedeno, toto vyloučení platí pouze na fázi hlavního líčení a veřejného zasedání, v případě, že k nim byl předvolán jako svědek.

³⁶⁰ Dle § 97 TrŘ, je každý povinen na předvolání se dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní stíhání.

³⁶¹ Silnější postavení má samozřejmě osoba spoluobviněného.

³⁶² Takový výslech je v rozporu u ustanovením § 209 odst.1 TrŘ.

nepoužitelnost svědecké výpovědi advokátky, ačkoli advokátka neměla vystupovat v hlavním líčení v úloze zmocněnce. Na vině je litera trestního řádu, neb ta nijak nepostihuje porušení tohoto pravidla, ale také je nutno si uvědomit, že úloha svědka, jak výše zmíněno, je prioritou před výkonem úlohy zmocněnce. To podporuje i samotné zařazení daného ustanovení do téhož odstavce jako ustanovení o neslučitelnosti úlohy zmocněnce a osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům, z čehož jasně vyplývá, že úkolem tohoto ustanovení je záštita náležité reprezentace poškozeného. Samozřejmě, logicky vzato, pokud by místo primárního zmocněnce v hlavním líčení došlo k jeho substituci, tento nový zmocněnec by nakládal s těmi samými údaji, nehledě na to, že by tím výpověď původního zmocněnce z přípravného řízení nijak netratila a byla aplikovatelná. Toto nás opět uvádí na stezku formálnosti závěru o neaplikovatelnosti výpovědi svědka, který je zmocněncem z hlavního líčení.

Vrchní soud³⁶³ ovšem shledal problematiku odlišně a vyřkl, že z dikce ustanovení § 50 odst.2 TrŘ³⁶⁴ lze vydedukovat neúčinnost důkazu svědeckou výpovědí zmocněnce poškozeného během hlavního líčení a též veřejném zasedání, v situaci, kdy relace zastoupení trvá v době podáváného výsledku. Soud shledal hlavním účelem tohoto ustanovení zamezování situací, kdy svědectví podává osoba, která je tou dobou současně v právní relaci s poškozeným, což znamená, že je jím povětšinou finančně odměňována, což ji zavazuje k povinnosti hájit jeho zájmy, neb jejich právní poměr trvající v době výsledku³⁶⁵ může stěžejně ovlivnit náplň výpovědi. Výpověď před soudem je nutno považovat za zásadní. K argumentu, že trestní řád nesankcionuje explicitně porušení ustanovení § 50 odst.2 TrŘ se vyjádřil soud tak, že trestní řád obvykle nepodává tzv. vylučovací normy³⁶⁶. Pokud by nicméně paralelní výkon úlohy svědka a zmocněnce v hlavním líčení neměl za následek nepoužitelnost takto učiněné výpovědi, zůstalo by ustanovení § 50 odst.2 TrŘ³⁶⁷ prakticky beze smyslu. Nemožnost použití výpovědi takového svědka je zde v zásadě jediná myslitelná sankce. Z výše uvedeného vyplývá, že použití takové svědecké výpovědi zmocněnce, jako důkazu, učiněné v hlavním líčení, není možné ani přípustné. Uvedený výklad poukazuje na skutečnost, že i jednoznačně znějící ustanovení zákona může být vyloženo více než jedním způsobem, já si dovoluji souhlasit

³⁶³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 10. 2013, sp. zn. 4 To 54/2013.

³⁶⁴ Specificky věta za středníkem.

³⁶⁵ V řízení před soudem a veřejném zasedání.

³⁶⁶ Výjimkou je např. ustanovení § 89 odst.3 TrŘ, o nepoužitelnosti důkazu získaného donucením.

³⁶⁷ věta za středníkem.

se závěrečným rozhodnutím Vrchního soudu v Praze³⁶⁸, který judikoval, že výpověď zmocněnce poškozeného nemůže být použita.

Dle L.Vávry³⁶⁹ je ovšem možno celou situaci vyřešit bez vzniklých obtíží způsobem, kdy výslech svědka v hlavním líčení nebo veřejném zasedání je možný jen v případě, že poškozený takovému zmocněnci vypověděl před tímto výslechem plnou moc, z čehož jasně vyplývá, že zmocněnec nebude moci v budoucnosti během tohoto řízení za něho jednat, a v opačném případě by procesní úkony učiněné poškozeným prostřednictvím tohoto zmocněnce byly shledávány procesně neúčinnými.

6. Předběžná opatření v trestním řízení

Institut předběžných opatření vstoupil do trestního řádu 1.srpna 2013.³⁷⁰ Předběžná opatření zaujala své místo v části první, hlavy čtvrté, oddílu osmého v § 88a až § 88o TrŘ. Jedná se o oblast povinností, které může soud obviněnému nařídít během trestního řízení. Nejdříve tak může učinit v okamžiku zahájení trestního stíhání a nařízená opatření mohou být v platnosti nejdéle do právní moci rozsudku nebo jiného typu rozhodnutí, jímž se uzavírá řízení.

Dle důvodové zprávy³⁷¹ k zákonu o obětech trestných činů, je smyslem předběžných opatření:

- ochrana poškozeného, jeho rodinných příslušníků a osob blízkých
- mají za úkol zabránit obviněnému v tom, aby dále páchal trestnou činnost
- zajištění účinného provedení trestního řízení

Dalším smyslem zavedení lze jmenovat: ochrana života, lidské důstojnosti obětí trestných činů, záštita společnosti jako celku, pokud budeme hovořit čistě o osobě poškozeného, předběžná opatření mu mají poskytnout především protekci před rozšiřováním dopadu primární viktimizace a zabránění druhotné viktimizaci, stejně jako recidivě viktimizace.

³⁶⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 10. 2013, sp. zn. 4 To 54/2013, dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.5.2014, sp.zn. 5 Tdo 332/2014.

³⁶⁹ Vávra, L., Zmocněnec poškozeného v pozici svědka? Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zmocnenec-poskozeneho-v-pozici-svedka>.

³⁷⁰ Stalo se tak tomu spolu s přijetím nového zákona o obětech trestných činů, z.č. 45/2013 Sb.

³⁷¹ Dostupná z:

<http://www.cestaintegrace.cz/index.php/obcanska-poradna/ke-stazeni?download=17:duvodova-zprava-k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu>. . [cit. 27. 3. 2016].

Jak bude rozebráno níže, tyto prostředky mají fakticky sloužit k zamezení styku mezi osobou poškozeného a osobou pachatele trestného činu.³⁷²

Postavení obětí je následkem trestné činnosti velmi komplikované a nezáviděníhodné. Oběť je zužována vzpomínkami frustrující situace, která měla dopad velmi často nejen na její fyzickou stránku, ale též negativně ovlivnila i její psychiku. Takto křehká osoba je mnohdy následně konfrontována šedí praktik OČTŘ, které nejednou svým nevhodným a necitelným zacházením mohou oběti přivodit sekundární viktimizaci, což značí, že v souvislosti na neodpovídající přijetí, chování a odezvy na to, co ji bylo způsobeno, se oběť může cítit bezradná, zoufalá, nejistá, což může v krajních případech vyústit ve zrod tzv. posttraumatické stresové poruchy. Příklad poruchy nemusí být instantní, je běžné, že k jejímu projevení dojde až ve chvíli, kdy si poškozená osoba myslí, že těžké doby již překonala a v určitých případech zůstává v podobě dlouhodobě chronických potíží.³⁷³ Otázka ochrany obětí trestných činů vyvstává jako velmi naléhavá u trestné činnosti obchodování s lidmi, zneužívání nezletilých či jejich sexuální vykořisťování, násilí proti ženám, osobách starších či u organizovaného zločinu.

Původní úprava umožňovala poškozeného postihnout pouze dohledem probačního úředníka či náhradou vazby písemným slibem, ustanovených v rámci výroku rozhodnutí o náhradě vazby, či možnost zákazu, aby obviněný vycestoval do zahraničí³⁷⁴. Zmíněná omezení se v praxi ukázala jako nepříliš efektivní³⁷⁵ a tak zákonodárce navrhl přijetí předběžných opatření, která mají substituovat funkci předběžných opatření zakotvených v rámci občanského soudního řízení v těch naléhavých případech, kdy je sto dočasně provést úpravu poměrů nebo vztahů oběti nebo osoby poškozené s obviněným, čímž má být odvrácena pokračovaná činnost obviněného, jejich příčina, jejich podmínka. Podobně, jako je tomu u jiných zahraničních úprav, zákonodárce přinesl úpravu předběžných opatření do trestního řízení, námětem byl ovšem i vzrůstající nešvar nárůstu trestné činnosti během sportovních utkání.³⁷⁶

³⁷² Jelínek, J.: Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie, publikováno 17.6.2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>. [cit. 29. 3. 2016].

³⁷³ Polmová, O.: Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. *Trestněprávní revue*.č.4/2009, str.113.

³⁷⁴ Z.č.197/2010 Sb.,

³⁷⁵ Tradičně v případě domácího násilí či nebezpečného pronásledování.

³⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů. Dostupná z:

Jak již výše uvedeno, samotná úprava předběžných opatření našla své místo v ust. § 88b až § 88o TrŘ. Předně je nutné podotknout, že zmíněná opatření je možno nařídit jen osobě obviněného, jak uvedeno v ust. § 88b odst. 1 TrŘ. Dle odstavce druhého téhož ustanovení, může být opatření uloženo jen v případě, že z jednání obviněného či z jiných konkrétních skutečností, povstává důvodná obava, že dojde k recidivě trestné spáchané činnosti, trestný čin bude pachatelem dokonán či by mohl provést vykonání trestného činu připravovaného nebo kterým pachatel hrozil, a doposud zjištěné skutečnosti ukazují na to, že skutek, pro nějž došlo k zahájení trestního stíhání byl spáchán a vykazuje všechny znaky trestného činu. Zároveň existují evidentní důvody k podezření, že obviněný se opravdu dopustil tohoto trestného činu a vzhledem na jeho povaze, závažnosti trestného činu, nemůže být v okamžiku rozhodování předběžných opatření dosaženo výsledku opatřením jiným způsobem a nařízení předběžných opatření je vyžadováno potřebou ochrany oprávněných zájmů poškozeného, jeho zdraví, života, svobody, lidské důstojnosti, zájmů osob mu blízkých nebo ochrana zájmů společnosti dle ust. § 88b odst. 2 TrŘ. Poškozený musí být současně osoba fyzická.

Sumarizované podmínky uložení předběžných opatření lze tedy shrnout jako:

- je možno je uložit pouze obviněnému, což znamená, že v okamžiku rozhodování o nich musí být již začato trestní stíhání, v libovolné formě
- zjištěné skutečnosti naznačují tomu, že skutek, pro nějž došlo k zahájení trestního stíhání byl vykonán, naplnil veškeré povinné znaky trestného činu a byl spáchán obviněným³⁷⁷
- vyskytuje se oprávněná obava, že obviněný provede opakování trestné činnosti, pro níž je stíhán, či dovrší trestný čin, o jenž se pokusil či jenž připravoval nebo jehož provedením vyhrožoval
- nařízení opatření požaduje nutnost hájení zájmů (např. života, zdraví, svobody a lidské důstojnosti) poškozeného, který musí být fyzickou osobou, jeho blízkých osob nebo ochrany zájmů společnosti
- záměru předběžného opatření nelze dosáhnout jiným způsobem³⁷⁸

<http://www.cestaintegrace.cz/index.php/obcanska-poradna/ke-stazeni?download=17:duvodova-zprava-k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu..> [cit. 27. 3. 2016].

³⁷⁷ Důvodnost trestního stíhání.

³⁷⁸ Jelínek, J.: Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie, publikováno 17.6.2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rozeni>.

Na rozdíl od úpravy institutu vazby, předběžná opatření nejsou restringována na trestné činy úmyslné s horní hranicí vyšší nežli dva roky a u nedbalostních trestných činů s horní hranicí trestní sazby vyšší než roky tři dle ust. ust. § 68 odst. 2 TrŘ.

Sama důvodová zpráva³⁷⁹ navrhovala, aby předběžná opatření byla pojímána jako prostředky méně invazivní, které mají být rezervovány především pro případy potřeby náhrady vazby, pokud došlo k naplnění podmínek pro příkaz vazby předstižné, jejímž účelem je zabránit dokonání nebo recidivě trestného činu a předběžné opatření se jeví jako dostatečná garance protekce zájmů osoby poškozeného a society jako takové.

Katalog druhů předběžných opatření je taxativně³⁸⁰ zahrnut v ust. § 88c TrŘ. Zákon nabízí soudci celkem devět předběžných opatření, která má právo uložit, Jsou jimi:

- zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zejména svědky dle ust. § 88c písm. a) TrŘ
- zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovém obydlí dle ust. § 88c písm. b) TrŘ
- zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami dle ust. § 88c písm. c) TrŘ
- zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě dle ust. ust. § 88c písm. d) TrŘ
- zákaz vycestování do zahraničí dle ust. § 88c písm. e) TrŘ
- zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti dle ust. § 88c písm. f) TrŘ
- zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky dle ust. § 88c písm. g) TrŘ
- zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek dle ust. § 88c písm. h) TrŘ
- zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti dle ust. § 88c písm. i) TrŘ

Způsob, jakým soud³⁸¹ rozhoduje o předběžných opatřeních během trestního řízení nemá jednotnou úpravu. Ve stadiu před soudem podává rozhodnutí o ukládání, změně a zrušení předběžných opatření předseda senátu, v rámci přípravného řízení tak činí soudce nebo

³⁷⁹ Dostupná z:

<http://www.cestaintegrace.cz/index.php/obcanska-poradna/ke-stazeni?download=17:duvodova-zprava-k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu>.

³⁸⁰ Nesmí být tedy nikterak rozšiřován. <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rozeni>. . [cit. 30. 3. 2016].

³⁸¹ V předběžném řízení státní zástupce nebo soud.

státní zástupce, což závisí na povaze předběžných opatření. O předběžných opatřeních zasahující do osobní svobody poškozeného minoritním způsobem, rozhoduje během přípravného řízení státní zástupce, jsou jimi: zákaz styku s určitými osobami, zákaz držení a přechovávání věcí, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti, zákaz užívání, držení neb dle ust. § 88m odst.2 TrŘ o přechovávání alkoholických nápojů či jiných návykových látek a zákaz her a sázek. O zbylých předběžných opatřeních v přípravném řízení musí činit rozhodnutí osoba soudce, dle ust. § 88m odst.3 TrŘ, na návrh státního zástupce. Ukládá-li OČTŘ předběžné opatření, musí též zohlednit opatření, k jejichž uložení obviněnému došlo i dle jiného právního předpisu dle ust. § 88m odst.6 TrŘ, jímž bude např. nařízení dočasného opuštění společného obydlí. Poškozený má právo dát OČTŘ podnět k uložení předběžného opatření, ty ale musí o něm rozhodnout z úřední povinnosti. Zákodárce chybně nezakotvil maximální lhůtu, do kdy musí OČTŘ učinit rozhodnutí o tom, že ukládá předběžné opatření, jediné, co je tedy jisté je, že tak musí učinit bez zbytečných průtahů dle zásady rychlosti řízení, dle ust. § 2 odst.4 TrŘ. Jelikož předběžné opatření fakticky substituuje institut vazby, bylo by logické ustanovit dobu maximální délky předběžného opatření totožně s úpravou maximálního trvání vazby.

Trvání předběžných opatření je upraveno v ust. § 88n odst.1 TrŘ, dle něhož opatření trvá, dokud je to vyžadováno jeho účelem. Ustanovení zároveň ale omezuje takové trvání právní mocí rozsudku nebo toho rozhodnutí, které ukončuje řízení.

Obviněný je nadán oprávněním kdykoli žádat zrušení předběžného opatření dle ust. § 88n odst.3 TrŘ, dle něhož též o takové žádosti musí soud rozhodnout bez zbytečného odkladu, v přípravném řízení tomu tak činí státní zástupce. Zamítli-li OČTŘ žádost obviněného, může ji znovu podat až po třech měsících³⁸², nedojde-li k uvedení nových důvodů.

O předběžném opatření je rozhodováno formou usnesení a dle ust. § 88m odst.7 TrŘ je možno proti němu zbrojit stížností. Právo podání stížnosti je uděleno osobě státního zástupce, osobě obviněného a poškozenému. Poslední z nich jmenovaný může podat stížnost jen proti dvěma předběžným opatřením, a to zákaz styku s určitými osobami, dle § 88d TrŘ a zákazu vstupu do obydlí dle § 88e TrŘ. Stížnost, kterou podá osoba obviněného nemá odkladného účinku a je tedy třeba, aby si toho byl vědom nebo o tom byl

³⁸² Od právní moci rozhodnutí.

poučen, jelikož jeho usnesení ukládající předběžné opatření je vůči němu vykonatelné i přes skutečnost, že doposud není pravomocné.

Pokud nedojde ke splnění soudem nařízeného předběžného opatření, trestní řád v ust. § 88o stanoví, že OČTŘ může učinit rozhodnutí o:

1. uložení pořádkové pokuty dle ust. § 66 TrŘ
2. uložení jiného druhu předběžného opatření
3. vzetí obviněného do vazby za podmínek stanovených trestním řádem

Prof. Jelínek³⁸³ přidává zajímavý postřeh a to, že třebaže to trestní řád explicitně nestanoví, porušení zákazu výkonu konkrétně vymezené činnosti dle ust. § 88l TrŘ či zákazu zdržování se na konkrétně vymezeném místě dle ust. dle § 88g TrŘ může být klasifikováno jako trestný čin maření úředního rozhodnutí, případně vykazání dle ust. dle § 337 odst. 1 TrŘ.

Předběžná opatření si dovoluji shledat velmi důležitým přídatkem trestního řádu, který může obětem a poškozeným trestných činů ulehčit a zlepšit životní tíživou situaci. Záleží jen na aplikační praxi, zda-li se tyto instituty osvědčí a budou OČTŘ nařizovány v hojné míře.

7. Postavení poškozeného v individuálních fázích trestního řízení

7.1 Poškozený v přípravném řízení trestním

V této části mé práce se hodlám zabývat postavením, rozsahem práv a povinností poškozeného v přípravném řízení. Nežli přikročím k samotnému výkladu, podám výklad určitých bazálních pojmů, které přímo souvisí s přípravným řízením nebo s eventuálními různostmi týkajícími se poškozeného, jako jeho definice, jeho postavení nebo práv a povinností, které má v přípravném řízení.

Dovolím si začít svůj výklad vymezením pojmu přípravného řízení, což je samo o sobě „právním oříškem“.

Přípravné řízení je dle § 12 odst. 10 TrŘ *úsek řízení dle trestního řádu od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a*

³⁸³ Jelínek, J.: Předběžná opatření v trestním řízení, Bulletin advokacie, publikováno 17.6.2013. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>. <http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni>. [cit. 3. 4. 2016].

neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, nebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, anebo, anebo do jiného rozhodnutí ukončujícího přípravné řízení, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování. Poněkud srozumitelnější znění přináší prof. Jelínek³⁸⁴, který podává zjednodušenou verzi, tedy, že *přípravné řízením začíná od zahájení úkonů trestního řízení až do případného podání obžaloby, sjednání dohody o vině a trestu, návrhu na potrestání nebo jiného, procesně relevantního úkonu, který má účinky zastavení trestního stíhání.* Úprava účinná od 1.lednu 2002³⁸⁵ je významně odlišná od té dřívější, neb je přípravné řízení rozděleno na dvě stadia, stadium objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že došlo ke spáchání trestného činu a stadium vyšetřování. Počátek přípravného řízení se již nepojí, kromě zahájení trestního stíhání, kde úprava zůstala totožná, na provedení neodkladných či neopakovatelných úkonů.

Posláním přípravného řízení je zjištění trestných činů a odhalení jejich pachatelů, zabezpečit vykonání neodkladných, neopakovatelných a dalších úkonů, vypátrat potřebné důkazy, které budou stavebním kamenem rozhodnutí státního zástupce o tom, zda-li chce ve věci podat obžalobu nebo se uchýlí k jinému rozhodnutí³⁸⁶, a obstarat podklady potřebné pro projednání věci během hlavního líčení. Pro účely mé práce bude významné především umožnit aktivní participaci poškozeného v přípravném řízení, na jehož účast by nemělo být pohlíženo jen na jakéhosi problematického činitele, ale spíše jako činitele poskytujícího zdroj významných informací přispívajícímu pro správné zjištění věci.

7.1.1 Plnění poučovací povinnosti vůči poškozenému v přípravném řízení

Všeobecná poučovací povinnost OČTŘ je zakotvena v ustanovení § 46 TrŘ, dle něhož jsou OČTŘ povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. Dle judikatury³⁸⁷ jsou pak tyto orgány povinny poučit poškozeného pouze o jeho procesních právech, která mu náleží v trestní řízení, nemusejí

³⁸⁴ Jelínek, Jiří et al. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, str. 497.□

³⁸⁵ Velkou novelou č.265/2001 Sb.

³⁸⁶ Jako např. zastavení trestního stíhání.

³⁸⁷ R 2/70.

ho poučovat o jeho právech jiných než procesních nebo jeho povinnostech. Tuto poučovací povinnost ukládá zákon OČTŘ nejen během přípravného řízení, ale v průběhu celého trestního řízení. Poučovací povinnost provádí policejní orgán, ale v určitých případech též státní zástupce.³⁸⁸ Takové právo přísluší kterémukoli poškozenému trestního řízení, podloženo judikaturou³⁸⁹ nevyjímaje poškozeného bez nároku na náhradu škody. Bylo by tedy protiprávním postupem OČTŘ pokládat za takového poškozeného s právem na poučení pouze subjekt adhezního řízení a poškozenému dle ustanovení § 43 odst.1 TrŘ toto právo odepřít.

Jak již výše uvedeno, poučit je potřeba všechny poškozené, poučení se má ovšem vztahovat jen na oprávnění během řízení v projednávané konkrétní věci, čímž má být zabráněno poučování poškozených o právech, která mu nenáleží a nemá možnost je vykonávat.³⁹⁰ Dle judikatury³⁹¹ nedostatek poučení poškozeného je považován za vadu řízení, avšak ne vadou podstatnou, která by vedla ke zrušení rozsudku v odvolacím řízení dle ustanovení § 258 odst.1 písm.a) TrŘ a navrácení věci státnímu zástupci³⁹² k došetření dle ust. § 260 TrŘ.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem o obětech trestných činů³⁹³ bylo obohaceno ustanovení § 46 TrŘ, jehož přídavek zní: „*Má-li poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, jsou OČTŘ povinny jej poučit též o právech podle zákona o obětech trestných činů a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.*“ Tímto byla poučovací povinnost OČTŘ rozšířena i na osoby poškozených, kteří mají status oběti dle uvedeného zákona. Toto zvětšení okruhu poučovaných má podle důvodové zprávy posloužit k propojení výše uvedeného zákona³⁹⁴ s trestním řádem, dle mého názoru vytváří poměrně velký tlak na OČTŘ, které mají i beztak napilno.

7.1.2 Oznámení poškozeného o skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu

³⁸⁸ Provádí-li sám vyšetřování, dle § 161 odst.4 ; § 174 odst.2 písm. c) TrŘ; § 179a odst.3 TrŘ.

³⁸⁹ R 15/1987.

³⁹⁰ Látal, Jaroslav Poškozený v trestním řízení a k rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Příručka ministerstva spravedlnosti* 1994, str. 50-53.

³⁹¹ R 29/1974.

³⁹² V dnešním pojmosloví státnímu zástupce.

³⁹³ Zák.č.45/2013 Sb.

³⁹⁴ Zák.č.45/2013 Sb.

Dle ustanovení § 158 odst.2 TrŘ oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin³⁹⁵ musí přijímat státní zástupce, stejně jako policejní orgán. Policejní orgán i státní zástupce mají povinnost podat poučení oznamovateli o tom, že se tímto stává odpovědným za vědomě poskytnuté nepravdivé údaje.³⁹⁶ V praxi nebude ničím výjimečným, že takové oznámení bude pocházet z úst osoby poškozeného. Trestní oznámení je svou povahou podáním³⁹⁷. Trestní oznámení může být učiněno formou rozličnou³⁹⁸, tedy písemně, v elektronické podobě, podepsáno elektronicky dle zvláštních předpisů, ústně do protokolu, telefaxem, telegrafem nebo dokonce i dálkopisem.³⁹⁹ V ustanovení § 59 odst.5 TrŘ⁴⁰⁰ je ustanoveno, že je-li oznamovatel tatáž osoba jako poškozený, nebo jeho zmocněnec, je nutno ho též vyslechnout o skutečnosti, zda-li požaduje, aby soud učinil rozhodnutí v tomto trestním řízení o jeho nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

Dle ustanovení § 160 TrŘ, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin a závěr o tom, že byl spáchán určitou osobou byl dostatečně odůvodněn, učiní policejní orgán neprodleně rozhodnutí o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného, pokud není důvodu jiného postupu⁴⁰¹. Součástí výroku usnesení o zahájení trestního stíhání musí být také deskripce skutku, ze kterého je tato osoba obviněna⁴⁰² a zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován. Opis takového usnesení o zahájení trestního stíhání se musí doručit také osobě poškozeného, dle ust.§160 odst.2 TrŘ, za splnění dvou podmínek, zaprvé, poškozený o to výslovně požádal a zadruhé jeho pobyt či sídlo jsou známé, čímž mu má býti zaručena možnost výkonu všech jeho procesních práv.

Výše uvedenou povinnost zaslání poškozenému na jeho přímou žádost opis usnesení o zahájení trestního stíhání vnesl do trestního řádu zákon o obětech trestných činů⁴⁰³.

³⁹⁵ Laicky tzv. trestné oznámení.

³⁹⁶ § 158 odst.2 TrŘ.

³⁹⁷ Jelínek, Jiří et al. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, str. 515.

³⁹⁸ Stejně jako každé jiné podání v trestním řízení.

³⁹⁹ Jelínek, Jiří et al. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, str. 515.

⁴⁰⁰ Věta za středníkem.

⁴⁰¹ Dle ust.§ 159a odst.2 a 3 nebo § 159b odst.1 TrŘ.

⁴⁰² Aby nemohl být zaměněn s jinou osobou; obviněný musí býti v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými údaji, jaké budou uvedeny o osobě obžalovaného v rozsudku.

⁴⁰³ S účinností od 1.8.2013.

Problematika tohoto ustanovení spočívá v dikci, kterou zákonodárce zvolil, jelikož je zřejmě zavádějící a z jejího výkladu vyplývá, že takový úkon zaslání má být proveden bez zbytečného odkladu. Nešťastně, není uvedena povinnost omezena žádnou právní podmínkou.⁴⁰⁴ Pokud je záměrem zákonodárce zachování cíle trestního řízení⁴⁰⁵, je naprostou obligací⁴⁰⁶, aby opis usnesení o zahájení trestního stíhání nebyl nikdy zaslán poškozenému dříve, než byl tento vyslechnut v řízení jako svědek. Tomu je tak proto, jelikož v usnesení o zahájení trestního stíhání je popsán skutku, jakým je jistá osoba obviněna, zákonné označení trestného činu a dokonce i skutečnosti odůvodňující závěr, kterým je trestní stíhání odůvodněno dle ust. § 160 odst.1 TrŘ. Dle prof. Jelínka tak pokračuje zákonodárcovo nebohý trend nerespektování principu materiální pravdy, neb ustanovení zaobírající se svědeckými tvrzeními jsou namířena proti jejich předmětnosti.⁴⁰⁷ Dovolím si souhlasit s kritikou výše uvedenou a navrhnout, aby de lege ferenda zákonodárce omezil právo poškozeného na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání v ustanovení § 160 odst.2 TrŘ a opis byl poškozenému zaslán až ve chvíli, kdy tato osoba byla vyslechnuta jako svědek, či modifikovat dnes nepodmíněnou povinnost zaslání opisu, jelikož v opačném případě, tedy v současné době, zákonodárce ohrožuje zásadu materiální pravdy. Je žádoucí zakotvit možnost odmítnutí žádosti poškozeného, v případě, dojde-li policejní orgán např. k závěru, že by takovým zasláním mohlo dojít k ohrožení zjištění skutkového stavu, čímž bude prakticky posílena i ochrana obviněného na obhajobu.

7.1.3 Žádost poškozeného o přezkoumání postupu policejního orgánu či státního zástupce

Od 1.ledna 2002⁴⁰⁸ má poškozený právo kdykoli v průběhu přípravného řízení požadovat po osobě státního zástupce, aby došlo k odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu policejního orgánu a tato žádost nepodléhá žádné lhůtě. Ustanovení tuto

⁴⁰⁴ Jako je tomu např. v případě nahlížení do spisu dle § 65 TrŘ.

⁴⁰⁵ Tedy aby byl skutkový stav zjištěn bez důvodných pochybností spolu se zásadou práva na obhajobu.

⁴⁰⁶ Jelínek, J., Pelc, V. Zákon o obětech trestných činů-jeho nedostatky a možnosti řešení, *Bulletin advokacie*, č.11/2015, str.19-23.

⁴⁰⁷ Podobným případem lze jmenovat ustanovení řešící možnost opakování úkonu rekognice dle ust. § 104b odst.4 poslední věty TrŘ, což odborná veřejnost a judikatura naprosto odmítla s odůvodněním, že opakovat úkon rekognice, třebaže v jiné podobě, není možné vzhledem na objektivitu a její použitelnost, či lépe řečeno nepoužitelnost.

⁴⁰⁸ Novelou provedenou zákonem č.265/2001 Sb.

problematiku upravující budeme hledat v §157a TrŘ, jež ve dvou odstavcích upravuje dvě situace. V odstavci prvním je řešena oblast přezkoumání postupu policejního orgánu státním zástupcem, v odstavci druhém nalezneme úpravu žádosti přezkumu činnosti státního zástupce.

Institut přezkumu postupu policejního orgánu lze zařadit do kategorie podnětů k výkonu dozoru státního zástupce během přípravného řízení, a oproti staré úpravě⁴⁰⁹, která se zabývala jen vyřizováním žádosti poškozeného o přezkoumání postupu ve stadiu vyšetřování. Žádost byla tedy nově pojata mnohem obširněji a vztahuje se na celý úsek přípravného řízení, nevyjímaje přípravné řízení s rozšířeným vyšetřováním, dle ust. § 168-170 TrŘ a i zkrácené přípravné řízení dle ust. ust. § 179 a násl. TrŘ. Jak již výše zmíněno, žádost dle obou odstavců nepodléhá žádné procesní lhůtě⁴¹⁰.

Žádost může být namířena k odstranění průtahů přípravného řízení⁴¹¹ či k tomu, aby byly odstraněny závady v postupu policejního orgánu, ke kterým došlo až po tom, co bylo zahájeno přípravné řízení a souvisejí s postupem před samotným započítáním trestního stíhání.

Pokud by poškozený uplatnil žádost, která by svým obsahem byla ve skutečnosti stížností proti usnesení policejního orgánu, bude s ní naloženo dle ustanovení § 141 a násl. TrŘ⁴¹² Po nabytí zmíněné novely nemůže poškozený podat podnět k přezkumu zákonnosti zahájení trestního stíhání, jelikož zákon v takovém případě nově připustil podání stížnosti.⁴¹³ Naproti tomu žádost může být podána již proti postupu, který následuje po sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení či může nalézt uplatnění u všech úkonů policejního orgánu, kde není vydáváno usnesení, ale opatření, nebo je poškozeným shledán nečinným.⁴¹⁴

Dle ustanovení §157a odst.1 TrŘ předkládá poškozený⁴¹⁵ svou žádost státnímu zástupci, v případě, že ji předložil policejnímu orgánu, musí ji tento státnímu zástupce okamžitě předat. Státní zástupce je dle trestního řádu povinen danou záležitost vyřídit

⁴⁰⁹ Úprava před novelou byla zakotvena v ustanovení § 167 TrŘ.

⁴¹⁰ Což je rozdílem oproti úpravě opravných prostředků.

⁴¹¹ Tyto může podatel shledávat zaviněnými nebo nezaviněnými, kdy zaviněné budou zpravidla způsobeny nedbalostní činností policejních orgánů a nezaviněné budou způsobeny např. nedostatkem pracovních sil; závady budou náležet vykonáním nebo naopak nevykonáním úkonu, např. opatření v souladu se zákonem.

⁴¹² Dle hlavy sedmé trestního řádu, Příпустnost a řízení o ní.

⁴¹³ Dle ustanovení 160 odst.7 TrŘ.

⁴¹⁴ Růžička, Miroslav; Púry, František; Zezulová, Jana. Op. Cit. str. 364 -365.

⁴¹⁵ Též jeho zmocněnec či právní nástupce.

neprodleně a o výsledcích přezkumu žadatele vyrozumět. Ve zmíněném ustanovení zákonodárce nestanovil žádnou lhůtu, jak rychle by si měl státní zástupce počínat, dle dikce zákona má tak učinit „neprodleně“, což není zcela jednoznačným pojmem. Jedinec s přirozeným intelektem bude tento pojem vykládat tak, že žádost by měla být vyřízena během několika dní, maximálně týdne, v legislativních řekách českých by bylo jistě sto vymezit pojem jednoznačně, tedy dovoluji si souhlasit s návrhem P.Vantucha⁴¹⁶, aby zákonodárce zavedl do trestního řádu určitou lhůtu, do které musí státní zástupce takovou žádost vyřídit. Právě navrhovaná lhůta deseti dnů⁴¹⁷ se mi zdá celkem praktická a vyvážená. Pokud se žádost dostane k rukám státního zástupce v době po skončení řízení přípravného⁴¹⁸, bude hodnocena dle svého obsahu⁴¹⁹.

Dle § 157a odst.2 TrŘ *žádost o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu státního zástupce je vyřizována státním zástupcem bezprostředně vyššího státního zastupitelství*. Dle tohoto znění by mohlo dojít k nabytí dojmu, že úprava se používá pro kteroukoli kompetenci státního zástupce, kterou provádí v přípravném řízení. Žádost o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu státního zástupce je možno podat pouze tam, kde státní zástupce ordinuje namísto policejního orgánu. Nelze ji tedy uplatnit v případech, kdy státní zástupce činí vyšetřování, dle § 174 odst.2 písm.c) TrŘ, tedy v těch případech kde státní zástupce nevystupuje v postavení do značné míry podobné postavení policejního orgánu a samozřejmě nemůže být žádost podána tam, kde je státní zástupce během přípravného řízení v pozici dozorce zachování zákonnosti řízení, jelikož není možno provádět kontrolu nad dozorem státního zástupce. Dozor nad činností státního zástupce v přípravném řízení podléhá, na základě podnětu poškozeného, přezkumu dohledem příslušného státního zastupitelství⁴²⁰. Dohledem je možno kontrolovat postup státního zástupce, který provádí dozor. To ovšem nebude platit tam, kde státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství má oprávnění, na základě žádosti poškozeného, vyřídit tuto žádost, nutno ovšem zmínit, že tento výše postavený státní zástupce neoplývá výkonem žádných účinných opatření vůči tomuto nižšímu státnímu zástupci, má pouze

⁴¹⁶ Vantuch, Pavel. K žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2003, ročník 2, číslo 6.

⁴¹⁷ Myšleno samozřejmě pracovních.

⁴¹⁸ Byla-li např. již podána ve věci obžaloba.

⁴¹⁹ Jak je to uvedeno v ust. § 59 odst.1 TrŘ.

⁴²⁰ To neplatí nad rozhodnutími o opravných prostředcích.

oprávnění, která jsou mu přiznána z výkonu dohledu⁴²¹. Státní zástupce činící dozor dle ust. § 175 odst.2 TrŘ⁴²² může ve vztahu se státním zástupcem vykonávajícím vyšetřování⁴²³ aplikovat své pravomoci v rámci výkonu dozoru⁴²⁴.

7.1.4 Právo poškozeného na doručování určitých rozhodnutí v přípravném řízení

Není jistě ničím překvapivým, že první kontaktem poškozeného během trestních věcí je povětšinou s policejním orgánem. To bude platit především u případů, kdy poškozený činí též funkci oznamovatele o skutečnostech nasvědčujících tomu, že došlo ke spáchání trestného činu⁴²⁵, ale platí to i pro další procesní postupy. Právě příslušníci policejního orgánu provádějí prověřování a vyšetřování trestného činu. Je důležitou povinností OČTŘ doručit poškozenému opis rozhodnutí, aby vůbec věděl, co se v daném případě stalo.

Poškozený má právo, aby mu OČTŘ doručovaly opis usnesení, a to do jeho vlastních rukou, což je podmíněno dvěma předpoklady, zaprvé, je-li proti takovému usnesení podatelná stížnost a zadruhé, nebylo takové rozhodnutí oznámeno vyhlášením. Hovoříme tedy např. o usnesení o odložení věci, usnesení o postoupení věci jinému orgánu, usnesení o zastavení trestního stíhání, usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, usnesení o schválení narovnání či usnesení o tom, že se obviněný osvědčil během zkušební doby, samozřejmě je nutno doručovat doručení rozsudku⁴²⁶ osobě poškozeného, který řádně uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Dle ustanovení § 45a TrŘ a ust. § 130 odst.3 TrŘ se takový opis doručuje do rukou poškozeného na jeho adresu, kterou sám poškozený uvedl. Má-li poškozený zmocněnce nebo zákonného zástupce, doručení půjde pouze k jejich rukám. V případě, nebyl-li takový adresát zastižen, písemnost bude dle ustanovení § 64 odst.2,3,4 TrŘ uložena a takové osobě bude vhodným způsobem vyrozuměna, kde si může písemnost vyzvednout.

⁴²¹ Růžička, M., Kontrola a dohled v soustavě státního zastupitelství I. ze dne 22.1.2008. *Právní rádce*.2008. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-22809820-kontrola-a-dohled-v-soustave-statniho-zastupitelstvi-i>. [cit. 10. 4. 2016].

⁴²² Tedy ve věcech, v nichž vyšetřování koná státní zástupce, vykonává dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství.

⁴²³ Dle ust. 161 odst.4 TrŘ.

⁴²⁴ Ta budou prakticky velmi podobná těm v případech dozoru nad policejními orgány.

⁴²⁵ Podává tedy trestní oznámení.

⁴²⁶ Nebo trestního příkazu.

Poškozený s řádně uplatněným nárokem na náhradu škody má právo na doručení opisu rozsudku také tam, kde nebyl vůbec připuštěn k hlavnímu líčení nebo mu nebylo umožněno uplatnit svůj nárok během hlavního líčení⁴²⁷.

OČTŘ se potýkaly v minulosti s hledáním odpovědi na otázku, zda-li se musí doručovat opis usnesení o odložení věci též poškozeným dle ust. § 43 odst. 2 TrŘ⁴²⁸. Situace byla harmonizována až stanoviskem Nejvyššího státního zastupitelství⁴²⁹, dle něhož je opis usnesení o odložení věci nutno doručit také osobě, která proklamuje, že ji náleží práva poškozeného. Výše uvedené je omezeno podmínkou, že během přípravného řízení nedošlo ke zjištění, že daná újma naprosto zjevně nemohla být následkem činu osoby nazývané pachatelem či její zrod je zjevně nesouvisející s takovým skutkem. S takovým stanoviskem si dovolím vyslovit souhlas, jelikož ve stadiu prověřování trestného činu není jednoduché a často ani prakticky možné pronést jasný závěr o tom, kdo je či není poškozeným dle trestního řádu a nedoručení určitého spisu potenciálním poškozeným by mohlo mít za následek zkrácení jejich zákonných práv. Dle M. Růžičky⁴³⁰ je zapotřebí zohlednit aspekty subjektivní spolu s těmi objektivními. Za subjektivní aspekty autor považuje tezi jednotlivce, který se shledává poškozeným. Za objektivní aspekty jsou označeny určité skutečnosti a okolnosti, vzhledem k nimž je jisté, že újma nebyla zaviněna osobou nazývanou pachatelem či zřejmě není v příčinné souvislosti s tímto skutkem. V případech jistě nevýjimečných je možno osobu potenciálním poškozeným fikčně shledat a usnesení ji doručit⁴³¹.

Neméně obtížnou bylo nalezení řešení otázky případu, kdy věc je ve fázi přípravného řízení usnesením odložena, ale opis usnesení nemůže být doručen, jelikož poškozený není znám dle ust. § 159a TrŘ, ovšem jeho totožnost byla objasněna později, neboli otázka zní, za jakou chvíli považuje zákonodárce zjišťování totožnosti poškozeného relevantní. Řešení dle T. Hrnčířika vězí v tom, že policejnímu orgánu je zjišťování totožnosti poškozeného relevantní ve chvíli, kdy dochází k vydání usnesení o odložení věci. Nedohledají-li jeho

⁴²⁷ Šámal, P. a kolektiv. Trestní řád. Komentář. 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, str. 1049

⁴²⁸ Dle něj se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.

⁴²⁹ Stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 20/2002 Sb.

⁴³⁰ Růžička, Miroslav. Výkladová stanoviska (VII). *Trestněprávní revue*. 2006, ročník 5, č. 4, str. 124.

⁴³¹ Takové doručení musí být učiněno tím způsobem, aby proti ní mohla být podána stížnost.

totožnost do okamžiku vydání, usnesení nabyde právní moci a následné zjištění totožnosti tohoto poškozeného na to nemá žádný vliv⁴³²

Naposledy si dovolím zmínit, že usnesení o odložení věci nebudou OČTŘ mít povinnost doručovat tomu poškozenému, který se dle ustanovení § 43 odst.5 TrŘ rozhodl vzdát všech svých procesních práv.⁴³³

7.1.5 Právo poškozeného na uplatnění řádných opravných prostředků ve fázi přípravného řízení

Poškozený má právo podat stížnost proti určitým rozhodnutím, kterými se uzavírá postup před zahájením trestního stíhání⁴³⁴, ale také proti rozhodnutím, které jsou vyvrcholením celého přípravného řízení, ačkoli v některých případech nelze vyloučit jeho pokračování.

V první fázi přípravného řízení, tedy před zahájením trestního stíhání, mají možnost OČTŘ završit případ odložením formou usnesení dle ustanovení § 159a TrŘ, o takové stížnosti proti usnesení policejního orgánu o odložení věci rozhoduje státní zástupce provádějící v daném případě dozor nad zachováním zákonnosti během přípravného řízení. Pokud státním zástupcem došlo k vydání pokynu policejnímu orgánu, dle ustanovení § 157 odst.2 TrŘ, aby toto usnesení učinil, bude rozhodováním o stížnosti poškozeného pověřen státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství⁴³⁵.

Po stadiu vyšetřování, tedy v druhé fázi přípravného řízení je možno zaznamenat různá rozhodnutí, ale právo podat stížnost je poškozenému přiznáno pouze u zákonem stanovených rozhodnutí. Po novele trestního řádu⁴³⁶ je poškozený obohacen právem podat stížnost proti usnesení o postoupení věci jinému orgánu, dle ustanovení § 171 odst.2 TrŘ a též proti zastavení trestního stíhání dle ust. ustanovení § 172 odst.3 TrŘ. Taková stížnost má vždy odkladný účinek⁴³⁷. Toto obohacení bylo odbornou veřejností⁴³⁸ požadováno již

⁴³² Hrnčířik, Tomáš. Oprávnění poškozeného napadat meritorní rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. 2006. Dostupné na <http://www.ipravnik.cz>. [cit. 10. 4. 2016].

⁴³³ Provedl-li takové usnesení policejní orgán, má státní zástupce ho zrušit jako jedno z jeho oprávnění v rámci dozoru dle ust. § 174 odst.2 písm.e) TrŘ.

⁴³⁴ S tím závěrem, že v majoritní většině případů není možno zahájit trestní stíhání a konat stadium vyšetřování.

⁴³⁵ Musí být zcela jednoznačné, že se jedná o pokyn, tedy tento úkon tak musí být expresivně označen, tedy musí být nasměrován vůči určitému postupu ve věci, jinak by se nemohlo jednat o pokyn.

⁴³⁶ Provedené zákonem č. 265/2001 Sb.

⁴³⁷ Růžička, Miroslav; Púry, František; Zezulová, Jana. Op. cit. str. 374.

dlouho a bylo velmi ceněným přínosem trestního řádu. Pro obě výše zmíněné stížnosti, kterými může poškozený zbroit proti těmto usnesením platí, že je k nim oprávněn poškozený s určitou totožností, jehož řešení je totožné s případem usnesení o odložení věci a řešení je podáno a rozebráno v minulé podkapitole mé práce.

Vyskytne-li se v daném případě pluralita poškozených, musí na každého z nich v usnesení o postoupení věci a usnesení o zastavení trestního stíhání, vztahujících se na jednotlivé dílčí útoky, dotýkat bezprostředním příslušným oddílem usnesení.⁴³⁹ Dojde-li k situaci, že podání stížnosti uskutečnil jen některý poškozený, má právo nadřízený orgán rozhodující o stížnosti⁴⁴⁰ buď stížnost zamítnout nebo napadené usnesení zrušit⁴⁴¹. Zrušení pouze příslušných částí usnesení⁴⁴², které jsou oddělitelné bude přicházet v úvahu v případě dílčích útoků. Je nepřipustné, aby nadřízený orgán na základě stížnosti pouze jednoho určitého poškozeného v případě jejich plurality vykonal zrušení usnesení jako celku, což je důsledkem ustanovení § 150 odst.2 TrŘ⁴⁴³, *dle něhož změnil-li nadřízený orgán usnesení ve prospěch obviněného z důvodu, který prospívá také některému spoluobviněnému, změnil usnesení také ve prospěch tohoto spoluobviněného*, v našem případě poškozeného.

Stadium vyšetřování bude ale často jistě končit podáním obžaloby osobou státního zástupce, zakotvenou v ustanovení § 176 TrŘ. Státní zástupce podává obžalobu, pokud dojdou naplnění předpoklady pro jiné dovolené rozhodnutí ve fázi přípravného řízení a činí tak jako důsledek zásady oficiality⁴⁴⁴, dle níž OČTŘ mají povinnost realizovat úkony trestního řízení z úřední povinnosti. Podání obžaloby není postaveno tedy na libovolném rozhodnutí státního zástupce. Nutno zmínit, že zákonodárce přiznal poškozenému právo být vyrozuměn o podání obžaloby až od roku 2001⁴⁴⁵.

Obžalobu nelze považovat za usnesení, ale tzv. rozhodnutím svého druhu⁴⁴⁶, není ji možno tedy napadnout žádným opravným prostředkem, nevyjímaje stížností, která je

⁴³⁸ Jelínek, J. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11-12, str. 61 až str. 66.

⁴³⁹ Růžička, Miroslav; Pury, František; Zezulová, Jana. Op. cit. str. 374.

⁴⁴⁰ Tím bude státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství.

⁴⁴¹ Na základě podnětu některého z poškozených.

⁴⁴² Dle ustanovení § 147 odst.2 a § 149 odst.3 TrŘ.

⁴⁴³ To zakotvuje princip beneficium cohaesionis.

⁴⁴⁴ Zakotvené v ustanovení § 2 odst.3 TrŘ.

⁴⁴⁵ Novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.

⁴⁴⁶ Jelínek, J.a kol.: Trestní právo procesní. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, str.538.

namířena pouze vůči usnesení. O tom, že byla obžaloba podána, vyrozumí státní zástupce poškozeného, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známy, dle ustanovení § 176 odst.1 TrŘ.

Na rozdíl od výše uvedených usnesení, proti kterým může poškozený zbrojit stížností, je zapotřebí uvést příklad institutu přerušení trestního stíhání osobou státního zástupce, dle ustanovení § 173 TrŘ, proti němuž se nemá poškozený právo odvolat, ale musí být o něm pouze vyrozuměn dle ustanovení § 173 odst.3 TrŘ. Dovolím si na tomto místě vyslovit mírnou kritiku na stranu zákonodárce. Nevidím žádný právní důvod, proč by poškozený neměl být nadán právem stížnosti proti takovému rozhodnutí, jako je tomu v případě usnesení o zastavení trestního stíhání a postoupení věci jinému orgánu, především vzhledem ke skutečnosti, že současná právní úprava by mohla negativně ovlivnit právo poškozeného na uspokojení jeho nároku.

Na závěr této kapitoly si dovolím zhodnotit, povšechně, právní situaci procesních oprávnění poškozeného, tedy možnost podání opravných prostředků v přípravném řízení jako dostatečnou, prakticky postavenou na roveň oprávněním, jimiž vládne osoba, proti níž se řízení vede, čemuž budou nakloněni všichni příznivci restorativní justice.

7.2 Poškozený ve stadiu řízení před soudem

V této kapitole si dovolím přednést výklad týkající se poškozeného v té fázi řízení, v níž dochází k naplnění významu postavení poškozeného v trestním řízení, tedy v řízení před soudem, jehož součástí je mj. též hlavní líčení, které lze považovat za nejdůležitější fázi celého procesu. Během hlavního líčení, jehož právní kostru tvoří zásady ústnosti, veřejnosti a bezprostřednosti, není účast poškozeného nijak významně omezena.

Toto naplnění je spatřováno v aktivní účasti poškozeného na řízení, právu poškozeného dosáhnout svých práv uspokojením na obžalovaném a během stadia projednávání věci v řízení před soudem je poškozenému umožněno, aby mu byla přiznána náhrada škody, které se domáhá.⁴⁴⁷

Stupeň důvodnosti podezření, že byl spáchán určitý trestný čin je po podání obžaloby podstatně vyšší než tomu bylo v době zahájení trestního stíhání.

Nebude jistě nikterak překvapivým konstatováním, že řízení před soudem je nejvýznamnější fází trestního procesu, což lze odůvodnit též tím, že během něho lze uplatnit veškeré principy novodobého trestního procesu, především pak zásady ústnosti,

⁴⁴⁷ Růžička, Miroslav; Půry, František; Zezulová, Jana. Op. cit. str. 401

bezprostřednosti, plného zajištění práva na obhajobu, veřejnosti a pouze během něj je aktivní, Ústavou zakotvený, princip soudcovské nezávislosti. Během řízení před soudem, ale majoritně v hlavním líčení jako bazální fázi trestního řízení, jsou řešeny otázky meritorní, tj. otázka viny a trestu⁴⁴⁸, ochranná opatření a pro naše účely velmi důležitá otázka náhrada škody poškozeného. Během následujícího výkladu si dovolím se zaměřit na oblast účasti poškozeného v hlavním líčení a jeho práva tam uplatnitelná.

7.2.1 Právo poškozeného účastnit se hlavního líčení

Řízení před soudem se koná na základě obžaloby⁴⁴⁹, kterou dle ustanovení § 176 TrŘ podává státní zástupce a dle § 180 TrŘ ji též před soudem reprezentuje. Poškozenému je právo účastnit se hlavního líčení garantováno přímo v trestním řádu v odst.43 odst.1, vzhledem k tomu, že je uvedeno právě tam, lze vydedukovat, že přísluší všem poškozeným bez rozdílu⁴⁵⁰. Dle ustanovení § 196 odst.1 TrŘ se opis obžaloby doručuje též poškozenému, což má na starosti předseda senátu, podmínkou v tomto ustanovení uvedenou je, že opis bude doručen pouze osobě poškozeného, jehož pobyt nebo sídlo jsou známy. V případě, nebudou-li tedy takové informace známy či dostupné, opis obžaloby se doručovat nemusí. Taková podmínka má jistě zamezit investigativním úkonům nutným ke zjištění informací o poškozeném, což by mnohokrát neblaze ovlivnilo či mohlo ovlivnit celé řízení a způsobit průtahy v řízení a zvýšené náklady státního fisku. Součástí ustanovení § 196 odst.1 TrŘ, věty předposlední, je poučovací povinnost předsedy senátu, která se aktivuje v případě, pokud poškozený neuplatnil návrh na náhradu škody⁴⁵¹, pak ho musí předseda senátu současně s doručením opisu obžaloby o takové jeho možnosti poučit. Tento dodatek byl do trestního řádu přidán poměrně nedávno spolu s přijetím zákona o obětech trestných činů⁴⁵² a lze ho hodnotit jako velmi pozitivní a užitečný, jelikož poškozenému připomíná jeho, dá se říci, nejdůležitější práva jako osoby poškozeného, který utrpěl nějakou újmu. Co ovšem pozitivně hodnotit nelze, je absence zmocněnce v tomto ustanovení jako osoby, jemuž se musí doručovat opis obžaloby, což je jakýmsi legislativním oxymóronem, vzhledem k ustanovení § 45a TrŘ, které uvádí, že

⁴⁴⁸ Čl. 90 odst.1 Ústavy a čl. 40 odst.1 LZPS.

⁴⁴⁹ Či na základě návrhu na potrestání nebo schválení dohody o vině a trestu.

⁴⁵⁰ Myšleno bez ohledu na skutečnost, zda-li poškozený má nárok na náhradu způsobené škody

⁴⁵¹ Dle ust. § 43 odst.3 TrŘ.

⁴⁵² Zák.č.45/2013 Sb.

veškeré písemnosti určené poškozenému se doručují na adresu, kterou poškozený uvede, a v případě, má-li poškozený zmocněnce, doručuje se pouze jemu⁴⁵³. Dovolím si zastávat názor vyřknutý prof. Jelínkem⁴⁵⁴, aby zákonodárce doplnil zmiňované ustanovení⁴⁵⁵ o právo doručení opisu obžaloby též osobě zmocněnce poškozeného. Dle odst.2 ustanovení § 196 TrŘ je nutno poškozeného spolu s opisem obžaloby vyzvat, aby včas soudu sdělil návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení a též uvedl okolnosti, které mají být zmíněnými důkazy objasněny. Opis obžaloby se musí poškozenému doručit nejpozději spolu s předvoláním k hlavnímu líčení nebo spolu s vyrozuměním o něm, dle ust. § 196 odst.3 TrŘ. Den nařízení hlavního líčení stanoví předseda senátu dle ustanovení § 198 TrŘ tak, aby poškozený měl od vyrozumění alespoň tři dny k přípravě a tuto lhůtu nelze zkrátit bez výslovného souhlasu poškozeného. Zajímavostí je, že ve stejném ustanovení stejného odstavce přiznává zákon osobě obviněného⁴⁵⁶ lhůtu k přípravě pět dní pracovních, což je téměř dvojnásobek času, co je dán poškozenému, nehledě na fakt, že poškozenému je přiznáno počet tří dnů kalendářních, nikoli pracovních a v situaci, kdy tato lhůta zasáhne víkend, hovoříme prakticky o jednom pracovním dni, který bude mít poškozený k dispozici k přípravě obžaloby, což nelze považovat za zcela optimální, naopak velmi represivním.⁴⁵⁷ Z dikce zákona pojmů „alespoň a aspoň“ před uvedenými lhůtami lze rozumět, že předseda soudu má pravomoc tuto pořádkovou lhůtu v případě potřeby prodloužit, poškozenému ovšem zřejmě z dikce „zpravidla aspoň třídní lhůtu“ i zkrátit. Musím zmínit, že výše uvedené ustanovení se mi jeví jako přesměru nejasné a přespříliš závislé na benevolenci rozhodujícího soudce. Bylo by namístě, aby zákonodárce de lege ferenda udělil poškozenému stejnou časovou lhůtu jako poškozenému, nebo mu alespoň dopřál výše zmíněnou třídní lhůtu ve formě dní pracovních.

O konání hlavního líčení se dle ustanovení § 198 odst.2 TrŘ vyrozumívá poškozený⁴⁵⁸ nebo má-li zmocněnce, jeho zmocněnec. Poškozený musí být ve vyrozumění o konání hlavního líčení upozorněn, že v případě jeho absence v hlavním líčení, se bude o

⁴⁵³ To neplatí, jestliže se poškozenému zasílá nějaká výzva, aby osobně něco vykonal, za což se opis obžaloby jednoznačně považovat nedá.

⁴⁵⁴ Jelínek, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998, str. 178

⁴⁵⁵ ust. § 196 odst.1 TrŘ.

⁴⁵⁶ Také osobě obhájce poškozeného a státnímu zástupci.

⁴⁵⁷ V praxi budou jistě k nalezení i situace, kdy třídní lhůta dopadne na víkend a jeden pracovní den bude státním svátkem, což poškozenému dává nulový počet pracovních dní k přípravě na účast na obžalobě, což považuji za nepřijatelné.

⁴⁵⁸ Dále také státní zástupce, zákonný zástupce a obhájce obžalovaného, zúčastněná osoba.

jeho nároku na náhradu škody či nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, pokud jsou součástí spisu nebo dojdou-li soudu předtím, než bude započato s dokazováním, s čímž si dovolím souhlasit, jelikož jak uvedeno na jiném místě mé práce, poškozeného není nutno k výkonu jeho práv nutit, zároveň není ovšem možno prodlužovat a zatěžovat řízení nerozhodností či nezájmem poškozeného. Prof. Šámal⁴⁵⁹ dodává, že je zcela redundantním, aby byl poškozený přítomen celému hlavnímu líčení⁴⁶⁰, pokud již řádným způsobem uplatnil svůj nárok na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 43 odst.3 TrŘ⁴⁶¹. Tento poznatek jistě dává smysl a je velkým přínosem, že takový způsob aktivní neúčasti trestní řád poškozenému přiznává, čímž, dle mého názoru mimo jiné, pasivně bojuje vůči sekundární viktimizaci poškozených.

V praxi soudů nebude jistě ničím výjimečným, že práva poškozeného se pokusí během hlavního líčení uplatnit osoba, které uvedená práva poškozeného zjevně nepřísluší. Pokud se tomu tak stane, pak se soud usnesením dle ustanovení § 206 odst.3 TrŘ vysloví, že takovou osobu jako poškozeného k účasti na hlavním líčení nepřipouští. Toto rozhodnutí není zajisté na újmu právu uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení před příslušným orgánem, v případě pochyb, zda status poškozeného osobě náleží nebo ne, by mělo být postupováno ve prospěch takového poškozeného a tento měl by být přizván k účasti na hlavním líčení⁴⁶².

Prof. Jelínek⁴⁶³ upozorňuje na diametrálně rozličné důsledky uplatnění ustanovení § 206 odst.3 TrŘ⁴⁶⁴ a § 206 odst.4 TrŘ. Rozhodne-li soud usnesením dle § 206 odst.3 TrŘ, jak výše uvedeno, tedy, že osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští, neboť taková práva uplatňovala osoba, které tato práva zřejmě nepříslušela, pak tento jedinec nebude mít v trestním řízení žádná práva poškozeného. Nemůže tedy z podstaty věci činit žádné úkony či neoplývá žádnými procesními oprávněními.

⁴⁵⁹ Šámal, P., et al. *Trestní řád. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2530.

⁴⁶⁰ I když toto právo může plně aplikovat.

⁴⁶¹ Jeho nárok byl tedy řádně specifikován co do důvodu a výše během přípravného řízení nebo nejpozději do započetí dokazování v hlavním líčení.

⁴⁶² Šámal, P. et al. *Trestní řád. Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2530.

⁴⁶³ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3.vydání. Praha: Leges, 2012, str.843-844.

⁴⁶⁴ Takovou odmítnutou osobou bude jedinec, který uplatňuje nárok na náhradu škody, jejíž vznik není v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je obviněný stíhán.

V ustanovení § 206 odst.4 TrŘ je vysloveno, že dle odstavce třetího je postupováno soudem též, brání-li účasti poškozeného okolnosti uvedené v § 44 odst. 2 a odst.3 TrŘ.⁴⁶⁵ Nepoučenému čtenáři se ihned navodilo dojmu, že osobě tvrdící, že je poškozeným, který nebyl připuštěn k hlavnímu líčení dle § 206 odst.4 TrŘ⁴⁶⁶ se zřetelem k § 44 odst.3 TrŘ, je též odejmuto veškerých procesních oprávnění v následujícím hlavním líčení, neboli tedy, že jeho následné postavení v hlavním líčení bude totožné s osobou tvrdící, že je poškozeným, které soud nedovolil účast v hlavním líčení dle ust. dle § 206 odst.3 TrŘ, opak je ovšem právní pravdou a takovéto osobě dle odstavce čtvrtého nebrání napříště nic v tom, aby jako poškozený během hlavního líčení uplatnil svá zákonná práva obecného typu poškozeného dle § 43 odst.1 TrŘ.⁴⁶⁷

Nedávná novela trestního řádu⁴⁶⁸ přidala do ustanovení §202 celý nový odstavec, odstavec šestý, který stanoví, že, poškozený a jeho zmocněnec mají právo být účastníkem hlavního líčení. Předseda senátu má oprávnění omezit na nezbytnou dobu účast poškozeného, v hlavním líčení pouze, je-li to nezbytností z hlediska objasňování věci, zejména, má-li být poškozený či jeho zmocněnec vyslechnut jako svědek, kdy je poškozeného zpravidla zapotřebí vyslechnout na počátku dokazování okamžitě po výsledku obžalovaného a ještě v průběhu dokazování jej obeznámit s obsahem výpovědi obžalovaného. Toto výše uvedené prakticky připomíná obecná oprávnění poškozeného, přiznaná v ust. § 43 odst.1 TrŘ, tedy že se může účastnit hlavního líčení, spolu s jeho zmocněncem. Ve výše uvedeném ustanovení zákonodárce zakotvil možnost omezení účasti poškozeného, pouze ovšem, je-li to nezbytné z důvodu objasňování věci a zároveň uvádí častou situaci z praxe, tedy, bude-li poškozený vypovídat jako svědek, čímž má být bezesporu zajištěna důkazní kvalita takové výpovědi poškozeného jako svědka. Zákon nám zřejmě předvídá jen jednu možnost, kdy poškozený může být omezen na svém právu účasti v hlavním líčení, v praxi budou jistě existovat též jiné důvody, jako např. v případě, kdy

⁴⁶⁵ Jedná se o situace, kdy počet poškozených je mimořádně vysoký či návrh nelze podat, jelikož o stejném nároku bylo již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

⁴⁶⁶ Příkladem bude osoba poškozeného, který uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu škody jiné než škody majetkové.

⁴⁶⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3.vydání. Praha: Leges, 2012, str.843-844.

⁴⁶⁸ Provedená zákonem č. 45/2013 Sb.

bude zapotřebí v hlavním líčení provést rekognici osobou obžalovaného. Prof. Šámal⁴⁶⁹ odůvodňuje přidavek tohoto odstavce tak, že zákonodárce sleduje prakticky zájem poškozeného a snaží se mu poskytnout zajištění, tak aby bylo zamezeno neopodstatněnému vykázání poškozeného z jednací síně, což je denním „právním chlebem“. Je možno jen aplaudovat zákonodárci, že posílil znovu postavení poškozeného v trestním řízení a přispěl tak k vyrovnaní jazyků vah práv obviněného a poškozeného. Zajímavostí jistě je, že ačkoli poškozenému může býti jeho účast v hlavním líčení dle výše uvedených pravidel omezena, osoba jeho zmocněnce zmíněna v tomto ustanovení není a je tomu tak proto, že jeho účast nelze z hlediska jejich participace v hlavním líčení vůbec restringovat, nevýmaje situaci, jestliže došlo během hlavního líčení k vyloučení veřejnosti, dle ust. dle ust. § 200 TrŘ.

Prof. Jelínek⁴⁷⁰ již od dob dávno minulých upozorňoval na nerovnost poškozeného a jeho zmocněnce vůči obviněnému a jeho zmocněnci ve smyslu ust. § 215 odst.2 TrŘ, tedy v úpravě součinnosti stran při dokazování. V ust. § 215 odst.1 TrŘ je zakotveno, že státní zástupce, obžalovaný, jeho obhájce a zákonný zástupce, stejně jako osoba zúčastněná, poškozený a jejich zmocněnci mohou se souhlasem předsedy senátu klást otázky osobám vyslychaným, většinou tehdy, když předseda senátu skončil své dotazy a členové senátu nemají již žádné další otázky. Jak vidno, na tomto místě je poškozenému i obviněnému nerozdílně přiznáno právo kladení otázek osobám vyslychaným, což je pozitivní. Změna přichází, seznámíme-li se s odstavcem druhým téhož ustanovení, tedy ust. § 215 TrŘ, kde je ustanoveno, že státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mají právo provedení důkazu, jmenovitě obzvláště pak výslech svědka či znalce. Jistě zcela zjevně vidno, zákonodárce neobohatil o výčet takto oprávněných osob o osobu poškozeného a jeho zmocněnce, ti tedy nemají právo provedení důkazu z jejich vlastní iniciativy. Bylo-by více než vhodné, de lege ferenda, rozhojnit výčet takto oprávněných osob, které mohou provést důkaz též o tyto osoby⁴⁷¹, aby aktivita poškozeného nekončila jen u pokládání otázek osobě svědka, kdy i pro tento úkon musí poškozený mít svolení předsedy senátu. Takový souhlas bude předseda senátu zvažovat dle konkrétních situací případu a v praxi mnohokrát předseda soudu prověřuje, zda-li požadavky dokazování občanskoprávního nároku neexcesují

⁴⁶⁹ Šámal, P. K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In Jelínek, J., Gřivna, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 38.

⁴⁷⁰ Jelínek, J. Op.cit.1.str. 65.

⁴⁷¹ Tedy poškozený a jeho zmocněnec.

požadavky nutné pro dokazování v trestním řízení⁴⁷², což by mohlo negativně ovlivnit, zpozdit a zdražit dané trestní řízení. Bylo by tedy vhodné rozšířit oprávnění poškozeného a přiznat mu právo provádění důkazu, stejně jako ho zákonodárce udělil osobě obviněného. Jen právním bonmotem bude jistě srovnání se slovenskou úpravou, která takové, v českém trestním řádu absentující ustanovení, zavedla již v roce 1994⁴⁷³.

Jedním z významných práv poškozeného bude zajisté uplatnění práva závěrečné řeči, zakotveného v ust. § 216 odst. 2 TrŘ, dle něhož po závěrečné řeči státního zástupce může promluvit poškozený nebo má-li zmocněnce, tak jeho zmocněnec. Poškozený nebo jeho zmocněnec, mohou pronést závěrečnou řeč až potom, co jim bylo uděleno slovo osobou předsedy senátu. Zákon nepodává žádné právní indicie, jak by měla taková závěrečná řeč vypadat, nebo spíše, co by mělo či mohlo být její náplní. Prof. Jelínek⁴⁷⁴ predestinuje, že tématem závěrečné řeči mohou být otázky adhezního nároku⁴⁷⁵, viny obžalovaného, otázky trestu a dokonce ochranných opatření, tedy všechny otázky, které jsou z aspektu posouzení viny obžalovaného důležité. Záležitostmi trestu, viny a ochranných opatření se poškozený má právo zabývat do té míry, pokud jsou spjaté s jeho okruhem zájmu, který byla porušen aktem obžalovaného.⁴⁷⁶ Dle ustanovení § 216 TrŘ odst. 4 TrŘ má právo předseda senátu přerušit závěrečné řeči pouze v tom případě, že dojde k vybočení z rámce projednávané věci. Poškozený, na rozdíl od obžalovaného, nemá právo provést poslední slovo ani uskutečnit repliku.⁴⁷⁷

7.3 Poškozený v odvolacím řízení

7.3.1 Řádné opravné prostředky

Výše již byl podán výklad o tom, že poškozený může během fáze přípravného řízení zbrojit proti rozhodnutí státního zástupce nebo policejního orgánu. Jak tomu bude ale v případě, že poškozený by se rád odvolal proti rozhodnutím učiněným v řízení před soudem? Trestní řád na takové situace pamatuje, ovšem poškozený se může proti nim odvolat jen v omezené míře a rozhodně v daleko menším rozsahu než trestní zákon připouští u osoby obviněného.

⁴⁷² Jelínek, J. Op.cit. 1. str. 65.

⁴⁷³ Zákonem č. 248/1994 Zb.z.

⁴⁷⁴ Jelínek, J. a kol. Op. cit. 3. str. 590.

⁴⁷⁵ V užším slova smyslu.

⁴⁷⁶ Mandák, V.: Obsahové meze závěrečné řeči poškozeného. *Bulletin advokacie*, II/1985, str. 133.

⁴⁷⁷ Jelínek, J. a kol. Op.cit. 3. str. 590.

Co se týká rozhodnutí o předběžném projednání obžaloby, jehož smyslem je přezkoumání, zda-li během přípravného řízení byla věc řádně objasněna a pokud výsledky přípravného řízení poskytují dostatečné odůvodnění, že obviněný má být postaven před soud a dále zjišťuje, nedošlo-li k porušení obhajovacího práva obviněného. Jedná se o samostatné procesní stadium.⁴⁷⁸

Pokud samozřejmě nedošlo k jinému postupu⁴⁷⁹, předseda senátu rozhodne o nařízení hlavního líčení. Rozhodnutí soudu během hlavního líčení jsou zakotvena v ust. § 222 až § 224 TrŘ a jsou totožná s těmi, která má soud k dispozici v průběhu předběžného projednání obžaloby v § odst. 188 TrŘ. K těmto usnesením se soud uchyluje v případě, že existuje určitý deficit podmínek potřebných pro to, aby mohl být vynesena pravomocný rozsudek⁴⁸⁰. Nevýhodou takovýchto učiněných usnesení pro osobu poškozeného je, že proti nim nemůže nijak zbrojit, jelikož proti takovýmto rozhodnutím může podat stížnost⁴⁸¹ pouze osoba státního zástupce, např. dle § 223 odst. 4 TrŘ. Soud může využít zákonné možnosti učinit takováto usnesení též v neveřejném zasedání dle ust. ust. § 240 TrŘ, což ovšem na možnosti poškozeného se proti takovému rozhodnutí ohradit nic nemění a nemá žádný vliv.

Dle judikatury a souhlasně hlasů odborných kruhů má právo podat stížnost osoba, které se usnesení týká jen přímo, oprávněná tedy nebude např. manželka poškozeného. Dle judikatury⁴⁸² poškozený neoplývá oprávněním podat stížnost proti usnesení, jímž soud prvního stupně dle ust. § 314c odst. 1 písm. a)⁴⁸³ TrŘ nařídil zastavení trestní stíhání obviněného, což podporuje i litera zákona v ust. § 142 odst. 1 TrŘ, dle něhož nestanoví-li zákon něco jiného, může stížnost být podána pouze tím, jehož se usnesení přímo dotýká nebo ten, kdo dal svým podnětem návrh k usnesení, k němuž ji zákon přiznává právo. Toto zákonné ustanovení je zavádějící a o osobě poškozeného mlčí, což v minulosti dalo

⁴⁷⁸ Jelínek, J. a kol. Op. cit. 3. str. 890.

⁴⁷⁹ Jako dle ust. § 188 odst. 2 TrŘ, kdy může být po předběžném projednání obžaloby, soudem trestní stíhání zastaveno.

⁴⁸⁰ Jako např. usnesení o postoupení věci, usnesení o zastavení trestního stíhání nebo usnesení o přerušení trestního stíhání.

⁴⁸¹ Stížnost je nutno vidět jako řádný opravný prostředek, jímž se napadá nepravomocné rozhodnutí vydané v trestním řízení u těch případů, kdy bylo rozhodnuto formou usnesení, stížnost je jediný řádný opravný prostředek, jenž lze, za splnění zákonem stanovených podmínek, uplatnit proti usnesení jakéhokoli OČTŘ.

⁴⁸² Rozhodnutí č. 31/2003-I. Sb. rozh. tr.

⁴⁸³ Z důvodů uvedených v § 188 odst. 1 písm. c) a § 172 odst. 1 písm. b) TrŘ, neboli nebyl-li tento skutek trestným činem a nebyl důvod k postoupení věci.

příležitost pochybám, zda-li by poškozeného bylo možno zařadit do některé z této kategorie zákonodárcem podané. Celou situaci osvětlil Nejvyšší soud⁴⁸⁴, který ve svém stanovisku takový výklad striktně zavrhl s odůvodněním, že poškozený je v trestním řízení spojen především s rozhodnutím o jeho nároku o náhradě způsobené škody, ten však nemá formu usnesení, ale rozsudku. Přidal, že o nároku poškozeného se nerozhoduje formou usnesení a ani usnesení o zastavení trestního stíhání není rozhodnutím, které neshledává jako to, které by se poškozeného jakkoli přímo dotýkalo. Zároveň se nejedná o zákonem povolené usnesení, jenž poškozený navrhl svým podnětem. Toto uvedené se aplikuje nejen na stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání, ale též jeho stížnosti, kterou byla věc postoupena jinému orgánu.

Nezbytnost poskytnout přezkoumání každého rozsudku je zájmem nejen účastníků řízení, ale celé společnosti, proto je nutno úpravu tohoto institutu provádět v nestranném řízení, jehož výsledkem bude spravedlivé rozhodnutí daného případu.⁴⁸⁵

Odvolání patří mezi řádné opravné prostředky trestního řízení, směřující proti dosud nepravomocnému rozsudku prvoinstančního soudu.

V ustanovení § 246 odst.1 písm.d) TrŘ zákon přiznává právo odvolání také poškozenému jako subjektu řízení. Právo odvolání není privilegiem všech poškozených, zákonodárce ho přiznává pouze poškozeným, kteří se mohou účastnit adhezního řízení, neboli těm, kteří řádně a včas uplatnili nárok náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení⁴⁸⁶, což je vyjádřeno nejen v ust. § 246 odst.1 písm.d) TrŘ, ale též celkem početnou judikaturou. Jako např.⁴⁸⁷ odvolací soud zamítne odvolání poškozeného, který uplatnil nárok náhrady škody dle § 43 odst.2 TrŘ jako odvolání, které bylo podáno osobou neoprávněnou. V případě, že poškozený řádně a včas neučinil uplatnění svého nároku náhrady škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení, nemá ani právo podání odvolání z důvodu, že v rozsudku nebylo rozhodnuto o jeho nároku.⁴⁸⁸

Pokud podání odvolání neučiní sám poškozený, je jen omezený okruh lidí, kteří tak mohou učinit za něj, dle judikatury⁴⁸⁹ to ale není jeho manželka, jelikož manželka se

⁴⁸⁴ R 24/1973 Sb. rozh. tr.

⁴⁸⁵ Jelínek, Jiří a kol. Op.cit.3. str.628

⁴⁸⁶ Tedy poškození ve smyslu ust. § 43 odst.3 TrŘ.

⁴⁸⁷ R 1/82-II.

⁴⁸⁸ Jelínek, Jiří a kol. Op.cit.3. str.629.

⁴⁸⁹ R 60/81

neřadí mezi osoby oprávněné, kteří tak svým jménem mají právo podání odvolání ve prospěch poškozeného pro nesprávnost výroku o náhradě škody či proti, že takový výrok chybí. Takové právo by jí ovšem bylo přiznáno, pokud by byla zmocněnkyní poškozeného, jelikož dle ust. § 51 TrŘ⁴⁹⁰, může za poškozeného právo odvolání zmocněnec podat. Dále takové právo přísluší zákonnému zástupci poškozeného dle ust. dle § 45 TrŘ či společnému zmocněnci, dle ust. § 44 odst.2 TrŘ.

Poškozený, jak výše uvedeno, má sice právo odvolání, toto právo není ovšem zcela všeobecné ve smyslu toho, proti jakým výrokům ho může poškozený podat. V ustanovení § 246 odst.1 písm.d) TrŘ je jasné určeno, že: „rozsudkem může odvolání napadnout poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, *pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení.*” Dle prof. Jelínka⁴⁹¹ může poškozený, který řádně uplatnil svůj nárok, zbýjit též proti výroku, jímž byl s celým nárokem⁴⁹² nebo zbytkem⁴⁹³ nároku odkázán na občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení. Dle judikatury⁴⁹⁴ má poškozený právo se odvolat také v tom případě, že součástí rozsudku není, tedy chybí výrok odkazující poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních či jiné příslušné řízení.

Zákonodárce relativně nedávno⁴⁹⁵ obohatil úpravu institutu odvolání, respektive jeho přípustnost a účinek, jako reakci na obohacení trestního řádu o úpravu odklonu dohody o vině a trestu. Dle ustanovení § 245 odst.1 TrŘ je možno podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu jen za podmínky, že daný rozsudek byl v rozporu s dohodou o vině a trestu, kterou soudu předložila ke schválení osoba státní zástupce. Dále zákon v tomto ustanovení předestírá, že proti rozsudku, jímž soud učinil schválení dohody o vině a trestu, má poškozený s řádně uplatněným nárokem, právo provést podání odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení pouze v případě, pokud v rámci dohody o vině a trestu nevyslovil svůj souhlas s rozsahem a podobou náhrady škody,

⁴⁹⁰ Dle něhož: „Zmocněnec zúčastněné osoby a poškozeného je oprávněn činit za zúčastněnou osobu nebo poškozeného návrhy a podávat za ně žádosti a **opravné prostředky**; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit zúčastněná osoba nebo poškozený.”

⁴⁹¹ Jelínek, J. a kol. Op.cit .4. str.884.

⁴⁹² §229 odst.1 TrŘ.

⁴⁹³ § 229 odst.2 TrŘ.

⁴⁹⁴ R II/62

⁴⁹⁵ Novelou trestního řádu provedenou zákonem č.193/2012 Sb.

nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a soud neprovedl schválení dohody v té podobě, s níž nesouhlasil, neboli opačně řečeno, poškozený má možnost napadnout odvoláním daný rozsudek, v případě, že s uzavřenou dohodou nevyslovil souhlas nebo nebyl jednání vůbec přítomen.⁴⁹⁶

7.3.2 Mimořádné opravné prostředky

Bazálním podmínkou stability pravomocných rozhodnutí trestního řízení, stejně jako vztahů v naší societě, k jejichž protekci jsou tato rozhodnutí vydávána, je skutečnost, že jsou nezměnitelná. V rámci trestního řízení, nevylučuje řízení, kdy primární rozhodnutí podlelo přezkoumání, prostřednictvím řádného opravného prostředku, nelze eliminovat situaci, že nastane významné pochybení, které má za konsekvenci takový právní defekt pravomocného rozhodnutí OČTŘ, že neoblomné trvání na tom, aby rozhodnutí zůstalo nezměněno by mohlo vést k podstatnému zásahu do základních práv a svobod a bazálních zásad nestranného rozhodování. Proto jsou trestním řádem předestřeny tzv. mimořádné opravné prostředky, jimiž jsou dovolání, návrh na povolení obnovy řízení a stížnost pro porušení zákona.

Dle učebnice trestního práva procesního⁴⁹⁷ poškozený nemá oprávnění podávat řádné opravné prostředky⁴⁹⁸. Pokud ovšem soud připustí obnovu na návrh osoby, která je k tomu oprávněná, a to toliko ve výroku týkající se uznaného nároku osoby poškozeného, pak ho odkáže, jako součást zrušení tohoto výroku, na občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení dle ust. § 284 odst.3 TrŘ. Obnova řízení ovšem nepřichází v úvahu u těch výroků, jimiž byl poškozený se svým nárokem soudem ponechán na řízení občanskoprávní nebo jiné příslušné řízení dle zvláštních předpisů. V ust. § 278 odst.1 TrŘ se povolí obnova takového řízení související s výrokem náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, ovšem jen v takovém případě, jestliže takový nárok byl soudem přirknut

⁴⁹⁶ Jelínek, J. a kol. Op. cit. 4. str.884.

⁴⁹⁷ Fenyk,J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní.6.vydání. Praha:Wolters Kluwer,a.s., 2015.

Dostupné:[https://books.google.com.kw/books?id=SI3SCQAAQBAJ&pg=PT205&lpg=PT205&dq=poškozený+má+právo+na+mimořádné+opravné+prostředky&source=bl&ots=YQWt4h6iOl&sig=0x1YHnJws7ZFli-](https://books.google.com.kw/books?id=SI3SCQAAQBAJ&pg=PT205&lpg=PT205&dq=poškozený+má+právo+na+mimořádné+opravné+prostředky&source=bl&ots=YQWt4h6iOl&sig=0x1YHnJws7ZFli-sKoR0kY_RDDg&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=poškozený%20má%20právo%20na%20mimořádné%20opravné%20prostředky&f=false)

[sKoR0kY_RDDg&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=poškozený%20má%20právo%20na%20mimořádné%20opravné%20prostředky&f=false](https://books.google.com.kw/books?id=SI3SCQAAQBAJ&pg=PT205&lpg=PT205&dq=poškozený+má+právo+na+mimořádné+opravné+prostředky&source=bl&ots=YQWt4h6iOl&sig=0x1YHnJws7ZFli-sKoR0kY_RDDg&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=poškozený%20má%20právo%20na%20mimořádné%20opravné%20prostředky&f=false) . [cit. 16. 4. 2016].

⁴⁹⁸ Srov. § 265d odst.1a) TrŘ nebo § 280 odst.1 až 3 TrŘ.

v rámci pravomocného rozsudku.⁴⁹⁹ V případě, že by byla přiznána náhrady škody neoprávněně, ve větším rozsahu, než co příslušelo, soud by přijal návrh obnovy řízení, který by učinila osoba oprávněná a to ve prospěch obviněného. V neprospěch obviněného, jen osoba státního zástupce by tak mohla učinit. Jak již uvedeno, dle ust. § 284 odst.3 TrŘ může soud povolit obnovu jen ve výroku o přiknutém nároku osoby poškozeného, kdy po jeho zrušení bude následovat jeho odkázání na občanskoprávní či jiné příslušné řízení. V komplikovaném případě, kdy dojde ke zrušení výroku o vině, který souvisí s výrokem o náhradě škody, pak soud musí zrušit výrok o náhradě škody, ale v novém řízení se znovu činí rozhodnutí o nároku poškozeného.⁵⁰⁰ Dle ust. § 286 odst.1 TrŘ soud rozhoduje o návrhu na povolení obnovy ve veřejném zasedání a proti takovému rozhodnutí o návrhu na povolení se připouští dle ust. § 286 odst.3 TrŘ stížnost s odkladným účinkem. Okruh osob, které mají právo takovou stížnost podat, zákon nespecifikuje, což ale podporuje názor, že by jí mohl být též poškozený. Prof. Jelínek⁵⁰¹ ho mezi oprávněné osoby nezařazuje. Nejvyšší soud⁵⁰² se této problematice poškozeného v souvislosti s obnovou řízení také věnoval, usnesl, že soud má povinnost vyrozumívát osobu poškozeného o konání veřejného zasedání v tom případě, že návrh na povolení obnovy řízení se podává z důvodu nově vyšlých skutečností nebo důkazů, které nebyly dříve známé. Nejvyšší soud připouští, že poškozený by mohl stížností zbrojit proti usnesení, jímž soud povolil obnovu řízení, ovšem pouze co se týká výroku o nároku náhrady škody, kterou soud přiznal.

Jinak poškozený nemá zákonem přiznané právo podávat dovolání ani stížnost pro porušení zákona.

Z výše uvedeného a též z litery zákona vyplývá, že poškozenému právo podávat mimořádné opravné prostředky zákon ve velké míře nepřislubuje a není zcela jasné, proč zákonodárce takové právo poškozenému neudělí. Pravděpodobně je to ovšem z důvodu, že zásah do soudního rozhodnutí, které nabylo právní moci opravným prostředkem mimořádným má být omezeno pouze pro ty výjimečné situace, kdy zásadní okolnosti související se spáchaným trestným činem či trestním řízením, které již proběhlo, mezi které nelze ovšem zařadit rozhodování o nároku náhrady škody.⁵⁰³

⁴⁹⁹ Nebo trestního řízení.

⁵⁰⁰ Šámal, P. a kol. Op.cit. str. 3418.

⁵⁰¹ Jelínek, J. a kol. Op.cit.4. str.991.

⁵⁰² R 21/1991.

⁵⁰³ Soukup, P. Poškozený a jeho postavení v trestním řízení obecně a s přihlédnutím k řízením ve věcech podvodného jednání. *Trestní právo*. 2006, ročník 11, č. 9, str. 15.

8. Adhezní řízení

8.1 Obecně o adhezním řízení

Adhezní řízení je neoddělitelnou součástí trestního řízení a jeho náplní má být především projednávání uplatněného nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, způsobených trestným činem. Jak již zmíněno, není možno si adhezní řízení představovat jako nějaký samostatný, formálně či časově oddělený úsek trestního řízení, naopak adhezní řízení splývá s ním v úseku dokazování⁵⁰⁴, proti čemuž J. Kallab⁵⁰⁵ shledává povahu adhezního řízení jako určitý druh řízení civilního, většina autorů se ovšem klaní k řešení prvnímu.

Účelem adhezního řízení je projednání nároku poškozeného. Adhezní řízení prakticky nahrazuje řízení občanskoprávní, v němž by za jiných okolností byl tento nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení projednáván. Během rozhodování v tomto řízení je nutno hledět hmotněprávních ustanovení zvláštních předpisů, dle nichž se nárok řídí a o které se právně opírá⁵⁰⁶. K doplnění legální definice poškozeného došlo novelami trestního řádu⁵⁰⁷, které umožnily poškozenému vznést v adhezním řízení také uplatnění nároku náhrady nemajetkové újmy v penězích a o vydání bezdůvodného obohacení, k jehož nabytí došlo trestným činem. Předešlá úprava podporovala uspokojení poškozeného ryze v otázce škody majetkové. Nárok na náhradu škody⁵⁰⁸ příslušel pouze tomu, komu vznikla majetková škoda, kterou bylo možno vyjádřit v penězích, právní satisfakce tak mohla být podána jen formou reluctantní restituce, tzn. v penězích. Otázky nemateriální újmy či jiné újmy neměly v adhezním řízení své místo a poškozený byl právně katapultován domáhat se žalobou na ochranu osobnosti⁵⁰⁹ dle občanského zákoníku, což platí obdobně též na bezdůvodné obohacení. Toto je významným momentem pro osoby poškozené a jejich nástupce. Zejména došlo k posílení

⁵⁰⁴ Musil, J. Katochvíl, V., Šámal, P. et al. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 779.

⁵⁰⁵ Růžička, M. Pury, F. Zezulová, J., Op. cit. str. 458.

⁵⁰⁶ Šámal, P. et al. Op. cit. str. 508.

⁵⁰⁷ Provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., účinnou od 1.7.2011 a zákonem č. 293/2012 Sb., s účinností od 1.9.2012.

⁵⁰⁸ Jelínek, J. Nad jednou aktuální otázkou adhezního řízení. *Právo a zákonnost*. 1991, ročník 39, č. 4, str. 223- 224. □

⁵⁰⁹ Mohl se domáhat přiměřeného zadostiučinění nebo náhrady nemajetkové újmy v penězích.

jejich práva a poškození budou moci dosáhnout svého právního uspokojení v rámci trestního řízení, což jim umožní vyrovnat se s nepříhodnými důsledky trestného činu jednodušeji. Takové obohacení zmíněného ustanovení bude zadosti učiněním dlouholetému deficitu této úpravy.⁵¹⁰ Kladně je nutno hodnotit též synchronizaci terminologie dle hmotného práva občanského, tedy konkrétně byl nahrazen pojem „morální nebo jiná škoda“ pojmem „nemajetková újma“ dle § 13 odst.2 ObčZ, což je praktické vzhledem na skutečnost, že je během adhezního řízení rozhodováno dle předpisů práva soukromého, v majoritním počtu případů, občanského. Jiné řešení by bylo v kolizi s požadavkem koheze trestního řádu, tedy pokud by v adhezním řízení bylo užíváno autonomního názvosloví.⁵¹¹

Z ust. § 43 odst.3 TrŘ, vyplývají určité zásady, jimiž bude: 1) pro platné rozhodnutí v adhezním řízení musí poškozený svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení řádně⁵¹² uplatnit dle ust. dle ustanovení § 228 odst.1 TrŘ, jelikož bez návrhu poškozeného nemá soud právo rozhodnout. Soud tedy nikdy nejedná ex officio⁵¹³, jedná se o odchylku od zásady oficiality. 2) Nárok náhrady škody, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení musí poškozený uplatnit způsobem a ve formě, které nenavozují pocit pochybností o tom, že poškozený se opravdu dožaduje náhrady škody. Za řádným návrh⁵¹⁴ nebude pak možno pokládat např. pokud se poškozený vyjádří, že požaduje náhradu v plné výši, či, že se připojí s náhradou k trestnímu řízení až v řízení před soudem, nebo strohé předložení vyčíslení škody poškozeným. V případě pochybností, uplatňuje-li poškozený vskutku nárok náhrady škody, mají OČTŘ poškozeného poučit ve smyslu § 46 TrŘ o takové skutečnosti a upozorní ho, že pokud závalu neodstraní před zahájením dokazování⁵¹⁵, nebude mu umožněno se účastnit adhezního řízení, neboli nebude moci uplatnit svůj nárok v řízení před soudem.⁵¹⁶ V případě, že poškozený bude takové poučení

⁵¹⁰ Visinger. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2011, ročník 10, č. 3, str. 76.

⁵¹¹ Visinger. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2011, ročník 10, č. 3, str. 77.

⁵¹² Těž R 45/1993-III.

⁵¹³ R 11/1967-III. či R 5/1968-I.

⁵¹⁴ Těž R 43/1994-III.

⁵¹⁵ Dle ust. § 43 odst.3 a § 206 odst.2 TrŘ.

⁵¹⁶ Šámal, P. et al. Op. cit. str. 519.

ignorovat a nedostatek neodstraní, soud se nadále nebude takovou věcí zabývat, ani o ní nebude nijak rozhodovat.⁵¹⁷

Na závěr této kapitoly so dovolím zmínit, že subjektem adhezního řízení se nemůže stát každý poškozený, ovšem pouze ta osoba, která je oprávněna požadovat náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Pouze takový poškozený, který oplývá na základě zákona nárokem na náhradu škody, újmy či vydání bezdůvodného obohacení je řádným subjektem adhezního řízení⁵¹⁸. Jedině takový poškozený má právo navrhnout, aby soud jako součást odsuzujícího rozsudku nařídil poškozenému nahradit způsobenou škodu.

8.2 Rozhodnutí o návrhu poškozeného na náhradu škody

Soud bude o řádně uplatněném nároku v adhezním řízení rozhodovat, nepostupovali dle ust. § 221 až § 224 TrŘ⁵¹⁹, ale vydal ve věci určitý rozsudek dle ust. dle § 225 až § 227 TrŘ, ať již odsuzující nebo zprošťující⁵²⁰. Není ani vyloučeno, že náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení bude přiznávat samosoudce, který tak může učinit i trestním příkazem, dle ust. § 314f odst.1 písm.e) TrŘ.

V případě, byl-li nárok řádně uplatněn, může soudce rozhodnout následujícími způsoby:

1) přizná nárok na náhradu škody

Soud může zcela nebo částečně přiznat poškozeným uplatňovaný nárok náhrady škody majetkové, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení v případě, že nárok a jeho výše jsou dostatečně prokázány výsledky hlavního líčení, dle ust. § 228 TrŘ.

2) soud poškozeného odkáže s nárokem na jiné řízení

Soud může odkázat osobu poškozeného s jeho nárokem na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení na řízení ve věcech občanskoprávních, nebo jiného řízení.

⁵¹⁷ Ani poškozeného neodkáže dle § 229 TrŘ na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným orgánem.

⁵¹⁸ Dle ust. § 43 odst.3 TrŘ, § 228 a 229a TrŘ, § 121 písm.a) TrŘ.

⁵¹⁹ Tzn. nevrátí věc státnímu zástupci, nepostoupí věc, nezastaví trestní stíhání, podmíněně nezastaví trestní stíhání, neschválí narovnání nebo nepřeruší-li trestní stíhání.

⁵²⁰ Částečně či zcela; ale i zjednodušeným rozsudkem dle § 129 odst.2 TrŘ.

3) soud poškozenému sdělí odkázání se zbytkem jeho nároku na řízení dle ad2). Takto bude soud postupovat, pakliže poškozenému přiznal jeho nárok jen zčásti.⁵²¹

Podrobnější výklad ustanovení § 228 a § 229 TrŘ je náplní následujících podkapitol.

Soud není dle judikatury⁵²² v žádném případě oprávněn ze žádného důvodu zamítnout návrh poškozeného, a to ani v situaci, pokud došel k závěru, že uplatňovaný nárok ve skutečnosti vůbec nevznikl, není osvědčen nebo např. že poškozený je spoluviníkem trestného činu⁵²³. Pokud soud nemůže řádně uplatněný nárok přiznat, musí poškozeného odkázat na jiná příslušná místa, dle ust. dle § 229 TrŘ. Není též vyloučeno, že soud bude rozhodnutí kombinovat ve smyslu způsobu rozhodnutí soudu. Rozhodnutí dle § 228 a § 229 TrŘ je po formální stránce prvkem rozsudku a jedná se o samotný, oddělitelný výrok dle ust. § 121 písm.a) TrŘ.

8.3 Rozhodnutí soudu dle ustanovení § 228 a §229 TrŘ

Toto ustanovení zaznamenalo doplnění a změnu novelou, která byla provedena zákonem č.181/2011 Sb. Soud přikáže osobě obžalovaného povinnost k úhradě majetkové škody, nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení v takovém případě, pokud výše škody je součástí popisu skutku, který je obsahem výroku rozsudku, jež uznává poškozeného vinným⁵²⁴, což potvrzuje i judikatura.⁵²⁵ Je přitom irelevantní, který trest byl nařízen, pokud tedy vůbec došlo k jeho uložení nebo uložení ochranného opatření. Je naprosto dostačující, že obžalovaný byl uznán vinným ze spáchání toho trestného činu, kterým byla způsobena škoda, nemajetková újma nebo z něhož vzešlo bezdůvodné obohacení, ačkoli soud od potrestání pachatele z určitého zákonného důvodu upustil.⁵²⁶ Poškozený má také právní povinnost svůj nárok řádně a včas uplatnit, o čemž bylo blíže pojednáno již v předešlé podkapitole mé práce.

Za obecné předpoklady vzniku odpovědnosti obžalovaného za škodu, nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení lze jmenovat:⁵²⁷

⁵²¹ Šámal, P. et al. Op. cit. str. 2832.

⁵²² R II/1962.

⁵²³ Šámal, P. et al. Op. cit. str. 2832.

⁵²⁴ Šámal, P. et al. Op. cit. str. 2836-2837.

⁵²⁵ R 35/1981.

⁵²⁶ Šámal, P. et al. Op. cit. str. 2837.

⁵²⁷ Ibid., str. 2846-2847.

- protiprávní jednání

Pro přiznání nároku poškozeného musí tedy dojít k určitému protiprávnímu konání nebo opomenutí osobou obžalovaného, kterým byl trestný čin spáchán a naplnil znaky trestného činu.

- vznik majetkové škody nebo nemajetkové újmy nebo získání bezdůvodného obohacení obžalovaným
- existence příčinné souvislosti mezi protiprávním konáním obžalovaného a vznikem škody

Příčinná souvislost bude zachována v tom případě, je-li výše škody či rozsah bezdůvodného obohacení též trestněprávním následkem trestného činu.

- zavinění osoby, proti níž se řízení vede⁵²⁸

Pokud se poškozený domáhá náhrady určité škody, soud musí pokaždé prokázat, že pachatel takovou škodu způsobil, že škoda byla způsobena daným trestným činem a dokonce, že onen trestný čin byl také zaviněn. Tyto okolnosti je nutno posvětit pozitivním výsledkem, aby vůbec pachateli bylo možné přičítat trestní odpovědnost za jeho spáchání.

- neexistence okolnosti vylučující odpovědnost pachatele⁵²⁹

Výše vyjmenované premisy musí být dodrženy všechny současně, aby soud mohl vynést ortel povinnosti poškozeného nahradit určitou škodu.

Soud bude o řádně uplatněném nároku na náhradu škody rozhodovat pouze v případech, nepostupoval-li dle ustanovení § 221-§ 224 TrŘ, tedy v případech, vydává-li ve věci rozsudkem, tedy v případě ustanovení §225-227 TrŘ. Jak již uvedeno v předešlé podkapitole, o náhradě škody má právo rozhodnout také samosoudce a dokonce i trestním příkazem, dle ust. § 314f odst.1 písm.e) TrŘ.

Soud v případě, došlo-li k naplnění všech zákonných premis potřebných pro rozhodnutí o přiznání náhrady škody bud' poškozenému nárok na náhradu škody, újmy či vydání obohacení přizná, ať zcela nebo zčásti, či poškozeného odkáže s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních či jiných příslušných řízeních⁵³⁰, poslední možností je

⁵²⁸ Některé předpisy práva hmotného zavinění nevyžadují a stavějí na objektivní odpovědnosti za škodu, nemajetkovou újmu či bezdůvodného obohacení, neboli existence zavinění se presumuje, např. dle § 420 odst.3 TrŘ.

⁵²⁹ Např. z důvodu neodvratitelné události.

⁵³⁰ Bud' došlo ke zproštění obžaloby ohledně skutku, kterým byla způsobena škoda dle §229 odst.3 TrŘ nebo dle výsledků dokazování nemá soud dostatek podkladů proto, aby mohl obžalovanému

pak situace, kdy soud rozhodně o tom, že poškozenému přizná pouze část uplatňovaného nároku a s jeho zbytkem ho odkáže na občanskoprávní či jiné příslušné řízení dle ust. § 229 odst. 2 TrŘ⁵³¹.

Výrok o náhradě škody⁵³², která byla způsobena trestným činem popsaným v pravomocném rozsudku, je vykonatelný a takový rozsudek s tímto výrokem může být použit jako základ pro výkon rozhodnutí, který se uplatní v občanském soudním řízení. Je jistě obligatorní, aby ve výroku o náhradě škody byly dodrženy všechny právní náležitosti, což umožní jeho následnou vykonatelnost. Jeho bazálním komponentem bude určité označení poškozeného, tedy jedná-li se o osobu fyzickou, její jméno a údaje nutné k jejímu nezaměnitelnému rozpoznání, u právnickým osob je třeba sledovat náležité označení, jež je totožné s názvem zapsaným v obchodním rejstříku. Výrok musí vymezovat exaktní označení nároku, který byl poškozenému přiřknut.

Soud může dle § 228 odst.3 TrŘ na návrh poškozeného vyjádřit plnění v penězích mu přiznané v cizí měně za podmínek, že to neodporuje okolnostem případu, škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně⁵³³ či v situaci, že poškozený je cizozemcem.

Nové oprávnění poškozeného přinesla novela trestního řádu v roce 2011⁵³⁴, které má za cíl paušální posílení práv poškozených, jelikož dle ust. § 228 odst.4 TrŘ odsuzuje-li soud obžalovaného za zločin⁵³⁵ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a zároveň přiznal-li soud poškozenému alespoň z části nárok jeho škody, musí poučit poškozeného o tom, že má právo požádat o to být vyrozuměn o konání veřejného zasedání o podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody, takovou žádost musí poškozený podat soudu, který činil rozhodnutí v prvním stupni. Toto novelizované ustanovení si staví za cíl usnadnění vymáhání přiznaného nároku poškozeného, který nebyl dosud uspokojen, zejména v případech, že odsouzený tak neprovedl během svého výkonu trestu. Aktivní účast daného

nařídít náhradu škody, újmy či vydání bezdůvodného obohacení či by muselo být prováděno dokazování, které přesahuje rámec trestního stíhání a způsobilo by nechtěné prodloužení procesu § 229 odst.1 TrŘ.

⁵³¹ Šámal, P. et al. Op.cit..str. 2831-2833.

⁵³² Nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

⁵³³ Škoda mohla být též věcech zakoupených za takové peněžní prostředky.

⁵³⁴ Zák.č.181/2011 Sb.

⁵³⁵ Zločinem je dle ust. § 14 odst.3 TZ každý trestný čin, který není dle trestního zákona přečinem, Dle odst.2 téhož ustanovení je přečinem každý nedbalostní trestný čin, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

neuspokojeného poškozeného může přispět k náležitému zhodnocení předpokladů nutných k podmíněnému propuštění z výkonu trestu.⁵³⁶

Nutno závěrem kapitoly zmínit nedávnou novelu⁵³⁷, která právo poškozeného být vyrozuměn způsobem výše popsáním omezila pouze na případy, kdy se obžalovaný odsuzuje za zločin. Pokud tedy došlo ke spáchání přečinu, poškozený nemá nárok být vyrozuměn o konání veřejného zasedání o podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody. Dovolím si vyslovit svůj nesouhlas s touto novelou. Ačkoli je snaha zákonodárce zjevná, tedy co nejvíce odlehčit přeplněným věznicím a též pokladnici státního fisku⁵³⁸, pokládám za zcela nepřípustné, aby tímto utrpěla elementární práva poškozeného, neboli výkon přiznaného nároku na náhradu škody a *de lege ferenda* navrhuji, aby byla provedena restituční znění tohoto ustanovení tak, jak tomu bylo před touto novelou, tedy přiznat takové právo vyrozumění v případě, že obžalovaný je odsuzován k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ne tedy nutně za zločin, jak je tomu v aktuálním znění tohoto ustanovení.

8.4 Trestní příkaz

Jak vyplývá z výkladu podaného výše, může býti o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení rozhodnuto také formou trestního příkazu. Samosoudce může vydat trestní příkaz, jehož obsahem bude výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení, pakliže byl takový nárok řádně uplatněn dle ust. § 314f písm.e) TrŘ, což znamená povinnost ho uplatnit nejpozději do okamžiku vydání trestního příkazu.

Poněkud zákonodárcem nezodpovězenou otázkou zůstává, jak může poškozený řádně svůj nárok uplatnit, pokud nemá k dispozici informace o tom, že se soud právě chystá vydat takový trestní příkaz, což v praxi bude jistě vytvářet reálné situace, kdy trestní příkaz se vydá předtím, než poškozený stačí reagovat a uplatnit svůj nárok, proto by bylo, *de lege ferenda*, příhodné, aby zákonodárce přidal do této úpravy ustanovení podávající soudu povinnost takového poškozeného informovat předtím, než trestní příkaz vydá a zároveň poskytl poškozenému přiměřenou lhůtu na přípravu uplatnění jeho nároku.

⁵³⁶ Šámal, P. et al. Op.cit. str. 2864.

⁵³⁷ Zákon č.390/2012 Sb.

⁵³⁸ Více k novele :<http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/novely-trestnich-predpisu/novela-trestniho-zakoniku-a-trestniho-radu-cislo-3902012-sb>. [cit. 18. 4. 2016].

Další nevýhodou na straně poškozeného je skutečnost, že poškozený není zakomponován mezi osoby oprávněné ohradit se vůči trestnímu příkazu odporem, není ve výčtu osob v ust. § 314g odst. 1 TrŘ, což shledávám tristním, neboť jak uvedeno výše v případě, se soud se chystá vydat trestní příkaz, nemá zákonnou povinnost o takovém úkonu předem informovat poškozeného a zároveň ten se nemůže proti tomuto příkazu ohradit příkazem, zůstává tak poškozený bez jakýchkoli právních zbraní a celý proces vydání trestního příkazu se děje bez jakéhokoli poučení osoby poškozeného. Ten tím prakticky ztrácí své zákonné právo uplatnit svůj nárok, což považuji za významné porušení základních práv poškozeného a de lege ferenda navrhuji, aby zákonodárce svou chybu napravil a přidal poškozeného⁵³⁹ mezi osoby, jimž náleží právo odporu a zakotvil postup obdobný dle ust. § 265 TrŘ.⁵⁴⁰

Dle ust. § 314f odst. 2 TrŘ je trestní příkaz doručován poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, což znamená, že poškozený, který neučinil uplatnění náhrady škody⁵⁴¹, nemá žádné právo se dozvědět, jak bylo v řízení rozhodnuto, což shledávám neopodstatněným zásahem do práva na to vyrozumění o učiněných opatřeních, práva na informace a poučení poškozeného dle § 46 TrŘ.

Dle prof. ⁵⁴²Jelínka, s jehož názorem si dovolím plně souhlasit, není taktéž evidentní, co vedlo zákonodárce k tomu, že samosoudci vydávajícímu trestní příkaz neuložil povinnost rozhodnout o náhradě škody tam, kde soud držel v ruce dostatek podkladů potřebných pro rozhodnutí o náhradě škody a zároveň výše škody byla součástí popisu skutku, jenž byl uveden ve výroku rozsudku, jak je tomu v ust. § 228 odst. 1 TrŘ. Celý legislativní oxymoron je podložen zněním ustanovení § 314e odst. 1 TrŘ zakotvující, že samosoudce může bez projednání v hlavním líčení učinit vydání trestního příkazu, pokud skutkový stav byl spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, což potvrzuje, že samosoudce vydávající trestní příkaz musí mít vždy dostatek podkladů pro rozhodnutí o náhradě škody.

⁵³⁹ Třebaže mu přizná jen právo odporu proti výroku o náhradě škody, která se ho přímo dotýká.

⁵⁴⁰ Dle něhož zruší-li odvolací soud napadený rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení a nerozhodne-li sám ve věci, odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

⁵⁴¹ Dle ust. § 43 odst. 1 Tr; Budou známy i situace, kdy samosoudce zcela opomenul o náhradě škody vůbec rozhodnout.

⁵⁴² Jelínek, J. Grivna, T. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 20.

Zákonodárce by měl tedy, de lege ferenda, přikázat samosoudci majícímu dostatek důkazů, obligatorní uložení povinnosti náhrady způsobené škody osobě obžalovaného.

Na závěr si dovolím poznamenat, že na základě skutečnosti, že velký objem trestních věcí je v praxi řešen trestním příkazem, bylo by značně žádoucí, aby zákonodárce obohatil úpravu trestního příkazu o výše uvedené návrhy de lege ferenda, které by byly nápomocny osobě poškozeného v jeho boji o úspěšné uplatnění a vydobytí nároků náhrady způsobené škody.

9. Prostředky racionalizace trestní justice

Bolavým místem trestní justice je problematika nepříjemně rozvláčné doby konání trestních věcí, což odporuje Ústavou zakotvené zásadě na projednání věci bez zbytečných průtahů, dle ust. čl.38 odst.2 Listiny základních práv a svobod a zásadě projednání věci urychleně bez zbytečných průtahů zakotvené v trestním řádu v ust. § 2 odst.4 TrŘ. Reakcí zákonodárce je úsilí obohacovat trestní řád o instituty přinášející odlehčení klasickému trestnímu řízení v jeho plné formě, jejichž těžiště rozhodování je přesunuto do jiných fází či jejichž užití umožňuje provést řízení rychleji.

Touto výše zmíněnou problematikou se zabývá tzv. racionalizace trestní justice, která umožňuje vyřizování věcí trestních s absencí plné, standartní podoby trestního řízení.⁵⁴³ Jejím primárním zájmem je tedy možnost vyřídit určitý trestní případ, aniž by bylo nutno konat celé, zdlouhavé klasické trestní řízení, ale aby k vyřešení případu došlo využitím odklonů řízení. Tyto prostředky se snaží najít způsob, aby obviněný nemusel být postaven před soud a soud následně vynášel klasický rozsudek o jeho vině či nevině. Definici pojmu odklonu v trestním řádu nenalezneme, řešení bude nutno hledat u odborníků trestního práva, kteří nejsou ve svých názorech, jak tomu už bývá, velmi synchronizováni. Např. O. Suchý chápe odklon jako: „*alternativu trestního řízení před soudem, kde je upřednostněno neformální vyřízení trestní věci mimosoudními prostředky před klasickým trestním procesem zakončeným výrokem o vině a trestu.*“^{544 545}

⁵⁴³ Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, ročník 8, č. 2, s. 33.

⁵⁴⁴ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op. cit. str. 551.

⁵⁴⁵ Můj výklad se omezuje na procesněprávní odklony, vedle nichž je nutno rozlišovat ještě odklony hmotněprávní, za které lze jmenovat např. upuštění od potrestání, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a trestní opatření, které nejsou spojené s odnětím svobody.

Úkolem využití odklonů v trestním řízení bude urovnání porušených vztahů⁵⁴⁶ mezi obviněným a osobou poškozeného a dosažení zadostiučinění za újmy nemotného charakteru. Jsou tedy důsledkem aplikace restorativní justice, která má své místo v Evropě zhruba od osmdesátých let minulého století. Co se týká zlepšení vůči poškozenému⁵⁴⁷, aplikací odklonů bude poškozený moci dosáhnout náhrady své újmy mnohem snadněji a rychleji, ovšem musí počítat s určitou daní takové rychlosti, jelikož potrestání pachatele bude většinou daleko mírnější, než by tomu bylo v klasickém, plném trestním řízení.

V trestním řádu v ust. ust. §307-§308 TrŘ nalezneme úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání dle ust. §179g a §179h TrŘ, narovnání dle ust. ust. §309 a násl. TrŘ, dále před nedlouhou dobou přidanou dohodu o vině a trestu. Co se týká dohody o vině a trestu, stejně jako trestního příkazu, mezi odbornou veřejností panuje neshoda o tom, zda-li je možno je považovat za tzv. odklony, jelikož někteří autoři shledávají nutným následkem odklonu zastavení trestního stíhání. Dohoda o vině a trestu ovšem takový osud nesleduje, jelikož ji musí soud schválit formou odsuzujícího rozsudku⁵⁴⁸. Toto odbornou veřejnost rozděluje na dva tábory, kdy první z nich nepožaduje za odklon dohodu o vině a trestu spolu s trestním příkazem, zatímco druhý tábor považuje za odklon veškeré instituty, které jsou odchylkou od tradičního trestního řízení a tito shledávají dohodu o trestu a vině, stejně jako trestní příkaz odklony trestního řízení. Já osobně si dovoluji podat výklad dohody o vině a trestu v rámci těchto odklonů a souhlasit s prof. Jelínkem, dle něhož: „*Vzejdeme-li z nejširší definice odklonu jako anomálie od klasického průběhu trestního řízení, který znamená, že trestní řízení nedojde svého konvenčního konce, neboli k odsuzujícímu rozsudku, k vyslovení viny a umístění sankce, pak je dohoda o vině a trestu nejmladším typem odklonu v českém trestním řízení.*“⁵⁴⁹

Výhodou odklonů lze spatřovat také v jejich flexibilitě, myšleno tak, že je možno je aplikovat hned v předsoudním fázi trestního řízení, kde o nich bude činit rozhodnutí osoba

⁵⁴⁶ Vztahů majetkových, sociálních, rodinných etc.

⁵⁴⁷ Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, ročník 8, č. 2, str. 33. □

⁵⁴⁸ Ščerba, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 19.

⁵⁴⁹ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-řízení-v-trestním-procesu-a-otázky-související?browser=mobi>. [cit. 18.4. 2016].

státního zástupce, a zajímavostí bezesporu je, že není zapotřebné žádného souhlasu soudce, soud se tedy vůbec v této fázi neúčastní.⁵⁵⁰

Vývoj této úpravy je na české legislativní poměry velmi dynamický, jednou z poslední novelizace týkající se odklonů byla provedena v roce 2012, kdy jedna z novel⁵⁵¹ přinesla rozšíření případů, kdy je možné využít zkráceného přípravného řízení, čímž došlo přirozeně k rozšíření možností využití institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, o němž bude podán podrobnější výklad níže. Další novelou⁵⁵² byl zaveden poměrně významný institut dohody o vině a trestu, jehož výklad též následuje. V rámci nadcházejícího výkladu si dovoluji podat výklad odklonů trestního řízení v jejich širší podobě, tj. zároveň s institutem dohody o vině a trestu.

9.1 Dohoda o vině a trestu

Nedávno do trestního řádu zavedený institut dohody o vině a trestu bojoval o své legislativní zakotvení již delší dobu, během níž bylo vytvořeno hned několik návrhů různé podoby a odlišného znění. Tento tradiční institut anglo-amerického systému práva byl původně zamýšlen dle K. Horké⁵⁵³ jako součást nového trestního řádu, od čehož bylo ovšem upuštěno, což bylo pozitivním rozhodnutím vzhledem k frekvenci práce zákonodárce na přijetí tak dlouho žádaného a očekávaného trestního řádu⁵⁵⁴. Bylo rozhodnuto, že institut dohody o vině a trestu bude vložen do stávajícího trestního řádu formou novely. Je nutno podotknout, že již dříve byla snaha institut zakotvit a to jak v roce 2005, roce následujícím, tak i v roce 2008, kdy byl tento institut terčem projednávání Parlamentu ČR⁵⁵⁵. Nakonec byla dohoda o vině a trestu úspěšně zakotvena do trestního řádu novelou trestního řádu v roce 2012⁵⁵⁶.

⁵⁵⁰ Ščerba, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 75-76.

⁵⁵¹ č.459/2011 Sb.

⁵⁵² Provedenou zákonem č.193/2012 Sb.

⁵⁵³ Horká, K. Věcný záměr nového trestního řádu – odklony a dohady řízení. *Státní zastupitelství*. 2011, ročník 9, č. 3, str. 5-12.

⁵⁵⁴ Na tuto potřebu opakovaně poukazuje prof. Jelínek.

⁵⁵⁵ Ščerba, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 19.

⁵⁵⁶ Zákonem č.193/2012 Sb., s účinností od 1.9.2012.

Dohodu o vině a trestu je možno definovat jako procesní metodu, jejíž jádro spočívá v tom, že pokud je obviněný stíhán pro určitý trestný čin⁵⁵⁷, může spolu se státním zástupcem a též osobou poškozeného uzavřít smlouvu, v níž musí být skutek dostatečně popsán a o němž obviněný podá prohlášení, že jím takový skutek byl spáchán. Výměr trestu či jiného potrestání a pro poškozeného významnou náhradu škody pak musí státní zástupce prezentovat soudu, který jej musí akceptovat. Pokud soud s takovou dohodou vysloví souhlas, následně vydá během veřejného zasedání odsuzující rozsudek. Je tedy nutno zmínit, že úloha soudu je poměrně pasivní, neb nenařizuje žádné dokazování v hlavním líčení, ani se nesnaží prokázat vinu obžalovaného, což bezesporu ulehčí justičnímu systému a státnímu fisku.

Dohodu o vině a trestu není možno uzavřít ve fázi před soudem, musí být sjednána během přípravného řízení. Dohoda o vině a trestu vytváří odchylku ze zásady vyhledávací, jelikož skutkový stav, který slouží jako základna pro rozhodnutí soudu, který povoluje uzavřenou dohodu o vině a trestu není konstruován způsobem, že by OČTŘ ex officio bez návrhu stran samy od sebe započaly vyhledávání a provádění důkazů, ba je výsledkem sjednaného dojednání mezi dvěma stranami, tedy osobou státního zástupce a osobou obviněného, v němž obviněný deklaruje, že spáchal čin, pro který bylo zahájeno trestní stíhání⁵⁵⁸

Obviněný, který má zájem na uzavření dohody o vině a trestu musí v přípravném řízení obligatorně jednat přes osobu obhájce. Právo odvolat se je umožněno pouze v situaci, kdy rozsudek, který povoluje uzavřenou dohodu je v rozporu s dohodou, kterou předložila osoba státního zástupce. Právo odvolání se zákon přiznává v určitých případech také poškozenému, o čemž bude podán výklad níže.⁵⁵⁹

V trestním řádu je řízení před soudem, který povoluje uzavřenou dohodu, zařazeno mezi zvláštní druhy trestního řízení zakotveno v § 175a-§175b a §314o-§ 314s TrŘ.

Důvodová zpráva vládního návrhu novely trestního řádu předestírá, že vnuknutím úpravy dohody o vině a trestu byl do českého řádu z anglo-amerického systému zaveden institut známý pod tzv. plea bargaining⁵⁶⁰, ovšem česká úprava tohoto institutu je poněkud

⁵⁵⁷ O tom, o jaké trestné činy se jedná bude pojednáno níže.

⁵⁵⁸ Jelínek, J. a kol. Op. cit. 3. str. 162- str.163.

⁵⁵⁹ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-řízení-v-trestnim-procesu-a-otázky-související?browser=mobi>. [cit. 19.4. 2016].

⁵⁶⁰ Neboli princip vyjednáváné spravedlnosti.

odlišná. Základem principu vyjednáváné spravedlnosti je uskutečnění dohody, v níž pachatel dozná svou vinu a výměnou za to mu státní zástupce⁵⁶¹ slíbí určité koncese. Stejně jako je tomu v české úpravě, soud se nezaobírá žádným komplikovaným dokazováním, omezí se jen na ověření autenticity takového přiznání viny. Český trestní řád podmiňuje sjednání dohody o vině a trestu prohlášením obviněného, že spáchal skutek, pro než se stíhá, dle ust. § 175a odst. 3 TrŘ a jenž je náplní sjednané dohody o vině a trestu. Zákonodárce se jistě inspiroval u úpravy institutu narovnání zakotveného v ust. § 309 odst. 1 písm. a) TrŘ.

Je nutno striktně odlišovat institut doznání či přiznání viny od pouhého prohlášení pachatele, že určitý skutek spáchal. Česká úprava tak poskytuje osobě obviněného příslibení, že jeho prohlášení nemůže mít žádné negativní dopady na jeho osobu⁵⁶², jelikož k takovému učiněné prohlášení se napříště nepřihlíží a má nulový význam pro potenciální následující řízení, dle ust. § 175a odst. 7 TrŘ. Nedojde-li k dohodě o vině a trestu, státní zástupce o tom pouze provede záznam do protokolu.

Zákonodárce sice v důvodové zprávě⁵⁶³ deklaruje jedním z hlavních účelů přijetí institutu dohody o vině a trestu zajištění projednání trestní věci v přiměřené době bez rozsáhlého dokazování, již při pohledu na rozsah ustanovení v trestním řádu tento institut upravující⁵⁶⁴, bude i letnému pohledu oka čtenáře jasné, že tomu tak v praxi úplně dostáno není. Proces schvalování institutu dohody o vině a trestu je poměrně komplikovaným postupem, v němž soudce má právo nadiktovat dle ust. § 314p TrŘ tzv. předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu, které e bude konat v neveřejném zasedání a v řízení před soudem může dle ust. § 314r odst. 3 TrŘ vyžadovat, aby strany předložily nové znění dohody o vině a trestu a za tímto účelem také soud nařídí odročení veřejného zasedání.

9.1.1 Srovnání českého institutu dohody o vině a trestu se slovenskou úpravou

Na tomto místě si dovolím podat krátký exkurs komparace institutu dohody o vině a trestu u našich východních sousedů, kteří dohodu zakomponovali do svého právního řádu

⁵⁶¹ V zahraniční úpravě veřejný žalobce.

⁵⁶² Či negativně ovlivnilo budoucí řízení, pokud ke sjednání či schválení dohody nakonec nedojde.

⁵⁶³ Dostupná: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/1b---duvodova-zprava-k-navrhu-zakona-ze-dne-6--kvetna-2011---predloženo-do-MPR.pdf. [cit. 20.4. 2016].

⁵⁶⁴ Jsou jimi ust. § 175a-§ 175b a § 314o-§ 314s TrŘ.

již v roce 2005⁵⁶⁵, což bylo rozhodně poměrně dříve, než se tak stalo na polích české legislativní sféry. Slovenská úprava po obviněném požaduje přiznání spáchání jeho skutku a uznání viny. Obviněného uznání viny je následně ověřováno cestou deseti položených otázek, které jsou zakotveny v zákoně⁵⁶⁶. Otázky jsou vysloveny ústy předsedy senátu a je obligatorní, aby obviněný odpověděl každou z nich kladným způsobem. Kladné zodpovězení těchto deseti obligatorních otázek tvoří neodlomitelný základ schválení dohody o vině a trestu.

Je nutno upozornit na význačný rozdíl významu přiznání viny pachatele od jeho prohlášení o spáchání skutku, pro který je obviněný stíhán. Dle prof. Jelínka⁵⁶⁷ v případě, že je zakotven do právního řádu institut, který podává možnost změnu rozhodování v trestním řízení z toho, co se stalo⁵⁶⁸ k tomu, na čem se strany smluvily uzavřením dohody o vině a trestu, pak bazálním požadavkem na obviněného by mělo být, že uzná svou vinu. V našem řádu prohlášení obviněného, že skutek, pro který je trestně stíhán, skutečně spáchal pozbývá jakýkoli lidský aspekt a eticky ho je nutno považovat za komisi zhodnocení situace, neboli pachatel učiní prohlášení čistě sledujíc svůj benefit. Bylo by tedy optimálním, aby zákonodárce následoval úpravu našich východních sousedů a změnil stávající formulaci.

Slovenská úprava také povoluje uzavření dohody o vině a trestu u daleko delšího katalogu trestných činů, než je tomu u české úpravě, kde zákon dle ust. § 175a odst. 8 TrŘ vylučuje sjednat dohodu v řízení o zvlášť závažném zločinu⁵⁶⁹ a v řízení proti uprchlému a v případě řízení s osobou mladistvého, který nedosáhl věku osmnácti let, dle ust. dle ust. § 63 ZSVM. Opačně, lze ji tedy sjednat tuto dohodu v případě všech přečinů a zločinů, zatímco slovenská úprava žádná omezení nezakotvila, jinými slovy v této úpravě je možno dohodu o vině a trestu sjednat u veškerých trestných činů.⁵⁷⁰

⁵⁶⁵ Slovenského trestního řádu ustanovení § 232 a násl., § 332 a násl.

⁵⁶⁶ § 333 odst. 3 slovenského trestního řádu.

⁵⁶⁷ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisejici?browser=mobi>. [cit. 20. 4. 2016].

⁵⁶⁸ Tedy zjišťování materiální pravdy.

⁵⁶⁹ Zvlášť závažnými zločiny jsou dle trestního řádu úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

⁵⁷⁰ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisejici?browser=mobi>.

Slovenská úprava též nepodmiňuje sjednání dohody o vině a trestu obligatorním zastoupením obviněného, jak tomu je v úpravě české v ust. § 36 odst.1 písm.d) TrŘ, této povinnosti se obviněný nemá právo vzdát, jak je tomu v jiných případech nutné obhajoby dle ust. § 36b TrŘ.

Na závěr je nutno uvést, že institut dohody o vině a trestu nebyl na Slovensku, na rozdíl od české úpravy, přijat jako pouhá novelizace trestního řádu, ale stalo se tak přijetím v rámci kompletní rekodifikace, kdy byly přijaty zbrusu nový trestní řád a trestní zákoník, což bezesporu umožňuje jednodušší zakomponování do kodexu, bez bizarních následků v podobě kolizí s jinými ustanoveními či základními zásadami trestního řízení.

9.1.2 První stádium dohodovacího řízení

Dohodovací řízení se skládá ze dvou částí či stadií. První fáze jako fáze předsoudní je místem, kde státní zástupce bude s obviněným vyjednávat dohodu o vině a trestu. Již tady může figurovat osoba poškozeného. Náplní druhé fáze je schválení dohody soudem.

V ust. § 175a odst.1 TrŘ je celkem stroze uvedeno, že jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že se jedná o trestný čin a že jej spáchal obviněný, může státní zástupce přistoupit k zahájení jednání o dohodě o vině a trestu a může tak učinit na návrh obviněného či bez jeho návrhu. V případě, že státní zástupce nepovažuje návrh obviněného za oprávněný, oznámí to osobě obviněného a jeho obhájci, pokud obhájce má. Jinak trestní řád žádnou detailnější instrukci pro sjednávání dohody o vině a trestu v přípravném řízení nepodává.

Dohoda o vině a trestu může být uzavřena v každé formě přípravného řízení⁵⁷¹ a všechny se budou řídit, přiměřeně, obecnými pravidly tohoto institutu, dle ust. § 175a TrŘ. Jelikož zkrácené řízení je svou povahou kratšího ražení, může osoba státního zástupce dle § 179f odst.2 písm.a) TrŘ zkrácené řízení prodloužit nejvýše o třicet dnů, v případě, že se sjednává taková dohoda. Prof. Jelínek⁵⁷² racionálně uvádí, že zákonodárcova benevolence potenciálnosti sjednání dohody o vině a trestu během zkráceného přípravného řízení je nevalným legislativním rozhodnutím, přihlédnutím ke skutečnosti, že účelem dohody o vině a trestu má být zjednodušení práce OČTŘ, stejně jako akcelarovat průběh trestního

⁵⁷¹ Tedy standardním, zkráceným i rozšířeným.

⁵⁷² Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>. [cit. 20.4. 2016].

řízení a výše zmíněné je proti jeho účelu. Dále autor uvádí, že pokračováním zkráceného řízení je zjednodušené řízení před soudem, jehož součástí je zjištění nesporných skutečností, které simplifikují dané dokazování a děje se tak bez obligatorní prezence osoby obhájce, nejsou obesíláni osoba poškozeného ani osoba pachatele trestného činu. Pokud tedy v praxi dojde k situaci, kdy dohoda o vině a trestu bude sjednávána během přípravného řízení v jeho zkrácené podobě, bude výsledkem nic jiného, než procesní náročnost, která přestoupí meze běžného, klasického postupu řízení. De lege ferenda by bylo případné, aby zákonodárce povolil uzavřený dohody o vině a trestu jen v rámci rozšířeného nebo klasického přípravného řízení, neboli v případě zkráceného řízení uzavření takové dohodu neaplikoval.

Detailní pověření způsobu, jak by státní zástupce a pachatel či jeho obhájce měli při sjednávání takové dohody postupovat zákonodárce nezakotvil. V ustanovení § 175a odst. 6 TrŘ však nalezneme náležitosti, které dohoda o vině a trestu musí obsahovat, jimiž budou:

a) označení státního zástupce, obviněného a poškozeného, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení

b) datum a místo jejího sepsání,

c) popis skutku, pro který je obviněný stíhán, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, případně jiných okolností, za nichž k němu došlo, tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem

d) označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován, a to jeho zákonným pojmenováním, uvedením příslušného ustanovení zákona a všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu

e) prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu

f) v souladu s trestním zákoníkem dohodnutý druh, výměru a způsob výkonu trestu včetně délky zkušební doby a v případech stanovených trestním zákoníkem trestu náhradního, případně upuštění od potrestání, a rozsah přiměřených omezení a povinností v případě, že to trestní zákoník umožňuje a že byly dohodnuty; při dohodě o druhu a výměře trestu se přihlédně i k tomu, zda obviněný trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch

g) rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto,

h) ochranné opatření, přichází-li v úvahu jeho uložení a bylo-li dohodnuto,

i) podpis státního zástupce, obviněného a obhájce a podpis poškozeného, byl-li přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a souhlasí-li s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení

Dojde-li dle ustanovení § 175a odst.7 TrŘ ke sjednání dohody o vině a trestu, musí osoba státního zástupce doručit opis dohody osobě obviněného, jeho obhájci a poškozenému s řádně uplatněným nárokem⁵⁷³. V případě, že taková dohoda nebyla uskutečněna, musí být o tom proveden záznam do protokolu dle ust. ustanovení § 175a odst.7 TrŘ, jenž činí osoba státního zástupce a význam předešlého prohlášení poškozeného pozbývá jakéhokoli právního významu. Jestli taková dohoda byla sjednána, dle ustanovení § 175b odst.1 TrŘ, má státní zástupce povinnost předložit soudu návrh schválení dohody o vině a trestu, jenž bude v rozsahu uzavřené dohody. Jestliže se strany neshodly na dohodě o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích či o vydání bezdůvodného obohacení, musí na to státní zástupce v návrhu na povolení dohody o vině a trestu poukázat dle ust. ustanovení § 175b odst.1 TrŘ.

Podnět sjednání dohody o vině a trestu má právo vznést jak osoba obviněného⁵⁷⁴, tak osoba státního zástupce. V případě, že sjednání dohody o vině a trestu navrhne obviněný, v případě jejího neuskutečnění ho nebude postihovat žádná procesní sankce. Obviněný, který navrhne sjednání této dohody se v případě, že státní zástupce jeho žádosti nevyhověl, nebude potýkat s žádnými právními konsekvencemi vzhledem k ust. § 175a odst.7 TrŘ, dle něhož se k takovému prohlášení viny obviněného nepřihlíží. Způsob návrhu sjednání dohody o vině a trestu je určen strategickým postupem obhájce obžalovaného, návrh může býti obměňován či podán opětovně, trestní řád takový postup nevylučuje. Pokud bude návrh svým obsahem zjevně přemrštěným, státní zástupce ho bude usměrněně modifikovat. Poškozený má právo podat vyjádření k podobě a míře náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení dle § 175a odst.5 TrŘ při sjednávání dohody o vině a trestu. Může se ovšem vyjádřit též k některým dalším

⁵⁷³ Tj. dle ust. § 43 odst.3 TrŘ.

⁵⁷⁴ Resp. obhájce obviněného.

skutečností, jako např. k dohadované sankci⁵⁷⁵. Takové benevolentní vyjádření poškozeného není z právního hlediska nijak zavazující ani rozhodné⁵⁷⁶.

Role poškozeného může zůstat také pasivní, není jeho zákonnou povinností nijak odpovídat na návrhy na uzavření dohody učiněné státním zástupcem. V případě, že poškozený řádně uplatnil svůj nárok, následně se ovšem k jednání nedostaví, ačkoli o jeho jednání byl řádně vyrozuměn, státní zástupce se dohodne s obviněným na rozsahu a způsobu náhrady škody, újmy či vydání bezdůvodného obohacení a to až do výše uplatněného nároku, dle ust. § 175 odst. 5 TrŘ. Dle prof. Šámala⁵⁷⁷ jde o výjimku se zásady oficity a ačkoli státní zástupce může být názoru, že výše nároku poškozeného by měla být zvýšena, je vázán výší nároku, kterou sám poškozený uvedl.

Pokud státní zástupce sjednává dohodu o vině a trestu za absence osoby poškozeného, který řádně svůj nárok uplatnil, je to zajímavou právní situací, neb dle P. Jiríčka⁵⁷⁸ takový stav právně katapultuje státního zástupce do postavení jakéhosi „kvazizmocněnce“ poškozeného. Ačkoli tradiční funkcí státního zástupce v přípravném řízení je dohlížení nad řádným zjištěním potřeby okolností případu, včetně výše způsobené škody, ať ve prospěch či neprospěch pachatele, může jeho povinnost chránit zájmy poškozeného během přípravného řízení mít vliv na požadavek jeho zákonné nestrannosti a nezávislosti. Pokud je poškozený přítomen sjednávání dohody o vině a trestu a nemá námitek proti rozsahu a podobě náhrady, státní zástupce takovou skutečnost uvede v dohodě.

Je pochopitelné, že dohoda nemusí být, z zcela rozličných důvodů, uzavřena. Obviněný může např. aplikovat své oprávnění nevypovídat, které mu trestní řád v přípravném řízení přiznává, nebo evidentně obviněný může trvat na prokázání své nevině v průběhu následujícího trestního řízení a pak nemá, přirozeně, zájem takovou dohodu uzavřít. Zajímavou situaci, kterou zákon ignoruje, lze vidět v případech, kdy obviněný učiní prohlášení, že skutek skutečně spáchal, ovšem pouze zčásti. V praxi jsou takové

⁵⁷⁵ Ščerba, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 30. □

⁵⁷⁶ Aulický, P. Dohoda o vině a trestu. *Státní zastupitelství*. 2012, ročník 10, č. 3, str. 32-33.

⁵⁷⁷ Šámal, P. a kol. Op. cit. str. 2286.

⁵⁷⁸ Ščerba, F., a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, str. 37.

případy řešeny podáním obžaloby státním zástupcem.⁵⁷⁹ Dle ust. § 175b odst.1 TrŘ, byla-li sice sjednána dohoda o vině a trestu, ovšem obviněný a státní zástupce se neshodli na dohodě o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, musí na takový rozpor poukázat v návrhu na schválení dohody o vině a trestu, dle ust. § 175b odst.1 TrŘ.

Dohoda o vině a trestu je stejně významná jako samotná obžaloba či návrh na potrestání a je dle ust. § 64 odst.1 písm.a) TrŘ povinně doručována do vlastních rukou. Podobně jako u obžaloby existuje možnost vzít dohodu o vině a trestu nazpět a do až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě, dle ust. § 314o odst.5 TrŘ. Tímto zpětvzetím se věc dle ust. § 314o odst.5 TrŘ navrácí do fáze přípravného řízení.

9.1.3 Druhé stádium dohodovacího řízení

Aby dohoda o vině a trestu byla platnou, musí ji následně schválit soud a tento proces schvalování je naplní druhé fáze dohodovacího řízení. Zákonodárce zakotvil úpravu této druhé fáze do ust. § 314o až § 314s TrŘ, oddílu osmého, hlavy dvacáté, kde jsou ustanoveny zvláštní způsoby řízení. Poškozený má své postavení během tohoto stadia podloženo významnými procesními právy, stejně jako tomu bylo ve fázi první dohodovacího řízení, podrobněji o nich bude pohovořeno níže.

Asi nejvýznamnějším ustanovením týkající se práv poškozeného v druhé fázi dohodovacího řízení je dle mého úsudku ust. § 314r odst.1 TrŘ, dle něhož: „*O nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení rozhoduje soud v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu, pokud s ní poškozený souhlasí, nebo pokud dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného, dle ust. § 43 odst.3 TrŘ.*“ Je jistě vhodné, že zákonodárce pomohl právními zárukami tomu poškozenému, který sice svůj nárok řádně a včas uplatnil, ale není přítomen schvalování dohody o vině a trestu.

Soud má též právo neschválit návrh dohody o vině a trestu v tom případě, že je nesprávná nebo nepřiměřená vzhledem ke zjištěnému skutkovému stavu, hledisku a druhu trestu či nesprávná z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo

⁵⁷⁹ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-řízení-v-trestním-procesu-a-otázky-související?browser=mobi>. [cit. 23.4. 2016].

vydání bezdůvodného obohacení⁵⁸⁰. Soudce po neschválení takového návrhu na schválení dohody o vině a trestu buď vrátí věc usnesením do fáze přípravného řízení⁵⁸¹ nebo může po obžalovaném a státním zástupci požadovat dle ust.314r odst.3 TrŘ předložení nového znění návrhu smlouvy po změnění jím vytyčených výhrad, dle ust.314r odst.3 TrŘ. Za účelem změny návrhu též veřejné zasedání odročí.

Pro skutečnost, aby uzavřená dohoda byla platná je nevyhnutelné, aby ji soud dle dle ust. § 314o odst.1TrŘ schválil. Státní zástupce tedy musí každý jednotlivý návrh na schválení soudu předložit k povolení. Tento návrh je pod taktovkou předsedy senátu podroben přezkumu a dle jeho obsahu a náplně spisu vybere jedno ze tří zákonodárcem předvídaného právního řešení dle ust.§ 314o odst.1 TrŘ, neboli:

a) nařídí veřejné zasedání k rozhodnutí o návrhu na schválení dohody o vině a trestu

b) rozhodne o odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu pro závažné procesní vady, zejména neměl-li obviněný při sjednávání dohody o vině a trestu obhájce, nebo z důvodů uvedených v § 314r odst. 2 TrŘ

c) nařídí předběžné projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu

Dle téhož ustanovení odstavce třetího v případě, že je usnesení o odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu nabylo právní moci, věc se vrací do fáze přípravného řízení.

Samotný výrok náhrady škody⁵⁸² je součástí odsuzujícího rozsudku, kterým je dohoda schvalována. Dle ust.§ 314r odst.4 TrŘ rozsudek musí být v právní harmonii s poškozeným obeznámenou dohodou či smluvený způsob a rozsah náhrady koresponduje s řádně uplatněným nárokem poškozeného dle ust.§ 43 odst.3 TrŘ, jinak postupuje dle § 228 či § 229 TrŘ, což soudci poskytuje jistou benevolenci rozhodování a znamená to, že soudce se nemusí restringovat pouze na obsah předložené sjednané dohody o vině a trestu. Rozborem situace dojdeme k nežádoucímu právnímu rozluštění, jelikož, bude-li soud postupovat dle § 228 TrŘ⁵⁸³, zjevně pak takto učiněný rozsudek nebude ve shodě

⁵⁸⁰ Dle ust.314r odst.2 TrŘ.

⁵⁸¹ Ibid.

⁵⁸² Nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.

⁵⁸³ Dle § 228 odst.1TrŘ: „Odsuzuje-li soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo kterým se na úkor poškozeného bezdůvodně obohatil, uloží mu v rozsudku, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení, jestliže byl nárok včas uplatněn (§ 43 odst. 3), nestanoví-li tento zákon jinak; nebrání-li tomu zákonná překážka, soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, jestliže je výše škody nebo

s dohodou o vině a trestu a v takovém případě, zákon dle ust. § 245 odst. 1 TrŘ, uvádí, že: „Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, lze podat odvolání pouze v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení státní zástupce soudu navrhl,” tedy bude proti němu přípustné odvolání. Prof. Šámal⁵⁸⁴ předestírá, že nehledě na to, co je náplní dohody, pokud je skutkový stav spolehlivě zjištěn, soud má oprávnění poškozenému přirknout jeho řádně uplatněný nárok náhrady způsobené škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Dle § 314q odst. 5 TrŘ ovšem soud při schvalování návrhu dohody o vině a trestu neprovádí dokazování, činí tak pouze v případě, že to shledá potřebným. Může přistoupit k výslechu obviněného a učinit opatření potřebných vysvětlení. Shrnuto, soud se bude prakticky rozhodovat na základě spisu, který má k dispozici, což se nejeví přesměru dostatečným. Dle § 229 TrŘ pak bude soud postupovat v případě, není-li dle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti náhrady škody dostatečný podklad či bylo-li pro takové rozhodnutí nutno provádět dalšího dokazování, které by významně prodloužilo trestní řízení⁵⁸⁵

Poškozený⁵⁸⁶ může podat proti rozsudku, jímž soud povolil dohodu o vině a trestu, odvolání. To může ovšem směřovat jen proti nesprávnosti výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Oprávnění uplatnění opravného prostředku poškozený pozbývá, pakliže v dohodě o vině a trestu se souhlasně vyslovil s rozsahem a způsobem náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydáním bezdůvodného obohacení a tato úmluva byla soudem akceptována v přesné formě, s níž vyslovil svůj souhlas.⁵⁸⁷

Poškozený může uplatnit vůči obviněnému jakoukoli výši škody, kterou pokládá za správnou. V praxi jistě bude docházet k případům, kdy poškozený uplatňuje výši nároku, která značně převyšuje výši uvedenou v důkazních prostředcích. Následkem pak bude, že dohoda o vině a trestu bude při jeho sjednávání uzavřena jen v části nároku, který uplatnil

rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo bezdůvodné obohacení nebylo dosud v tomto rozsahu vydáno.”

⁵⁸⁴ Šámal, P. a kol. Op.cit. str. 3680.

⁵⁸⁵ Soud poškozeného s jeho nárokem odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních nebo před jiným příslušným orgánem.

⁵⁸⁶ Který uplatnil řádně a včas nárok na náhradu škody, nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

⁵⁸⁷ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>. [cit. 23. 4. 2016].

poškozený. Pro úspěšné schválení návrhu dohody o vině a trestu soudem je dle ust. § 314r odst.1 TrŘ neoddělitelnou součástí, aby poškozený s takovou dohodou souhlasil nebo pokud sjednaný rozsah a způsob náhrady škody odpovídá nároku, který byl řádně a včas uplatněn. Pokud poškozený vysloví tedy souhlas, soud schválí odsuzujícím rozsudkem dohodu o vině a trestu dle ust. § 314r odst.4 TrŘ. Pokud ovšem státní zástupce smluvil dohodu s obviněným pouze v podílu nároku požadovaného poškozeným či poškozený svůj souhlas s dohodou nevyslovil z jakéhokoli důvodu, dle prof. Šámala⁵⁸⁸ se ohledně uplatňovaného nároku, který nebyl součástí uzavřené smlouvy, ale který je dostatečně prokázán, bude soud následovat ustanovení § 228 TrŘ, pokud prokázán není, poškozeného odkáže dle §229 TrŘ na řízení občanskoprávní či jiné příslušné řízení. Co se pak týká nároku, na který dohoda dopadá, bude se soud řídit ust. § 314r odst.4 TrŘ⁵⁸⁹.

9.1.4 Hodnocení úpravy dohody o vině a trestu

Důvodová zpráva⁵⁹⁰ zdůvodňovala přijetí institutu dohody o vině a trestu tak, že dřívější právní úprava nevyužívala všech možností, jak zajistit obviněnému a poškozenému v plné míře právo na spravedlivý, ale především rychlý proces. Spravedlivý proces je bez pochyb podmíněn rychlostí řízení, jelikož jakékoli proluky v řízení mají za následek oslabení hodnot důkazů, navíc poškozený a obviněný jsou svědky nejistoty o výsledku jejich řízení. Změna v podobě přijetí dohody o vině a trestu se má projevit ve zrychlení trestního řízení před soudem za současného jeho zjednodušení a zefektivnění a zároveň se budou napříště chránit oběti trestných činů před sekundární viktimizací, jelikož odpadne požadavek opakovaného svědectví v soudním řízení a oběti tak nebudou spjaty negativními emocemi jako následku veřejného projednávání veškerých detailů trestného činu, který na nich byl spáchán.

Jak dokazují zkušenosti ze Slovenské republiky⁵⁹¹, dohoda o vině a trestu se během několika let stane stabilní součástí institutů, kterými OČTŘ končí přípravné řízení. Odbornou veřejností a justiční praxí nebyl institut dohody o vině a trestu přijat bez výtek.

⁵⁸⁸ Šámal, P. a kol. Op.cit. str. 3680.

⁵⁸⁹ Ve spojení s § 314r odst.1 TrŘ; soud musí dohodu také zhodnotit, zda-li je věcně bezchybná, jinak by se řídil ust. § 314r odst.2 a 3 TrŘ.

⁵⁹⁰ Dostupná na:

http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/1b---duvodova-zprava-k-navrhu-zakona-ze-dne-6--kvetna-2011---predloženo-do-MPR.pdf. [cit. 24 .4. 2016].

⁵⁹¹ Tam je institut dohody o vině a trestu ve službě od roku 2005.

Častou kritikou je skutečnost, že institut byl „ušíť horkou legislativní jehlou“ bez všeobecné odborné debaty a na základě povšechnějšího konsenzu. Bazální námitkou je dle prof. Jelínka⁵⁹² fakt, že dohoda o vině a trestu je v rozporu s několika základními principy⁵⁹³ ovládající trestní řízení, které zůstaly bez dotyku zákonodárcova pera. Dohoda o vině a trestu je institutem význačně měnícím charakter trestního procesu, jelikož implementuje do trestního procesu institut dohody, charakteristický pro oblast soukromého práva, kolidující se systémem tuzemského trestního procesu⁵⁹⁴, kdy zákonodárce zcela ignoroval dlouhodobé hlasy odborných kruhů a nezakotvil tento institut do zcela nového trestního řádu, po kterém odborná veřejnost i justiční praxe již delší dobu prahne. Pokud by tak býval byl učinil, mohl by ustanovení upravující dohodu o vině a trestu uvést v soulad s jinými ustanoveními trestního řádu.

Zákonodárce, zdá se, upřednostnil rychlost řízení nad dalšími parametry trestního procesu, což se nezdá šťastným řešením, jelikož osoba poškozeného, které není v úpravě dohody o vině a trestu poskytnuta taková pozornost, jakou by zasloužila je právě tím subjektem, kterému bylo ublíženo. Často osobě poškozeného nebude zcela fascinovat rychlejší průběh řízení, než jak by tomu bylo v klasickém tradičním řízení, ani přiznanou náhradou škody, ale bude jejím očekáváním pouhá satisfakce ze spravedlivého potrestání pachatele, který se na ni dopustil trestného činu. De lege ferenda by bylo vhodné, aby zákonodárce:

- učinil uvedení některých dotčených základních zásad řízení do souladu s dohodou o vině a trestu
- zvýšil etický zřetel trestního řízení tím, že namísto toho, aby obviněný pouze prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán jednoduše přizná svou vinu⁵⁹⁵
- dohodu o vině a trestu by bylo případné redukovat pro ty situace, kdy je rozhodováno ve standardním přípravném řízení nebo rozšířeném přípravném řízení.

⁵⁹² Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-izeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>. [cit. 24 .4. 2016].

⁵⁹³ Např. se zásadou materiální pravdy dle ust. § 2 odst.5 TrŘ, jelikož tato zásada požaduje, aby OČTŘ rozhodovaly čistě na základě nepochybně pravdivě zjištěných skutečností a dohoda o vině a trestu se uzavírá na základě skutečností, na kterých se strany dohodly.

⁵⁹⁴ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, z 26.10.2012, Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-izeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>. [cit. 24 .4. 2016].

⁵⁹⁵ Např. § 175a odst.3 TrŘ. Tedy úprava bude totožná s úpravou slovenskou.

Uzavírání dohody o vině a trestu v rámci zkráceného přípravného řízení naopak učiní řízení delším, než jak by tomu bylo v rámci zkráceného přípravného řízení.

- zdá se příhodným poskytnout umožnění uzavření dohody o vině a trestu též v řízení před soudem. Naopak za přebytké lze shledat předběžné projednání sjednané dohody o vině a trestu v řízení před soudem
- požadavek povinného zastoupení obhájcem obviněného, pokud je sjednávána dohoda o vině a trestu též do řízení před soudem, jestliže je sjednávána dohoda o vině a trestu
- zakotvil minimální normy pro sjednávání dohody v rámci přípravného řízení mezi osobou obviněného a osobou státním zástupcem, jako ustanovit závaznou lhůtu pro projev obviněného vůči návrhu státního zástupce o uzavření dohody o vině a trestu⁵⁹⁶

9.2 Poškozený a podmíněné zastavení trestního stíhání

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání je součástí trestního řádu od účinnosti novely provedené zákonem č.293/1993 Sb., a je v praxi často využívaným odklonem řešení trestních věcí.

Lze ho označit za zvláštní formu mezitímního rozhodnutí, které nenaplní znaky⁵⁹⁷ formy odsuzujícího rozsudku, ale nemá ani ráz konečného zastavení trestního stíhání. Jeho právním jádrem je prozatímní pozastavení probíhajícího trestního stíhání, v rámci něhož je obviněnému určena zřetelná zkušební lhůta. Pokud se obviněný během této zkušební doby osvědčí⁵⁹⁸, je mu přislíbeno, že trestní stíhání bude definitivně zastaveno. Obviněný by ovšem tento institut neměl vnímat jako automatické řešení, kdy mu nebude vyslovena vina. Má právo o něj požádat návrhem a toto právo přísluší též jiným stranám řízení. Konečné slovo bude míti státní zástupce příp. soudce, jelikož on je právě tou autoritou, která bude rozhodovat, zda-li takovému návrhu bude vyhověno či nikoli. Podmíněné zastavení trestního stíhání bude v přípravném řízení dle §307 TrŘ zastaveno, jestliže:

⁵⁹⁶ De lege ferenda by též bylo vhodné zakotvit nutný souhlas poškozeného s dohodou nebo rozsahem a způsobem náhrady, která koresponduje nároku, který uplatnil poškozený, v případě, že sjednaná výše náhrady je nižší, než nárok který poškozený měl v mysli a který také řádně uplatnil.

⁵⁹⁷ Nemá jeho charakter ani účinky.

⁵⁹⁸ Též jsou obligatorním požadavkem splnění určitých právních povinností, které budou objasněny níže.

- a) *obviněný se k činu doznal*
- b) *obviněný s podmíněným zastavením projevil souhlas*
- c) *nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradu uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě*⁵⁹⁹
- d) *vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání*
- e) *vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující*

Podmíněné zastavení trestního stíhání je myslitelné pouze u přečinů, také ale v řízení o přečinu, jehož následkem nevznikla žádná škoda či získáno bezdůvodné obohacení, o němž by bylo pravděpodobné učinit rozhodnutí v trestním řízení, a tedy je vyloučeno postup obviněného požadující náhradu škody nebo např. vydání bezdůvodného obohacení, dle ust. § 307 odst.1 TrŘ písm.b).

Významným ustanovením pro osobu poškozeného je povinnost, kterou obviněnému zákon ukládá v § 307 odst.1 písm.b) TrŘ, neboli nahrazení škody či učinění kroků obviněného, které budou následně vést k nahrazení škody. Zákonodárce sledoval touto povinností dva základní záměry. Zaprvé, pokud obviněný uskuteční náhradu škody, prakticky tím demonstruje, že svého činu lituje a má úmysl odstranit následky, které svým jednáním zapříčinil a vyrovnává se v materiální sféře s osobou, kterou znevýhodnil, tedy poškozeným. Za takové vyvinuté úsilí ho pak zákonodárce odměňuje privilegiem v podobě odklonu trestního řízení.

Druhý záměr zákonodárce je bezesporu spojen s osobou poškozeného. Nařízená povinnost nahrazení škody nebo podniknutí kroků uskutečňujících tento záměr bude velkou pomocí postavení poškozeného v trestním řízení, neb ten pak napříště není povinen sám svou pílí usilovat o náhradu nároku škody, je tedy uchráněn útrap adhezního řízení.⁶⁰⁰ Zákonodárce jistě vhodně zakomponoval podmínku náhrady škody obviněným pro možnost schválení tohoto odklonu, jelikož v opačném případě by byla pozice osoby

⁵⁹⁹ Poškozený musí poskytnout na vyžádání, a to písemně, že, mu obviněný v průběhu trestního stíhání uhradil způsobenou škodu- a toto potvrzení se nazývá tzn. kvittance. jeho opis je uložen do spisu, a je listinným důkazem odčiněné povinnosti, kterou obviněný provedl. Tato skutečnost může být dokázána i jinak , např. totožnou výpovědí poškozeného a obviněného či výpisem z účtu u banky obviněného a poškozeného. Růžička, M, Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 580.

⁶⁰⁰ Či dokonce povinnost uplatnění svého nároku v občanskoprávním řízení či jiném příslušném řízení.

poškozeného neblaze zhoršena, poněvadž by mu bylo upřeno právo domoci se své náhrady škody během adhezního řízení a byl by tím právně katapultován na strnitou cestu uplatnění svého nároku v občanskoprávním řízení.⁶⁰¹

Účast poškozeného v procesu náhrady škody je poměrně činná, zákonodárce se ho snaží včlenit do procesu, kde je prováděno vyrovnání s osobou obviněného. Zajímavostí jistě je způsob satisfakce nároku, který není nutně zprostředkován soudem. Poškozený má možnost diskutovat náhradu škody v rámci direktní konfrontace s obviněným, což může zlepšit míru morálního uspokojení, kterého se poškozenému dostane. Odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání je možno dosáhnout bez souhlasu poškozeného, což je, de lege ferenda námětem ke změně, jelikož obviněnému může být podmíněné zastavení trestního stíhání přiznáno bez kooperace s poškozeným, samozřejmě v případě, že řádně nahradil danou škodu nebo učinil nutné kroky k její reparaci, tak jak požaduje zákon. V případě, že poškozený nechce vyslovit souhlas s určitým podmíněným zastavením trestního stíhání, nemůže proti němu zbrojit jinak než pouhou stížností proti rozhodnutí o jeho povolení dle ust. § 307 odst. 7 TrŘ.

K souhlasu nařízení podmíněného zastavení trestního stíhání bude dostačující přijetí dohody o náhradě škody. Tato právní cesta je výhodná zejména pro osobu obviněného, jelikož je to pro něho mnohem finančně výhodnější. V takovém naposledy zmíněném případě zákon požaduje účast poškozeného, a tento se obligatorně účastní postupu preparace rozhodnutí podmíněného zastavení trestního stíhání.⁶⁰²

Výčet alternativních způsobů vypořádání obviněného s poškozeným nalezneme v § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ, dle něhož „*v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný*“:

1. nahradil škodu, pokud byla činem způsobena
2. obviněný s poškozeným uzavřel dohodu nebo
3. učinil jiná potřebná opatření potřebná k její náhradě

Takovými potřebnými opatřeními mohou být dle judikatury⁶⁰³ např. uložení prostředků na náhradu škody ve prospěch do úschovy soudu poškozeného⁶⁰⁴.

⁶⁰¹ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, str. 66-67.

⁶⁰² Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, str. 66-67.

⁶⁰³ R 20/95.

⁶⁰⁴ Při posuzování otázky, zda určité opatření provedené obviněným k náhradě škody naplňuje podmínky dle § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ je pak nutno zohlednit výši škody, která byla poškozenému

Naproti úpravě institutu narovnání, jehož výklad následuje níže, má u tohoto institutu obviněný privilegium spočívající v tom, že bude dostatečným, pokud uzavře s poškozeným dohodu o náhradě škody, což z tohoto institutu tvoří perfektní právní řešení pro ekonomicky slabší obviněné⁶⁰⁵, kteří nevlastní tolik finančních prostředků, kolik by bylo třeba k uhrazení způsobené škody jednorázovou platbou. Zmíněná výhoda pramení z toho, že rozhodnutí učiněné o podmíněném zastavení trestního stíhání není rozhodnutím definitivním, jelikož spolu s rozhodnutím se obviněnému ustanoví určitá zkušební lhůta⁶⁰⁶. Během takové lhůty bude kontrolováno, zda-li obviněný dostal svým závazkům v dohodě uvedených a pokud nesplnil, hrozí mu, že bude pokračováno v podmíněně zastaveném trestním stíhání, dle ust. § 308 odst. 3 TrŘ. Pokud dohoda o náhradě škody byla uzavřena mezi poškozeným a obviněným, dle ust. § 307 odst. 4 TrŘ, OČTŘ schvalující podmíněné zastavení přikáže obviněnému, aby odškodnil způsobenou újmu během udělené zkušební doby.

Uzavřená dohoda o vině a trestu může ovšem vypadat i tak, že její součástí nebude žádná náhrada škody a to z jednoduchého důvodu, jelikož poškozený a obviněný se shodli na tom, že žádná náhrada škody požadována nebude, nehledě na skutečnost, že k vytvoření faktické materiální škody došlo. Není to samozřejmě v praxi zrovna obvyklé, ale zákon takovou možnost připouští, není správné, aby obžalovaný byl podrobován nátlaku k vyžadování náhrady škody⁶⁰⁷.

Dle judikatury⁶⁰⁸ je možno nařídit podmíněné zastavení trestního stíhání i u činů, kterými nebyla způsobena nijaká škoda⁶⁰⁹. Jsou ovšem též odborné hlasy zbrojící proti takovému povolení, které argumentují, že v případě komparace předpokladů nutných pro učinění rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a institutu narovnání, je dle ust. § 309 odst. 1 písm. b) TrŘ možno narovnání ujednat též, pokud obviněný „odčiní jinak trestným činem vzniklou újmu“, jejímž srovnáním a contrario by bylo možno vyvodit

způsobena trestným činem a kterou OČTŘ rozhodující o podmíněném zastavení trestního stíhání náležitě zjistily a ne pouze z toho, co svým požadavkem vyslovil poškozený.

⁶⁰⁵ Těmi budou např. osoby registrované úřadem práce, osoby důchodového věku, mladiství etc.

⁶⁰⁶ Dle ust. § 307 odst. 3 TrŘ, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání ustanoví zkušební doba, která může být v rozsahu od šesti měsíců až dva roky, v závažných případech let pět. Tato zkušební doba začíná spolu s právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

⁶⁰⁷ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. C.H.Beck, Praha, 2002, str. 52.

⁶⁰⁸ R č. 47/1996 Sb. rozh. tr.

⁶⁰⁹ Myšleno škodu vyčíslitelnou v penězích.

závěr, že pokud totožná dikce litery zákona u institutu podmíněného zastavení trestního stíhání chybí, nelze tedy podmíněné zastavení trestního stíhání nařídit, pokud nedošlo ke vzniku žádné škody, která se dá vyčíslit v penězích a jehož následkem je uložení tohoto odklonu vyloučené.⁶¹⁰ Takový závěr by ovšem absurdně podporoval ty obviněné, kteří svým jednáním způsobili materiální, vyčíslitelnou, škodu a naopak diskriminoval obviněné, kteří žádnou škodu nezpůsobili, což potvrzuje výše uvedený názor judikatury, aneb ačkoli nebyla trestným činem způsobena žádná škoda vyčíslitelná v penězích, podléhá takové trestní stíhání tímto činem se zaobírající, možnosti nařízení podmíněného zastavení trestního stíhání. De lege ferenda, by bylo vhodné zakomponovat do současné úpravy výkladem podaného odklonu, totožnou potenciálnost jako u institutu narovnání, tedy právo obviněného jinak odčinit újmu vzniklou trestným činem způsobenou stejně, jak tomu zákon předvídá v ust. § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ, což by donutilo obviněného aktivně projevit alespoň nějakou činnost směřující k nápravě jím způsobené újmy⁶¹¹.

Relativně nedávno přijatá novela trestního řádu⁶¹² učinila přídavek do ustanovení § 307 TrŘ a obohatila ho o jeden odstavec, ve stávající úpravě odstavec druhý zmíněného ustanovení trestního řádu, dle něhož: *„je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, způsobem jeho spáchání nebo poměry obviněného, soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze v případě, že obviněný dodrží podmínky uvedené v ust. § 307 odst. 1 TrŘ a současně:*

a) se zaváže se, že v průběhu zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo

b) složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.“

Tato změna, neboli přídavek trestního řádu, následovala kritické hlasy státního zastupitelství, dle nichž nebylo dříve obviněnému možno nařídit určité potřebné formy

⁶¹⁰ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, str. 68.

⁶¹¹ Např. újmy morální.

⁶¹² Provedená zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. září 2012.

zákazů a finančních postihů. Dle přidaného ust. § 307 odst. 2 písm. b) TrŘ je dnes možné⁶¹³ souhlasit s podmíněným zastavením trestního stíhání pouze, pokud obviněný dostojí podmínkám uvedeným v ust. § 307 odst. 1 TrŘ a spolu s tím přislíbí, že v průběhu zkušební doby nebude vykonávat činnost, ve spojitosti se kterou spáchal daný přečin. Majoritním případem bude zákaz řízení motorových vozidel, nebo vůbec pokud se bude rozhodovat o deliktech spáchaných v dopravě, v nichž by jinak bylo povinné nařídit zákaz činnosti. Tento obviněný bude mít spolu s právní mocí rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání zakázáno řízení motorových vozidel, bude muset odevzdat řidičský průkaz OČTŘ a v rozhodnutí uvedeném období musí takový zákaz dodržovat.

Druhá část novely trestního řádu, vytváří nově podmínku, kterou může soud obviněnému uložit, jak již výše uvedeno, která ovšem není v aplikační praxi přespříliš aplikovaná a zaobírá se peněžitou částkou určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Danou částku obviněný složí na účet státního zastupitelství a uvedená částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Tato varianta se jeví poněkud složitou, jelikož totožná podmínka⁶¹⁴ je stanovena u odklonu narovnání. V případě, že obviněný zálohu složí, ovšem není nařízeno podmíněné zastavení trestního stíhání, bude samozřejmě tato finanční částka obviněnému restituována.

Detailněji se tímto institutem zabývat nemohu, bohužel k širšímu výkladu není prostor, snažila jsem se zaměřit, vzhledem k tématu mé disertační práce, majoritně na osobu poškozeného u tohoto druhu odklonu, tedy zejména na jeho práva a možnosti, kterých mu může býti dopřáno. Všeobecně shledávám institut o podmíněném zastavení trestního stíhání kladným, jen by bylo, de lege ferenda vhodné, aby poškozený obligatorně musel vyslovit souhlas s usnesením o podmíněném zastavení trestního stíhání, než k němu dojde. Ve stávající úpravě poškozenému přísluší jen právo stížnosti ve všech fázích řízení proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání dle ust. § 307 odst. 7 TrŘ. Pokud zákonodárce ovšem zamýšlí odměnit obviněného takovýmto odklonem, jehož součástí je obligatorní odškodnění poškozeného⁶¹⁵, bylo by vhodné podmínit takový institut souhlasem poškozeného⁶¹⁶, jelikož v praxi budou k nalezení jistě i takoví poškození, kteří

⁶¹³ Je-li to odůvodněno povahou a závažností přečinu či okolnostmi jeho spáchání nebo jeho poměry.

⁶¹⁴ Podmínka uložení finanční částky určenou na pomoc obětem trestných činů.

⁶¹⁵ Nebo alespoň učinění smlouvy o jeho výkonu. Viz. výklad výše.

⁶¹⁶ Myšleno v případech, kdy poškozený je aktivním účastníkem takového řízení a zjevně projevuje o účast v něm zájem, jak uvedeno výše, není ho možno k uplatnění jeho práv možno nutit.

budou mít na odsouzení obviněného zájem, a budou ho považovat jako významnou morální satisfakci, která může být v některých případech mnohem cennější než jakákoli finanční reparace. Ostatně zákonodárce ustanovil takový obligatorní souhlas institutu narovnání dle ust. § 309 odst. 1 TrŘ, nedovedu si tedy představit žádnou právní překážku, proč by tomu nemohl učinit stejně u podmíněného zastavení trestního stíhání.

9.3 Poškozený a narovnání

Institut narovnání byl novelou včleněn do trestního řádu v roce 1995⁶¹⁷ a je jednou z možností, jak se obviněný může vyhnout odsuzujícímu rozsudku. Pokud bychom měli tento odklon představit velmi zjednodušenou formou, jedná se o dohodu, kterou uzavírá poškozený s obviněným, ta musí být ještě následně schválena autoritou, tedy státním zástupcem nebo soudem a jejímž následkem je zastavení trestního stíhání.⁶¹⁸ Dle některých autorů⁶¹⁹ má být narovnání využíváno v právních situacích, kdy trestný čin, ke kterému došlo jednáním pachatele má charakteru rozporu mezi poškozeným a pachatelem a nařízení institutu narovnání by se tento rozpor mělo odstranit. Z výše uvedeného jasně povstává, že narovnání náleží do skupiny tradičních mediačních institutů.⁶²⁰

V ust. § 309 odst. 1 TrŘ zákon udává podmínky, za jakých je možno rozhodnout o schválení narovnání. Rozhodnutí činí v přípravném řízení státní zástupce, jinak tak bude provedeno soudem. Za obligatorní podmínky lze označit:

- jedná se o přečin
- souhlas o schválení narovnání musí vyslovit jak osoba obviněného, tak poškozený

Dále je nutné, aby poškozený:

- a) *prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě*
- b) *uhradil poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učinil potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčinil újmu vzniklou trestným činem*
- c) *vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání*

⁶¹⁷ Zákonem č. 152/1992 Sb., s účinností od 1. září 1995.

⁶¹⁸ Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, str. 68.

⁶¹⁹ Císařová, D., Čížková, J. Několik poznámek k otázce narovnání jako zvláštního způsobu řízení, ratio legis a vztah k předpisům práva občanského. *Trestní právo*, 1998, str. 6.

⁶²⁰ Mediací je řešení mimosoudního vyjednávání, které si klade za cíl napravit vztahy mezi obviněným a poškozeným.

d) složil na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům dle ust. § 309 odst. 1 TrŘ.

Dle ust. § 310 TrŘ je povinností státního zástupce či soudu před učiněním rozhodnutí o schválení narovnání vyslechnout obviněného a poškozeného. Výsledkem budou zjišťovány především způsob a okolnosti týkající se uzavření dohody, dále pak, byla-li dohoda o narovnání mezi těmito dvěma učiněna dobrovolně a zda-li oba vyslovují souhlas se schválením narovnání. Obviněného je nutno se též dotázat, zda-li je mu jasný obsah obvinění a zda-li si je vědom konsekvencí vzniknuvších schválením narovnání. Nedílnou součástí takového výsledku musí být i deklarace obviněného, že spáchal skutek, pro která je stíhán. Dle odstavce druhého totožného ustanovení je před výkonem výsledku nutno učinit poučení poškozeného a obviněného o právech, která jsou jim přiznána a o základu odklonu narovnání.

Pokud došlo k naplnění vše uvedených podmínek, mají soud a státní zástupce právo učinit rozhodnutí o tom, že narovnání schválí, připadá-li jim taková právní metoda, kterou se věc vyřídí, postačující. V rámci rozhodování se soud či státní zástupce budou zaobírat též závažností a povahou trestného činu, jestli došlo k zasažení veřejného zájmu a co se osoby pachatele týče, přihlédnou též k jeho majetkovým a osobním poměrům..⁶²¹

Výrok o zastavení trestního stíhání je součástí rozhodnutí o schválení narovnání. Rozhodnutí musí také pojímat deskripci skutku, jeho právní posudek, obsah narovnání, které zahrnuje výši škody, kterou pachatel uhradil či škody, k jejímuž uhrazení byly podniknuty nezbytné právní kroky, právní rozměr bezdůvodného obohacení, k jehož vydání došlo nebo k něhož uhrazení byly podniknuty nezbytné právní kroky, eventuálně metodu jiného odčinění újmy, která je následkem spáchaného trestného činu a výši finančního obnosu, trestných činů který obviněný určil státu na finanční pomoc obětem⁶²².

Zajímavostí, která byla v minulosti tečem kritiky ze strany odborných kruhů, je skutečnost, že výši finanční částky si volí obviněný sám od sebe, neb toto má být hmotnou

⁶²¹ Jelínek, Jiří a kol. Op.cit. 3. str.760.

⁶²² Ibid., str.759.

projekcí soustrasti nad trestným činem, kterého se dopustil a jeho opčním způsobem odčinil. Konečné slovo úsudku, zda-li navrhovaná suma odpovídá danému případu, vyslovují státní autority, tj. soud nebo státní zástupce. Finanční částka má směřovat na peněžitou pomoc obětem trestných činů dle zákona č.209/1997 Sb.⁶²³, dle něhož pomoc je poskytnuta jednorázově finanční částkou určenou k překlenutí špatné sociální situace, která je následkem spáchaného trestného činu. Taková peněžní pomoc může být poskytnuta osobě českého státního občanství⁶²⁴ a je provedena v případech, kdy osobě bylo škoda na zdraví přivozena trestným činem a pachatel, který škodu zapříčinil, ji plně nenahradil.⁶²⁵ Žádost takové pomoci podává sama oběť trestného činu a při dodržení mnoha dalších předpokladů bude poskytnuta Ministerstvem spravedlnosti.⁶²⁶

Novela trestního zákona provedená zákonem⁶²⁷ pozměnila podmínky institutu narovnání. Relativně nově tak obviněný pozbývá oprávnění určit půli dané finanční částky individuálně určitému příjemci v rámci obecně prospěšných účelů, ale napříště celá finanční suma bude poskytnuta účelům peněžité pomoci obětem trestné činnosti⁶²⁸. Z tohoto důvodu bylo upraveno ust. § 309 a § 311 TrŘ a § 312 TrŘ byl zcela zrušen.

Dovolím si souhlasit s rozhodnutím zákonodárce takový právní krok učinit, jelikož dříve platná úprava byla lehce zneužitelná, jelikož mohlo docházet k situacím, kdy byly uzavírány dohody netransparentního právního ražení, jejichž záměrem bylo jistě pominout právní požadavky odklonu narovnání, nutno hledět povinnosti soudu, jenž byl poután obsahem dohody o narovnání, kterou mezi sebou uzavřeli osoba poškozeného a osoba obviněného.

Samotné dispozice pro schválení narovnání se na první pohled velmi podobají těm požadovaným u podmíněného zastavení trestního stíhání. Opak je ovšem pravdou. Obligatorní podmínka pro jejich schválení je učinění náhrady škody způsobené poškozenému, nebo alespoň vykonání určitých kroků k její náhradě. Institut narovnání si ovšem zcela jistě nevystačí s holou dohodou, kterou uzavřeli osoba obviněného a poškozeného o tom, že náhrada škody nebo vydání bezdůvodného obohacení bude

⁶²³ O poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

⁶²⁴ Postačí též trvalý či dlouhodobý pobyt na tuzemském území.

⁶²⁵ Jelínek, Jiří a kol. Op.cit.3 str.760.

⁶²⁶ Výše takové pomoci je omezena výší 150 000 Kč.

⁶²⁷ Zák.č.193/2012 Sb. účinnou od 1.9.2012.

⁶²⁸ Dle zvláštního právního předpisu zák.č.209/1993 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

v budoucnosti vykonána. Pokud má dojít k platnému schválení institutu narovnání soudem⁶²⁹, bude zapotřebí v plné výši nahradit způsobenou škodu nebo vzniklou újmu. V případě, že by byla uzavřena taková imperfektní dohoda, dle A.Solotáře⁶³⁰ by takové plnění bylo třeba zajistit, což by v praxi znamenalo učinit zajištění vybraným institutem zajištění, které připadá v úvahu dle občanskoprávní úpravy, jelikož institut narovnání je nutno zajistit značnějším rozsahem spolehlivosti, že poškozený se dočká svého odškodnění.

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu⁶³¹ není možné aplikovat odklon narovnání na případy, kdy nedošlo ke způsobení škody nebo újmy, které bylo možné nahradit či učinit její odškodnění, což podporuje názor J. Nezkusila⁶³², dle něhož v případě, že je v případě absence škody a osoby poškozeného, není co kompenzovat, neexistuje žádná osoba, která by s narovnáním souhlasila a inkludovala.

Jelikož obsah institutu narovnání substituuje výrok o trestu, je rozhodnutí o něm evidováno v Rejstříku trestů dle § 313 TrŘ.⁶³³

Nutno na závěr dodat, že dle § 310a TrŘ nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení, který pouze přešel na jeho nástupce, těmto právním ascendentům jeho výkon nepřísluší, což prof. Šámal⁶³⁴ opodstatňuje zvláštní podstatou tohoto institutu, jehož význam není možno omezovat pouze na náhradu škody či akceleraci trestního řízení, ale též harmonizaci narušených vztahů mezi pachatelem a poškozeným, tedy restituci jejich vztahů, jejímž následkem bude také odstraněna újma, kterou obviněný svým jednáním způsobil a kterou osoba poškozeného pociťovala jako újmu.

Dle ust. § 309 odst.2 TrŘ může poškozený podat stížnost, s odkladným účinkem, proti rozhodnutí o schválení narovnání, proti rozhodnutí pravomocnému jsou pak připuštěny mimořádné opravné prostředky⁶³⁵.

9.4 Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a poškozený

⁶²⁹ Nebo státním zástupcem viz. např. ust. § 307 odst.1, věta před písm.a) TrŘ.

⁶³⁰ Solotář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V. a kol. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. První díl. Praha: Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, 2001, str.472-474.

⁶³¹ Sp. zn. 11 Tdo 1202/2008.

⁶³² Nezkusil, J. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*. 2007, ročník 146, č. 10, str. 1099.

⁶³³ Jako skutečnost významná pro trestní řízení In. Jelínek, J. a kol. Trestní zákoník a Trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3.vydání. Praha: Leges, 2012, str.1009.

⁶³⁴ Šámal, P. a kol. Op. cit. str. 3535.

⁶³⁵ Jelínek, Jiří a kol. Op. cit. 3. str.760.

Úprava podmíněného odložení podání návrhu na potrestání má své místo v ustanovení § 179g a §179h TrŘ jako součást úpravy zkráceného přípravného řízení. V této úpravě budeme hledat spoustu podobností s úpravou institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, o němž byl podrobnější výklad podán výše, proto si dovolím se omezit výklad na stručnější výkladovou formu. V roce 2012 prodělalo toto ustanovení dvě závažné právní operace, provedené zákony č.459/2011 Sb. účinného od 1.ledna 2012 a 193/2012 Sb. účinného od 1.září 2012.

První z uvedených novel se snažila, po kritice plynoucí z odborných kruhů a aplikační praxe, odstranit disproporci u postupů tohoto institutu a podmíněného zastavení trestního stíhání ve vztahu k institutu náhrady škody. Před novelou totiž nebylo možné v rámci podmíněného odložení podání návrhu na potrestání⁶³⁶ povolit, aby podezřelý místo výkonu náhrady škody se s poškozeným pouze dohodl⁶³⁷, že vykoná opatření nutná k její náhradě, zákon předvídal tedy jen jedinou možnost a to, aby obviněný škodu plně nahradil. Jistě bylo zcela nerovnou diskriminací, aby pachatel, který se účastnil zkráceného přípravného řízení na takovou skutečnost doplatil a zákonodárce tuto neodůvodněný rozkol odstranil⁶³⁸ a sjednotit podmínky náhrady škody u těchto dvou zmíněných odklonů.

Novela se také věnovala prodloužení zkušební doby podezřelého, kdy současná úprava v ust. § 179g odst.3 TrŘ stanoví zkušební lhůtu na šest měsíců až dva roky, v závažných případech⁶³⁹ až let pět. Podobně, jak je tomu u institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, tak u tohoto odklonu, zákon předvídá v ust. § 179 odst.4 TrŘ, že osoba podezřelého, který spolu s poškozeným učinil dohodu o způsobu náhrady škody či o vydání bezdůvodného obohacení, bude muset během zkušební lhůty mu soudem určené nahradit nebo vydat bezdůvodné obohacení. Tato povinnost mu bude uložena v rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání.

Další změnou, kterou novela⁶⁴⁰ přinesla, je skutečnost, že rozšířila oblast trestných činů, u nichž připadá v úvahu konání zkráceného přípravného řízení. Zákonodárce tak

⁶³⁶ To de děje v rámci zkráceného přípravného řízení.

⁶³⁷ Byla uzavřena dohoda.

⁶³⁸ Vicherek, R., Co je nového v trestním řádu od 1.1.2012-III.část. Ze dne 24.2.2012 Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-iii-cast-80514.html> [cit. 1. 5. 2016].

⁶³⁹ dle ust. § 179g odst2 TrŘ: *Je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného trestného činu, okolnostmi spáchání trestného činu anebo poměry podezřelého.*

⁶⁴⁰ Zákon č.459/2011.

umožnil konat zkrácené řízení u trestných činů dle ust. § 179a odst. 1 TrŘ, na které zákon stanoví horní hranici nepřevyšující pět let.⁶⁴¹

Pro tento typ odklonu⁶⁴² není obligatorní, aby pachatel plně nahradil nemajetkovou újmu v penězích.

Druhá z výše uvedených novel z roku 2012⁶⁴³ rozšířila pravomoce soudce ve smyslu omezení, která jsou podezřelému ukládána spolu s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání⁶⁴⁴ dle ust. § 179g odst. 2 písm. a, b). V odůvodněných případech, je možné, aby podezřelému byly uloženy následující rozšířené podmínky a přislíbí-li podezřelý, že je dodrží, mohlo by mu býti nařízeno podmíněné odložení podání návrhu na potrestání:

a) zaváže se, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, nebo

b) složí na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu.

Jistou právní pojistkou označuje P. Šámal⁶⁴⁵ právo poškozeného napadnout rozhodnutí podmíněného odložení podání návrhu na potrestání dle ust. § 179g odst. 7 TrŘ, stejně jako to může učinit u rozhodnutí o osvědčení podezřelého během zkušební lhůty dle ust. § 179h odst. 4 TrŘ poškozený zbrojí formou stížnosti, s odkladným účinkem.

K podrobnějšímu pojednání o tomto odklonu odkazuji na výklad již podaný výše u institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, neb totéž platí u tohoto odklonu, k širšímu výkladu mi bohužel nezbývá prostota.

10. Poškozený v zahraniční právní úpravě

⁶⁴¹ Dřívější úprava umožňovala zkrácené přípravné řízení konat pouze u trestných činů, u nichž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující tři roky.

⁶⁴² Totožně s úpravou o podmíněném zastavení trestního stíhání.

⁶⁴³ Z.č. 193/2012 Sb.

⁶⁴⁴ Zákonodárce zjevně následoval úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání.

⁶⁴⁵ Šámal, P. a kol. Op. cit. str. 2388.

10.1 Německá spolková republika

Německý trestní řád⁶⁴⁶ považuje za poškozeného dle ust.172 odst.1 a § 406d-406h StPO tu osobu, která byla zasažena přímo na svých právech, právních statcích nebo bylo zasaženo do jejích právem chráněných zájmů. Postavení poškozeného je poměrně silné, poškozený se řadí mezi samostatné subjekty řízení a je nadán mnohými procesními právy. Poškozený může v řízení vystupovat též jako žalobce vedlejší či dokonce se může stát navrhovatelem adhezního řízení⁶⁴⁷.

Institut poškozeného má v německém právním prostředí dlouhou tradici, prakticky byl součástí již říšského trestního řádu z roku 1877, který znal jak instituty soukromé, tak i vedlejší žaloby, ale i žaloby vynucené. Velkým zlomem nastal v roce 1986, kdy byl přijat zákon o ochraně obětí⁶⁴⁸. Tento zákon práva poškozeného sjednotil, ale samozřejmě i posílil, bylo jím např. přiznáno právo podat vedlejší žalobu. Dalším podstatným milníkem vývoje práv poškozeného znamenal zákon o potírání zločinu⁶⁴⁹ přijatý v roce 1994. Významným zákonem lze označit též zákon na ochranu svědků z roku 1998, tzv. Zeugenschutzgesetz, který inovoval způsob výslechu svědků, kdy dovolil použití audiovizuálních zařízení, což jistě přispělo k odstranění nepříjemných situací shledání se s osobou obžalovaného, které mnohdy vedly ke vzniku sekundární viktimizace.

V roce 1999 byl do německého trestního řádu zakomponován institut narovnání mezi obětí a pachatelem trestného činu, neboli tzv. Täter- Opfer- Ausgleich⁶⁵⁰. Tento institut měl za účel především ulehčit dobývání odškodnění poškozeného.

Zákon, jehož účelem mělo být především posílení práv obětí v trestním řízení byl přijat 1. září 2004, nazván Opferrechtsreformgesetz neboli tzv. reformní zákon na ochranu práv obětí. Tento zákon se zabývá ve svém prvním vydání např. osobnostními právy obětí v trestním řízení, ve svém druhém vydání z roku 2009 rozšířil předešlá práva u zranitelných osob, jako např. dětí či postižených, novelizoval ale i předpoklady vedlejší žaloby. Třetí vydání tohoto reformního zákona bylo vypracováno v roce 2015 a bylo reakcí na směrnici 2012/29/EU. Protože již před přijetím této směrnice byla práva obětí ve

⁶⁴⁶ Dále jen StPO neboli Strafprozessordnung, dostupný z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf>. [cit. 1. 5. 2016].

⁶⁴⁷ Beulke, W. Strafprozessrecht. 13.vydání. 2016, Muller Verlag, str.76.

⁶⁴⁸ Tzv. Opferschutzgesetz.

⁶⁴⁹ Tzv. Verbrechensbekämpfungsgesetz.

⁶⁵⁰ Více o tomto institutu v německém právním prostředí viz. Jesser, M. Täter- Opfer-Ausgleich und Wiedergutmachung im Steuerstrafrecht (Strefrecht in Forschung und Praxis), 2004, Verlag Dr. Kovac.

Spolkové republice na vysoké úrovni, došlo pouze k dílčím změnám, především v získávání informací o procesu či psychosociální soudní pomoci se zaměřením na zvláště zranitelné oběti⁶⁵¹.

Poškozený má rozsáhlá procesní práva dle německého trestního řádu. Je to právě on, z jehož iniciativy je zahajován majoritní počet trestních řízení jeho trestním oznámením. Podobně jako v české úpravě může poškozený požadovat, jak je nakládáno s řízením a kde se právě nachází odsouzený, tedy zda-li pobývá na svobodě či byl-li propuštěn na svobodu. Dle § 406e odst.1 StPO může poškozený nahlížet do spisu, ovšem prostřednictvím svého státního zástupce, který je povinen uvést, proč tak poškozený požaduje. Obdobně jako v naší úpravě může být právo nahlédnout do spisu omezeno, pokud převyšují nad tímto právem jiné zájmy a samozřejmě, pokud by tím došlo k ohrožení účelu vyšetřování či jeho zdržování.

Poškozený má dle německého práva možnost domoci se svých nároků během trestního procesu v rámci adhezního řízení dle § 403 StPO. Může tak za něj učinit i jeho dědic, uplatňovat je možno jen nároky majetkoprávní povahy, které vznikly tímto trestným činem a které nebyly doposud soudně uplatněny. Procesní lhůta, dokdy musí být takový návrh podán je v ust. § 404 odst.1 StPO, dle něhož tak musí být učiněno před započítím závěrečných řečí hlavního líčení, ústně či písemně. Součástí žádosti musí být její předmět, důvod a potřebné důkazy. Soud uplatněný nárok poškozenému přizná, pokud obviněného pravomocně odsoudí za daný trestný čin dle ust. 406 odst.1 StPO. Přiznání nároku je plné nebo částečné. V případě, že je žádost nepřijatelná nebo se jeví jako neopodstatněná, soud upustí od vydání rozhodnutí, čímž dává poškozenému prostor na uplatnění jeho nároku v rámci občanskoprávního řízení. Dle ust. § 406a odst.1 StPO je možné proti rozhodnutí o žádosti podat odvolání, může tak učinit pouze obžalovaný, nikoli poškozený.

Nutno shrnout, že německá úprava postavení poškozeného v trestním řízení je na výborné úrovni, jeho práva jsou velmi konkurující těm, co zákon podává obviněnému. Jeho úprava je obsažena nejen v trestním řádu, ale v mnoha dalších právních předpisech, které jsou součástí předešlého výkladu. Z mého pohledu nejsilnějšími právy si dovolím jmenovat možnost připojení se k veřejné žalobě prostřednictvím vedlejší žaloby, což je institut, který by bylo dle mého názoru velmi vhodné zakomponovat do českého právního

⁶⁵¹ https://www.bmjv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/Staerkung_Opferrechte_Strafverfahren.html. . [cit. 5. 5. 2016].

prostředí. Dále oceňuji, že německý zákonodárce udělil poškozenému právo domoci se podání veřejné žaloby státním zástupcem, pokud podá takový návrh určitému soudu. Naposledy si dovolím zmínit, že Spolková republika klade velký význam různým pomocem poškozenému, ať již se jedná o pomoc právní či jiná rozličná poradenství.

Německá úprava se zjevně snaží o odlehčení justičního systému formou zakotvení tzv. návrhových deliktů, jejichž započetí je ponecháno plně na iniciativě poškozeného. S touto variantou si dovolím vyslovit souhlas a bylo by de lege ferenda vhodné, aby zákonodárce takovou úpravu následoval a též ulehčit již tak přetíženému justičnímu systému.

V rámci komparace české a německé úpravy je nutno konstatovat poměrně vyvážený status, což je bezesporu kladné. Jediné, o co je česká úprava ochuzena, jsou instituty soukromé a vedlejší žaloby, které by český zákonodárce též mohl do trestního řádu přidat, již především k faktu, že tyto nejsou pro českou úpravu žádnou novotou a byly součástí již našich trestních řádů z roku 1873 a 1896.⁶⁵²

10.2 Postavení poškozeného z pohledu mezinárodních dokumentů z roviny OSN

Na tomto místě si dovolím učinit zběžný přehled dokumentů zaobírajících se úpravou poškozeného nebo oběti trestného činu na mezinárodní úrovni.

UN Victim Declaration

Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a proti zneužití pravomoci byla přijata 29.listopadu 1985. Jedná se o mezinárodní dokument nezávazného charakteru, který ovšem na svou dobu poměrně pokrokově stanoví práva obětí trestných činů, obětí zneužití pravomoci a nevyjímáje jejich rodinné příslušníky, kteří se protiprávně stali subjekty určité ztráty nebo zranění a stanoví, že je potřena přijmout národní a mezinárodní prostředky, které by zajistily práva obětí tohoto typu.⁶⁵³ Těmto by měly být

⁶⁵² Více viz. Gřivna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení. Praha. Karolinum. 2006.

⁶⁵³ Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>. . [cit. 8. 5. 2016].

zajištěny: přístup ke spravedlnosti a spravedlivému zacházení, přiměřená péče respektující jejich důstojnost, zajištění řádného vedení během právního procesu. Stát by také měl zakotvit do svého pořádku právní prostředky zabráňující nepříjemným pocitům oběti během celého procesu, chránit její soukromí a bezpečnost, nevyjímaje jejích rodinných příslušníků, dalším úkolem státu je pak zamezit nepotřebným prodlevám v řízení. Výkony, kterých se oběť má nebo musí účastnit mají být uskutečněny s největším možným respektem a péčí. Co se odškodnění týká, deklarace ve svém dvanáctém bodě stanoví, že pokud není kompenzace plně poskytnuta pachatelem, stát by měl uspokojit nároky těch, kteří utrpěli závažné zranění následkem závažného trestného činu a rodinám těch, kteří jsou plně závislí na příjmu oběti, která následkem trestného činu zahynula či byla mentálně či fyzicky postižena spáchaným trestným činem.⁶⁵⁴

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (UNTOC)

Tato úmluva byla přijata v New Yorku dne 15.listopadu 2000⁶⁵⁵, Česká Republika ji podepsala v Palermu 12.prosince 2000.⁶⁵⁶ Vypracováním této úmluvy⁶⁵⁷ a především jejím přijetím došlo k významnému posunutí v boji s organizovaným zločinem na mezinárodní úrovni. Organizovaný zločin je bezesporu jednou z globálních hrozeb a je zapotřebí se mu postavit společně a synchronizovaně všemi demokratickými státy světa. Jen tak má naději na úspěch. Takovými závažnými formami kriminality, proti nimž je nutno bojovat jsou nejen terorismus, ale také korupce. Úmluva je celkem rozsáhlá a podrobná, zabývá se např.vyměňováním informací mezi podepsavšími státy, prostředky spolupráce mezi autoritami, podpoře a ochraně obětí, ochranou svědků⁶⁵⁸ či specifickými vyšetřovacími technikami. Jak sama Úmluva deklaruje ve svém prvním článku, jejím účelem je podpora spolupráce za účelem prevence a účinnějšího boje proti mezinárodnímu organizovanému zločinu.

Příručka OSN na pomoc obětem trestných činů

⁶⁵⁴ A/RES/40/34.

⁶⁵⁵ A/RES/55/25.

⁶⁵⁶ Dostupná z:<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-o-umluve-organizace-spojenych-narodu-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu-19767.html>. ze dne 17.10.2013 [cit. 10. 5. 2016].

⁶⁵⁷ <https://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/>.

⁶⁵⁸ Článek 24 Úmluvy.

Příručka⁶⁵⁹, která se zabývá především poskytnutím spravedlnosti obětem, byla vypracována Úřadem OSN pro drogy a kriminalitu⁶⁶⁰ a má sloužit jako nástroj výkonu podpůrných programů poskytovaných obětem trestných činů a též růstu politik zabírajících se oběťmi, též podává postupy a protokoly, kterých by mělo být dodrženo ze strany OČTŘ a všemi subjekty, které jsou v přímém styku s oběťmi. Příručka podává popis bazálních kroků během procesu rozvoje komplexních služeb pomoci jako jsou např.: dlouhodobé či krizové poradenství, doprovod oběti k soudu, problematiku odškodnění a jiné pomocné služby. Příručka nemá být vnímána jako nucený předpis, ale spíše jako kompilace příkladů, které mohou být danými soudy zkoumány a testovány. Ve své první kapitole si příručka klade za svůj cíl, aby všichni poskytovatelé pomoci obětem trestné činnosti stejně jako zákonodárci pochopili závažný dopad viktimizace, aby bylo možné poskytnout těmto lidem maximální možnou pomoc. Dále nutnost, aby poskytovatelé pomoci obětem trestné činnosti a dalšího aparátu přicházejícího do kontaktu s oběťmi porozuměli rozsah reakci oběti, které jsou vyjádřením určité části kultury.⁶⁶¹ Stát by měl obětem nabídnouti přinejmenším tyto služby: poradenství, zásah do probíhající krize, advokátní pomoc, podporu v průběhu vyšetřování trestného činu, podporu během trestního řízení a hlavního líčení, podporu po skončení procesu, vyškolení odborníků a spřízněných pracovníků v otázkách obětí, prevenci násilí a další služby prevence, změnu veřejného povědomí a problematice oběti trestné činnosti.

Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi

Tento Protokol byl rozevřen k podpisu od 12.prosince 2000, dnes má 135 smluvních stran, včetně Evropské unie. V průběhu konference OSN v Palermu se nabídla k podpisu Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, o níž bylo pojednáno výše. Na této konferenci byly představeny současně dva další dokumenty Úmluvu doplňující, a to Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi a Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky. Záměrem Protokolu je zajištění synchronizovaného postupu smluvních stran v rámci předcházení a

⁶⁵⁹ Handbook on Justice for VICTIMS.

⁶⁶⁰ UNODC.

⁶⁶¹ [Http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf](http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf). [cit. 13. 5. 2016].

boje proti pašování imigrantů, boj s falšovanými cestovními a dalšími doklady potřebnými k ilegální migraci, urychlit trestní stíhání pachatelů této činnosti se věnujících, kooperace mezi smluvními státy a garance práv osob postižených pašováním. Významnou částí je zbavení trestní odpovědnosti imigrantů, neboli imigranti nemají podléhat trestnímu stíhání, jelikož se stali oběťmi kriminality obchodování s lidmi a jejich jednání překročení cizích státních hranic by mělo být trestáno pouze formou přestupku. Protokol operuje s výrazem „readmise“, což má být přebírání a předávání osob, které provedly neoprávněný vstup na území státu.

10.3 Postavení poškozeného a oběti trestných činů v Unijní úpravě

Problematika úpravy práv přiznaných poškozeným a obětem trestných činů je důležitým trendem počínajícím v období let osmdesátých. V oblasti legislativy Evropské Unie se tyto tendence začaly projevovat ještě před vstupem ČR mezi jejich členy. V roce 1999 učinila Komise předložení sdělení, kterým byl sledová jediný cíl, a to zvelebení pozice obětí trestných činů na území Evropské unie. Také Evropská rada nezůstala nečinná a začala se této problematice věnovat, jmenovitě během zasedání Evropské Rady, konaného v Tampere. Na tomto zasedání členské státy došly shody, že je zapotřebí sestavit minimální standardy, které by obětem trestných činů poskytly alespoň bazální práva. Tomu se tak stalo přijetím Rámcového rozhodnutí Rady ze dne 15.března 2001 č.2001/220/SVV o postavení oběti v trestním řízení.

Toto Rámcové rozhodnutí Rady ve svém úvodu odůvodňuje důvody svého přijetí, mezi které patří nutná pozornost potřeb obětí a snaha zabránit sekundární viktimizaci ukotvením takové úpravy, která by byla dostatečně důstojná a náležitá, což odůvodňuje tuto úpravu, která se nezabývá pouze ochranou obětí během trestního řízení, ale přesahuje ho i na to, co se děje obětem po a před takovým řízením. Rámcové rozhodnutí Rady se snaží o synchronizaci norem upravující postavení obětí a jejich práv, za současného dodržení respektu vůči její důstojnosti, jejího význačného práva být informován, práva být pochopen a rozuměn, práva na ochranu v různých fázích řízení či práva na to, aby pokud oběť pobývá v jiném členském státě a k trestnému činu došlo též v odlišné zemi, OČTŘ na takovou skutečnost znevýhodnění braly zřetel.

Rámcové rozhodnutí Rady⁶⁶² definuje oběť v článku 1 odst.a) jako osobu fyzickou, která utrpěla škodu, jejíž součástí je fyzické nebo psychické poškození, citová újma, hmotná ztráta, ke které došlo jednáním nebo opomenutím a je porušením předpisů trestního práva členského státu. De lege ferenda, by bylo jistě vhodné upravit nástupnická práva oběti, čemuž se rozhodnutí nevěnuje. Význam Rámcového rozhodnutí spočívá především v jeho kompletním katalogu bazálních práv oběti, což je revoluční úpravou a zároveň se jedná o první takovou komplexní úpravu na úrovni unijní. Mezi přiznaná práva lze jmenovat např. právo na respekt, právo na výslech, právo důkazní⁶⁶³, právo na výslech jen v omezené míře, právo na přístup k informacím od prvotního kontaktu s OČTŘ, právo být informován o výsledcích trestního oznámení⁶⁶⁴ či o propuštění osoby stíhané či odsouzené, právo na zmírnění komunikačních obtíží, v odůvodněných případech právo na bezplatný přístup k poradenství⁶⁶⁵, právo na ochranu a soukromí⁶⁶⁶, právo na odškodnění v rámci trestního řízení⁶⁶⁷ etc. Dle článku jedenáct Rozhodnutí Rady⁶⁶⁸ má každý členský stát také podporovat mediaci v případě trestných činů, které by byly vhodné tímto způsobem řešit a stát má v takovém případě povinnost zajistit, aby všechna ujednání mezi pachatelem a obětí, kterých bylo mediací dosaženo mohla být vzata ke zřeteli.

Úpravou, kterou Rámcová úmluva upravila⁶⁶⁹, ale praxí byla zavržena je oblast problematiky odškodňování obětí, ta byla nahrazena tzv. Zelenou knihou o odškodňování obětí trestných činů⁶⁷⁰. Majoritní náplní Zelené knihy⁶⁷¹ mělo být především zakotvení bazální úpravy procesu odškodňování společné všem členským státům⁶⁷² a učinit opatřeními která by právně srovnala práva všech obětí členských států ve smyslu

⁶⁶² Čl. 1 písm. a) Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV o postavení obětí v trestním řízení. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/32001f0220-cz.doc>. [cit. 15. 5. 2016].

⁶⁶³ Článek 3 Rámcového rozhodnutí.

⁶⁶⁴ Článek 4 odst.2 písm.a) Rámcového rozhodnutí.

⁶⁶⁵ Článek 6- zvláštní pomoc obětem Rámcového rozhodnutí.

⁶⁶⁶ Článek 8 tamtéž.

⁶⁶⁷ Článek 9 tamtéž.

⁶⁶⁸ Dostupné na: <http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/32001f0220-cz.doc>. [cit. 15. 5. 2016].

⁶⁶⁹ Dle článku 9 Rámcového rozhodnutí Rady: *1.Každý členský stát zajistí, aby oběť trestného činu měla nárok na vydání rozhodnutí v přiměřené době o odškodnění pachatelem v rámci trestního řízení, ledaže vnitrostátní právo stanoví pro určité případy, že k odškodnění dojde jiným způsobem. 2.Každý členský stát přijme nezbytná opatření podporující pachatele, aby poskytl oběti přiměřené odškodnění .3.Majetek oběti zajištěný v rámci trestního řízení, který lze vrátit, je oběti neprodleně vrácen zpět, pokud není naléhavě vyžadován pro potřeby trestního řízení.*

⁶⁷⁰ Ze dne 28.9.2001, vytvořena Komisí.

⁶⁷¹ Ta se stala základem později přijaté Směrnice Rady o odškodnění obětí trestných činů, č.2004/80/ES ze 29.4.2004.

⁶⁷² Samy členské státy pak mají zajistit odškodnění v přiměřené výši.

nenáročného pojetí odškodnění, nehledě na skutečnost, kde k takovému trestnému činu došlo, tedy v přeshraničních případech. Směrnice Rady o odškodnění obětí trestných činů, jak výše naznačeno, podává řešení problematiky způsobu odškodňování obětí přeshraničních trestných činů členských států, kdy zakotvuje princip, dle něhož osoba oběti, která žije nebo se alespoň trvale zdržuje v jednom členském státě a tatáž osoba se ocitne v pozici oběti na území druhého členského státu, odškodnění ji musí poskytnout členský stát, na jehož území došlo ke spáchání daného trestného činu. Směrnice dále předvídá, že každý členský stát je povinen zakotvit do svého právního pořádku zákon zabývající se poskytováním pomoci obětem trestných činů. K zamezení především vzniku sekundární viktimizaci, ale též byrokratického boje Směrnice předvídá etablování systému kooperace OČTR různých členských států, který sleduje ulehčení získání odškodnění přeshraničním trestných činů. Směrnice⁶⁷³ Rady 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů udává, že: „*pokud právo Společenství zaručuje fyzické osobě svobodu odebrat se do jiného členského státu, je nezbytným důsledkem této svobody pohybu ochrana této osoby před újmou v dotčeném členském státě na stejném základě jako u státních příslušníků uvedeného státu a osob, které v něm mají bydliště. Opatření pro usnadnění odškodnění obětí trestných činů tvoří součást plnění tohoto cíle.*“⁶⁷⁴ Směrnice se problematice odškodňování věnuje velmi podrobně a předvídá např., aby oběť požádala o odškodnění ve svém domovském státě, ačkoli škoda byla způsobena v jiném členském státě⁶⁷⁵, pomoc asistenčního orgánu, jak vyplnit žádost o odškodnění, podmínky výsledku žadatele odškodnění⁶⁷⁶ či právo na sdělení rozhodnutí o žádosti o odškodnění⁶⁷⁷.

Výše popsané rámcové rozhodnutí 2001/220/SVV bylo v roce 2012 nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady⁶⁷⁸, kterou byla zavedena minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Důvody přijetí uvádí Směrnice hned na svém počátku: „Unie si stanovila cíl udržet a rozvíjet prostor svobody, bezpečnosti a práva, jehož základním kamenem je vzájemné uznávání soudních rozhodnutí v občanských a trestních věcech.“ A dále přidává, že Unie bude ochráncem obětí trestných činů a z tohoto důvodu se rozhodla zavést minimální pravidla na základě Stockholmského programu.

⁶⁷³ Dostupná z: <http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/32004l0080-cz.doc>. [cit. 16. 5. 2016].

⁶⁷⁴ Č.2 Směrnice Rady o odškodňování 2004/80/ES.

⁶⁷⁵ Odškodnění ovšem vyplácí příslušný orgán státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.

⁶⁷⁶ Článek 9 Směrnice.

⁶⁷⁷ Článek 10 Směrnice.

⁶⁷⁸ Ze dne 25.října 2012.

Směrnice též rozšířila svou působnost na osoby pozůstalé⁶⁷⁹ po oběti, nazývá je tzv. nepřímými oběťmi trestného činu. Dle Směrnice je obětí osoba bez ohledu na skutečnost, zda došlo k identifikování pachatele či nikoli. Otázky postavení oběti a otázku, zda-li má oběť právo účastnit se trestního řízení, ponechává Směrnice jednotlivým úpravám členských států.

Směrnice požaduje, aby příslušné orgány, orgány podpory a orgány restorativní justice poskytovaly informace a poradenství oběti trestného činu vícero prostředky a vždy způsobem, kterému může oběť dobře porozumět, jednoduchou a srozumitelnou formou se zvláštní pozorností osobám s různými druhy postižení. Oběť musí dostat od policejního orgánu písemné potvrzení o učiněném podání, které musí být bezchybně označeno spisovou značkou, časem a místem ohlášení trestného činu.⁶⁸⁰ Velmi zajímavé se jeví ustanovení požadující, aby ohlášení trestného činu podané obětí opožděně z důvodu obav z odplaty za jeho podání, potupy nebo stigmatizace nemělo za konsekvenci odmítnutí stvrzení trestního oznámení. Informace musí být poskytnuty dostatečně detailním způsobem a důraz je položen na informace průběžného stavu řízení, informace o čase a místě soudního jednání a jednání o opravném prostředku. Spravedlnosti dle Směrnice nemůže býti dosaženo bez podaného vysvětlení okolností trestného činu z úst oběti a státy mají povinnost ji k tomu poskytnout bezplatné tlumočení, je-li ho třeba.

Co se týká osob zvláště zranitelných⁶⁸¹, měla by jim být udělena odborná podpora a právní ochrana. Bazálním úkolem těchto služeb je opora oběti na její cestě rekonvalescence z trestného činu a překonání újmy nebo traumatu.

Mediace je přípustná pouze v případě, že je vyloučena sekundární viktimizace oběti, pomsta či zastrahování. Způsob vyřešení sporu mediací by měl být výhodné především pro oběti a restituovat způsobené škody a újmy.

Údaje oběti vzniklé její účasti na trestním řízení by měly být hrazeny státním fiskem, ovšem vyjímaje právní poplatky oběti, tedy má se hradit suma vzniklá aktivní účastí oběti na trestním řízení.

Stát by měl zabezpečit práva oběti též opatřeními poskytující podporu, pomoc a ochranu, které jsou esenciálními prvky rekonvalescence oběti, ale též ochranu důstojnosti a

⁶⁷⁹ Tedy rodinné příslušníky oběti, jež zahynula v důsledku trestného činu.

⁶⁸⁰ Např. v souvislosti s pojistnými nároky.

⁶⁸¹ Např. osoby vystavené opakovanému násilí v rámci rodinných příslušníků či oběti násilí založeného na pohlaví.

bezpečnosti obětí samotných nebo i jejich rodinných příslušníků, jimž budou např. soudní zákazy kontaktu, dočasné soudní příkazy.

Sekundární viktimizaci, různým typům zastrašování a odvetám může být zabráněno koordinovaným řízením a projevením respektujícího chování ze strany OČTŘ, což bude mít za následek získání důvěry oběti, ale také řadou určitých opatření jako např. neuveřejnění informací týkající se oběti⁶⁸². Poslední zmiňované je důsledně nutno dodržovat u obětí nezletilých⁶⁸³.

Dle článku čtvrtého Směrnice, členské státy mají povinnost poskytnout obětem trestných činů určité esenciální informace a to hned od počátku jednání s příslušným orgánem, jimiž jsou:

- a) druh podpory, kterou mohou získat, a kdo ji poskytuje, kde získat příslušné základní informace o lékařské pomoci, pomoci odborníka, včetně psychologické podpory, a náhradním ubytování;*
- b) postupy související s podáním trestního oznámení a jejich úloha v souvislosti s těmito postupy*
- c) jak a za jakých podmínek mohou oběti získat ochranu, včetně ochranných opatření*
- d) jak a za jakých podmínek si mohou zajistit právní poradenství, právní pomoc a jakýkoliv jiný druh poradenství*
- e) jak a za jakých podmínek mohou získat odškodnění*
- f) jak a za jakých podmínek mají právo na tlumočení a překlad*
- g) mají-li bydliště v jiném členském státě, než ve kterém byl trestný čin spáchán, všechna zvláštní opatření, postupy nebo ujednání, které jsou dostupné na ochranu jejich zájmů v členském státě, v němž je učiněn první kontakt s příslušným orgánem*
- h) dostupné postupy pro podání stížností v případě, že práva obětí nejsou respektována příslušným orgánem, který vyvíjí činnost v rámci trestního řízení*
- i) kontaktní údaje pro předávání informací o jejich případu*
- j) dostupné služby restorativní justice*

⁶⁸² To by mělo být v souladu s články 6 a 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních osob, jež dopadají na právo spravedlivého procesu a svobodného projevu.

⁶⁸³ Nejedná-li se o případ únosu dítěte, kdy takové zveřejnění informací a možná i podobizny bude pozitivním aspektem.

*k) jak a za jakých podmínek mohou být nahrazeny výdaje vzniklé v důsledku jejich účasti na trestním řízení*⁶⁸⁴

Dle mého úsudku, velmi důležitý je článek šestnáctý kapitoly třetí Směrnice Rady, který nařizuje členským státům, aby zajistily právo oběti na rozhodnutí o odškodnění pachatelem již v průběhu trestního řízení v přiměřené době.

Dovolím si zhodnotit tuto Směrnici jako velmi komplexní a velmi důležitou pro práva obětí a jejich příslušníků. Její význam je na unijní úrovni nezpochybnitelný a v českém prostředí vyústil v zákon o obětech trestných činů, z.č. 45/2012 Sb.

10.4 Rozhodovací praxe ESD týkající se poškozených a obětí trestných činů

10.4.1 Unijní trestněprávní judikatura

Maria Pupino

Jedním z nejznámějších a velmi významných rozhodnutí Evropského soudního dvora je bezesporu případ Maria Pupino⁶⁸⁵, který lze označit za přelomové rozhodnutí, které zvýraznilo význam komunitárních principů, a též se dotklo přísně mezivládního třetího pilíře.

Případ Maria Pupino se řadí mezi rozsudky rámcových rozhodnutí, což je v oblasti unijního práva ekvivalent toho, co jsou směrnice v rámci práva komunitárního. Existuje poměrně početný arsenal rozsudků ESD k problematice tzv. předběžných otázek. Těmito předběžnými otázkami národní soudy prosí o potřebný výklad takových rámcových rozhodnutí, především dvou z nich nejpodstatnějších- rámcového rozhodnutí v otázkách postavení obětí trestných činů a rámcových rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu⁶⁸⁶.

Jedním z nejkontroverznějších rozhodnutí, jak naznačeno výše byl právě rozsudek ESD Maria Pupino. Skutkově došlo k situaci předběžného vyšetřování v rámci trestního řízení, která se zahájila proti učitelce mateřské školky, Marie Pupino. Maria se dopustila ublížení na zdraví, což ukázaly výsledky vyšetřování vnitrostátního soudu ve Florencii. Tohoto jednání se měla dopouštět během měsíců ledna a února roku 2001 na svých svěřencích. Žáci byli v rozhodném období ve věku pod pět let a Maria zneužívala

⁶⁸⁴ Článek 4 odst.1 Směrnice.

⁶⁸⁵ C-467/05.

⁶⁸⁶ Déle jen „EZR“.

kázeňských prostředků k jejich potrestání, což zakládá trestní odpovědnost dle článku 571 trestního zákoníku platného v Itálii. Dle výpovědi Pupino své žáky opakovaně fyzicky trestala, nedovolovala jim použít toalety, měla jim lepit náplastí ústa a hrozila jim podáním sedativ. Během února 2001 způsobila jednomu žákovi závažné ublížení na zdraví, jelikož ho udeřila tak silně, že mu tím způsobila hematom v oblasti hlavy.⁶⁸⁷ Italská státní zástupkyně, vědoma si závažnosti situace, požadovala, aby dokazování podléhalo speciálním podmínkám, dle nichž by výslech byl vykonáván ve zvláštním zařízení, které mělo poskytnout ochranu zvláště zranitelných obětí, velmi malých dětí, a zároveň požadovala přítomnost dětského psychologa, jelikož bývalí svědci Pupino byli ve špatném psychickém stavu. Dle místního práva však takové zvláštní podmínky řízení mohou být nařízeny pouze u obětí zasažených sexuálními delikty. Emoce vzbudil tento rozsudek proto, že ESD svým výkladem porazil samy hranice bezprostředního účinku rámcových rozhodnutí, jelikož takový požadovaný speciální způsob výslechu unijní úprava dovozovala, italská úprava všem ne, což je tedy zřetelným rozporem k rámcovému rozhodnutí. Soudkyně případ rozhodující chtěla použít rozhodnutí ESD k tomu, aby mohla dosáhnout svého výkladu, dostala se ovšem do konfliktu s místními soudci namítajícími, že Smlouva EU ve svém článku 34 odst.2 písm.b) výslovně stanoví, že rámcová rozhodnutí neoplývají přímým účinkem. ESD takový závěr ovšem popřel, jelikož uvážil, že soud členského státu musí podat výklad národní legislativy v nejširším přípustném rozměru tak, aby bylo možné docílit záměru unijního práva, nevyjímaje situace, kdy nedošlo k provedení rámcového rozhodnutí. Tento rozsudek rozlítl část odborných kruhů zastávajících názor, že tímto bylo zasaženo do suverenity národního trestního práva a ESD podpořil, dle jejich názoru, protizákonný právní akt.

Rozsudek Maria Pupino ovšem odkrývá jiný záporný aspekt evropského soudnictví, tedy zda-li výslech takto malých, nezletilých svědků je nutno provést jako neodkladný a neopakovatelný úkon přípravného řízení. Nutno podotknout, že trestného činu bylo spácháno v únoru 2001, italská soudkyně učinila předložení žádosti o rozhodnutí předběžné otázky v březnu 2003 a ESD učinil vydání rozsudku během června roku 2005,

⁶⁸⁷ Podhrázký, M., Přehled judikatury z oblasti školství. Wolters Kluwer, 2010.
https://books.google.com.kw/books?id=OTrdCQAAQBAJ&pg=PT532&lpg=PT532&dq=ROZSUDEK+EVROPSKÉHO+SOUDNÍHO+DVORA+-+MARIA+PUPINO&source=bl&ots=NyhV4Gw0Qk&sig=fRCCm2NFDXNC0zCV6JZ-1lg-ALs&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=ROZSUDEK%20EVROPSKÉHO%20SOUDNÍHO%20DVORA%20-%20MARIA%20PUPINO&f=false. [cit. 18. 5. 2016].

kdy nezletilým svědkům bylo průměrně deset let, a jejichž svědectví jistě nemělo přílišnou hodnotu, jelikož negativní událost ze svého vědomí a paměti dávno vymazaly.⁶⁸⁸

10.4.2 Komunitární trestněprávní judikatura

Tato judikatura v teritoriu komunitárního práva je z historického pohledu starší než její unijní sestra. Jedná se o rozhodnutí ESD v případech, které jsou upraveny právem komunitárním. Zprvu nebylo zcela zřejmé, zda-li komunitární integrace, jejíž základ je především ekonomického rázu, bude penetrovat též oblast práva trestního, což se následujícími roky potvrdilo. Trestní právo jako takové je až sekundárním nástrojem ochrany hodnot, které jsou primárně chráněny odlišnými odvětvími práva. Očekávalo se, kdy dojde k otázce, zda-li komunitární právo naplňovalo definici takového dalšího odvětví a poskytne tak ochranu hodnotám zaručeným právem komunitárním. Tomu se tak opravdu později stalo a došlo k rozvinutí komunitární judikatury Evropského soudního dvora týkající se oblastní práva trestního.⁶⁸⁹

Nejdříve je vhodné zmínit celkem jasnou judikaturu řešící problematiku zásady spočívající v tom, že pokud komunitární právo uloží členským státům určitou povinnost, musí ji státy dodržovat stejně, jak tomu činí v případě povinností přikázaných jejich domácím právem, nevyjímaje případy, kdy bude nutné nařídit užití prostředků trestního práva, které by byly nařízeny ve stejném případě určité situace vzniklé v jejich domovině.

O tomto blíže pojednává rozsudek Jugoslavské kukuřice⁶⁹⁰. V této kauze se ESD zabýval žalobou podanou komisí proti Řecku, jelikož byly porušeny povinnosti stanovené ve smlouvě, kdy řečtí obchodníci se dopustili podvodného jednání. Stručně řečeno, problémem bylo neodvedení daně, které mělo svůj základ v komunitárním nařízení, čímž došlo k minusu na straně fisku ES, nikoli řecké pokladny. ESD potvrdil návrh Komise a vydal rozhodnutí, že Řecko neloajálně spolupracovalo, když odmítlo využití všech řízení, včetně řízení trestního.

⁶⁸⁸ Špecián, Miroslav. Dostupné z:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KSr0fW3wl-gJ:www.ok.cz/iksp/docs/aidp_091112s.doc+&cd=4&hl=en&ct=clnk&client=safari. [cit. 19. 5. 2016].

⁶⁸⁹ K problematice podrobněji viz. Jelínek, J., Gřivna, T., Navrátilová, J., Syková, A. a kol. Trestní právo Evropské unie, Praha, Leges, 2014, část třetí, str. 281-298.

⁶⁹⁰ Sp.zn.68/88, CELEX 61988J0068.

Proti tendenci rozšiřování trestněprávní imunity na zóny, jež upravuje právo komunitární lze jako příklad uvést případ *Prétura di Salo*⁶⁹¹. Tady ESD činil posouzení v rámci předběžné otázky toho, jestli neimplementace směrnice členským státem do jeho právního pořádku má schopnost založit občanu povinnost, kterou pokud občan nedodrží, může být tímto státem považováno za trestný čin. Komunitární právo přikazovalo určitý závazek, ale ten má právo stát vymáhat až po okamžiku implementace dané komunitární směrnice do svého právního pořádku, což zmíněný členský stát neučinil. V tomto případě ESD rozhodl tak, že směrnice jako taková, nemá takovou moc, aby bez jejího řádného zakotvení do právního pořádku členského státu mohla zakládat trestní odpovědnost občanů daného státu. Tím mají být ochráněni především občané nedůsledného státu.⁶⁹²

Jiné rozhodnutí celkem významné vzhledem k otázce odškodňování obětí trestných činů je *I.W.Cowan vs. Tresor public*⁶⁹³. V červnu roku 1987 se výbor pro odškodnění obětí trestných činů⁶⁹⁴ při prvoinstančním soudu ve Francii obrátil na ESD s předběžnou otázkou týkající se čl.7 Smlouvy o zákazu diskriminace⁶⁹⁵ dotazujíc se, zda-li francouzský trestní řád není v rozporu s právem komunitárním. Spor nastal mezi britským turistou I.W.Cowanem a francouzským ministerstvem financí. Britský občan se dožadoval odškodnění za zranění, které utrpěl v Paříži v důsledku násilného napadení na místě východu stanice francouzského metra. K nalezení pachatele nedošlo a tak se pan Cowan obrátil na výše uvedený výbor, aby mu nárok na náhradu škody uspokojili tam.⁶⁹⁶ Francouzský trestní řád ustanovuje, že pokud došlo v důsledku útoku k těžkým psychickým následkům nebo závažným zdravotním následkům v následku způsobeného útoku a oběť se neúspěšně pokusila o jiné dosažení odškodnění, které je neuskutečnitelné, přebere tuto povinnost v určitých případech stát. Ministerstvo financí ovšem odmítlo Cowanovo nárok, jelikož Brit nedostal podmínkám požadovaným čl.706-15 fr.trestního řádu, dle něhož právo odškodnění státním fiskem mají pouze francouzští či cizí státní příslušníci, kteří předloží prokázání, jestliže oplývají povolením pobytu na francouzském

⁶⁹¹ Sp.zn.14/86.

⁶⁹² Špecián, Miroslav.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KSr0fW3wl-gJ:www.ok.cz/iksp/docs/aidp_091112s.doc+&cd=4&hl=en&ct=clnk&client=safari [cit. 19. 5.

2016].

⁶⁹³ C-186/87, předběžná otázka z 2.února 1989.

⁶⁹⁴ Commission d'indemnisation des victimes d'infraction.

⁶⁹⁵ Dle čl.77 Smlouvy EHS.

⁶⁹⁶ Dle čl. 706-3 francouzského tr.řádu.

území nebo jsou občany státu, který má s Francouzskou republikou uzavřenou reciproční smlouvu vzájemného plnění. Pan Cowan toto označil za diskriminační nakládání dle čl. 7 Smlouvy EHS⁶⁹⁷. Namítal, že v případě takových diskriminačních podmínek není turistům v cizině⁶⁹⁸ umožněn volný pohyb a konzumace služeb. Ministerstvo financí na toto reagovalo konstatováním, že samo komunitární právo rozlišuje osoby s trvalým pobytem od osob turistického ruchu a udává jim odlišné podmínky, a proto nemůže být tedy ani diskutovaná francouzská úprava protikomunitární. Výbor pro odškodnění obětí si s případem dále nevěděl rady, nařídil ve věci zastavení řízení a předložil ho k rozhodnutí ESD, respektive se dotázal, zda-li ustanovení čl.706 – 15 fr.tr.řádu dopadající na situace, kdy cizozemec bude obětí násilného trestného činu na francouzském území, může být odškodněn státním fiskem, dle zákazu diskriminace zakotveném v čl.7 Smlouvy EHS.⁶⁹⁹ Francouzská vláda se též ohradila, že v souladu s komunitárním právem, ten, kdo přijímá určitou službu nemůže namítat diskriminační zacházení, jelikož právo členského státu neomezuje na svém území svobodu pohybu. To se nesetkalo s porozuměním, jelikož komunitární právo je garantem práva cestování na území jiného člena všech fyzických osob členů a v takovém případě musí být stejně garantována ochrana členských cestujících osob v případě, že jim bude během cestovní doby způsobena jistá újma, která musí být totožná s ochranou poskytovanou příslušníkům státu, kam cizinec vycestoval. Pod to se dají zahrnout též osoby přijímající služby, nevylučuje pana Cowela.⁷⁰⁰

⁶⁹⁷ Čl.7 stanoví zákaz diskriminace.

⁶⁹⁸ V jiném členském státě.

⁶⁹⁹ Zákaz každé diskriminace pro státní příslušnost v souladu s čl. 7 dopadána na každého, na něhož se vztahuje komunitární právo a vyžaduje, aby tito měli zcela totožné postavení jako mají občané určitého členského státu. V případě aplikace tohoto principu, je znemožněno členským státům, aby regulovaly určité právo dané osobě pouze s ultimátem, že je držitelem průkazu trvalého pobyt – takové omezení se nemůže vztahovat ani na samotné státní příslušníky.

⁷⁰⁰ Masopust, Z., Drahozalová, R., Vybraná rozhodnutí Evropského soudního dvora, překlad č.1.115, Parlament České republiky, Parlamentní institut, 1999, str.47-49.

11. Návrhy de lege ferenda

V dobách nedávno minulých je možno zaznamenat mnoho pozitivních změn směrem k posílení práv poškozeného, ale i přesto nelze nevidět některé legislativní mezery zákonodárcem přehlížené ve stávající právní úpravě, které by jistě byly hodny pozornosti. Ačkoli jsem na různých místech mé práce poskytla mnohé návrhy de lege ferenda úpravy postavení poškozeného, které by byly posílením jeho práv, dovolím si v následujícím výkladu přednést řešení těch, které považuji za nejdůležitější a které jsou odbornou veřejností nejčastěji podrobovány kritice.

Jako první se dovolím přednést problematiku institutu společného zmocněnce. Ačkoli celý výklad byl již podán, dovolím si podotknout, že primárním nedokonalostí stávající úpravy je dle mého úsudku skutečnost, že osoba společného zmocněnce, neboli přesněji jeho volba v trestním řízení je ponechána na iniciativě poškozených, což se osvědčilo jako nepraktické zejména u mimořádně vysokého počtu poškozených v případě např. hospodářské kriminality, kdy předpoklad jednotného souhlasu všech poškozených, tedy např. pět tisíc, je absurdní. Bylo by daleko vhodnější, aby společného zmocněnce volil soud především z řad odborníků, tedy advokátů. Tato varianta by zajistila odbourání průtahů v řízení, zajistila odborné potřeby zastoupení poškozených a ušetřila jistě i státnímu fisku.

De lege ferenda by bylo též vhodné vyjasnit situaci vzdání se práv poškozených. Zákon v tomto případě nestanoví, zda-li je možno se práv procesních může poškozený vzdát též jen z části, rozkol panuje též v odborných kruzích. Navrhuji, aby poškozenému bylo uděleno právo vzdát se svých procesních práv i jen z části, zejména proto, aby se mohl cítit bezpečně a přesto být informován o tom, co se v řízení děje a co je aktuální.

Jako naprosto nepřijatelnou si dovolím hodnotit současnou úpravu institutu trestního příkazu ve vztahu k poškozenému, v § 314g TrŘ, specificky situaci, kdy poškozenému není přiznán žádný opravný prostředek, kterým by mohl zbrojit proti určitému výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy či o vydání bezdůvodného obohacení v takovém příkazu obsaženém či dokonce neobsaženém. Takový opravný prostředek, tedy odpor je oprávněna podat jen osoba státního zástupce, což nepovažuji za dostatečné, vzhledem ke skutečnosti, že státní zástupce se bude bezesporu věnovat zejména výroku o vině a trestu. Dovolím si

přednést a souhlasit s názorem J. Zůbka⁷⁰¹, který uvádí, že na trestní příkaz by poškozenému mohlo být umožněno reagovat opravným prostředkem např. odvoláním, což se jeví jako převelmi praktické zejména proto, že toto odvolání by nemělo za následek zrušení trestního příkazu, nenastaly by tedy obávané průtahy v řízení či výkonu rozhodnutí. Pokud by došlo k situaci, že poškozený by podal takové odvolání proti výroku o náhradě škody a zároveň obviněný by se ohradil odporem, trestní příkaz by byl zrušen, řízení o odvolání by se nezahájilo, jelikož spolu se zrušením příkazu by neexistoval ani výrok o náhradě škody. Jinak by tomu bylo v případě, kdy by státní zástupce a obviněný proti příkazu nijak nezbrojili a ten by se stal pravomocným ve všech částech, kromě napadeného výroku poškozeným.

De lege ferenda by bylo jistě přínosné, aby zákonodárce zaměřil svou pozornost na odbornou veřejnost a justiční praxí hojně kritizovanou oblast souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Dle současné úpravy je možné trestní stíhání vyjmenovaných trestných činů zahájit a v řízení pokračovat pouze za uděleného souhlasu poškozeného v situaci, že obviněný a poškozený jsou ve stavu příbuzenském. Zákonodárce by měl, dle mého názoru, podmínku takového vztahu odejmout a souhlas u těchto trestných činů požadovat od každého poškozeného. Prof. Jelínek⁷⁰² nastínil jiné řešení spočívající v ustanovení tzv. deliktů návrhových u kterých by poškozenému byla ponechána plná benevolence rozhodnutí stíhat pachatele či nikoliv. V tomto případě by ovšem musel zákonodárce vytvořit pečlivý výčet těchto úvahových trestných činů, logicky těch s menší společenskou závažností, převážně nedbalostních. Takové řešení by odlehčilo justici, ale též bezesporu státnímu fisku. I bez zavedení tohoto institutu by zákonodárce měl jistě věnovat pozornost dosti nahodilému seznamu trestných činů, které jsou uvedeny v ustanovení § 163 TrŘ, které jsou nepromyšleným a protikladným katalogem hodným zákonodárné redakce.

Posledním, ale dle mého nejstěžejnějším návrhem de lege ferenda, který se prolíná prakticky všemi zmíněnými návrhy je nutková potřeba přijetí nového trestního řádu. Je neudržitelným trendem zákonodárce donekonečna přijímat násilné novely trestního řádu, které jsou ne vždy úspěšné a které jen oddalují neodkladnou potřebu nového kodexu. Pokud by zákonodárce přistoupil k takové variantě, dovolím si poznamenat, že by neměl

⁷⁰¹ Zůbek, J., Vrba, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, ročník 11, č. 9, str. 195.

⁷⁰² Jelínek, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998, str. 111-113.

opomenout rozšíření zásady obžalovací v podobě zakotvení institutů soukromé a subsidiární trestní žaloby, které by ulehčily přetížené justici a podaly poškozenému právo se rozhodnout, zda-li má zájem na zahájení určitého trestného činu či nikoli. Trestní řízení v tuzemsku je součástí oblasti práva veřejného. V dnešní době nepodává zákonodárce možnost podání soukromé žaloby, ačkoli tomu tak v minulosti bylo, již rakouský zákoník z roku 1852 tuto možnost předvídal a soukromá žaloba fungovala až do let padesátých, kdy došlo k jejímu vytržení z našeho trestního řádu. Naši sousedé mají s tímto institutem dobré zkušenosti, soukromá žaloba je stálým institutem jak německého, tak rakouského trestního řádu s pozitivními zkušenostmi.. V České republice známe jen veřejnou žalobu, jejímž garantem je stát a ten podává žalobu proti obviněnému. Dle čl.80 Ústavy ČR je zástupcem veřejné žaloby úřad státního zastupitelství, který se systematicky řadí do oblasti moci výkonné. Toto exkluzivní postavení státního zastupitelství je podloženo zásadou legality dle ust. § 2 odst.3 TrŘ. Dle této zásady státní zástupce musí stíhat veškeré trestné činy, o nichž se dozví, a též zásady obžalovací dle ust. § 2 odst.8 TrŘ, dle níž trestní stíhání se může dít pouze na podkladě obžaloby podané rukou státního zástupce, jedná se tedy o monopolní právo. Model hierarchicky organizovaného trestního řízení je důsledkem dlouhého historického vývoje a jeho silnou stránkou je bezesporu skutečnost, že s úspěchem vyvážil totožně významné společenské zájmy- zájem na efektivním potírání kriminality na jedné straně a na druhé straně účinnou ochranu lidských práv a svobod. Ačkoli jsem příznivcem zavedení soukromé žaloby do nového trestního řádu, je dle mého názoru zásadní, aby tak bylo učiněno velmi promyšleně za přísných právních podmínek. S hypotetickým přijetím soukromé žaloby je spojena i citlivá otázka privatizace trestního řízení⁷⁰³. Náznaky tohoto trendu posledních let můžeme spatřovat v trestním řízení v zavádění různých odklonů, především v nedávné době přijetý institut dohody o vině a trestu, který se stal velkým terčem kritiky odborné veřejnosti a aplikační praxe. Mnozí odborníci si stěžují, že právě institut soukromé žaloby je v kolizi s právem na spravedlivý proces a se zachováním legality a legitimacy systému práva, stejně jako jeho předvídatelnosti a přijetím soukromé žaloby by trestní proces vstoupil do procesu opouštění principu materiální pravdy a začal se přibližovat principu pravdy formální, který je specifický pro řízení občanskoprávní. Právě proto, je dle mého názoru nutno vypracovat

⁷⁰³ Privatizací trestního řízení rozumíme vyvádění pravomocí státu v oblasti zajišťování realizace práva na spravedlivý proces mimo státní struktury, tedy soukromé sféry.

přijetí tohoto institutu velmi detailně za pomoci diskuse odborných kruhů a též podmínky, která je běžná u našich sousedů a to možné intervence státního zastupitelství, neboli převzetí takové obžaloby osobou státního zástupce v případě intenzivního zásahu do veřejného zájmu. Je ovšem stěžejní, aby zákonodárce bezchybně a pevně definoval pojem veřejného zájmu, což by mohlo a dnes v zásadě činí obtíže.

Jsem zastáncem posílení role procesních stran a možnosti u určitých trestných činů udělit poškozenému právo podat soukromou žalobu proti pachateli a též ji před soudem zastupovat, dovolím si ovšem poznamenat, že bych ustanovila povinnost obligatorní obhajoby takového poškozeného, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům v řízení. Další esenciální podmínkou přijetí soukromé žaloby do nového trestního řádu je dle mého mínění ustanovení velmi promyšleného seznamu trestných činů, na které se tato soukromá žaloba vztahuje. Logicky připadají do úvahu méně závažné trestné činy, pouze nedbalostní. Pokud zákonodárce opravdu přistoupí k možnosti podání soukromé žaloby je nezbytné, aby vyrovnal poměr mezi soukromou a veřejnou žalobou tak, aby nenastala situace přehnané kriminalizace v situacích, kdy dominuje soukromý zájem na potrestání viníka trestného činu na straně jedné a na straně druhé, aby spravedlnosti neunikli osoby, které způsobili závažné trestné činy. V soukromé žalobě vidím účinný nástroj, jak je možno státního zástupce účinně přimět podat obžalobu, societa si tím může prověřit výsledky předsoudní fáze trestního řízení. Ta by nastoupila ve chvíli, kdy by se státní zástupce rozhodl určité trestní stíhání zastavit nebo odložit. Poškozenému by dle mého názoru byla udělena v takovém případě určitá časová lhůta, ve které by měl možnost žalobu převzít a pokračovat v ní. Naposledy si tedy dovolím shrnout, že soukromá či subsidiární žaloba by měla bezesporu mít své místo v novém trestním řádu, ovšem jen u skutkově nezávažných případů s převažujícím privátním zájmem, jelikož poškozená osoba nesmí substituovat státní orgány a zabezpečování výkonu spravedlnosti v trestním řízení je neodejmutelným atributem činnosti státního zastupitelství.

12. Závěr

Tématem předkládané disertační práce je problematika Poškozeného v trestním řízení a jeho ochrany.

Právo poškozeného na řádnou právní ochranu, poskytnutí uplatnění jeho procesních práv a náhrada škody, která mu byla způsobena v příčinné souvislosti s trestným činem je stěžejním úkolem celého trestního řízení. Jeho význam podtrhuje zejména jeho cíl, resp. pozitivní účinek jemu vlastní, za který je třeba označit nápravu resp. kompenzaci negativních následků spáchaného trestného činu, kdy selhala ochranná funkce státu, a negativní důsledky takového selhání se odrazily na samotné osobě poškozeného, v porušení jeho práv a oprávněných zájmů. Menší či velké škody na majetku, poškození zdraví, ohrožení či ztráta života, narušení morální sféry a hodnot bývají typickými negativními následky páchané kriminality, které se reflektují právě na viktimizaci na osobách poškozených ve smyslu trestně-procesních předpisů.

Tyto rozmanité negativní důsledky je možné, i když ne vždy úplně, ale alespoň částečně zmírnit či odstranit právě prostřednictvím realizace zákonem garantovaných práv poškozeného, která jsou mu zákonodárcem přiznána. Právě z tohoto důvodu, jak jsem již uvedla, je dostatečná, propracovaná a efektivní právní úprava procesních práv poškozeného a možnost jejich realizace přímo v trestním řízení za účasti orgánů činných v trestním řízení velmi důležitá.

Prostřednictvím mé disertační práce jsem chtěla poukázat na specifika postavení poškozeného v trestním řízení a realizace jeho nároku na náhradu škody způsobené trestným činem v trestním řízení a také na důležitost stabilní úrovně právní úpravy poskytující poškozenému výkon jeho procesních práv a jejich ochrany. Práce se pokoušela vyhodnotit a tedy potvrdit nebo vyvrátit dostatečnost, kvalitu, efektivitu, výhody, nevýhody a v neposlední řadě upozornit na případné nedostatky a rezervy právní úpravy zmíněné problematiky v podmínkách českého trestního práva a trestního řízení. Na tomto základě se práce pokoušela shrnout a popsat aktuální problémy a rezervy tuzemské právní úpravy postavení poškozeného v trestním řízení a jejich uplatňování v trestním řízení.

Disertační práce se pokoušela zodpovědět otázku, zda současná právní úprava zajišťuje dostatečným způsobem úpravu postavení poškozeného v trestním řízení, což je zároveň možné označit za hlavní cíl disertační práce. V souladu s takovým cílem si práce stanovila několik dílčích cílů, které se mi podařilo v různé míře naplnit.

Prvním cílem, který jsme si v práci stanovili, bylo zhodnocení teoreticko-právního základu práv poškozeného v rámci jeho postavení v trestním řízení, a to ve dvou rovinách, jednak z pohledu historického, ale také z nadnárodního, evropského a mezinárodního kontextu. Mám za to, že tento cíl se mi podařilo naplnit v rámci první a posledních tří kapitol mé disertační práce. Objasnění vývoje právní úpravy postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochrany je důležitým východiskem pro pochopení podstaty těchto jeho důležitých práv. Postupně jsem v práci poskytla přehled jednotlivých trestně-právních úprav platných na našem území s důrazem na významná procesní práva poškozeného, a to od úpravy obsažené v Rakouském trestním řádu - soudním trestním řádu (z.č. 119/1873 ř.z.) , přes trestní řád č. 87/1950 Sb., až po současnou právní úpravu. Též jsem v závěru mé práce nastínila problematiku práv osob poškozených z pohledu vybraných mezinárodních a evropských dokumentů, konkrétně z působnosti Organizace spojených národů, Rady Evropy a Evropské unie. V této souvislosti bylo doplňujícím naplněním uvedeného cíle i nastínění problematiky oběti trestného činu v kapitole třetí, kterou je možné považovat za problematiku, která je s otázkami práv poškozeného v trestním řízení přímo spjata, a zároveň je jejím určitým ideovým podkladem.

Druhým cílem disertační práce bylo zpracování aktuální právní úpravy postavení osoby poškozeného v trestním řízení, jeho procesních práv v trestním řízení a v rámci adhezního řízení, kritického zhodnocení jejích kladů a nedostatků. Uvedená problematika byla zpracována v rámci čtvrté a páté kapitoly, přičemž se domnívám, že i tento cíl jsem naplnila. Postupně jsem podrobně vymezila a identifikovala v druhé kapitole pojem osoby poškozené zasažené trestným činem ve smyslu platné právní úpravy v trestním řádu, jako subjektu, kterému svědčí rozličná procesní práva. V tomto kontextu jsem se věnovala i problematice rozhodování o statutu osoby poškozeného v trestním řízení, jehož právní úprava v našich podmínkách bohužel stále není bezchybná. V rámci páté kapitoly jsme se věnovali také problematice možností zabezpečení nároku poškozeného na náhradu škody v trestním řízení, kdy jsme pojednali zejména o institutu zajištění nároku poškozeného na náhradu škody na majetku obviněného ve smyslu trestního řádu, v rámci kterého je dána možnost upustit od zajišťovacích úkonů na majetku obviněného, pokud tento složí na účet soudu určitou jistotu, přičemž tento prostředek je možné vyhodnotit jako určitou možnost zlepšení možnosti reálného uspokojení nároku poškozeného. Nakonec jsme se věnovali i otázkám rozhodování o nároku poškozeného v trestním řízení, kde jsme jako

nejproblematictější ohodnotili praxi odkazování poškozených na občanskoprávní řízení, zvláště v souvislosti s uplatňováním nároků na náhradu morální škody. Za hodnou zvýšené pozornosti je možné označit možnost poškozeného podávat ve velmi omezené míře opravné prostředky ať už proti rozsudku, nebo trestnímu příkazu, která je stále limitována pouze pokud jde o výroky o náhradě škody, přičemž výroky ve kterých má výrok o náhradě škody svůj podklad zůstávají stále mimo dispozici poškozeného.

Třetím cílem disertační práce bylo posouzení účinnosti právní úpravy tzv. odklonů v trestním řízení, a to z pohledu možností a efektivit jejich využití v kontextu subjektu poškozeného a uplatnění jeho práva na náhradu škody způsobené trestným činem v procesu jejich aplikace v trestním řízení. Mám za to, že tento cíl se mi také podařilo uplatnit, přičemž této problematice je věnována celá devátá kapitola disertační práce. V rámci ní jsme zpracovali aktuální právní úpravu odklonů v trestním řízení se zaměřením na míru účasti poškozeného v případě jejich využití a také s důrazem na možnosti realizace a zlepšení uplatnění procesních práv poškozeného. Konkrétně jsme se věnovali institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, narovnání, a kontroverzní dohodě o vině a trestu, přičemž jsme u nich museli konstatovat různou míru přispění k zlepšení postavení poškozeného v rámci trestního řízení. Z hlediska institutu dohody o vině a trestu jsme museli konstatovat několik zásadních nedostatků právní úpravy pokud jde o vztah k subjektu poškozeného, jeho účast při využití tohoto postupu, a samozřejmě zlepšení možností dosažení náhrady škody způsobené trestným činem. Dovolím si konstatovat, že disertační práce v podstatě naplnila své stanovené cíle.

Na úplný závěr musím poznamenat, že úprava práv poškozeného v tuzemsku je na velmi dobré úrovni a ještě lepší legislativní cestě, dohánějící úpravu práv obviněných a plně věřím, že brzy budou jazýčky vah těchto dvou rivalů soudního řízení na stejné úrovni.

13. Shrnutí

Poškozený se řadí mezi bazální subjektu trestního řízení. Míra zákonodárcem přiznaných procesní práv poškozenému, která jsou typická pro jeho postavení, je bezesporu velmi probíraným tématem trestního práva procesního. Není tomu jinak ani v současnosti, především díky dynamickému vývoji této oblasti. Při psaní mé disertační práce mi základním stavebním kamenem a prvotním zdrojem poznání této tematiky sloužilo několik výborných odborných publikací, které si dovoluji jmenovat a které by oku čtenáře s hlubším zájmem o totožné téma neměly uniknout. Jakýmsi legislativním breviérem tematiky poškozeného v trestním řízení je publikace prof. Jelínka „Poškozený v českém trestním řízení“⁷⁰⁴ a dále obsáhlá publikace „Poškozený a adhezní řízení v České republice“ od kolektivu autorů⁷⁰⁵, poslední titulem je: „Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu“, což je kompilace vynikajících článků mnoha odborníků⁷⁰⁶. Dovolím si tvrdit, že jsem prostudovala při přípravách této práce poměrně mnoho odborných publikací a článků a jiných zdrojů souvisejících s tématem poškozeného v trestním řízení a většina z nich má jednoho společného jmenovatele-výtky na stranu současné úpravy a návrhy, kde by zákonodárce mohl učinit legislativní změny, což si dovoluji ohodnotit souhlasným názorem. Úprava poškozeného v trestním řízení je stále ve fázi svého vývoje a možná právě není těžké nalézt nespočet legislativních oxymoronů, limitů a mezer, které by zasluhovaly zákonodárcův zájem. Není namístě být ovšem přehnaně negativní a dovoluji si vyslovit názor, že úprava práv poškozeného je v poslední dekádě velmi harmonizována a zdokonalována. Byla ujitá dlouhá cesta, bezesporu. V současné době je možno vyřknout, že velký počet prováděných novel trestního řádu se věnuje právě úpravě tohoto institutu. Není možné nepodotknout, že přesmíru častému provádění novel by bylo možné zamezit přijetím nového trestního řádu, což je jedním z nejvíce kritizovaných restů zákonodárce, a jeho příběh připomíná slavnou knihu Samuela Becketta „Čekání na Godota“. Zřejmě nevýznamnější novelou, přijatou již v roce 2011 je bezesporu zákon č.181/2011 Sb., který změnil ráz po několik dekád nezměněného ustanovení § 43 odst.1 TrŘ, podávající definici

⁷⁰⁴ Jelínek, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998

⁷⁰⁵ Růžicka, M., Púry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České Republice*. 1.vydání.Praha: C.H.Beck, 2007

⁷⁰⁶ Jelínek, J., Gřivna, T.: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012

poškozeného v trestním řízení, čímž byl především rozšířeno adhezní řízení, jelikož právo náhrady škody mají nyní i poškození požadující nárok náhrady nemajetkové újmy v penězích a vydání bezdůvodného obohacení, kteří tak v minulosti museli činit prostřednictvím občanskoprávního či jiného příslušného řízení. Zákonodárce také, spolu s přijetím velmi významného zákona o obětech trestných činů, z.č.45/2013 Sb., obohatil trestní řád o instituty předběžných opatření, která mají sloužit zabránění obviněnému v pokračování v trestné činnosti či odstranění podmínek páchání trestné činnosti, tedy posílení ochrany poškozeného. Za zmínku stojí jistě i nový institut dohody o vině a trestu, který je podrobně popsán v kapitole deváté.

Práce je rozdělena do čtrnácti základních kapitol. V první kapitole, jako historickém exkursu významných zákonů dotýkající se úpravy poškozeného, a po srovnání s dnešní úpravou je ta současná na velmi dobré úrovni, hájící silně práva celkem širokého počtu poškozených., zmíněný rozbor současné definice je náplní druhé kapitoly spolu s rozdělením poškozených na dvě charakteristické kategorie.

Bezesporu bylo nutno se vyjádřit, a to nejenom kvůli přijatému zákonu o obětech trestných činů, též k institutu oběti trestné činnosti, jelikož tyto dva zákony jsou silně propojeny a mnohdy na sebe navazují, což činím v kapitole třetí.

Čtvrtá kapitola se věnuje řešení případů, kdy je účast poškozeného v trestním řízení omezena nebo vyloučena např. z důvodů osobních nebo v situacích, kdy se v řízení objeví mimořádně vysoký počet poškozených a účast každého z nich by prakticky odsuzovala trestní řízení k záhubě.

Následující kapitola podává v první podkapitole výklad o procesních právech každého poškozeného, ať mu přísluší právo náhrady škody či nikoli, k nimž bezesporu patří velmi kontroverzní právo souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Tento je terčem početné kritiky, která je, po prostudování části odborných názorů ,celkem oprávněná, což se jistě projevilo i v náplni této podkapitoly. Namátkou lze uvést můj nesouhlas k iracionálnímu taxativnímu výčtu trestných činů, k jejichž zahájení je tohoto souhlasu potřeba. Zákonodárce skáče z poměrně závažných trestných činů k těm méně ohrožujícím, bez jakékoli viditelné systematiky, což je jednou z mých uvedených námitek, další pak bezesporu je existence poměru příbuzenství jako jedné z několika podmínek nutných k uplatnění tohoto institutu. Další podkapitola se věnuje specifickým právům, náležejícím poškozenému jako subjektu trestního řízení, ale také např. zmocněnci poškozenému,

kterému byla v nedávné době přiznána významná práva a zákonodárce se zjevně pokouší, pomalu ale jistě, upravit jeho práva ve stejné síle, jakou vládne advokát osoby obviněného, což lze jen chválit.

Předběžná opatření jsou rozebírána v šesté kapitole, jako poměrně nový institut, který byl přijat spolu s přijetím zákona o obětech trestných činů a jehož účelem má být zabránění pachateli v jeho další trestné činnosti, a též zamezení vzniku sekundární viktimizace osobě poškozeného.

V pořadí sedmá kapitola je věnována postavení poškozeného v jednotlivých fázích trestního řízení, tady specificky během přípravného řízení a řízení před soudem, poškozený v odvolacím řízení je náplní kapitol jiných, jmenovitě desáté a jedenácté.

Adhezní řízení je rozebráno v osmé kapitole, spolu s návrhem poškozeného na náhradu způsobené škody a trestního příkazu, kterého samosoudce v praxi velmi hojně v rámci adhezního řízení užívá.

Devátá kapitola pojednává o prostředcích racionalizace trestní justice, např. také o novém institutu dohody o vině a trestu. Tyto odklony lze hodnotit vesměs pozitivně, zejména co se týká rychlosti se kterou může poškozený dosáhnout náhrady svého nároku, negativy lze jmenovat např. neetické prohlášení obviněného u institutu dohody o vině a trestu. Na tomto místě je nutno upozornit na význačný rozdíl významu přiznání viny pachatele od jeho čirého prohlášení o spáchání skutku, pro který je obviněný stíhán. V případě, že je zakotven do právního řádu institut, který podává možnost změnu rozhodování v trestním řízení z toho, co se stalo k tomu, na čem se strany smluvily, tedy uzavřením dohody o vině a trestu, pak bazálním požadavkem na obviněného by mělo být, že uzná svou vinu, nikoli jen prohlásí, že skutek spáchal, což jistě patří mezi mé návrhy de lege ferenda.

Poslední tři kapitoly se věnují významným zahraničním úpravám, ať již na komparaci s německou úpravou, úrovni Unijní, komunitární či významná rozhodnutí učiněná Evropským soudním dvorem, či mezinárodní dokumenty z roviny OSN.

Majoritním cílem mé disertační práce bylo dostat v Úvodu slíbenému výkladu, dle mého názoru jsem úkol splnila, posouzení patří ale samozřejmě čtenáři.

14. Summary

The major aim of my thesis was to meet in the Introduction promised interpretation, completion of the assessment of this task I would like to leave the readers.

The injured person is among the basal subject of criminal proceedings. The amount of procedural rights legislator granted the victim, which are typical of his status, is undoubtedly the most discussed topic of criminal procedural law. The same is true now at present, especially thank to the dynamic development of this area. While writing my dissertation, the fundamental building block and a primary source of knowledge of the subject were some excellent professional publications that I would like to nominate and that should not escape the eye of the reader with a deeper interest in this particular subject. A sort of legislative Holy Book regarding the rights of the injured person I would call prof. Jelineks,, "Damaged person in Czech criminal proceedings" and another comprehensive publication „Damaged person and adhesion proceedings in the Czech Republic" by a team of authors. The last title is called:„The injured person and the victim of the crime from criminal and criminological point of view.", which is a compilation of many excellent law experts. I have to admit that during the preparation of my dissertation I had read quite a few professional publications and articles and other resources related to the topic of the victim in criminal proceedings, and most of them have one common denominator-criticism on the side of the current legislation and same proposals to these issues, which the legislator should consider and might want to make the legislative changes. Allow me to evaluate an concordant opinion. Legislation regarding the victim in criminal proceedings is still in the early stages of its development and maybe because of this fact it is not hard to find countless legislative oxymoron, limits and loopholes that would deserve legislator's interest. However, there is no need to be overly negative and I dare express the opinion that the legislation regarding the rights of the injured party in the last decade has greatly improved and harmonized. It was a long way, no doubt. Currently, it is possible to utter that a large number of amendments made to the Criminal Procedure Code is dedicated to modify this institutes. It is not possible to mention that these frequent implementation of the amendments could be avoided by adopting a new Code of Criminal Procedure, which is one of the most criticized backlog towards legislator, and its story reminds of the famous book of Samuel Beckett's *Waiting for Godot*.

Probably the most significant amendment, adopted in 2011 is undoubtedly the law n.181 / 2011 Coll., Which changed the character of, after several decades unchanged, provisions of § 43 paragraph 1, making the definition of the victim in criminal proceedings. This has especially broadened the adhesion proceedings, since compensation will from now on cover even damage claims requesting compensation for non-pecuniary damage and unjust enrichment. Injured people with these claims had to enter civil or other proceedings in the past. The legislature also, together with the adoption of a very important law on crime victims, n.45/2013 Coll., enriched the Criminal Procedure Code of the institute precautionary measures, which are intended to prevent the defendant from continuing crime or removal of the conditions of offending, therefore, strengthen the protection of the victim. Worth mentioning is certainly the new institute Plea bargain, which is described in detail in chapter nine.

The dissertation is divided into fourteen chapters. In the first chapter, a historical excursus significant laws affecting treatment of the injured party and after comparison with today's legislative, there has to be said the current one has high standards, defending strongly victim rights. Legal analysis of the current definition of the injured party is a topic of the second chapter, along with the division of victims into two distinctive categories.

Undoubtedly, it was necessary to provide reader with the definition of the victim of a crime, and not just because of the adopted statute on Victims of crime Act, because these Criminal Procedure Code and Victims of crime Act are closely linked and often build on each other, making the third chapter.

The fourth chapter is dedicated to the legal cases where the participation of the victim in criminal proceedings is limited or excluded e.g. for personal reasons or in situations when there is extraordinarily high number of victims in one proceeding and the participation of each of them would be virtually condemned the criminal proceedings to destruction.

The first subsection of the fourth chapter provides an explanation of procedural rights of each victim, never less he has a right of compensation or not, part of them is undoubtedly highly controversial law regarding the consent of the victim in criminal proceedings. This content is the target of numerous criticisms, which, after reading the section of expert opinions, is quite reasonable. At random I can bring my opposition to irrational list the crimes, for which the consent required. The legislature jumps from

relatively serious offenses to those less threatening, without any visible systematics, which is one of my objections mentioned. Other legal experts doubt the existence of a relationship of kinship as one of several conditions necessary for the application of this institute. Another subchapter is devoted to specific rights belonging to the victim as a subject of criminal proceedings. Counsel of the victim, who was recently granted important rights and legislator, is apparently trying, slowly but surely, to adjust his rights in the same strength as he provided to defendants council, which can only be praised.

Interim measures are discussed in chapter six, as a relatively new institution, which was adopted along with the enactment of victims of crimes and which is aimed to prevent perpetrators from continuing their crimes and also prevent development of victims secondary victimization.

The seventh chapter is devoted to the position of the victim in various stages of criminal proceedings, specifically during pre-trial proceedings and court proceedings. The legal ways damaged person can lodge an appeal is the subject of other chapters, namely the tenth and eleventh.

Adhesion procedure is discussed in Chapter Eight.

The ninth chapter discusses the means of diversion programmes. It also includes a institute plea bargain. These diversions can be evaluated generally as positive, particularly for the speed with which the victim may obtain compensation for his claim; the negatives can be named for example the unethical statements of the accused person in plea bargain. At this point it is necessary to highlight the outstanding significance difference admission of guilt of the offender from his clear statement of the commission of the offense for which the accused is prosecuted. In case that is enshrined in law the institute, which gives the possibility to change decisions in criminal proceedings from what happened to what the parties have agreed, thus concluding plea bargain, then the baseline requirement of the accused should be acknowledging his guilt, but only declare that the act committed, which is certainly one of my suggestions *de lege ferenda*.

The last three chapters deal with important foreign laws, whether at the level of the Union, Community or significant decisions taken by the European Court of Justice, or international documents of the UN.

As a conclusion I would like to note that the adaptation rights of the injured in the country is very good and on even better legislative path, catching up regulation of the

rights of the accused and I fully believe that it will be soon when the tongues of the scales will measure these two rivals of a judicial proceedings at the same level.

Seznam zkratek

TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů □
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NObč	Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	Zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů
Sb.rozh.tr	Sbírka trestních rozhodnutí
ESD	Evropský soudní dvůr
OSN	Organizace spojených národů
ZOR	Zákon o rodině
SZ	Státní zástupce
StPO	Strafprozessordnung
EZR	Evropský zatýkáací rozkaz

Seznam opakovaných citací

- 1) Crha, L. Op. cit: Crha, L. Domácí násilí a vynucené zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 písm. d) trestního řádu. Státní zastupitelství. 2004, ročník 2, č. 12
- 2) Jelínek, J. Op. cit. 1: Jelínek, Jiří. Poškozený v trestním řízení. Praha: Karolinum, 1998
- 3) Jelínek, J. a kol. Op. cit. 2 : Jelínek, Jiří a kol.: Zákon o obětech trestných činů – komentář s judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2013
- 4) Jelínek, J. Op. cit. 3. : Jelínek, J. a kol.: Trestní Právo Procesní. 3.Vydání. Praha: Leges, 2013
- 5) Jelínek, J. Op. cit. 4. : Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád a poznámkami a judikaturou. 4. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2013. Praha: Leges, 2013
- 6) Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Op. cit. : Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2007
- 7) Šámal, P., a kol. Op. cit. : Šámal, P., a kol. Trestní řád. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- 8) Vantuch, P. Op. cit. :Vantuch, P. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. Trestněprávní revue. 2005, ročník 4, č. 6

Seznam použité literatury a pramenů

Odborná literatura:

Beulke, W. Strafprozessrecht. 13.přepracované vydání. 2016, Heidelberg: Muller Verlag

Císařová, D., Čížková, J. Poškozený v československém trestním řízení. Praha: Univerzita Karlova, Acta Universitatis Carolinae. Iuridica Monographia, 1982

Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. A Kol. Trestní Právo Procesní.6.Vydání. Praha:Wolters Kluwer,a.s, 2015

Fletcher, M. EU Crimina Law and Justice. Cheltenham, Elgar, 2008

Francírek, F. Absolvenská práce- Co, jak a proč připravit, zpracovat, napsat a zhodnotit(obhájit). Ingenio et Arti, 2013

Gřivna, T. a kol .Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky. Praha. Leges, 2015

Gřivna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení. Praha: Karolinum. 2006

Hendrych, D. a kol. Právní slovník. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003

Herlin-Karnell, E. The Constitutional Dimension of European Criminal Law, Oxford, Hart Publishing, 2012

Holas, J., Večerka, K. Stát a občan v prevenci kriminality. Praha: Institut pro kriminologii a prevenci, 2013

Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád a poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2010

Jelínek, J., Gřivna, T. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007

Jelínek J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád a poznámkami a judikaturou. 4. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2013. Praha: Leges, 2013

Jelínek , Jiří a kol.: Zákon o obětech trestných činů – komentář s judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2013

Jelínek, Jiří. Poškozený v trestním řízení. Praha: Karolinum, 1998

Jelínek, J. a kol.: Trestní Právo Procesní. 3.Vydání. Praha: Leges, 2013

- Jelínek, J., Gřivna, T., Navrátilová, J., Syková, A. a kol. Trestní právo Evropské unie, Praha, Leges
- Jesser, M. Täter-Opfer-Ausgleich und Wiedergutmachung im Steuerstrafrecht (Strafrecht in Forschung und Praxis) , 2004, Verlag Dr. Kovac
- Katuščák, D. Jak psát závěrečné a kvalifikační práce. Enigma Publishing s.r.o., 2007
- Kronberger, F. K Reformě Trestního Řízení Přípravného. Praha: Knihovna Věd Právnických a Státních, 1928. Č.3
- Kuchta, J. Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. I. vydání, Praha: C.H.Beck, 2005, 544 s.
- Kulišková, K., K problematice obětí trestných činů a k výsledům výzkumu obětí v České republice. Praha: IKSP, 1999
- Látal, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha: Příručky Ministerstva spravedlnosti, 1994
- Marešová, A. a kol.: Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011
- Mayer, F., Stanik, I.: European Union, Historical Evolution, in The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Vol. III, Oxford, Oxford University Press, 2012
- Martinková, M., Slavětínský, V., Vlach, J., Vybrané Problémy Z Oblasti Domácího Násilí v ČR, IKSP, ISBN 978-80-7338-139-4, Dostupné z: [Http://Www.Ok.Cz](http://www.Ok.Cz)
- Musil, J. Katochvíl,V., Šámal, P. A Kol.: Kurs trestního Práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003
- Růžicka, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2007
- Scheinost, M., a kol.. Kriminalita očima kriminologů. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010
- Sotolář, A., Sovák, Z., Kratochvíl, V.a kol. Právní rámec alternativního řešení trestních věcí. První Díl. Praha: Institut Vzdělávání Ministerstva Spravedlnosti, 2001
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní Řešení Trestních Věcí V Praxi. C.H.Beck, Praha, 2002
- Šámal, P., a kol. Trestní řád. Komentář. I6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008
- Šámal, P., a kol. Trestní řád. Komentář. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
- Ščerba, F.: Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011
- Ščerba,F.a kol.. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. 1. Vydání. Praha: Leges, 2012

Šišková, N., Lichmanová, B. Formální úprava vysokoškolských prací. Nejčastější dotazy a jejich řešení. Dostupné z: www.polac.cz

Válková, J. Výzkum obětí trestného činu v České republice. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997

Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002

Vitoušová, P. K problematice obětí trestných činů. Sborník příspěvků z celostátního semináře. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995

Odborné články:

Aulický, P. Dohoda o vině a trestu. *Státní zastupitelství*. 2012, ročník 10, č. 3

Bok, J., Jemelík, Z. Nerovné postavení poškozených. *Trestní právo*. 2012, č. 6

Crha, L. Domácí násilí a vynucené zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 písm. d) trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2004, ročník 2, č. 12

Čečet, Vladimír. Poškozený v trestnom konaní – legislatívna súčasnosť a perspektívy. *Bezpečnostní teorie a praxe: sborník Policejní akademie České republiky*. 2005, ročník 11, č. 1, s. 39-45.

Gibaldová, Diana. Náhrada nemateriální újmy v trestním řízení. In Jelínek, Jiří, Grívna, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012

Glatzová, A., Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, ročník 11, č. 1

Grívna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). *Trestněprávní revue*. 2005, č. 12, ročník 4

Grívna, T. Zákon o obětech trestných činů. In Jelínek, J., Grívna, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012

Herczeg, Jiří. Poskytování informací o trestním řízení a ochrana soukromí poškozeného. *Trestní právo*. 2009, ročník 14, č. 10

Herczeg, J. Novela náhubkového zákona: korektiv veřejného zájmu. *Trestněprávní revue*. 2011, ročník 10

Horká, K. Věcný záměr nového trestního řádu – odklony a dohádovací řízení. *Státní zastupitelství*. 2011, ročník 9, č. 3

Hrnčářík, T. Oprávnění poškozeného napadat meritorní rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. 2006

- Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10
- Jelínek, J. K postavení poškozeného v trestním řízení – návrhy de lege ferenda. *Kriminalistika*. 1997, ročník 30, č. 1
- Jelínek, J. Nad jednou aktuální otázkou adhezního řízení. *Právo a zákonnost*. 1991, ročník 39, č. 4
- Jelínek, J. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, ročník 36, č. 2
- Jelínek, J. Poškozený, náhrada škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v novele trestního řádu 2011. *Kriminalistika*. 2011, ročník 44, č. 4
- Jelínek, J. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 1993. *Kriminalistika*. 1994, ročník 27, č. 1
- Jelínek, J. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 11-12
- Jelínek, J. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. *Československá kriminalistika*. 1991, ročník 24, č. 2
- Jelínek, J. Současná trestní politika – co je nejdůležitější. In Jelínek, J., Gřivna, T. *Poškozený a oběť trestného činu trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012
- Jelínek, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného – balance a perspektivy. *Kriminalistika*. 1996, ročník 29, č. 4, s. 294-305
- Kalibová, K. Oběti násilí z nenávisti jako zvlášť zranitelné oběti. In Jelínek, J., Gřivna, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012
- Klapal, V. Svolení poškozeného jako okolnost vylučující protiprávnost, *Trestněprávní revue*. 2005, ročník 10, č. 1
- Klouček, Z. Nad jedním nálezem Ústavního soudu a postavením poškozeného v trestním řízení. *Trestněprávní revue*. 2008, ročník 7, č. 10
- Konůpka, P. Právo poškozeného na účinné a nezávislé vyšetření některých trestných činů jako základní lidské právo. *Státní zastupitelství*. 2010, č. 10
- Kučera, P., Rizman, S., Teryngel, J. K rekodifikaci trestního řádu. *Trestní právo*. 1996, ročník 1, č. 1
- Kuchta, J., Zetulová, J. K vybraným problémům alternativních způsobů řízení v českém trestním právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1997, ročník 5, č. 4
- Látal, J. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*. 1994, ročník 2, č. 10
- Mádr, J. Několik poznámek k novelizovanému ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2003, ročník 1, č. 4

Macháčková, R. Domácí násilí – některé právní aspekty. In *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001

Mandák, V.: Obsahové Meze Závěrečné Řeči Poškozeného. *Bulletin Advokacie* , II/1985

Musil, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsensuálního trestního řízení. *Kriminalistika*. 2008, ročník 51, č. 1

Musil, J. Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 tr. ř.? *Trestní právo*. 2003, ročník 8, č. 12

Nezkusil, J. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*. 2007, ročník 146, č. 10

Oboňová, K., Vítková, M. Uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody ve světle novely a úprava zajištění nároku na náhradu škody v trestním řízení. , [www. e-pravo.cz](http://www.e-pravo.cz)

Palovský, T. Aktuální trendy v odklonech v trestním řízení. *Státní zastupitelství*. 2012, ročník 10, č. 3

Pelc, V. Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In Jelínek, J., Gřivna, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání Praha: Leges, 2012

Petrák, M. Zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním v aplikační praxi státního zástupce. *Státní zastupitelství*. 2011, ročník 9, č. 3

Petříček, L. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2002, č. 6-7

Polmová, O. Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. *Trestněprávní revue*. 2009, ročník 8, č. 4

Polmová, O. Problematika institutu společného zmocněnce. *Trestněprávní revue*. 2011, ročník 10, č. 4

Provazník, J. Trestněprávní ingerence do podmínek trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy* 8/2015, Brno, ASPI

Provazník, J. Trestněprávní poměr a trestněprávní vztah ve světle ochrany základních práv-posun paradigmatu? *Právník* 3/2015, ASPI

Rozum, J. Činnost probační a mediační služby z pohledu restorativní justice. In Karabec, Z. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii

Růžicka, M. Výkladová stanoviska (VII). *Trestněprávní revue*. 2006, ročník 5, č. 4

Růžicka, M., Kontrola A Dohled V Soustavě Státního Zastupitelství I. *Právní Rádce* .2008. Dostupné z: [www. Pravniradce.Ihned.Cz](http://www.Pravniradce.Ihned.Cz)

Sotolář A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*. 2004, ročník 3, č. 6

Soukup, P. Poškozený a jeho postavení v trestním řízení obecně a s přihlédnutím k řízením ve věcech podvodného jednání. *Trestní právo*. 2006, ročník 11, č. 9

Šámal, P. K novelizaci trestního řádu souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In Jelínek, J. Gřivna, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012

Ščerba, F. Odklon jako sankční opatření. *Trestněprávní revue*. 2009, ročník 8, č. 2
Togner, M. Mimořádně vysoký počet poškozených úpadkovými delikty. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 12

Vantuch, P. Dohoda o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. *Trestní právo*. 2009, ročník 14, č. 11

Vantuch, P. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. *Trestněprávní revue*. 2005, ročník 4, č. 6

Vantuch, P. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného, nebo na jeho návrh? *Právní praxe*. 1994, ročník 42, č. 3

Vicherek, R., Co Je Nového V Trestním Řádu Od 1.1.2012-III.Část, Dostupné Z: [Http://Www.Epravo.Cz](http://Www.Epravo.Cz)

Visinger, R. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2011, ročník 10, č. 3

Zelenka, Pavel. Vrchní soud v Praze: K zajištění nároku poškozeného (§ 47 odst. 1 TrŘ). *Trestněprávní revue*. 2007, ročník 6, č. 4,

Zůbek, J., Vrba, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, ročník 11, č. 9

Judikatura:

Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. 9. 1989 sp.zn.68/88, CELEX 61988J0068

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 , publikovaný pod č. 77/2001 Sb.

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 4. 1977 sp.zn. Tpj 98/76

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 6. 1981 sp.zn. St 1/1980 , publikované pod č. 1/1982. In Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR. 1982, s. 3.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 1967 sp.zn. Pls 3/67, publikované pod č. R III/1967. In Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR. 1967, s. 269.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 7. 1967 sp.zn. 3 Tz 19/67, publikované pod č. 2/1968, In Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR. 1968, s. 10.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.2.2001 sp.zn. 7 Tz 12/2001

Rozhodnutí Nejvyššího S ČSSR ze dne 24.11.1986 sp.zn Plsf 2/86 , publikované pod č. 15/1987

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19.2.2004 sp.zn. ČR 4 Tz 18/2004

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky sp.zn. 10 Tz 12/69, publikované pod č. 2/1970

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.1.1991 Tpj 89/90 , publikované pod č. 21/1991

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Tpj 48/72 , publikované pod č. 24/1973

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 1970, 7 Tz 5/70 , publikované pod č. 31/1970

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 6. 1962 sp.zn. 2 Tz 1/62 , publikováno pod č. 35/1962. In Sbírka rozhodnutí a stanovisek NS ČR. 1962, s. 28.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2002 sp. zn. 4 Tz 76/2002, publikované pod č. 49/2003. In Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR. 2003, s. 598.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 8. 1962, sp. zn. 2 Tz 2/62

Plénum Nejvyššího soudu ze dne 22.2.1967-Pls 3/6, publikované pod č. III/1967 Sb. r. a s. soudů ČSSR

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.9.2008 sp. zn. 11 Tdo 1202/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 2. 1984 sp.zn. 2 Cz 44/83, publikované pod č. 14/86

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 6. 2013 sp. zn. 8 Tdo 46/2013, publikované pod č. 14/2014. In *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR*. 2014, s. 383

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 1. 1973 sp. zn. 1 Tz 62/72 , publikované pod č. 8/1974-III. In *Sbírka Soudních Rozhodnutí A Stanovisek*. 1974, Ročník 26

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.1996 sp.zn. Odon 15/96

Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 12. 1976 sp. zn. 4 To 38/76 , publikované pod č. 43/1977

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 1996 sp. zn. 2 Tzn 44/95, publikované pod č. 40/1996

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2014, sp. zn. 5 Tdo 332/2014

Rozsudok Najvyššieho súdu ČSSR ze dne 1. 4. 1974 sp. zn. Tzv 10/74

Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR ze dne 28. 8. 1980 sp. zn. 4 Tz 53/80 , publikované pod č. 35/1981

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 To 116/1993

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23.5. 1995 sp.zn 3 To 380/1994 , publikované pod č. 20/1995

Rozsudek Krajského Soudu Hradce Králové ze dne 7. 3. 2006. sp. zn. 10 To 5.5/2006

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 17.6.2013 sp.zn. sp. zn. 9 T 6/2013

Rozhodnutí Krajského soudu Plzeň ze dne 6. 10. 1999 sp.zn. 8 To 335/99, publikované pod č. 6/2001, In Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS ČR. 2001, s. 74.

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 22.1.1996 sp.zn. 3 To 21/1996, publikované pod č. 47/1996

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 7. 2003, sp. zn. 12 To 335/2003, publikované pod č. 4/2005

Ostatní:

[Http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0326_01.htm](http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0326_01.htm) [cit. 16. 1. 2016].

[Https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=231&CT1=0](https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=231&CT1=0) Důvodová zpráva k zákonu. [cit. 18. 2. 2016].

[Http://nalis.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=72862&pos=1&cnt=1&typ=result](http://nalis.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=72862&pos=1&cnt=1&typ=result). □ [cit. 27. 2.2016].

[Http://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html](http://www.epravo.cz/top/clanky/podminky-priznani-naroku-na-nahradu-skody-v-trestnim-rizeni-95828.html). [cit. 5. 3. 2016].

[Http://www.cestaintegrace.cz/index.php/obcanska-poradna/ke-stazeni?download=17:duvodova-zprava-k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu](http://www.cestaintegrace.cz/index.php/obcanska-poradna/ke-stazeni?download=17:duvodova-zprava-k-zakonu-o-obetech-trestnych-cinu). [cit. 27. 3. 2016].

[Http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni](http://www.bulletin-advokacie.cz/predbezna-opatreni-v-trestnim-rizeni). . [cit. 27. 3. 2016].

[Http://pravniradce.ihned.cz/c1-22809820-kontrola-a-dohled-v-soustave-statniho-zastupitelstvi-i](http://pravniradce.ihned.cz/c1-22809820-kontrola-a-dohled-v-soustave-statniho-zastupitelstvi-i). [cit. 10. 4. 2016].

[Http://www.ipravnik.cz](http://www.ipravnik.cz) [cit. 13. 4. 2016].

[Https://books.google.com.kw](https://books.google.com.kw) [cit. 14. 4. 2016].

[Http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/novely-trestnich-predpisu/novela-trestniho-zakoniku-a-trestniho-radu-cislo-3902012-sb-ze-dne-26.10.2012](http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/novely-trestnich-predpisu/novela-trestniho-zakoniku-a-trestniho-radu-cislo-3902012-sb-ze-dne-26.10.2012) [cit. 18. 4. 2016].

[Http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni](http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni) [cit. 18. 4. 2016].

[Http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/1b---duvodova-zprava-k-navrhu-zakona-ze-dne-6--kvetna-2011---predlozeno-do-MPR.pdf](http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2011_2012/1b---duvodova-zprava-k-navrhu-zakona-ze-dne-6--kvetna-2011---predlozeno-do-MPR.pdf) ze dne 6.5.2011

[Http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-iii-cast-80514.html](http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-iii-cast-80514.html) ze dne 24.2.2012 [cit. 1. 5. 2016].

[Https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf](https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stpo/gesamt.pdf). [cit. 1. 5. 2016].

[Https://www.bmjbv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/Staerkung_Opferrechte_Strafverfahren.html](https://www.bmjbv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/Staerkung_Opferrechte_Strafverfahren.html). [cit. 5. 5. 2016].

[Http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm](http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm) . [cit. 8. 5. 2016].

[Http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-o-umluve-organizace-spojenych-narodu-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu19767.html](http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/sdeleni-ministerstva-zahranicnich-veci-o-umluve-organizace-spojenych-narodu-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu19767.html). ze dne 17.10.2013 [cit. 10. 5. 2016].

[Https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf](https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UNODC_Handbook_on_Justice_for_victims.pdf) [cit. 13. 5. 2016].

[Http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/32001f0220-cz.doc](http://ec.europa.eu/enlargement/ccvista/cz/32001f0220-cz.doc) [cit. 15. 5. 2016].

Anotace

Tato disertační práce podává výklad o poškozeném v trestním řízení a jeho ochraně. Těžištěm práce je popis práv, kterými poškozený vládne a která jsou mu zákonodárcem přiznána, ať již má nárok náhrady způsobené škody či nikoli, jako například velmi kontroverzního práva souhlasu poškozeného s trestním stíháním či práva specifická pouze pro poškozeného jako subjektu adhezního řízení. V práci jsou velmi často podána hodnocení významných či kontroverzních novel souvisejících s tematikou poškozeného v trestním řízení, jeho ochrany či oběti trestného činu. Oběť trestného činu není přímo náplní mé práce, přesto je jí věnována samostatná kapitola, vzhledem k propojení pojmů oběti trestného činu a oběti protiprávního jednání a trestního řádu spolu s nedávno přijatým zákonem o obětech trestných činů, zákon č. 45/2013 Sb. Tento zákon přinesl též citelné změny do samotného trestního řádu, mezi nimi lze jmenovat přijetí institutu předběžných opatření, jejichž výklad je náplní kapitoly šesté. Předběžná opatření mají zabránit obviněnému v jeho dalším páčání trestné činnosti, překažení podmínek a v neposlední řadě zamezení vzniku sekundární viktimizace poškozeného, které může v jistých případech vyústit až v posttraumatickou poruchu, která ho pak provází po celý jeho život.

Práce je pro lepší přehlednost rozdělena do základních čtrnácti kapitol. Jsou jimi: historické pozadí a vývoji vzniku práv poškozených, současná definice poškozeného obsažená v trestním řádu v ust. § 43, jehož ráz byl v roce 2011 revolučně pozměněn a dnes je přiznáno odškodnění i těm poškozeným, kteří uplatňují nárok nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení, kteří v minulosti tento nárok museli uplatňovat v rámci občanskoprávního či jiného příslušného řízení, dále rozdělení dvou kategorií poškozených, výklad je podán též o postavení poškozeného v jednotlivých fázích trestního řízení, včetně řízení odvolacího a odklonů. Poslední tři kapitoly se zabývají významnými mezinárodními dokumenty, rozhodovací praxí ESD, úpravou postavení poškozeného na úrovni Unijní a komunitární. Nutno podotknout, že v rámci celé disertační práce se snažím průběžně podávat návrhy de lege ferenda na zdokonalení úpravy stávající.

Abstract

This dissertation presents an interpretation of the injured party in criminal proceedings and its protection. The focus of this work is based on a description of the rights, which damaged party dominates and which are accorded to him by the legislature, whether he is entitled to compensation for damages or not, such as the highly controversial law regarding the consent of the victim for prosecution or law specific only to the victim as a subject of adhesion procedure. In this dissertation there is very often to be found administered evaluation of important or controversial amendments related to the theme of the injured party, protection or victims of crime. The institute of Victim is not directly part of my thesis, but there is one dedicated chapter to this theme, with respect to interconnection terms of the victim and injured party as well as Criminal Procedure Code, along with the recently adopted law on Victims of crime Act, law no. 45/2013 Coll. The law also brought a significant change in the actual Criminal Procedure Code, among them was the adoption of interim measures institute, whose interpretation is the subject of chapter six. Precautionary measures to prevent the accused of his committing further crimes, interference conditions and ultimately prevent secondary victimization of the victim, which can in certain cases lead to the traumatic stress disorders, which then accompanied him throughout his life.

Working for better clarity, thesis was divided into fourteen chapters basic. They are: historical background and development of the creation of rights of victims, the injured party, the current definition contained in the Criminal Procedure Code in the provisions of § 43, whose character in 2011 was revolutionary changed and today it is awarding damages to those injured and claiming non-pecuniary damage and unjust enrichment who in the past had to assert this claim in a civil or other proceedings, distributions of two categories of victims interpretation is also given on the status of the victim in various stages of criminal proceedings, including on appeal and diversions. The last three chapters deal with important international documents, decision-making practice of the ECJ, adjusting the position of the victim at the level of Union and Community. It should be noted that throughout the dissertation I try to continually make suggestions *de lege ferenda* to improve existing arrangements.

Klíčová slova v českém a anglickém jazyce

Poškozený a jeho ochrana	Injured person and his protection
Trestní řízení	Criminal procedure
Procesní práva	Procedural rights
Adhezní řízení	Adhesion procedure

